

BARBARA BLOOM

THE NEW YORK TIMES BESTSELLER

ISABEL ALLENDE

AUTHOR OF THE HOUSE OF THE SPIRITS

THE STORIES OF EVA LUNA

ISABEL ALLENDE

Eva Luna

ISABEL ALLENDE

I

Zovem se Eva, a Eva znači život, po knjizi u kojoj mi je majka tražila ime. Rođena sam u stražnjem sobičku u mračnoj kući, i odrasla među starinskim namještajem, latinskim knjigama i ljudskim mumijama, ali zbog toga nisam sjetna, jer sam na svijet došla s dahom prašume u sjećanju. Moj otac, Indijanac žutih očiju, potjecao je iz mjesta gdje se spaja stotinu rijeka, mirisao je na šumu i nikad nije gledao ravno u nebo, jer je odrastao pod krošnjama i svjetlost je držao nedoličnom.

Moja majka Consuelo provela je djetinjstvo u začaranu kraju, u kojem su pustolovi vjekovima tražili grad od suhog zlata što su ga osvajači vidjeli naginjući se nad ponor vlastitog častohleplja. Taj krajolik ostavio je na nju dubok trag, a ona ga je nekako uspjela prenijeti na mene. Misionari su prigrlili Consuelo prije nego što je prohodala, bila je gola poput šteneta i sva prljava od blata i izmeta, dopuzala je preko pristanišnog mosta a sličila je kakvu sićušnom Joni koji je isplivao iz bljuvotine slatkovodnog kita. Okupali su je i utvrdili da je bez sumnje žensko, to ih je malo zbunilo, ali što se tu moglo, nisu je mogli baciti u rijeku, pa su je uvili u pelene da joj pokriju sramotu, isprali joj oči kapljama limunova soka, jer ih zbog upale nije mogla otvoriti, i nadjenuli joj prvo žensko ime koje im je palo napamet. Počeli su je odgajati ne pitajući se odakle je došla, uvjereni da će Providnost Božja, ako ju je držala na životu dok nije dopuzala do njih, bdjeti i nad čestitošću njezina duha i njezina tijela, ili će je, u najgorem slučaju, skupa s drugim nevinima povesti na nebo. Consuelo je rasla bez određenog mjesta u strogoj hijerarhiji Misije. Nije bila baš sluškinja, nije bila ni kao Indijanci iz škole, a kad je upitala koji je od popova njezin otac, dobila je ćušku zbog drskosti. Meni je pričala kako ju je neki mornar,

Nizozemac, ostavio u čamcu na riječnoj struji, ali je tu priču jamačno izmislila kasnije kako bi se spasila od bujice mojih pitanja. Mislim da nije znala baš ništa ni o svojim roditeljima ni o tome kako se našla na onome mjestu.

Misija je bila mala oaza usred pohotna raslinja koje se ovijalo samo oko sebe, od obale do podnožja veličanstvenih geoloških kula što se dižu spram neba poput omaški Gospodnjih. Vrijeme je ondje iskrivljeno a udaljenosti varaju ljudsko oko i navode putnika da se vrti uokrug. Vlažan i gust zrak ponekad miriše po cvijeću, travama, ljudskom znoju i životinjskom dahu. Vrućina guši, nema ni daška spasonosnog vjetera, vri kamen, i krv vri u žilama. U sumrak nebo prekrivaju svjetlucavi komarči, njihovi ubodi donose ružne snove bez kraja i konca, a noću se jasno čuje žagor ptica, majmunska vika, i izdaleka buk slapova koji nastaju visoko u planini a razbijaju se u nizini, štropočući kao ratno oružje. Skromna kuća od gline i slame, zvonik od ukrštena pruća i zvono koje je pozivalo na misu stajali su, kao i kolibe, na stupovima usađenima u muljevito dno rijeke - rubovi njezine opalne vode gubili se u odbljescima svjetlosti. Činilo se da nastambe plutaju na struji među tihim čunovima, smećem, strvinama pasa i štakora i neobjašnjivo bijelim cvijećem.

Consuelo se mogla raspoznati po dugačkim crvenim vlasima nalik na plamene jezike u vječnom zelenilu prirode. Igrala se s trbušastim Indijančićima, s bezobraznom papigom, koja je znala »Očenaš« začinjen psovkama, i s majmunom vezanim za stol: majmuna je ponekad puštala da po šumi traži dragu, ali se on uvijek vraćao na isto mjesto i ondje trijebio uši. Već tada su se onuda motali protestanti i dijelili Biblije, propovijedali protiv Vatikana i vukli glasovire na dvokolicama po kiši i suncu, kako bi preobraćene potakli da pjevaju pri obredu. Zbog te su konkurencije katolički svećenici morali davati sve od sebe, pa su se

vrlo malo bavili Consuelom, a ona je živjela preplanula od sunca, hranila se jukom i ribom, sva ušljiva i nabuhla od uboda komaraca, slobodna poput ptice. Nije imala nikakvih obveza, osim da pomaže u kući, i da prisustvuje službi Božjoj i ponekom satu čitanja, aritmetike i vjeronauka; lutala je njušeći floru i jureći za faunom, glave prepune predodžaba, mirisa, boja i okusa, priča pristiglih s granice i mitova doplutalih rijekom.

U dvanaestoj godini upoznala je kokošara, nekakva Portugalca pocrnjela na nevremenu, naizgled tvrda i suha, a iznutra nasmijana. Njegova je živad lunjala i ključala sve svjetlucavo na što je nailazila, a gospodar im je poslije britvom otvarao volju i ubirao zrnje od kojega se nije mogao obogatiti, ali je mogao pothranjivati iluzije. Jednog jutra Portugalac spazi bjeloputu djevojčicu plamenih vlasi kako zadignute suknje gazi po močvari, i pomisli da ga opet spopada povratna groznica. Ispustio je zvižduk iznenađenja, što je zazvučalo kao da konja tjera u kas. Poziv je prešao razmak, ona je digla glavu, pogledi im se sreli, a oni se jednako nasmiješili. Otad su se često sastajali, on da je zadivljeno gleda, a ona da nauči pjevati portugalske pjesme.

- Hajdemo žeti zlato - reče čovjek jednog dana.

Zašli su tako duboko u šumu da više nisu vidjeli zvono Misije, zavlaučeći se po stazicama koje je samo on raspoznavao. Cio su dan tražili kokoši, dozivali ih kukurikanjem pijetla i hvatali u letu kad bi ih opazili kroz lišće. Dok ih je ona držala među koljenima, on ih je jednim rezom otvarao i prstima izvlačio zrnje. Ako su ostale na životu, zašivali su ih iglom i koncem da mogu dalje služiti gospodaru, a ostale su metalili u vreću i prodavali u selu ili su od njih radili mamce; perje su palili jer nosi nesreću i prenosi slinavku. Consuelo se vratila u sumrak raščupana, zakrvavljena i zadovoljna. Pozdravila se s prijateljem, uzverala se po visećim ljestvama iz čamca na verandu i udarila nosom u dva para prljavih sandala

dvojice fratara iz Extremadure koji su je čekali ruku prekrivenih na prsima i s izrazom gnušanja na licu.

- Vrijeme je da odeš u grad -rekoše joj oni.

Molbe nisu pomogle. Nisu joj dopustili ni da ponese papigu i majmuna, društvo nepodesno za život koji ju je čekao. Odveli su je sa još pet malih Indijanki, svezanih gležnjeva da ne bi mogle skočiti iz piroge i nestati niz rijeku. Portugalac se oprostio od Consuelo bez dodira, dugačkim pogledom i komadićem zlata u obliku zuba obješena o konopac, za uspomenu. Ona ga je nosila o vratu gotovo cio život, sve dok nije našla kome će ga dati kao ljubavni zalog. Portugalac ju je tada zadnji put vidio: bila je u pregачi od perkala i u slamnom šeširu natučenu do ušiju; tužna i bosonoga, mahala mu je za rastanak.

Putovanje je započelo u koritu po pritocima rijeke kroz bezuman krajolik, zatim su jahali na mazgama po nenadanim visoravnima na kojima su se noću ledile misli, a zatim autobusom kroz vlažne ravnice, šume divljih banana i patuljastih ananasa, cestama od prašine i soli, ali djevojčici ništa nije bilo čudno, jer oni koji progledaju u najnevjerovatnijem kraju svijeta ne čude se ničemu. Na tom je dugačkom putu isplakala sve suze koje je imala, ne ostavljajući ništa za kasnije tuge. Kad je plač prestao, zatvorila je usta, i odlučila da će ih otad otvarati samo da odgovori na ono što je pitaju. Nakon nekoliko dana stigli su u glavni grad, i fratri su prestravljene djevojčice odveli u samostan Sestara milosrdnica, gdje im je neka redovnica zatvorskim ključem otvorila željezna vrata i odvela ih u sjenovito i prostrano dvorište okruženo hodnicima, usred kojega bijaše česma od oslikanih pločica, a iz nje su pili golubovi, drozdovi i kolibrići. Nekoliko djevojaka u sivim kutama sjedilo je u krugu u sjeni i krivim iglama šilo navlake za pokrivače ili plelo košare od vrbova pruća.

- U molitvi i naporima naći ćete utjehu za grijeh. Nisam ovdje

da liječim zdrave, nego da pazim bolesne. Pastir je radosniji kad susretne jednu zalutalu ovcu, nego kad se nađe pred stadom vjernika. Riječ Božja, hvaljeno budi Njegovo Sveto Ime, amen - tako je, ili nekako slično, govorila redovnica, ruku sakrivenih među naborima odjeće.

Consuelo nije razumjela značenje te govorancije niti ju je slušala, jer je bila iznurena, a mučio ju je osjećaj da je u zatvoru. Nikad prije nije bila među zidovima, a kad je digla pogled i vidjela da je nebo svedeno na četverokut kućnim zidovima, pomislila je da će se ugušiti. Kad su je odvojili od suputnica i odveli u ured časne majke, nije mogla znati da je to zbog boje puti i očiju. Sestre već godinama nisu dobile nekoga poput nje, samo djevojčice miješane rase iz najsiromašnijih dijelova grada ili Indijančice koje su misionari dovodili nasilu.

- Tko su ti roditelji?
- Ne znam.
- Kad si rođena?
- One godine kad je bila repatica.

Consuelo je već tada pjesničkim frazama nadomještala ono što nije znala. Otkako je prvi put čula za repaticu, odlučila je usvojiti ju kao dan vlastitog rođenja. U djetinjstvu joj je netko pričao da je tom prilikom svijet užasnut čekao to čudo nebesko. Mislili su da će se pojaviti u obliku plamenog zmaja i da će pri dodiru njegova repa sa zemljinom atmosferom zemlju oviti otrovni plinovi i vrućina od stopljene lave, i da će uništiti sav život. Neki su se ubili da ne bi izgorjeli, drugi su utapali malodušje u gozbama, pijankama i užurbanu bludu. Čak se i Dobročinitelj začudio kad je vidio da se nebo zeleni i kad je saznao da se pod utjecajem repatice kosa u crnaca ravna, a u Kineza uvija, pa je naredio da puste nekoliko protivnika, zatočenih tako davno da se više nisu ni sjećali prirodne svjetlosti, premda su neki uspjeli očuvati buntovnički nagon i bili

spremni namrijeti ga budućim naraštajima. Consuelo je privukla pomisao da se rodila usred tog zaprepaštenja, unatoč glasinama da su svi koji su rođeni tog trenutka izgledali kao nakaze, a takvi su i ostali pošto je repatica nestala iz sjećanja poput lanjske prašine.

- Najprije će nestati ovaj Sotonin rep - odlučila je časna majka važući objema rukama pletenicu od ulaštena bakra što je visila niz leđa nove štice. Naredila je da joj odrežu grivu i operu glavu mješavinom lužine i aureoline, da joj odstrane uši i ublaže drskost boje, od čega joj je pola kose otpalo a preostala je poprimila boju ilovače, koja je bolje išla k naravi i ciljevima vjerske institucije od izvornog plamenog plašta.

Na tom je mjestu Consuelo provela tri godine, smrznuta tijela i duše, mrzovoljna i usamljena, uvjerenja da mlitavo sunce u dvorištu nije isto ono koje je žeglo prašumu u kojoj je ostavila dom. Onamo nije stizala bezbožna vika ni napredak zemlje koji je počeo kad je crna tekućina, gusta i smrdljiva poput dinosaurova gada, prsnula u lice jednom čovjeku dok je okopavao svoj vrt.

Domovina je ležala na moru nafte. To je malko razdrimalo uspavanu diktaturu, jer je toliko uvećalo bogatstvo tiranina i njegovih rođaka, da se našlo nešto i za ostale. U gradovima se vidio stanovit napredak: dodir je s uhranjenim predradnicima pristiglima sa sjevera uzbibao stare navade, dašak modernizma zadigao je ženske suknje, ali u samostanu Sestara milosrdnica ništa od toga svega nije bilo važno. Život je počinjao u četiri ujutro ranim molitvama; dan je prolazio po ustaljenu redu i završavao zvonjavom u šest, trenutkom za pokajanje kojim se duh čisti i sprema za mogućnost smrti, jer noć je mogla biti i putovanje bez povratka. Dugački muk, hodnici popločani navoštenim pločicama, miris tamjana i ljiljana, marmor molitve, klupe od tamna drveta, neurešeni bijeli zidovi. Bog je bio svugdje prisutan. Osim redovnica i nekolicine sluškinja, u prostranoj zgradi od lijepa,

pokrivenoj crijepom, živjelo je samo šesnaest djevojčica, većinom nahočadi ili sirota, koje su učile hodati u cipelama, jesti viljuškom i raditi osnovne kućne poslove, da bi poslije mogle naći kakav skroman služinski posao, jer se pretpostavljalo da nisu sposobne za bilo što drugo.

Consuelo se izgledom isticala između ostalih, pa su redovnice, uvjerenе da to nije slučajnost nego znak Božje volje, revno gajile nadu da će se i ona zarediti i služiti Crkvi, ali svi njihovi napori razbijali su se o djevojčinu nagonsku odbojnost. Sama je dobrovoljno pokušavala, ali nije uspjela prihvatiti toga nasilnog boga o komu su propovijedale časne sestre, više bi voljela neko veselije, materinsko i osjećajno božanstvo.

- To je Presveta Djevica Marija - objasnile su joj.
- Je li ona Bog?
- Nije, ona je Majka Božja.
- A tko je veći gospodar na nebu, Bog ili njegova mama?
- Šuti, ludo, šuti i moli. Moli Gospodina da te prosvijetli - savjetovale su joj.

Consuelo je često sjedila u kapelici i gledala oltar okrunjen zastrašujuće stvarnim Kristom i pokušavala izmoliti krunicu, ali se ubrzo gubila u beskrajnim pustolovinama u kojima su se uspomene na prašumu i osobe iz Svete povijesti neprestano prepletale, a svaka je nosila svoj dio strasti, osvete, mučenja i čuda. Pohlepno je gutala sve: obredne riječi na misi, nedjeljne propovijedi, pobožna štiva, noćne šumove, vjetar među stupovima na hodniku, budalasti izraz lica svetaca i pustinjaka u crkvenim nišama. Naučila je da bude mirna i čuvala je neizmјerno obilje priča poput skromna imetka sve dok joj ja nisam pružila priliku da ispusti bujicu riječi koju je u sebi držala. Toliko je vremena Consuelo provodila nepomična u kapelici, sklopljenih ruku, mirna kao govredo dok preživa, da se po samostanu počelo šušcati da je

svetica i da vidi nebeska ukazanja; časna majka, praktična Katalonka, koja je manje od drugih redovnica vjerovala u čuda, shvatila je da nije posrijedi svetost, nego neizlječiva rastresenost. Budući da Consuelo nije zanimalo šivanje pokrivača, pravljenje hostija ili košara, proglasila je njeno školovanje završenim i našla joj služinsko mjesto u kući stranog liječnika, Profesora Jonesa. Odvela ju je za ruku do malo oronule, premda još uvijek sjajne palače na kraju grada, u podnožju brijega koji su sadašnje vlasti pretvorile u Nacionalni park. Prvi dojam što ga je na nju ostavio taj čovjek bio je tako strašan da ga se bojala još mjesecima poslije toga prvog susreta. Ušao je u primaću sobu u mesarskoj pregači i s čudnom metalnom spravom u ruci, nije ih pozdravio, otprovio je časnu majku sa nekoliko nerazumljivih rečenica, a nju je, zagunđavši, poslao u kuhinju i ne pogledavši je pravo, zauzet vlastitim naumima. Zato je ona dobro promotrila njega, jer nikad prije nije vidjela tako zastrašujućeg stvora, ali je morala priznati da je lijep kao Isusova slika, sav zlatan, iste onakve svijetle kneževske brade i očiju nemoguće boje. Taj jedini gospodar što ga je Consuelo ikad imala godinama je usavršavao način konzerviranja mrtvaca, i, na sreću ljudskog roda, odnio je tajnu svog umijeća sa sobom u grob. Također je istraživao neki lijek protiv raka, jer je primijetio da se ta bolest rijetko javlja u krajevima gdje ima malarije i zaključio da će se stanje oboljelog od raka poboljšati bude li izložen ubodima močvarnog komarca. Po istoj logici vršio je pokuse lupajući po glavi luđake po rođenju ili po uvjerenju, jer je u »Galenovu listu« pročitao da se netko pretvorio u genija zahvaljujući cerebralnom poremećaju izazvanu ozljedom. Bio je okorjeli antisocijalist. Izračunao je da bi, kad bi se razdijelila sva bogatstva ovoga svijeta, svakom stanovniku našeg planeta pripalo manje od trideset i pet centi, te da su revolucije stoga beskorisne. Doimao se zdravo i snažno, ali je neprestano bio neraspoložen, a posjedovao je znanje

mudraca i mane crkvenjaka. Njegova formula za balzamiranje bila je zadivljujuće jednostavna, kao i svi veliki izumi. Nije bilo vađenja utrobe, pražnjenja lubanje, umakanja u formalin i punjenja smolom i kućinom od kojeg je tijelo na kraju ispadalo naborano poput suhe šljive, a pogled očiju od bojena stakla, zaprepašten. On je naprosto puštao krv iz još topla tijela i nadomještao je tekućinom od koje je ono izgledalo kao živo. Premda blijeda i hladna, koža nije propadala, kosa je ostajala čvrsta, a ponekad su čak i nokti ostajali na mjestu i dalje rasli. Kiseo i jak miris bio je možda jedini problem, ali su se ukućani tijekom vremena privikli na nj.

U to doba malo se pacijenata dobrovoljno podvrgavalo »ljekovitim« ubodima komaraca ili udarcima štapom od kojih se povećavala inteligencija, ali glas o profesorovoj vještini balzamiranja prešla je ocean, i često su mu dolazili u posjet evropski znanstvenici ili sjevernoamerički trgovci ne bi li mu ukrali formulu. Svi su se vraćali praznih ruku. Najslavniji primjer - kojim se proćuo u cijelom svijetu - bio je poznati odvjetnik koji je za života pokazivao sklonost k liberalizmu pa ga je Dobročinitelj dao ubiti na izlasku s premijere zarzuele »La Paloma« u Gradskom kazalištu. Tijelo su donijeli još toplo, tako izrešetano da se nisu mogle prebrojiti rane, ali je lice bilo netaknuto. Premda je žrtvu držao svojim ideološkim neprijateljem, budući da je bio pristaša autoritarnih poredaka, a u demokraciju je sumnjao jer mu se činila vulgarnom i previše sličnom socijalizmu, smjesta je pristupio balzamiranju, i tijelo je ispalo tako dobro da su mu ukućani obukli najbolje odijelo i smjestili ga u biblioteku da ondje sjedi s olovkom u desnoj ruci. Tako su ga desetljećima čuvali od moljaca i prašine, kao neku vrstu opomene diktatorovoj okrutnosti, a ovaj se nije usudio miješati, jer jedno je svađa sa živima, a sasvim drugo napad na pokojnika.

Kad je Consuelo prebrodila početni strah i shvatila da su mesareva pregača i miris rake oko njega sitnice jer se s njim lako izlazilo nakraj, bio je ranjiv, katkad čak simpatičan, počela se osjećati ugodno u toj kući koja joj se činila kao raj u poredbi sa samostanom: nitko se tu nije dizao u zoru da moli krunicu za dobro ljudskog roda, niti je itko morao klečati na grašku i vlastitom patnjom plaćati tuđe grijeh. Kao i starom zgradom Sestara milosrdnica, i palačom su kružili diskretni duhovi, a vidjeli su ih svi osim Profesora Jonesa, koji se trudio da opovrgne njihovo postojanje jer ne postoji znanstvena podloga za njih. Premda je morala obavljati najgrublje poslove, djevojčica je nalazila vremena za snatrenje i nitko je nije mučio tumačenjem kako je njena muka poput čudotvorne vrline. Bila je otporna, nikad se nije tužila a slušala je bez pogovora, onako kako je naučila kod redovnica. Osim što je odnosila smeće, prala i glačala odjeću, prala zahode, svakodnevno preuzimala led za hladnjake koji je stizao na magarećem samaru uvaljan u krupnu sol, pomagala je Profesoru Jonesu pri pripremi formule u velikim ljekarničkim staklenkama, brinula se za tijela, brisala prašinu s njih i čistila ustavice na zglobovima, odijevala ih, češljala i mazala obraze karminom. Učenjaku bijaše ugodno s novom sluškinjom. Dok nje nije bilo, radio je sam u strogoj tajnosti, ali s vremenom se navikao na njenu prisutnost i dopustio joj da mu pomaže u laboratoriju jer je pretpostavljao da od te šutljive žene nema nikakve opasnosti. Siguran da će biti uza nj kad god je zatreba, skidao je kaputić i šešir i bacao ih ne gledajući kud će pasti, a ona ih hvatala u letu, i tako, budući da nikad nije grijeshila, počeo joj je slijepo vjerovati. Tako je, pored izumitelja, jedino Consuelo znala čudotvornu formulu, ali to znanje nije nikad zloupotrijebila, jer joj pomisao da iznevjeri gospodara i trguje tajnom nikad nije pala na um. Gadilo joj se rukovanje leševima i nije shvaćala zašto ih treba balzamirati. Da je

od toga kakva korist, priroda bi to bila predvidjela i ne bi dopustila da se mrtvi raspadaju; tako je mislila. Ipak, 16 potkraj života objasnila je sebi želju ljudi da sačuvaju svoje mrtvace, jer je otkrila da se mrtvih lakše sjećamo ako su nadohvat ruke.

Protekle su mnoge godine, a Consuelo je živjela spokojna. Nije zapažala promjene oko sebe, jer je iz samostanskog klaustara prešla u klaustar Profesora Jonesa. U kući je bio radio, pa su mogli slušati vijesti, ali su ga rijetko uključivali, slušali su samo ploče operne glazbe koje je profesor navijao na novome novcatom gramofonu. Nisu primali ni novine, samo znanstvene časopise, jer je učenjak bio ravnodušan prema onome što se događalo u zemlji ili u svijetu, više su ga zanimale apstraktne spoznaje, zapisi o prošlosti ili predodžbe zamišljene budućnosti nego događaji puke sadašnjosti. Kuća je bila golem labirint napravljen od knjiga. Redale su se duž zidova, od poda do stropa, tamne, mirisale su na kožni uvez, pod rukom su bile meke, škriputave, pozlaćenih naslova i bridova, prozirnih listova i finog sloga. Na tim su policama bila sva djela svjetske znanosti, smještena bez vidljiva reda, prem da je Profesor točno znao gdje se svako od njih nalazi. Shakespeareova djela odmarala su se uz »Kapital«, Konfucijeve maksime doticale su »život tuljana«, zemljovidi drevnih pomoraca i indijsko pjesništvo ležali su uz romane strave i užasa. Consuelo je svakog dana po nekoliko sati brisala prašinu s knjiga. Završivši zadnju policu morala se ponovno vraćati prvoj, ali to i jest bio najljepši dio njena posla. Nježno ih je vadila, milovala brišući prašinu, okretala stranice i na trenutak uranjala u tajni svijet svake od njih. Naučila je kako će ih raspoznati i pronaći na policama. Nije se usuđivala moliti Profesora da joj posudi koju, pa ih je uzimala kradom, odnosila u svoju sobu, čitala noću i sutradan vraćala na njihovo mjesto. Consuelo nije ništa znala o mnogobrojnim obratima, katastrofama ili napretku svoga doba, ali je do tančina upoznala

studentske nemire, jer su se zbivali baš kad je Profesor Jones prolazio središtem grada pa su ga policajci na konjima gotovo ubili. Morala mu je stavljati obloge na modrice i davati juhu i pivo na dudu sve dok mu rasklimani zubi nisu ponovo očvrsnuli. Doktor se bio zaputio u kupnju kemikalija neophodnih za pokuse ne misleći da je vrijeme poklada, razuzdanih svečanosti nakon kojih svake godine zbrajaju mrtve i ranjene, premda te godine nitko nije ni primjećivao kavge među pijancima zbog događaja koji su prodrмали uspavane savjesti. Jones je baš prelazio ulicu kad je počela strka. Zapravo, nevolja je počela dva dana prije, kad su sveučilištarci prvim demokratskim izbornim postupkom u zemlji birali djevojku godine. Kad su je okrunili i počastili probranim govorima, pri čemu se nekima razvezao jezik pa su stali spominjati slobodu i suverenost, mladež je napravila povorku. Nikad prije nije se ništa slično dogodilo, policija je reagirala tek nakon četrdeseti osam sati, i to baš u času kad je Profesor Jones izlazio iz ljekarne noseći bočice i praške. Vidio je kako se policija približava u galopu, isukanih mačeta, ali nije ni skrenuo ni ubrzao korak jer je mislio na neku kemijsku formulu, a sva ta galama činila mu se vrlo neukusnom. Vratio se k svijesti na nosilima, na putu u bolnicu za sirotinju, i jedva je uspio izustiti da promijene pravac i odnesu ga kući, jer je pridržavao zube rukom da mu se ne raspu po ulici. Dok se on oporavljao na mekanim jastucima, policija je uhitila vođe pobune i spremila ih u podzemnu tamnicu, ali ih nisu mlatili jer je među njima bilo djece iz najuglednijih obitelji. To uhićenje urodilo je silnom solidarnošću, pa se slijedećeg dana desetine mladića javljalo u zatvorima i kasarnama nudeći se da i njih uhite. Kako su pristizali, tako su ih zatvarali, ali su ih nekoliko dana poslije morali pustiti jer u ćelijama nije bilo mjesta za tolike dječake, a jauk majki počeo je smetati Dobročiniteljevoj probavi.

Nekoliko mjeseci kasnije, kad se zubalo Profesora Jonesa

učvrstilo, a polako se oporavljao i od moralne pljuske, studenti su se ponovo pobunili, ovaj put u dosluhu s nekolicinom oficira. Ministar rata svladao je prevratnike u roku od sedam sati, a oni koji su se uspjeli spasiti otišli su u inozemstvo, gdje su ostali sedam godina, do smrti Gospodara Domovine, koji si je priuštio mirnu smrt u vlastitoj postelji, umjesto da bude obješen za testise o uličnu svjetiljku na trgu, što je bila želja njegovih neprijatelja i čega se bojao i američki ambasador. Nakon smrti starog vođe i završetka dugotrajne diktature Profesor Jones gotovo se ukrcao na brod za Evropu uvjeren - kao i mnogi drugi - da će zemlja uroniti u bezizlazni kaos. Užasnuti mogućnošću pučkog ustanka, ministri su se na brzinu sastali i jedan od njih predloži da pozovu liječnika. Računali su, ako se tijelo Cida Campeadora privezano za konja moglo boriti protiv Maura, onda Doživotni Predsjednik može vladati balzamiran iz svoga silničkog naslonjača. Znanstvenik je stigao u pratnji Consuelo, koja je nosila kovčežić i beščutno motrila kuće s crvenim krovovima, tramvaje, ljude sa slamnim šeširima i dvobojnim cipelama, jedinstvenu mješavinu raskoši i rasipnosti u Palači. Mjere sigurnosti oslabile su za vrijeme višemjesečne predsjednikove agonije, a netom nakon njegove smrti vladala je posvemašnja zbrka, tako da nitko nije ni zaustavio posjetitelja i njegovu službenicu. Prošli su mnogim hodnicima i salonima i konačno ušli u sobu u kojoj je ležao taj moćni čovjek - otac stotinjak kopiladi, gospodar života i smrti svojih podanika i vlasnik nečuvena bogatstva - u noćnoj košulji, s rukavicama od jareće kože i vlažan od vlastite mokraće. Pred vratima se tresli članovi pratnje i nekoliko suložnica, a ministri se dvoumili između bijega u inozemstvo i ostanka da vide može li Dobročiniteljeva mumija preuzeti vlast nad sudbinom zemlje.

Profesor Jones zastao je kraj mrtvacu motreći ga okom entomologa.

- Je li istina da vi možete konzervirati mrtvace, doktore? - upita ga debeo čovjek s brkom sličnim diktatorovu.

- Hmm...

- Ako je tako, savjetujem vam da to ne radite, jer je sada na meni red da vladam, ja sam mu brat, njegova krv i soj - zaprijeti mu se ovaj, pokazujući strahovitu kremenjaču za pašom.

Tog trenutka pojavi se Ministar rata i, uhvativši znanstvenika pod ruku, odvede ga podalje, da govore nasamo.

- Ne mislite valjda balzamirati Predsjednika...

- Hmm...

- Bolje da se ne miješate u to, jer sam sad ja na redu za vlast, ja držim vojsku u šaci.

Profesor je zbunjen izišao iz Palače, a Consuelo za njim. Nikad nije saznao tko ga je pozvao i zašto. Otišao je gundajući da nikad neće shvatiti te tropske narode i da bi najbolje bilo da se vrati u svoj dragi rodni grad, u kojem se vladalo po zakonima logike i lijepog ponašanja, i koji nikad nije trebalo ni napuštati. Ministar rata preuzeo je vlast ne znajući točno što mu je činiti, jer se uvijek ravnao po Dobročiniteljevoj palici i nije se sjećao nijedne vlastite inicijative u cijeloj karijeri. Bilo je trenutaka neizvjesnosti, jer narod nije htio vjerovati da je Doživotni Predsjednik zaista mrtav, mislili su da je starac izložen u onome faraonskom lijesu - podvala, da se stari lažljivac pretvara ne bi li otkrio tko ga kleveće. Ljudi se zatvorili u kuće, ne usuđujući se proviriti van, pa ih je policija morala batinama izvlačiti i tjerati da što je u redu kako bi odali posljednju počast Gospodaru, koji je već počeo zaudarati među bijelim voštanicama i ljljanim avionski dopremljenima sa Floride. Tek kad je vidio veličanstveni sprovod koji su vodili najviši crkveni velikodostojnici u najsvečanijem ruhu, narod je konačno povjerovao da je besmrtnost ipak izdala silnika, pa je izišao da to proslavi.

Zemlja se probudila nakon dugačke sieste i začas je nestalo osjećaja tuge i umora koji su je naizgled mučili. Ljudi su počeli sanjati o sramežljivoj slobodi. Vikali su, plesali, bacali kamenje, razbijali prozore, čak su opljačkali nekoliko vila poznatih režimija i spalili dugački crni »Packard« s jedinstvenom zastavicom u kojem se Dobročinitelj vozikao sijući strah kud god je prolazio. Tad je Ministar rata odlučio dokončati nered, pa je sjeo u predsjednički naslonjač, odredio da se pucnjevima smiri srčanost i smjesta se preko radija obratio narodu i najavio novi poredak.

Mir je uspostavljen malo-pomalo. Pustili su stare političke uhićenike da bi napravili mjesto novima koji su pristizali i, počela je nova, naprednija vlast koja je obećavala da će uvesti zemlju u dvadeseto stoljeće, što nije bilo glupo jer je ova trideset godina samo nazadovala. U toj političkoj pustinji počele se pojavljivati nove stranke, uspostavljen je Parlament, mnoge zamisli i naumi doživjeli su preporod.

Onog dana kad je sahranjen odvjetnik, najdraža mumija Profesora Jonesa, njega je uhvatio napadaj bjesnila koji je završio izljevom krvi u mozak. Na molbu vlasti, koja nije htjela preuzimati teret vidljivih žilava prethodnog režima, obitelj slavnog mučenika diktature upriličila je veličanstven sprovod unatoč općem dojmu da pokapa živa čovjeka jer je još uvijek bio u dobrom stanju. Jones je pokušao sve kako bi spriječio da se njegovo remek-djelo smjesti u mauzolej, ali bijaše uzalud. Stao je na ulazu u groblje i raširio ruke nastojeći tako prepriječiti put crnoj kočiji koja je vozila lijes od crnog mahagonija sa srebrnim okovima, ali kočijaš nije stao, i da se doktor nije maknuo, zgnječio bi ga bez ikakva obzira. Kad su zatvorili nišu, meštar za balzamiranje srušio se ošinut bijesom kao munjom, pol ukočen a pol u grčevima. S tim sprovodom nestao je iza mramorne ploče presudni dokaz da učenjakova formula može neograničeno dugo prkositi raspadanju.

Bili su to jedini zanimljivi događaji u toku godina što ih je Consuelo provela služeći u domu Profesora Jonesa. Njoj se razlika između diktature i demokracije sastojala u izlascima u kino, gdje je gledala filmove Carlosa Gardela, prije zabranjene gospodicama, i u činjenici da se njezin gospodar od napada bjesnila pretvorio u bogalja koga je trebalo paziti kao malo dijete. Njezine navike gotovo se nisu mijenjale sve do dana kad je vrtlara ubola zmija. Bio je to visok, jak Indijanac, blagih crta lica ali zatvoren i mučaljiv, a izmijenila je s njim možda deset riječi premda joj je pomagao oko leševa, oboljelih od raka i idiota. Podizao je pacijente kao da su od perja, prebacivao ih preko ramena i velikim koracima grabio stepenicama prema laboratoriju, bez ikakva znaka znatiželje.

- Vrtlara je ubola surucucu - javila je Consuelo Profesoru Jonesu.

- Donesi mi ga čim umre - naredio je znanstvenik iskrivljenih usana, razmišljajući već kako će napraviti mumiju u pozi kao da obrezuje mladice i staviti ga u vrt za ukras.

Bio je već star i zamišljao je da je umjetnik, sanjario je kako će prikazati sva ljudska zanimanja i tako napraviti muzej ljudskih kipova samo za sebe. Prvi put u svome šutljivom životu Consuelo se uzjogunila i preuzela inicijativu. Odvukla je vrtlara, uz kuharičinu pomoć, u svoju sobu kamo se ulazilo sa stražnjega dvorišta i poglela ga na slamaricu, riješena da ga spasi, jer je mislila da bi bila šteta pretvoriti ga u ukras samo zato da bi gospodar udovoljio svom hiru, a i zato jer je nekoliko puta osjetila neobjašnjiv nemir gledajući velike, tamne ruke tog čovjeka kako nekom posebnom nježnošću njeguje bilje. Isprala mu je ranu vodom i sapunom, zarežala dvaput duboko nožem za sjeckanje piletine, a zatim dugo sisala otrovanu krv i pljuvala je u jedan sud. Nakon svakog ispljuvka ispirala je usta octom da ne bi i sama

umrla. Zatim ga je umotala u tkanine natopljene terpentinom, dala mu biljni čaj za čišćenje, ranu pokrila paučinom i dopustila kuharici da zapali svijeće svecima, premda sama nije vjerovala u to sredstvo. Kad je bolesnik počeo mokriti krv, ukrala je iz Profesorove zbirke uvin čaj, nepogrešivo sredstvo za čišćenje mokraćnih vodova, ali unatoč svem trudu noga se počela raspadati a bolesnik, priseban i šutljiv, umirati ne potuživši se ni jedan jedini put.

Consuelo je primijetila da je vrtlar, izuzme li se panični strah od smrti, bolova i obamrlosti, uživao dok mu je trljala tijelo i stavljala tople obloge. Ta neočekivana erekcija ganula je srce zrele djevice, i kad ju je primio za ruku i molećivo pogledao, shvatila je da je vrijeme da opravda svoje ime i pruži utjehu tolikoj nesreći. Osim toga, pomislila je kako u trideset i toliko godina nije saznala što je slast niti ju je tražila, uvjereni da nju mogu osjetiti samo filmski glumci. Odlučila je priuštiti to zadovoljstvo sebi, a usput i bolesniku, da tako možda sretniji ode na drugi svijet.

Poznavala sam svoju majku tako dobro, da mogu zamisliti obred koji je uslijedio, iako mi ona nije rekla sve pojedinosti. Nije u nje bilo nepotrebne stidljivosti i uvijek je vrlo jasno odgovarala na moja pitanja, ali kad se povela priča o tom Indijancu, znala je odjednom zašutjeti i utonuti u sjećanja. Skinula je pamučnu haljinu, podsuknju i platnene gaće, razvezala kosu uzdjenutu na zatiljku kako je to od nje tražio gospodar. Dugačke vlasi rasuše joj se duž tijela pa se tako odjevena u najjači adut svoje ljepote uspela na samrtnika vrlo polako, da ne poremeti agoniju. Nije baš dobro znala što treba raditi jer u tim stvarima nije imala nikakva iskustva, ali su nagon i dobra volja pritekli u pomoć neiskustvu. Mišići su se napeli pod muškarčevom tamnom kožom, i ona se osjetila kao da jaše veliku divlju životinju. Šapćući mu tek izmišljene riječi i brišući mu znoj, kliznula je do pravog mjesta i počela se micati oprezno,

poput supruge naviknute na ljubav sa starim mužem. On ju je ubrzo okrenuo i obgrlio, užurban zbog blizine smrti, i njihova kratka sreća uznemirila je sjene po kutovima. Tako su me začeli na očevoj samrtnoj postelji.

Vrtlar nije umro, unatoč očekivanjima Profesora Jonesa i Francuza iz terarija kojima je leš trebao za pokuse. Počeo je prizdravljivati, protivno svakoj logici, pala mu je vrućica, disanje postalo pravilnije i zatražio je jelo. Consuelo je shvatila da je nehotice otkrila protuotrov za otrovne ubode pa mu ga je davala, nježno i oduševljeno, kad god je tražio, sve dok nije stao na noge.

Ubrzo zatim Indijanac se pozdravio, a ona ga nije pokušala zadržati. Držali su se za ruke čas-dva, poljubili se nekako tužno, i ona je tada skinula zlatno zrno na koncu izgloданu od uporabe i objesila ga o vrat svome jedinom ljubavniku, za uspomenu na zajedničke trke. On je otišao zahvalan i gotovo zdrav. Majka je pričala da se smiješio.

Consuelo nije odavala nikakva osjećaja. Radila je kao i prije, ne shvaćajući otkud mučnine, otekle noge i crvene točkice pred očima koje su joj mutile pogled, i nije spominjala neobični lijek kojim je spasila samrtnika. Nije ga spominjala ni kad joj je počeo rasti trbuh, ni kad ju je Profesor Jones pozvao da joj dade sredstvo za čišćenje, jer je pretpostavljao da je ta oteklina posljedica probavnih smetnji, niti ga je opomenula kad je došlo vrijeme za porod.

Trinaest sati izdržavala je trudove radeći, a kad više nije mogla, zatvorila se u sobu, spremna da proživi sve bogatstvo tog trenutka, najvažnijega u životu. Počešljala je kosu, čvrsto ju splela i zavezala novom vrpcom, razodjenula se i oprala od glave do pete, zatim je prostrla na pod čistu plahtu i čučnula na nju, onako kako je vidjela u nekoj knjizi o eskimskim običajima. Sva u znoju, grizući krpnu da uguši jauke, tiskala je da donese na svijet svojeglavo stvorenje što

se lijepilo za nju. Nije bilo lako, jer više nije bila mlada, ali je od pranja podova klečeći, od nošenja tereta uza stube i pranja rublja do ponoći, imala tako jake mišice da je na kraju ipak rodila.

Najprije je ugledala dvije sićušne nožice koje su se jedva micale, kao da hoće napraviti prvi korak na mučnu putu. Duboko je udahnula i zastenjavši zadnji put osjetila kako se nešto trga usred njena tijela i kako joj niza stegna klizi nepoznata masa. Odahnula je iz dubine duše. Ja sam bila ovijena modrim užetom koje mi je ona pomno odstranila s vrata, da mi pomogne da živim. U tom trenutku otvorila su se vrata i ušla je kuharica, koja je, primijetivši da je nema, pogodila što se događa i došla u pomoć. Zatekla ju je голу, ja sam joj ležala na trbuhu, još uvijek sjedinjena s njom povojem koji je kucao.

- Bit će loše, žensko je - rekla je novopečena babica pošto je svezala i prerezala pupčanu vrpču i uzela me na ruke.

- Izišla je na noge, to je dobar znak -progovorila je majka i nasmiješila se.

- Izgleda da je čvrsta i glasna. Ako želite, ja ću biti kuma.

-Nisam je namjeravala krstiti - odgovori Consuelo, ali kad je vidjela da se ova zgranuto križa, nije je htjela vrijeđati.

- U redu, malo svete vodice ne može joj nauditi a možda će joj dobro doći. Neka se zove Eva, da ima volje za životom.

- A prezime?

- Nikakvo prezime, prezime nije važno.

- Ljudskim stvorovima treba prezime. Samo psi mogu ići po svijetu bez prezimena.

- Njezin otac bio je iz plemena Mjesečeve djece. Znači da je i ona Mjesečeva, pa neka se zove Eva Luna. Daj mi je ovamo, kumo, da vidim je li čitava.

Sjedeći u lokvi od vlastitog poroda, drhtavih nogu i mokra od znoja, Consuelo je tražila po mom tijelu zlokobni znak prenesen

otrovom, a kad nije našla ništa neprirodno, olakšano je odahnula. Nemam ni ljuske ni zmijske očnjake, ili se barem ne vide. Pomalo čudni uvjeti u kojima sam začeta urodili su blagotvornim posljedicama: dali su mi gvozdeno zdravlje i neposluh koji se isprva nije pokazivao, ali me na kraju spasio poniženja kojima bih nesumnjivo bila izložena.

Od oca sam naslijedila izdržljivu krv, jer Indijanac je jamačno bio vrlo snažan kad je tolike dane izdržao zmijski otrov i još na samrti usrećio ženu. Majci dugujem sve ostalo. U četvrtoj godini spopala me jedna od onih zaraza koje ostavljaju rupe po svem tijelu, ali me ona izliječila vezavši mi ruke da se ne češem, premazujući me ovčjim lojem i skrivajući me od prirodne svjetlosti sto osamdeset dana. Iskoristila je to vrijeme da me izliječi od ameba čajevima od bundeve, i od glista korijenom paprati, i otad sam zdrava i jaka. Nemam ožiljaka na koži, tek nekoliko opekotina od cigarete, i nadam se da ću ostarjeti bez bora, jer ono s lojem vrijedi do kraja života.

Majka je bila tiha osoba, znala se sakriti među namještajem, izgubiti se u šarama na sagu, biti potpuno nečujna, kao da je nema; pa ipak, u prisnosti sobe koju smo dijelile sasvim bi se preobrazila. Počinjala bi govoriti o prošlosti ili pričati svoje priče, i sobu bi preplavljivala svjetlost, zidovi nestajali, a umjesto njih pojavljivali se nevjerojatni krajolici, dvorci prepuni dotad neviđenih stvari, daleke zemlje koje je izmislila ili izvukla iz gospodarove knjižnice; stavljala mi je do nogu sva blaga Orijenta, mjesec i drugi svijet, smanjivala me da budem kao mrav i da svijet gledam kao to sićušno biće, davala mi krila da ga gledam iz nebesa, i riblji rep da vidim morsko dno. Dok je pričala, svijet su napučivala bića od kojih su mi mnoga postala tako draga da sam i danas, nakon tolikih godina, kadra opisati njihovu odjeću i boju glasa. Sjećanje na djetinjstvo u Misiji bilo je u njoj živo, pamtila je priče koje je

čula u prolazu ili naučila iz štiva, razrađivala je građu iz vlastitih snova, i od svega toga stvorila je moj svijet. Riječi su besplatne, govorila je, uzimala ih i sve su joj pripadale. Ona me poučila da stvarnost nije samo onakva kakvu vidimo, da ima i magijsku dimenziju, pa ako nam padne na pamet, možemo pretjerivati i dodavati joj boje da nam boravak na ovom svijetu ne bude tako dosadan. Likovi koje je prizivala pričama jedine su jasne uspomene moga ranog djetinjstva, a ostalo je uvijeno u maglu u kojoj se miješa kućna sluzinčad, stari učenjak zguren u svome engleskom naslonjaču s točkovima od bicikla i povorka pacijenata i leševa, koje je doktor pregledavao unatoč vlastitoj bolesti.

Profesor Jones osjećao se zbunjen pred djecom, ali kako je bio vrlo rastresen, jedva bi me i primijetio kad bismo se sreli u nekom kutu u kući. Ja sam ga se malko bojala, jer nisam znala je li on napravio balzamirane ili oni njega, činilo se da su od istoga pergamentnog soja; ali me njegova prisutnost nije smetala, jer smo boravili na različitim stranama. Ja sam se vrtjela po kuhinji, zatvorenim dvorištima, služinskim sobama i vrtu, a ako bih išla za majkom u druge dijelove palače, vješto sam se skrivala, da Profesor pomisli kako to nisam ja, nego majčina sjena.

U kući je bilo toliko različitih mirisa da sam mogla prolaziti kroz nju žmireći i po mirisu znati gdje se nalazim; mirisi jela, odjeće, ugljena, lijekova, knjiga i vlage spajali se s likovima iz priča i davali bogatstvo tim godinama. Odgojena sam u skladu s teorijom da nerad rađa sve grijehe, koju su majci usadile Sestre milosrdnice, a doktor odnjegovao s pomoću despotske stege. Nisam imala vidljivih igračkaka, premda mi je sve što se nalazilo u kući služilo za igru. Po danu nije bilo odmora, držalo se sramotom stajati skrštenih ruku. Ja sam s majkom prala drvene podove, vješala oprano rublje, rezala povrće, a poslijepodne pokušavala plesti i vesti, i ti mi poslovi ne bijahu teški. Bilo je to kao da se

igram kuće. Nisu me uznemirivali ni starčevi čudovišni pokusi, jer mi je majka objasnila da udarci štapom po glavi i ubodi komaraca - na sreću rijetki - nisu dokaz starčeve okrutnosti nego strogo znanstvene metode terapije. Postupajući prisno s balzamiranim tijelima, kao da se radi o siromašnim rođacima, majka je iz mene istjerala svaku klicu straha i nije dopustila da me ostala služinčad straši jezivim pričama. Vjerujem da me htjela držati što dalje od laboratorija... ja zapravo nikad nisam ni vidjela mumije, nego sam naprosto znala da one postoje onkraj tih vrata. Ti su jadnici vrlo krhki, Eva, bolje da ne ulaziš k njima, možeš ih gurnuti i razbiti im koju kost, pa će Profesor objesniti, tako mi je govorila. Da me smiri, svakom je mrtvacu nadjenula ime i podrijetlo, pretvarajući i njih u dobrodušna bića nalik na duhove i vile.

Malo smo izlazile. Jedna od tih rijetkih prilika bila je procesija zbog suše, kad su čak i ateisti odlučili moliti, jer je to bio prije društveni nego vjerski čin. Pričalo se da u cijeloj zemlji tri godine nije pala ni kap kiše, tlo se prošaralo žednim pukotinama, raslinje uginulo, životinje umirale s njuškom zarivenom u prašinu, a ravničari pješačili do obale da sami sebe prodaju u roblje u zamjenu za vodu. Zbog te nacionalne tragedije biskup je odlučio izvući Nazarenčevu sliku da izmoli kraj toj božjoj kazni, a kako to bijaše zadnja nada, stekli se svi, bogati i sirotinja, stari i mladi, vjernici i bezvjerci.

»Divljaci, Indijanci, divlji crnci!« - uzviknuo je bijesno Profesor Jones kad je to čuo, ali nije uspio spriječiti služinčad da obuče najbolje ruho i pođe u procesiju. Mnoštvo je krenulo od Katedrale s Nazarencem na čelu, ali nisu uspjeli stići ni do ureda Kompanije Pitke Vode jer se na pol puta spustio nezadrživ pljusak. Za četrdeset osam sati grad se pretvorio u jezero, odvodi su bili začepljeni, ceste u bujicama, misije poplavljene, voda je odnosila kolibe, a negdje uz obalu padale su i ribe. Čudesa, čudesa, vikao je

biskup. Pjevali smo, ne znajući da je procesija sazvana pošto je Meteorološki zavod najavio tajfune i olujne kiše na cijelom karipskom području, a to je i Profesor vikao iz svojih hemiplegičarskih kolica.

»Praznovjerci! Neznalice! Nepismenjaci!« - zavijao je jadnik, ali se nitko nije obazirao.

Tom je čudu uspjelo ono što nije polazilo za rukom fratrima i duvnama u Misiji: moja se majka približila Bogu, jer ga je zamislila kako sjedi na svome nebeskom prijestolju i slatko se smije ljudskom rodu, i pomislila kako ipak mora biti sasvim različit od strašnog patrijarha iz knjiga o vjeri. Možda je jedan od načina na koje on pokazuje svoj smisao za humor u tome da nas drži u stalnoj zbunjenosti, jer nam nikad ne otkriva svoje prave planove i nakane. Kad god smo se prisjetili čudotvornog potopa, umirale smo od smijeha. Svijet se završavao kod vrtne ograde. Unutra, vrijeme se ravnalo po vrlo čudljivim obrascima; za pol sata mogla sam šest puta obići zemaljsku kuglu, a misli su mi tjedan dana znale biti prepune mjesečine iz dvorišta. Svjetlost i sjena stvarale su bitne promjene u naravi stvari; knjige su za dana bile mirne, a noću se otvarale i likovi izlazili iz njih, šetali salonima i proživljavali vlastite pustolovine; balzamirana tijela, skrušena i suzdržana kad bi jutarnje sunce ušlo kroz prozore, pretvarala se u kamen u popodnevoj sjeni, a u mraku su prerastala u divove. Prostor se dužio i skraćivao po mojoj volji; u rupi pod stepenicama nalazio se čitav planetarni sustav, a nebo što se vidjelo kroz tavanski prozorčić bilo je samo blijedi stakleni krug.

Izgovorila sam riječ i tras! Stvarnost se mijenjala! Rasla sam slobodno i sigurno u toj vili pod brijegom. Nisam imala nikakve veze s drugom djecom niti sam se znala ophoditi sa strancima, jer nas nitko nije posjećivao, osim nekog čovjeka u crnu odijelu i šeširu, protestantskog svećenika s Biblijom pod rukom, kojom je

Profesoru Jonesu zagorčio zadnje godine života. Ja sam ga se bojala mnogo više nego gospodara.

II

Osam godina prije mog rođenja, onog dana kad je Dobročinitelj umro u vlastitoj postelji poput kakva prostodušna djedice, rodio se u jednom selu na sjeveru Austrije dječak komu su dali ime Rolf. Bio je najmlađi sin Lukasa Carlea, najstrašnijeg nastavnika u liceju. Fizičke kazne bile su dio školskog obrazovanja, batina je u raju izrasla, tvrdila je i pučka mudrost i teorija obrazovanja, i nijedan roditelj pri zdravoj pameti nije se bunio protiv njih. Međutim, kad je Carle prebio ruke nekom dječaku, školske vlasti zabranile su mu upotrebu štapa, jer su uvidjele da se gubio u vrtlogu strasti čim bi počeo batinati. Učenici su za osvetu progonili njegova sina Jochena i, kad bi ga uhvatili, smlavili bi ga šakama. Dječak je proveo djetinjstvo bježeći od drugih, niječući vlastito prezime, skrivajući se kao da mu je otac krvnik.

Lukas Carle u vlastitom je domu uveo isti zakon straha kao i u školi. Sa ženom ga je vezao brak po dogovoru, u njegovim planovima nije bilo mjesta ljubavi, jedva ju je podnosio u književnosti ili glazbi a kamoli u svakodnevnom životu. Uzeli su se a da se prije toga nisu čestito upoznali, i ona ga je počela mrziti prve bračne noći. Lucasu Carleu vlastita je žena bila niže biće, sličnija životinji nego čovjeku, jedinom inteligentnom Božjem stvoru. Premda je žena teorijski bila biće dostojno suosjećanja, u praksi ga je vlastita žena dovodila do ludila.

Kad je, prognan iz rodnog mjesta u Prvome svjetskom ratu, te nakon dugog hoda stigao u to selo, bilo mu je gotovo dvadeset i pet godina, imao je nastavničku diplomu i novca za tjedana dana. Smjesta je našao posao i odmah zatim ženu, a izabrao je baš nju jer mu se svidio osjećaj straha koji se iznenada pojavljivao u njenim očima i široki bokovi, što je držao neophodnim za rađanje muške

djece i obavljanje najtežih kućnih poslova. Na odluku su utjecala i dva hektara zemlje, pol tuceta grla stoke, te mala renta koju je djevojka naslijedila od oca, i sve se to prelilo u njegov džep zakonitog upravitelja obiteljskog imetka. Lukas Carle volio je ženske cipele sa vrlo visokim potpeticama, a posebice od crvenog laka. Kad god je odlazio u grad plaćao bi nekoj prostitutki da gola šeta pred njim u tim neudobnim cipelama, a on je sjedio na stolcu kao kakav dostojanstvenik odjeven od glave do pete, u kaputu i šeširu, i neopisivo uživao pri pogledu na onu guzicu - što obilatiju to bolju, bijelu, s jamicama - kako se njiše pri svakom koraku. Razumije se da je nije doticao. Nije to nikad radio jer je osjećao pravu strast prema higijeni. Kako zbog novčanih prilika nije prečesto mogao sebi dopuštati takva zadovoljstva, kupio je nekakve vesele francuske visoke cipele i držao ih u najskrivenijem kutku ormara. Od vremena do vremena zaključavao je djecu u sobu, navijao gramofon što je glasnije mogao i zvao ženu k sebi. Ona je znala uočiti promjene u muževu raspoloženju i pogađala je da će mu se prohtjeti da je muči prije nego je sam to osjetio. Unaprijed se tresla, suđe joj je ispadalo iz ruku i razbijalo se. Carle nije trpio galamu u kući; dosta mi je galame u školi, govorio je. Djeca su znala da se pred njim ne smiju ni smijati ni plakati, da se moraju kretati poput sjena i govoriti šaptom, i tako su dobro uvježbala tu nevidljivost da se majci katkad pričinjalo da vidi kroz njih - strepila je pri pomisli da bi mogli postati prozirni. Nastavnik je bio uvjeren da su se zakoni genetike okrutno našalili s njim.

Djeca su mu ispala sasvim loše. Jochen je bio spor i tup, nevaljao đak, drijemao bi na satu, mokrio u postelji, nije bio ni za jedan od planova što ih je otac skovao za njegovu budućnost. Katharinu nije volio ni spominjati. Mala bijaše slaboumna. U jedno je bio siguran: u njegovoj lozi nije bilo urođenih mana, i jadnica dakle nije bila njegova krivnja, a tko zna je li i bila njegova, ne bi

dao ruku u vatru ni za boga, a najmanje za vlastitu ženu; sva sreća da se Katharina rodila s nekakvom rupom u srcu, pa je liječnik prognozirao da neće dugo živjeti. I bolje je tako. Zbog slabe sreće sa dvoje prve djece Lukas Carle nije se obradovao trećoj ženinoj trudnoći, ali mu je laknulo kad se rodio krupan, rumen dječčić širom otvorenih sivih očiju i čvrstih ručica. Takva je potomka - pravog Carlea jamačno uvijek i priželjkivao. Mora spriječiti majku da ga ne pokvari, ništa ne može uništiti dobro muško sjeme kao žena. Ne oblači ga u vunenu odjeću, neka se navikne na hladnoću i ojača, ostavlja ga u mraku, jer tako neće postati strašljivac, ne uzimaj ga u naručje sve ako i pomodri od plača, plač širi pluća, tako je naređivao, ali majka je utopljavala dijete čim bi joj otac okrenuo leđa, davala mu dvostruki obrok mlijeka, uljuljkivala ga i pjevala mu pjesmice. Od takva odgoja: oblačenja pa svlačenja, batinanja pa maženja bez vidljiva razloga, zatvaranja u mračni ormar pa tješnja poljupcima poludio bi svatko osim Rolfa Carlea, ali on je imao sreće, jer ne samo što je po rođenju bio stabilna duša te je mogao pretrpjeti ono što bi drugoga rastrgalo nego mu je pripomogao i dolazak Drugoga svjetskog rata, jer je otac stupio u vojsku i lišio ga svoje nazočnosti.

Rat je bio najsretnije razdoblje Rolfova života. Dok su se u Južnoj Americi, u kući Profesora Jonesa, množila balzamirana tijela a čovjek kojeg je ubola zmija kopulirao i začeo djevojčicu koju je majka nazvala Evom kako bi joj udahnula volju za životom, ni evropska stvarnost nije bila naravnih veličina. Rat je donio zbrku i užas. Dok je djevojčica hodala uz majčinu suknju, s druge strane Oceana potpisan je mir nad razorenim kontinentom. U međuvremenu s ove strane mora malo se tko brinuo zbog tog udaljenog nasilja. Bilo im je i previše vlastitoga. Kad je Rolf Carle narastao, vidjelo se da je oštrouman, gord, žilavi pomalo sklon romantici, a to ga je tištilo kao neki znak slabosti. U to doba

veličanja ratništva igrao se s prijateljima rovova i gađanja aviona, a potajice su ga uzbuđivale proljetne mladice, ljetno cvijeće, zlato jesenjeg lišća i tužna zimska bjelina. Šetao je šumom u svako godišnje doba skupljajući lišće i kukce koje je poslije motrio pod povećalom. Trgao je listove iz bilježnica i na njima pisao pjesme, a zatim ih skrivao u duplja u drveću ili pod kamenje gajeći neisповјedljivu nadu da će ih netko naći. Nikad to nije nikome rekao.

Onoga popodneva kad su ga odveli na zakapanje mrtvih dječaku bijaše deset godina. Tog je dana bio zadovoljan, jer je brat Jochen ulovio zeca, pa se miris mesa, što je prije toga natopljena u ocat s ružmarinom, a onda pirjano na tihoj vatri, širio po svojoj kući. Davno nije osjetio takav miris jela, i pomisao na užitak toliko ga je uznemirivala da ga je samo strogi odgoj priječio da digne poklopac i zagrabi iz lonca. Tog je dana majka pekla i kruh. Volio ju je gledati kraj golemoga kuhinjskog stola, s rukama u tijestu, kako se sva jednolično giba dok ga mijesi. Gnječila je masu i dijelila je na dugačke valjke, a zatim ih rezala i od svakog komada pravila okrugli hljepčić. Prije, u vrijeme obilja, običavala je odijeliti malo tijesta, dodati mu mlijeka, jaja i cimeta i napraviti pecivo koje je spremala u limenu kutiju i svaki dan davala svakom djetetu po jedno. Sada je u brašno miješala mekinje i dobivala nešto tamno i grubo, nalik na piljevinu.

Na ulicama je od ranog jutra bilo nemirno, okupacijske snage bile su u pokretu, čule se glasne naredbe, ali se nitko nije preko mjere uzbuđivao jer je strah već bio potrošen na metež nakon poraza i malo ga je preostalo za zle slutnje. Pošto je sklopljen mir, u selo su ušli Rusi. Glas o divljaštvu crvenoarmejskih vojnika stigao je prije njih i narod je užasnut očekivao potoke krvi. To su zvijeri, govorilo se, paraju trbuhe trudnicama i bacaju zametke psima, nabadaju starce na bajunete, muškarcima stavljaju dinamit u

tur i raznose ih na komade, siluju, pale, razaraju. Ipak nije bilo tako. Pitajući se zašto je tome tako, gradonačelnik je zaključio da su imali sreću, jer oni koji su došli u njihovo selo nisu bili iz onih dijelova Sovjetskog Saveza koji su u ratu najviše propatili pa je zato njihova zlohota i osetoljubivost bila manja. Došli su vukući za sobom teška vozila puna municije, zapovijedao im je neki mlad oficir istočnjačkog izgleda, uzeli su svu hranu, ubacivali u torbe sve vrijedno što im je došlo pod ruku, nasumce uhvatili i strijeljali šest mještana koje su optužili za suradnju s Nijemcima. Podigli su logor izvan mjesta i smirili se.

Tog dana Rusi su skupljali narod pozivajući ga preko zvučnika i zavirujući u kuće da bi prijetnjama istjerali neodlučne. Majka je Katharini obukla prsluk i požurila van prije nego vojnici uđu u kuću i odnesu joj zeca i kruh za cijeli tjedan. Pošla je put trga sa svoje troje djece, Jochenom, Katharinom i Rolfom. Selo je u tim ratnim godinama prošlo bolje od drugih unatoč bombi što je jedne nedjeljne noći pala na školu i pretvorila je u ruševinu, a triješće od stolova i ploča rasula svud uokolo. Nestao je dio srednjovjekovne kaldrme, jer su brigade rabile kocke za barikade; sat s gradske kuće, crkvene orgulje i vino od posljednje berbe, jedina mjesna blaga, bila su u neprijateljskim rukama; pročelja na zgradama bila su neobojena i gdjegdje izbušena mecima, ali cjelina nije izgubila čar stjecan tijekom vjekova. Mještani su se skupili na trgu, okruženi neprijateljskim vojnicima, dok je sovjetski komandant u poderanoj uniformi, šupljim čizmama i dobrano zarastao šetao oko njih i svakoga posebno zagledao. Nitko nije izdržao pogled, svi su spuštali glave, stiskali se i čekali, samo ga je Katharina netremice blago gledala i konačno stavila prst u nos.

- Je li ona umno zaostala? - upitao je oficir pokazavši na djevojčicu.

- Takva je od rođenja- odgovorila je gospođa Carle.

- Onda nema smisla da je vodite. Ostavite je ovdje.
- Molim vas, ne može ostati sama, dopustite da je povedemo sa sobom...
- Kako hoćete.

Stajali su dva sata na blijedom proljetnom suncu pred pušćanim cijevima, starci se oslanjali na one najjače, djeca spavala na zemlji, a najmanji u roditeljskom naručju, i konačno je došla naredba da krenu. Svi su krenuli za komandantovim je repom a vojnici ih čuvali i požurivali, na čelu išli gradonačelnik i direktor škole, jedina vlast koja je još uvijek bila priznata u toj najnovijoj katastrofi.

Hodali su u tišini, nemirni, okrećući se prema krovovima koji su se još vidjeli između brežuljaka, svatko se pitao kamo ih vode sve dok nije postalo jasno da idu prema zarobljeničkom logoru i duša im se stisnula poput šake. Rolf je poznao put jer je onuda često išao s Jochenom u lov na zmije, u drva, ili postavljati zamke za lisice. Katkad bi sjedili među žbunjem ispod drveća nasuprot krugu ograđenu žicom. Nije se jasno vidjelo zbog udaljenosti, pa su se zadovoljavali slušajući sirene i mirišući zrak. Kad je bilo vjetra, taj se čudni miris uvlačio u kuće, ali se činilo da ga nitko ne primjećuje jer se o njemu nikad nije govorilo. Tada je Rolf Carle, kao i svi ostali mještani, prvi put prošao kroz ta metalna vrata i odmah je primijetio da je tlo isprano, bez ikakva raslinja, pusto poput nerodne pustinjske prašine, potpuno različito od okolnih polja prekrivenih zelenom tratinom u to doba godine.

Kolona je prošla dugačkom stazom, prešla mimo nekoliko redova prepreka od smotane žice, obišla kontrolne tornjeve i konačno stigla do pravokutna dvorišta. S jedne strane bile su barake bez prozora, s druge, nekakva zgrada od opeke s dimnjacima, a u dnu nužnici i vješala. Proljeće je stalo na ulazu u zatvor, sve je bilo sivo, uvijeno u zimsku magluštinu koja je izgledala kao da će ondje zauvijek ostati.

Mještani se zaustavili u blizini baraka, zbijeni, dodirujući se da ohrabre jedni druge, potišteni zbog tog mira, tišine kao u pećini, neba pretvorena u pepeo. Komandant je nešto naredio i vojnici su ih počeli gurati kao stoku prema glavnoj zgradi. Tad su ih vidjeli. Bilo ih je na tucete, bili su nagomilani na podu, jedno preko drugoga, smotani, raskomadani, nalik na brdo blijedih cjepanica. U početku nisu mogli vjerovati da su to ljudska tijela, izgledala su kao marionete iz nekakve jezovite predstave, ali su ih Rusi boli cijevima, udarali kundacima i morali su se približiti, pomirisati, dopustiti da im se ta koščata i slijepa lica urezu u pamet kao nožem. Svatko je slušao lupanje vlastitog srca i svi su šutjeli, jer nisu imali što reći.

Dugo su nepomično stajali, a onda je komandant uzeo lopatu i dao je gradonačelniku. Vojnici su razdijelili oruđe ostalima.

- Počnite kopati - rekao je oficir mirno, gotovo šaptom.

Katharinu i malu djecu smjestili su ispod vješala dok su drugi radili. Rolf je ostao s Jochenom. Tlo je bilo tvrdo, šljunak se primao za prste i ulazio pod nokte, ali Rolf nije sustao, radio je pognut, s kosom preko lica, i sramotom koja će ga poput more pratiti do kraja života. Nije nijednom digao glavu. Oko sebe nije čuo ništa osim lupe čelika o zemlju, teškog disanja, i pokojeg ženskog jecaja. Bila je već noć kad su iskopali rake. Rolf je primijetio da su na stražarnicama upalili reflektore i da je noć postala jasna. Ruski je oficir naredio da mještani, u paru, donose tijela. Dječak je obrisao ruke tarući ih o hlače, obrisao znojno čelo i pošao s bratom Jochenom prema onome što ih je čekalo. Majka ih je pokušala zaustaviti promuklim uzvikom, ali dječaci su otišli, sagnuli se i uhvatili za gležnjeve i članke jedan leš, gol, ćelav, kost i koža, lagan, hladan i suh poput porculana. Lako su ga podigli i, krenuli prema grobnicama iskopanima nasred dvorišta, kao prikovani uz tu krutu spodobu. Teret se lagano zanjihao i glava je

pala natrag. Rolf se okrenuo da pogleda majku, vidio je da se presavila i da povraća, i htio ju je podragati, ali su mu ruke bile pune.

Zakapanje mrtvaca bilo je gotovo tek poslije pol noći. Napunili su rake i zatrpali ih zemljom, ali se nisu odmah vraćali. Vojnici su ih natjerali da prođu kroz barake, da uđu u plinske komore, pregledaju peći i prođu ispod vješala. Nitko se nije usuđivao moliti za mrtve. Bijaše im je jasno da će od tog trenutka nastojati zaboraviti, iščupati iz duše tu strahotu, odlučiti da je nikad ne spomenu u nadi da će je život moći izbrisati.

Konačno su se iscrpljeni odvukli kućama. Rolf Carle je išao zadnji, hodao kao između dva reda kostura, posve jednakih u toj pustoši. Tjedan dana kasnije pojavio se Lukas Carle, koga sin Rolf nije prepoznao jer nije ni znao za sebe kad je ovaj otišao na frontu, a čovjek koji je te noći nenadano ušao u kuhinju nije bio nimalo sličan liku na fotografiji iznad kamina. U toku godina koje je proveo bez oca Rolf mu je pridao dimenzije junaka, odjenuo mu pilotsku uniformu a prsa prekrrio odličjima, pretvorivši ga tako u ohola i hrabra vojnika u čizmama tako ulaštenim da se dijete moglo gledati u njih kao u zrcalo. Taj lik nije imao nikakve veze s osobom koja se odjednom pojavila u njegovu životu, pa se nije ni potrudio da ga pozdravi, pomislivši da je prosjak. Čovjek na slici imao je njegovan brk i hladne stroge oči boje olova, poput zimskih oblaka. Čovjek koji je upao u kuhinju bio je odjeven u prevelike hlače vezane uzetom u struku i poderanu kabanicu, oko vrata mu prljav rubac, a umjesto u sjajnim čizmama noge mu bijahu umotane u krpe. Bio je onizak, neobrijan, neravnomjerno potšišane četinjaste kose. Ne, Rolf toga nije poznavao. Zato su ga se drugi u obitelji izvrsno sjećali.

Ugledavši ga, majka je pokrila usta rukom, Jochen je ustao i pritom srušio stolac kako je brzo ustuknuo, a Katharinaje potrčala

pod stol, što dugo nije radila, ali je nagoni pamtila. Lukas Carle nije se vratio od želje za domom jer nikad nije ni osjećao pripadnost tom mjestu kao ni bilo kojem drugom, nego zato što je bio gladan i očajan, i radije se izložio opasnosti da padne u ruke omrznutim pobjednicima nego da luta po poljima. Nije mogao izdržati. Dezertirao je i morao se skrivati danju, a kretati noću. Dokopao se osobne karte nekoga poginulog vojnika i odlučio promijeniti ime i prošlost, ali je ubrzo shvatio da na tom golemom razrušenom kontinentu nije bilo mjesta za nj. Malo ga je privlačilo sjećanje na mjestance i zgodne kućice, vrtove, vinograde i školu u kojoj je radio tolike godine, ali nije imao drugog izbora. Za vrijeme rata dobio je nekoliko širita, ne zbog junaštva nego zbog iskazane okrutnosti. Nije više bio onaj isti jer je dopro do gliba na dnu vlastite duše i znao je što je kadar izdržati. Pošto je upoznao krajnosti i prekoračio granice zloće i zadovoljstva, povratak na staro, poučavanje balavurdije u nekakvu razredu činilo mu se kao mirenje s beznačajnošću sudbine. Držao je da je muškarac stvoren za rat, povijest pokazuje da se do napretka ne može bez nasilja, stisnite zube i trpite, zažmirite i jurišajte, jesmo li vojnici ili nismo. Ni silne patnje nisu stvorile u njemu čežnju za mirom, nego je, naprotiv, gajio uvjerenje da samo barut i krv mogu čovjeka osposobiti da lađu ugrožena čovječanstva odvede u pravu luku, a da slabe i beskorisne prepusti valovima, u skladu s neumoljivim prirodnim zakonima.

- Što je? Zar niste zadovoljni što me vidite? - rekao je zatvarajući vrata za sobom. Duga odsutnost nije nimalo smanjila njegovu sposobnost da prestravi ukućane. Jochen je pokušao zaustiti, ali riječi su mu se zakočile u grlu i uspio je ispustiti samo nekakav grleni zvuk i stati pred brata da ga zaštiti od neke neodređene opasnosti. Čim se prenula, gospođa Carle otišla je do škrinje, uzela dugački bijeli stolnjak i prekrila stol da otac ne vidi

Katharinu i da tako možda zaboravi da postoji.

Lukas Carle je brzim pogledom ponovo osvojio kuću i preuzeo upravu nad obitelji. Žena mu se učinila jednako glupom kao i prije, a strah u očima i čvrstina stražnjice bili su isti; Jochen se pretvorio u tako visoka i jedra mladića da nikako nije shvaćao kako se spasio regrutiranja u dječачke regimente; Rolfa gotovo nije ni poznao, ali je u trenutku shvatio da je dječāčić odrastao uz majčine skute i da ga treba dobro prodrmati kako bi izgubio onaj izgled maminog sinčića. Napraviti će on od njega muškarca.

-Jochen, pripremi toplu vodu da se operem. Ima li u ovoj kući išta za jelo? A ti si sigurno Rolf... Priđi i daj ocu ruku. Jesi li me čuo? Dođi ovamo!

Rolfov se život te noći potpuno izmijenio. Unatoč ratu i neimaštini, još nije znao za strah. Strahu ga je naučio Lukas Carle. Dječak nije mirno spavao još godinama poslije toga, sve dok oca nisu našli kako se klati na grani u šumi. Ruski vojnici koji su okupirali selo bili su grubi, siromašni i osjećajni. Popodne su običavali sjediti oko vatre s oružjem i bojnom opremom i pjevati svoje pjesme, a kad bi se zrak zasitio riječima iz mekanih regionalnih dijalekata, neki su od njih čeznutljivo plakali. Ponekad su se opijali i svađali, ili su plesali do besvijesti. Seljani su ih izbjegavali, ali bilo je djevojaka koje su odlazile do logora same i nudile im se bez riječi i gledajući ustranu, u zamjenu za koji zalogaj. Uvijek su ponešto dobivale, unatoč tome što su pobjednici gladovali baš kao i pobijeđeni. I djeca su prilazila i gledala ih, očarana njihovim jezikom, vojničkim spravama, čudnim običajima i osobito jednim narednikom lica izbrazdana dubokim ožiljcima, koji ih je zabavljao trikovima sa četiri noža. Rolf mu je prilazio bliže nego drugi unatoč strogoj majčinoj zabrani, pa je ubrzo počeo sjediti kraj narednika, pokušavajući razumjeti njegov jezik i vježbajući bacanje noževa. Rusi su u roku od nekoliko dana otkrili

kolaboracioniste i sakrivene dezertere i počeli su prijeki sudovi vrlo brzi jer nije bilo vremena za formalnosti a nije bilo ni puno publike, jer su ljudi bili iscrpljeni i više nisu htjeli slušati optužbe.

Ipak, kad je došao red na Lukasa Carlea, Jochen i Rolf tiho su ušli i smjestili se u dnu dvorane. Optuženi se nije kajao za počinjeno i samo je u svoju korist istaknuo da je izvršavao naredbe nadređenih, jer nije ni otišao u rat da bi pokazivao obzir nego da pobijedi. Narednik-žongler primijetio je da je Rolf u dvorani, sažalio se nad njim i htio ga izvesti, ali je Rolf ostao, miran i odlučan da sluša do kraja. Bilo bi mu teško objasniti tome čovjeku da nije blijed jer suosjeća s ocem, nego zato što se potajno nada da će dokazi biti dovoljni da oca odvedu pred streljački vod. Kad je osuđen na šest mjeseci prisilnog rada u ukrajinskim rudnicima, Jochen i Rolf pomislili su da je kazna preblaga i potajno su molili da Lukas Carle umre tamo daleko i da se nikad ne vrati.

Uspostavom mira nisu prestale nevolje: hrana je otprije bila glavna briga a tako je i ostalo. Jochen je jedva znao tečno čitati, ali je bio jak i uporan, i kad je otac otišao a barut uništio polja, on je namicao za obitelj sječom drva, prodajom divljih murvi i gljiva, lovom na zečeve, lisice i jarebice. Rolf se ubrzo počeo baviti bratovim zanatima i naučio se, poput njega, sitnim lupeštlima po okolnim selima, uvijek skrivećki od majke, koja se i u najgoroj oskudici držala kao da je rat nekakva daleka, tuđa mora s kojom ona nije imala nikakve veze, i nije ni trenutka prestala tuviti djeci u glavu načela vlastitog moralnog ponašanja. Dječak se toliko naviknuo na osjećaj praznine u crijevima da je još dugo, kad su tržnice već bile prepune svega i kad su na svakom uglu prodavali pržene krumpiriće, karamele i kobasice, i dalje maštao o starom kruhu sakrivenu u rupi pod daskama ispod njegove postelje.

Gospođa Carle uspjela je zadržati mir u duši i vjeru u Boga do dana kad se njezin muž vratio iz Ukrajine i konačno ostao kod

kuće. Tog trenutka hrabrost ju je napustila. Kao da je ušla u se, okrenula se prema svojoj nutrini, neprestano razgovarajući sama sa sobom. Konačno ju je paralizirao vječiti strah od muža, nije mogla pokazati svoju mržnju prema njemu i to bijaše njen poraz. I dalje je nadasve revno obavljala svoje dužnosti, radila od zore do mraka, brinula se za Katharinu i služila ostale ukućane, ali se više nije ni smijala ni govorila niti je ikad više otišla u crkvu, jer nije htjela ponovno kleknuti pred tog nemilosrdnog Boga koji nije uslišao njenu pravednu molbu da Lukasa Carlea pošalje u pakao.

Pokušavala je braniti Jochena i Rolfa od očevih ispada. Vika, udarci i tuča činili joj se prirodnima, i prestala se uzbuđivati zbog njih. Sjedala je kraj prozora i bludila pogledom, bježeći tako u prošlost u kojoj muža nije bilo a ona je bila još djevojčica koju nevolje još nisu dotakle. Carle je zastupao teoriju da se ljudska bića dijele na čekiće i nakovnje, da se jedni rađaju da udaraju, a drugi da budu udarani. Razumije se, želio je da njegovi sinovi budu čekići. Nije im povlađivao ni u kakvim slabostima, osobito ne Jochenu, na kome je ispitivao svoj obrazovni sustav. Bjesnio je kad bi dječak pri odgovoru mucao jače nego obično ili pak kad bi grizao nokte. Jochen je, očajan, noću izmišljao različite načine kako bi jednom zauvijek prekinuo to mučenje, ali čim bi svanulo, sjetio bi se stvarnosti, pognuo glavu i slušao oca ne usuđujući se protusloviti, premda je bio dvadeset centimetara viši od njega i jak kao tegleći konj.

Ta je pokornost trajala do jedne zimske noći kad je otac odlučio upotrijebiti crvene cipele. Dječaci su već bili dovoljno odrasli da pogode što znači onaj nesnosni pritisak u zraku, ona napetost u pogledu, ona tišina prepuna znamenja. Carle je, kao i obično, naredio djeci da ih ostave nasamo, da povedu Katharinu u svoju sobu i da nipošto ne izlaze. Prije nego što su izišli, Jochen i Rolf su uspjeli nazrijeti užas u majčinim očima i primijetiti da

drhti. Ubrzo su, ležeći ukočeni u posteljama, začuli treštanje glasno navijena gramofona.

- Idem vidjeti što to radi mami - odlučio je Rolf kad više nije mogao izdržati vlastito uvjerenje da se na drugom kraju hodnika ponavlja mora koja je oduvijek postojala u toj kući.

- Ti se ne miči. Idem ja, ja sam najstariji - odgovorio je Jochen.

I umjesto da se uvuče pod pokrivače kako je radio sveg života, ustao je, potpuno priseban, navukao hlače, kabanicu, vunenu kapu i čizme za snijeg. Obukao se odmjerenim pokretima i zatim izišao, prošao kroz hodnik i pokušao otvoriti vrata primaće sobe, ali je reza bila navučena. Podigao je nogu i jednim sigurnim udarcem razbio okove, smireno kao što je postavljao zamke ili cijepao drva. Rolf je pošao za bratom bosonog i u pidžami, a kad su se vrata otvorila, vidio je majku kako paradira posve gola u nekakvim besmislenim crvenim cipelama s visokom potpeticom. Lukas Carle, bijesan, viknuo im je da odmah odu, ali je Jochen krenuo naprijed, prošao pored stola, odmaknuo od sebe ženu koja ga je htjela zaustaviti i približio se muškarcu tako odlučno da je ovaj nesigurno, ustuknuo. Jochenovaje šaka pogodila oca u lice poput čekića, i on je poletio prema ormaru za posuđe, koji se srušio uza štropot razbijenih tanjura i rascopanih dasaka. Rolf je pogledao nepomično tijelo na podu, uhvatio zraka, otišao u svoju sobu, uzeo pokrivač i vratio se da ogrne majku.

- Zbogom, mama - rekao je Jochens izlaznih vrata, ne usuđujući se pogledati je.

- Zbogom, sinko moj - promrmljala je ona, mirnija jer će barem jedno od djece biti na sigurnu.

Sutradan je Rolf zavrnuo nogavice bratovih dugačkih hlača i navukao ih da odvede oca u bolnicu, da mu ondje ponovno uglave vilicu. Tjednima nije mogao govoriti a tekućinu su mu davali na kapaljku. Odlaskom starijeg sina gospođa Carle sasvim se predala

zlohotti, i Rolf se morao sam suprotstavljati tom omrznutom i zastrašujućem čovjeku. Katharinin pogled bio je kao u vjeverice: nije bila opterećena nikakvim sjećanjem. Bila je kadra sama jesti, dati do znanja da mora na zahod, te pobjeći pod stol kad bi došao otac, i to je bilo sve. Rolf joj je skupljao sitne dragocjenosti: gundevalja, glatki kamen, orah koji je pažljivo čistio da izvuče iz njega plod. Ona ga je nagrađivala potpunom odanošću. Čekala ga je po cio dan, a kad bi čula njegove korake i između nogu od stolaca vidjela njegovo pognuto lice, kriknula bi poput galeba. Satima je sjedila pod velikim grubim stolom, nepomična, skrivajući se, sve dok otac ne bi otišao ili legao i dok je netko ne bi izvukao. Navikla na život u svome skloništu, budno je motrila korake kako joj prilaze ili odlaze. Katkad ne bi izlazila premda je opasnost minula, i tada joj je majka pružala kratku metlu a Rolf uzimao pokrivač i podvlačio se k njoj pod stol da ondje, skvrčeni, skupa prenoće. Kad je Lukas Carle sjedao za stol, nogama je doticao djecu, nijemu, tihu, s rukom u ruci, odvojenu od svijeta u tome skloništu u koje su zvukovi, mirisi i tuđa prisutnost stizali prigušeni kao da dolaze kroz vodu.

Brat i sestra toliko su vremena proveli ondje da je Rolf Carle pamtio mliječnu svjetlost ispod stolnjaka kasnije, na drugom kraju svijeta, pa se jednog jutra probudio plačući pod mrežom protiv komaraca, pod kojom je spavao pokraj svoje dragane.

III

Jednog Božića, kad mi je bilo oko šest godina, majka je progutala pileću kost. Neutaživa žeđ za spoznajama nije Profesoru ostavljala vremena za božićnu kao ni za koju drugu svečanost, ali je njegova služinčad svake godine slavila Badnju večer. U kuhinji su postavljali jaslice s grubim glinenim figuricama, pjevali božićne pjesmice i svatko mi je nešto darovao. Nekoliko dana ranije počinjali su spremati prave domaće specijalitete koje su nekoć izmislili robovi. U kolonijalna vremena imućne obitelji okupljale su se 24. prosinca oko gostinskog stola. Ostaci gospodske gozbe išli su na služinsku trpezu, a služinčad je sve to rezala na komadiće, dodavala tijesto od kukuruznog brašna i tu smjesu umotanu u bananinu koru kuhala i kuhala u kotlu, a jelo bijaše tako ukusno da je naputak preživio stoljeća i koristi se redovito, premda više nije bilo ostataka od gospodskih večera, a svaki je od sastojaka trebalo posebno kuhati u iscrpljujućoj proceduri.

Sluge Profesora Jonesa u stražnjem su dvorištu gojili kokoši, purane i prase, koje su cijele godine tovili za tu jednu jedinu priliku za zabavu i žderačinu. Tjedan dana prije perad su kljukali orasima i gutljajima ruma, a prase su tjerali da loče litre mlijeka s tamnim šećerom i mirodijama, da mu meso bude mekše za kuhanje. Dok su žene dimile lišće i pripremale lonce i žeravicu, muškarci su ubijali životinje u orgiji krvi, perja i prasećeg cviljenja, sve dok se svi nisu opili vinom i smrću, nakušali se komada mesa, napili se guste juhe ukuhane od svih tih jestvina i dosita se napjevali pjesama Malom Isusu, dok je u drugom krilu palače Profesor živio kao i svaki drugi dan, i ne primjećujući da je Božić.

Kobna kost pritajila se u tijestu, i moja ju je majka osjetila tek kad joj se zabila u grlo. Nakon nekoliko sati počela je pljuvati krv,

a tri dana kasnije se ugasila jednako kako je i živjela, bez prenemaganja. Ja sam u tom trenutku bila kraj nje i neću ga nikada zaboraviti, jer sam se otad morala dosta truditi da mi se ona ne izgubi među svim ostalim sjenama među koje odlaze svi nejasni duhovi. Umrla je bez straha, da me ne preplaši. Možda je pileća kost rastrgala nešto vrlo važno u njoj pa je iskrvarila unutra, to ne znam. Kad je shvatila da je život napušta, zatvorila se sa mnom u našu dvorišnu sobu, da do kraja ostanemo skupa. Vrlo polako, ne požurujući smrt, oprala se vodom i sapunom da odstrani miris mošusa koji joj je smetao, počeshljala dugačku pletenicu, odjenula bijelu podsuknju koju je sašila u vrijeme popodnevnog odmora i legla na istu strunjaču na kojoj me začela s otrovanim Indijancem.

Premda u tom času nisam razumjela značenje tog obreda, motrila sam je tako pažljivo da još uvijek pamtim svaku njenu kretnju.

- Smrt ne postoji, dijete. Ljudi umru tek onda kad ih svi zaborave -objasnila mi je majka malo prije no što je otišla.

- Ako me uspiješ zapamtiti, uvijek ću biti s tobom.

- Sjećat ću te se - obećala sam joj.

- Sad zovni kumu.

Otišla sam po kuharicu, krupnu mulatkinju koja je pomagala pri mojem rođenju i držala me pred križem kad je došao čas za to.

- Čuvajte moju djevojčicu, kumo. Ostavljam je vama na brigu - zamolila ju je moja majka, brišući diskretno krvavi curak s brade.

Zatim me uhvatila za ruku i počela mi očima govoriti koliko me voli, sve dok joj se pogled nije pretvorio u maglu a život se bešumno otkvačio od nje. Nekoliko trenutaka činilo se da nešto prozračno lebdi u nepomičnom zraku u sobi, osvjetljuje ga modrim sjajem i udiše mu miris mošusa, ali sve je u mah postalo svakodnevno, zrak je bio samo zrak, svjetlost je opet bila žuta, a miris samo obični, svakodnevni miris. Uhvatila sam njeno lice

rukama i pomaknula ga zovući je mama, mama, gurnuta u ponor te nove tišine koja se smjestila između nas dviju.

- Svi moraju umrijeti, nije to ništa posebno - rekla mi je Kuma režući sa tri poteza majčinu kosu u namjeri da je proda vlasuljaru.

- Odnijet ćemo je odavde prije nego gazda primijeti jer će me primorati da je odnesem u laboratorij.

Pokupila sam tu dugačku pletenicu, ovila je oko vrata, zaburila glavu među koljena i šćućurila se u kut, ne plačući, jer još uvijek nisam shvaćala koliko sam izgubila. Provela sam tako sate, možda cijelu noć, sve dok nisu ušla dva čovjeka, uvila tijelo u jedini pokrivač s postelje i odnijeli ga bez riječi. Tad je nemilosrdni muk zaposjeo sav prostor oko mene.

Kuma je došla po mene pošto su otišla skromna pogrebnička kola. Morala je zapaliti šibicu da bi me vidjela, jer je u sobi bilo tamno, žarulja je u svjetiljci pregorjela, a zora kao da je zastala na pragu. Našla me šćućurenu na podu poput sićušna zavežljaja, i dvaput me zezvala imenom i prezimenom, da mi povrati osjećaj za stvarnost: Eva Luna, Eva Luna. Pri kolebljivu plamičku spazila sam njena velika stopala u nanulama i kružnicu ruba njene pamučne haljine, a dignuvši pogled, i njezine vlažne oči. Nasmiješila se tek kad se nesigurni plamičak šibice počeo gasiti; zatim sam osjetila kako se u tami sagiba, uzima me onim čvrstim rukama, smješta u krilo i počinje ljuljati, gučući neku nježnu afričku tužbalicu da me uspava.

- Da si muško, išla bi u školu a poslije bi učila za advokata da mi osiguraš kruh u starosti. Fiškali najbolje zarađuju, oni znaju zamrsiti stvari. Što je gore, to je njima bolje -govorila je Kuma.

Tvrdila je da je bolje biti muško, jer i najbjedniji muškarac može zapovijedati bar vlastitoj ženi, a puno godina kasnije uvjerala sam se da je možda u pravu, premda ni dan-danas ne mogu samu sebe zamisliti u muškom tijelu, dlakava lica, u napasti da

zapovijedam, i s nečim nepredvidljivim ispod pupka, s čime, da budem iskrena, baš i ne znam što bih.

Moja Kuma bijaše mi privržena na svoj način, pa ako mi to nije uspjela pokazati, razlog je u tome što je držala da me mora odgajati strogo i zato što je rano izgubila pamet. U to doba nije izgledala tako propalo kao danas; bila je to drska crnkinja izdašnih grudi, debela struka i bogatih bokova, kao stol u suknji. Muškarci su se za njom okretali, na ulici i prostački joj laskali, pokušavali je uštipnuti a ona nije izmicala guzice, nego je naplaćivala dobrim udarcem torbicom, a što bi ti prostačino crna, i smijala se da pokaže zlatni zub.

Svake večeri kupala se stojeći u koritu, polijevajući se vodom iz vrča i trljajući nasapunanom krpom; mijenjala je bluzu dvaput na dan, škropila se ružinom vodicom, prala kosu u jajetu a zube u soli da budu sjajni. Imala je jak i slatkast miris koji nije mogla ublažiti ni ražina vodica ni sapun, miris koji mi se jako sviđao jer me podsjećao na rižu na mlijeku. Pomagala sam joj pri kupanju polijevajući je vodom po leđima, zanesena tim tamnim tijelom, ljubičastim bradavicama, sjenkom od rudlavih dlačica na stidnoj kosti, guzicom mekanom poput kožnog naslonjača podstavljenog vatom u kojem je venuo Profesor Jones. Milovala se krpom i smiješila, ponosna na bogatstvo svoje puti. Koračala je izazovno, dražesno, vrlo uspravno, u skladu s ritmom neke tajne glazbe koju je nosila u sebi. Sve ostalo u njoj, čak smijeh i plač, bijaše grubo. Ljutila se bez povoda i mlatarala rukama po zraku, i ako je koja od tih letećih pljusaka slučajno sletjela na mene, bilo mi je kao da me pogodilo iz topa. Tako mi je jednom nehotice razmrskala uho.

Unatoč mumijama za koje baš nikad nije pokazivala sklonosti, godinama je služila doktoru kao kuharica, za bijednu plaću koju je najviše trošila na cigarete i rum. Brinula se o meni jer je to držala svojom dužnošću, svetijom od krvne veze, ne oprašta se

zapuštanje vlastitog kumčeta, to je gore nego ostaviti vlastito dijete, moje je da te odgojim da budeš dobra, čista i radina, jer će me na Sudnji dan pitati za to. Moja majka nije vjerovala u urođene grijehе i zato nije držala da me treba krstiti, ali kumi nisam mogla umaći. U redu, kumo, radite kako vam je drago, ali nemojte maloј mijenjati ime koje sam joj izabrala. Konačno je pristala na Consuelo. Mulatkinja nije tri mjeseca pušila ni pila da bi uštedjela, i tog mi je znamenitog dana kupila haljinu od organdija boje jagode, provukla vrpcu kroz onih nekoliko dlaka što su mi krunile glavu, pošćropila me svojom ružinom vodicom i na rukama odnijela u crkvu.

Imam fotografiju sa Kršćenja, izgledam kao šareni rođendanski dar. Budući da je sav novac potrošila, platila je za obred jednokratnim čišćenjem cijele crkve, od pranja podova do čišćenja ureda i vošćenja drvenih klupa. Zato je kršćenje bilo svećano i kićeno, kao za bogatunsko dijete.

- Da nije mene, još bi bila nekrst. Nevini koji umru bez sakramenata idu u limb, a odande nema povratka -uvijek me podsjećala moja Kuma.

- Svaka druga na mome mjestu bila bi te prodala. Djevojčice svijetlih očiju lako je smjestiti, kažu da ih gringosi kupuju i vode u svoju zemlju, ali ja sam tvojoj majci dala obećanje, pa ako ga ne ispunim, skuhat će me u paklenom kotlu. Granice između dobra i zla bile su vrlo određene, i bila je spremna batinama spriječiti moj dodir s grijehom, jer je tu metodu, kojom su i nju odgojili, jedinu poznavala. Misao da igra i nježnost koriste djeci moderno je otkriće, koje njoj nikada ne bi palo na pamet. Pokušala me naučiti da radim brzo, ne gubeći vrijeme na sanjarije, smetala joj je moja rastresenost i sporost, tražila je da jurim čim primim zapovijed. Glava ti je puna dima, a listovi pijeska, govorila je trljajući mi noge emulzijom Scott, jeftinim ali vrlo cijenjenim tonikom dobivenim

od ulja bakalarove jetre, koji su reklamirali kao kamen mudrosti među sredstvima za jačanje organizma.

Kumin je mozak bio malo načet od ruma. Vjerovala je u sve katoličke i afričke svece, i u još neke koje je sama izmislila. U sobi je imala oltarić pred kojim su uza svetu vodicu stajali fetiši voodooa, slika njena pokojnog oca i poprsje za koje je mislila da predstavlja Svetog Kristofa, a ja sam poslije otkrila da je to bio Beethoven, ali joj nikad nisam odala da je u zabludi jer je on bio najveći čudotvorac na njezinu oltaru. Uvijek je prisno razgovarala sa svojim božanstvima i običnim riječima molila ih sitne usluge, a kasnije, kad se navikla na telefon, zvala ih je na nebo, a zujanje u slušalici tumačila kao paraboličan odgovor božanskih sugovornika. Tako je primala i naredbe od nebeskog dvora za i najbeznačajnije stvari. Bila je odana Svetome Benitu, zgodnom svecu i veseljaku komu žene nisu dale mira, pa se uvukao u dim iznad ognjišta da bi počađavio poput ugarka i tek tada je mogao mirno obožavati Boga i činiti čuda, slobodan od pohotnica koje su mu se vješale za mantiju. Njemu se molila da joj olakša mamurluke.

Bila je stručnjak za muke i grozne smrti, znala je kako su skončali svi mučenici i svetece u katoličkom kalendaru i uvijek je bila spremna da o tome priča. Slušala sam je sva u bolećivu strahu i neprestano tražila nove pojedinosti. Muke Svete Lucije bile su mi najmilije, svaki čas sam je molila da mi priča sve pojedinosti: zašto je Lucija odbila zaljubljenog vladara, kako su joj iskopali oči, je li istina da je iz njenih zjenica, dok su poput jaja ležale na srebrnom pladnju, svjetlost ošinula i oslijepila vladara, a njoj odjednom niknule prekrasne modre oči, puno ljepše od njenih vlastitih. Vjera moje jadne Kume bila je postojana i nisu je poljuljale ni kasnije nesreće.

Nedavno sam, kad je ovuda prolazio Papa, uspjela nabaviti dozvolu da je izvučem iz sanatorija jer bi bila zaista šteta da

propusti Pontifeksa u bijelome i sa zlatnim križem, kako na španjolskome ili pak na nekom indijanskom narječju, već prema prilici, propovijeda svoja nedokaziva uvjerenja. Kad ga je vidjela kako u akvariju od blindiranog stakla dolazi svježe oličenim ulicama, okružen cvijećem, uzvicima, zastavicama i tjelohraniteljima, moja ostarjela Kuma pala je na koljena, misleći da je to Ilija Prorok na turističkom putovanju. Uplašila sam se da će je gomila zgaziti pa sam je htjela odvući, ali ona se nije pomakla sve dok joj nisam kupila jednu Papinu vlas kao relikviju. Tih su dana mnogi odjednom postali dobri, neki su obećali da će oprostiti dugove i da neće spominjati klasnu borbu ili sredstva protiv začeca da ne rastuže Svetog Oca, ali moram reći da mene znameniti gost nije oduševio, jer mi je vjera ostala u lošem sjećanju.

Jedne nedjelje, još u djetinjstvu, Kuma me odvela u župnu crkvu i rekla mi da kleknem u drvenu kabinu sa zastorčićima, prsti su mi bili nespretni i nisam ih mogla prekrižiti onako kako me bila naučila. Kroz rešetke me zapuhnuo oštar dah, ispovjedi mi grijeh, naredio mi je, i tog sam trenutka zaboravila sve što sam izmislila, nisam znala što bih odgovorila, pokušavala sam nešto izmisliti sva izvan sebe, bilo kakav oprostiv grijeh, ali nije mi padalo na pamet čak ni nešto bezazleno.

- Diraš li tijelo rukama?
- Da... - Koliko često, dijete?
- Svakog dana.
- Svakog dana! Koliko puta?
- Ne znam, ne brojim... puno puta...
- To je težak grijeh pred Božjim licem!
- Nisam znala, oče. A ako navučem rukavice, je li i tada grijeh?
- Rukavice! Što govoriš, bezumnice! Rugaš li se ti meni?
- Ne, ne... promrmljala sam prestravljena, računajući da bi ionako bilo teško prati lice, zube i češati se u rukavicama.

- Obećaj da to više nećeš činiti. Čistoća i nevinost najljepše su vrline ženskog djeteta. Izmolit ćeš petsto Zdravomarija da ti Bog oprosti.

- Ne mogu, Oče - odgovorih, jer sam znala brojiti samo do dvadeset.

- Kako ne možeš! - zaurloao je svećenik a njegova slina poškropila me poput pljuska kroz rešetke ispovjedaonice.

Izjurila sam odande, ali Kuma me uhvatila u trku i držala me za uho sve dok je govorila s popom bi li bilo dobro da počnem raditi prije nego postanem još svojeglavija i prije nego mi se duša sasvim pomrači.

Nakon majčine smrti red je došao na Profesora Jonesa. Umro je od starosti, razočaran svijetom i vlastitom mudrošću, ali zaklela bih se da je umro spokojan. Budući da sam sebe nije mogao balzamirati i tako ostati među svojim dostojanstvenim engleskim pokućstvom i knjigama, u oporuci je ostavio upute da se njegovo tijelo pošalje u daleki rodni grad, jer ne želi ostati na lokalnom groblju, pokriven tuđom prašinom, pod nemišljenim suncem uz tko zna kakav ološ, kako je govorio. Skončao je u svojoj sobi, ispod ventilatora, kuhajući se u znoju vlastite paraliziranosti, uz mene, svećenika s Biblijom i nikoga više. Kad sam shvatila da se ne može ni pomaknuti bez pomoći i da se njegov gromki glas prometnuo u beskonačno samrtničko dahtanje, nestalo je i zadnjeg tračka straha pred njim.

Lutala sam bez ikakva nadzora po toj kući, zatvorenoj svom svijetu, gdje se smrt ušančila otkad je doktor započeo svoje pokuse. Stega je među služinčadi popustila čim Profesor nije bio kadar izlaziti iz sobe da ih iz svog stolca na kotačićima kori i kinji proturječnim nalogima. Gledala sam kako pri svakom izlasku iznose srebrni pribor za jelo, sagove, slike, pa čak i staklenke u kojima je znanstvenik čuvao formule. Nitko više nije posluživao

gospodara kod stola s uškrobljenim stolnjakom i sjajnim posuđem, nitko nije palio svjetiljke u obliku suza niti mu donosio lulu.

Moja Kuma prestala se brinuti za kuhinju i za svaki je obrok nudila pečene banane, rižu i ribu. Ostali su zapustili uređivanje kuće i prljavština i vlaga zaposjele su zidove i drvene podove. Vrt nije bio uređivan od one nesreće sa zmijom surucucu prije nekoliko godina i napasno je raslinje već gotovo ulazilo u kuću i plazilo van na pločnik. Služinčad se odmarala poslije objeda, izlazila u šetnju u svako doba, pila previše ruma i provodila dan uz radio na kojem je treštao bolero, »Cumbia« i meksičke novokomponirane pjesme.

Nesretni Profesor, koji je, dok ga je zdravlje služilo, puštao samo ploče klasične glazbe, neizrecivo je patio zbog tog meteža i uzalud se vješao na zvono da dozove svoje namještenike, nije bilo odaziva. Moja se Kuma penjala do njegove sobe samo kad je spavao, da ga poškropi blagoslovljenom vodicom ukradenom iz crkve, jer je držala da bi bila podlost pustiti ga da umre bez sakramenata, kao prosjak.

Jednog jutra, kad je jedna od kućnih pomoćnica otvorila vrata protestantskom pastoru samo u grudnjaku i gaćama jer je bilo nepodnošljivo vruće, učinilo mi se da je nered dostigao vrhunac i da nema razloga da se i dalje mudro držim daleko od gospodara. Otad sam ga često posjećivala, u početku sam vrebala s vrata, a zatim sam malo-pomalo nadirala u sobu, dok se konačno nisam počela igrati na njegovoj postelji. Provodila sam sate uz tog starca pokušavajući se sporazumjeti s njim, sve dok nisam uspjela shvatiti njegovo hemiplegično gundanje na stranom jeziku. Kad sam bila uza nj, Profesor je na trenutak zaboravljao jad samrtničke postelje i mučnu nepokretnost. Skidala sam knjige s polica koje su bile svetinja i držala ih pred njim da bi ih mogao čitati. Neke su bile napisane na latinskom, i on mi ih je prevodio, očito oduševljen što

sam postala njegovom učenicom, i naglas žalio što dotad nije primijetio da živim u njegovoj kući. Možda nikad prije nije dotakao dijete i prekasno je otkrio da bi bio dobar djed...

- Odakle ovo stvorenje? - pitao je gutajući zrak. Je li to možda moje dijete, kći, unuča ili halucinacija mog bolesnog uma? Tamna je, ali oči su joj slične mojima... Dođi ovamo, djevojčice, da te vidim izbliza.

Nije me mogao povezati sa Consuelo, premda se dobro sjećao žene koja ga je služila više od dvadeset godina i koja se jednom zgodom napuhnula poput cepelina, zbog teških probavnih smetnja. Cesto mi je govorio o njoj, siguran da bi njegovi posljednji trenuci bili lakši da mu je ona kraj postelje. Ona ga ne bi izdala, govorio je. Gurala sam mu čepiće od vate u uši da ne poludi od pjesama i radio-romana, prala ga i stavljala dvostruke ručnike pod njega da mokraća ne probije na madrac, zračila mu sobu i davala mu dječje obroke na žličicu. Taj starac srebrne brade bio mi je kao neka lutka.

Jednog dana čula sam kako govori pastoru da sam mu ja važnija od svih znanstvenih uspjeha koje je dotad polučio. Rekla sam mu nekoliko laži: da ga u njegovoj zemlji čeka brojna obitelj, da ima nekoliko unuka i da je vlasnik bogata cvjetnjaka. U biblioteci se nalazila jedna balzamirana puma, jedan od prvih znanstvenikovih pokušaja s čudotvornom tekućinom. Dovukla sam je do njegove sobe, spustila je u podnožje kreveta i objavila mu da je to njegov pas mezimac. Zar ga se ne sjeća? Jadna životinja bila je tužna.

- Zapišite to u moju oporuku, pastore. želim da ova djevojčica bude moja jedina nasljednica. Kad umrem, sve će biti njezino - uspio je na svom polujeziku reći svećeniku koji je dolazio gotovo svakog dana i kvario mu zadovoljstvo vlastite smrti prijetnjama vječnošću. Kuma mi je namjestila ležaj kraj samrtnikove postelje.

Jednog jutra osvanuo je bljeđi i umorniji nego obično, odbio je bijelu kavu koju sam mu htjela dati, ali je pustio da ga operem, počešljam mu bradu, promijenim košulju i namirišem kolonjskom vodom. Šutio je do podneva naslonjen na jastuke, pogleda upita u prozor. Odbio je podnevnu papicu za objed, a kad sam ga pripremila za poslijepodnevni odmor, zamolio me da legnem kraj njega i šutim. Oboje smo mirno spavali kad se ugasio njegov život. Pastor je stigao u sumrak i preuzeo sve poslove. Bilo je vrlo nepraktično slati mrtvacu u domovinu, osobito zato što ga ondje nitko nije očekivao, pa je zanemario Profesorove naloge i pokopao ga bez velikih ceremonija. Pogrebu smo bili nazočni samo mi, služinčad, jer se ugled Profesora Jonesa rastopio pod najnovijim uspjesima znanosti, i nitko se nije potrudio da ga otprati do vječnog boravišta, unatoč tome što je obavijest izišla u tisku.

Nakon tolikih godina provedenih u sjeni Profesora se malo ljudi sjećalo, a kad bi ga neki student medicine i spomenuo, bilo je to zato da se naruga metodi lupanja po glavi za povećanje inteligencije, komarcima za borbu protiv raka i tekućini za održavanje leševa. Kad je gospodara nestalo, srušio se svijet u kojem sam živjela. Pastor je popisao imovinu i pobrinuo se za nju, polazeći od zaključka da učenjak potkraj života nije bio pri pameti i nije bio u stanju donositi odluke. Odvukao je u svoju crkvu sve osim pume, koju nisam dala jer sam jahala na njoj od najranije dobi, a kako sam toliko govorila da je to pas, na kraju sam i sama povjerovala u to. Kad su ga htjeli unijeti u kamion odglumila sam takve grčeve da je duhovnik popustio kad je vidio koliko urlam i kolika mi pjena izlazi na usta. Sumnjam da bi životinja ikome i bila od koristi, pa sam je zato i uspjela sačuvati.

Kuća se nije mogla prodati, jer je nitko nije htio kupiti. Pokusi Profesora Jonesa udarili su joj biljeg i ostala je zapuštena. Još uvijek stoji na istome mjestu. U toku godina pretvorila se u kuću

strave, u kojoj dječaci provode noći usred škripe vrata, mišjih utrka i jecaja duša pokojnika da bi dokazali vlastitu muževnost. Mumije su iz laboratorija prenesene na Medicinski fakultet, gdje su dugo čamile u podrumu sve dok se odjednom nije pojavio interes za otkrivanjem doktorove tajne formule, i tri generacije studenata počele su ih čupati na komade i stavljati u različite strojeve, sve dok ih nisu pretvorili u bijedno mljeveno meso. Pastor je otpustio služinčad i zatvorio kuću. Tako sam i ja otišla iz kuće u kojoj sam rođena, noseći pumu za zadnje noge, dok je Kuma vukla prednji kraj.

- Već si velika i ne mogu te više uzdržavati. Morat ćeš raditi da zaradiš za život i ojačaš, kako i valja - rekla mi je Kuma.

Bilo mi je sedam godina. Kuma je čekala u kuhinji sjedeći uspravno na pletenu stolcu: u krilu joj plastična torba izvezena mrnđelicama, pol grudi viri joj iz otvora na bluzi, a guzovi joj vise preko rubova sjedala. Stojeći kraj nje, ja sam krajičkom oka prelazila preko željeznog posuda, zarđala hladnjaka, mačaka ispruženih pod stolom, kredenca o čije su se staklo odbijale muhe. Otišla sam od kuće Profesora Jonesa prije dva dana, i još uvijek nisam dolazila k sebi. U samo nekoliko sati postala sam nepristupačna. Nisam htjela ni s kim govoriti. Sjedala sam u kut, lica skrivena među ruke, i tada se, baš kao i sada, pojavljivala moja majka, vjerna obećanju da će živjeti sve dok je se budem sjećala. Nekakva suha i gruba crnkinja nepovjerljivo nas je gledala motajući se oko lonaca.

- Je li djevojčica tvoja? - upitala je.

- Kako može biti moja, zar joj ne vidite boju kože? - odgovorila je moja Kuma.

- A čija je onda?

- Ja sam joj krsna kuma. Dovala sam je da radi.

Vrata su se otvorila i ušla je kućevlasnica, sitna žena s

komplificiranom frizurom, s punđom i ukrućenim uvojcima: u dubokoj je crnini, oko vrata joj velik pozlaćeni relikvijar nalik na ambadorsku kolajnu.

- Pridi da te vidim - naredila mi je, ali sam ja stajala kao prikovana za pod, nisam se mogla maknuti i Kuma me morala gurnuti naprijed da me gazdarica promotri: da vidi nemam li ušiju jer sam dlakave puti, da na noktima provjeri imam li poprečne pruge svojstvene padavičarima, da pogleda zube, uši, kožu, čvrstoću ruku i nogu.

- Ima li gliste?

- Nema, gospa, čista je izvana i iznutra.

-Mršava je.

- Odnedavna nije pri teku, ali ne brinite, orna je za rad. Lako uči, ima dobru pamet.

- Je li plačljiva?

- Nije plakala ni kad smo joj majku pokopali, Bog joj dao duši lako.

- Neka ostane mjesec dana da vidimo - odredila je gazdarica i izišla bez pozdrava.

Kuma mi je davala zadnje upute: nemoj biti bezobrazna, pazi da što ne razbiješ, ne pij vodu poslije podne da ne smočiš postelju, budi pristojna i poslušna. Krenula je da će me poljubiti, ali se predomisli i nespretno me pomilovala po glavi, okrenula se i otišla na vrata za služinčad, sigurna koraka, ali ja sam opazila da je žalosna. Uvijek dotad bile smo skupa, to je bilo prvi put da se rastajemo. Ostala sam gdje sam i bila, gledajući ravno u zid. Isprživši nekoliko kriški banane, kuharica me uhvatila za ramena i tako smjestila na stolac, a zatim je sjela kraj mene i nasmiješila se.

- Znači, ti si nova služavka... Jedi, jedi, ptičice -stavila je tanjur preda me.

- Mene zovu Elvira, s obale sam, rođena sam u nedjelju, 29.

svibnja, a godine se ne sjećam. U životu sam samo radila, a vidim da i tebe čeka ista sudbina. Imam svojih mušica i običaja, ali slagat ćemo se ako ne budeš drska, jer ja sam vječito htjela unučad, ali Bog me stvorio tako siromašnu da mi ni obitelj nije dao.

Toga dana započeo je novi život. Kuća u koju su me primili bila je puna pokućstva, slika, kipića, paprati, mramornih stupova, ali ti ukrasi nisu uspijevali sakriti plijesan na cijevima, vlažne mrlje po zidovima, višegodišnju prašinu pod posteljama i iza ormara - sve mi se činilo prljavo, vrlo različito od vile Profesora Jonesa, koji je prije moždanog udara znao puzati po podu samo da povuče prstom po kutovima. Vonjalo je po gnjilim dinjama, a vrućina je gušila unatoč zatvorenim kopcima koji su trebali odbijati sunce.

Vlasnici su bili neoženjeni brat i neudana sestra, gospa s relikvijarom i šezdesetogodišnji debeljkoo velika, mesnata nosa, prekrivena rupicama i prošarana modrim žilicama. Elvira mi je ispričala da je gospa provela dobar dio života radeći kod notara, pišući šutke i gomilajući volju za kričanjem koju može utažiti tek sada, u mirovini i u vlastitoj kući. Cijelog je dana gromko naređivala, odlučno pokazujući kažiprstom, neumorna u kažnjavanju, ljuta na sebe i na cijeli svijet. Brat se zadovoljavao čitanjem novina i revijica o konjima, pićem i drijemanjem u njihaljki, šetnjom u pidžami i povlačenjem šlapa po pločicama, te češanjem među nogama. Pred večer se budio iz dnevne obamrlosti, odijevao i odlazio u kavanu na partiju domina, i tako svakog poslijepodneva osim nedjelje, kad je odlazio na hipodrom da potroši sve što je tog tjedna zaradio.

Bila je ondje i jedna kućna pomoćnica krupnih kostiju i pilećeg mozga, koja je radila od zore do mraka, a za vrijeme poslijepodnevnog odmora prikradala se u sobu starog momka; zatim još kuharica, mačke i nekakva šutljiva, napola očerupana papiga. Gospodarica naredi Elviri da me opere dezinficirajućim

sapunom i da spali svu moju odjeću. Nije me ošišala do kože, kako se tada radilo s malim sluškinjama zbog ušiju, jer joj brat nije dopustio. Čovjek s nosom nalik na jagodu govorio je blago, često se smiješio, i meni je bio drag čak i kad je bio pijan. Sažalio se na moj strah od nožica, i uspio spasiti grivu koju mi je majka toliko češljala. Čudno je da se ne mogu sjetiti njegova imena.

U toj sam kući nosila pregaču koju mi je sašila gospa na svome šivaćem stroju, i hodala bosa. Nakon prvoga, pokusnog mjeseca, objasnili su mi da moram više raditi jer će mi odsad plaćati. Plaću nikad nisam vidjela, pobirala ju je Kuma svakih petnaest dana. U početku sam jedva čekala da dođe, i čim se pojavljivala, vješala sam joj se o suknju i molila je da me povede sa sobom, ali sam se kasnije privikla, privila se uz Elviru i sprijateljila se s mačkama i pticom. Kad bi mi gospa isprala usta sodom bikarbonom da me oduči mrmljanja sebi u bradu, prestala sam glasno govoriti s majkom, ali sam nastavila u sebi.

Trebalo je mnogo raditi, kuća je bila kao kakva ukleta nasukana karavela, i unatoč metli i četki nije se moglo potpuno iščistiti to zbrkano raslinje koje je napadalo zidove. Hrana nije bila ni raznolika ni obilata, ali je Elvira skrivala ostatke gazdinskih obroka i davala mi ih za zajutak, jer je na radiju čula da dan valja početi puna želuca, da koristi mozgu i da jednog dana budeš učena, ptičice, govorila mi je.

Staroj curi nije izmicala ni jedna sitnica, danas ćeš oribati dvorišne pločice rastvorom kaustične sode, ne zaboravi izglacati ubruse i pazi da ti ne izgore, moraš oprati prozore novinskim papirom i octom, a kad završiš, dođi da te naučim kako ćeš čistiti gospodinove cipele. Slušala sam i radila bez žurbe jer sam ubrzo otkrila: ako razborito ljenčarim, mogu cijeli dan provesti a da gotovo ništa ne uradim. Gospođa s relikvijarom zapovijedala je od zore, čim se ustala, stalno u crnini za svim mogućim mrtvacima, s

relikvijarom i urednom frizurom, ali se upletala u mrežu vlastitih naredbi i bilo ju je lako prevariti. Gazdu nisu baš zanimali kućni poslovi, brinule su ga jedino konjske trke, proučavao je rodoslovlje tih životinja, špekulirao zakonom vjerojatnosti i pio da se utješi za izgubljene oklade. Nos mu je katkad znao narasti kao patlidžan i tad bi me zvao kako bih mu pomogla da legne i kako bih sakrila prazne boce. Kućna pomoćnica nije htjela nikakve veze s drugima, a kamoli sa mnom. Jedino se Elvira brinula o meni, tjerala me da jedem, učila me kućnim poslovima, pomagala mi kad mi je bilo teško. Satima smo ćaskale i jedna drugoj pričale priče

U to doba počela je s nastranostima, iracionalnom mržnjom prema strancima svijetle kose i žoharima, koje je tamanila svim raspoloživim oružjem, od živog vapna do udaraca metlom. Ali nije ništa rekla kad je otkrila da ostavljam hranu miševima i pazim da ih mačke ne prožderu. Bojala se da će umrijeti u bijedi i završiti u zajedničkoj grobnici za sirotinju pa je, da izbjegne to posmrtno poniženje, kupila lijes na kredit i držala ga u svojoj sobi, rabeći ga kao ormar za drangulije. Bio je to sanduk od prosta drveta, obložen bijelim satenom s modrim vrpcama i malim jastučićem i mirisao je na stolarsko ljepilo. Od vremena do vremena mogla sam se koristiti osobitim pravom da legnem u nj i navučem poklopac, dok je Elvira hinila neutješan plač i izmjenjivala jecaje s nabranjem mojih navodnih vrlina: joj, Presveti Bože, zašto si mi uzeo moju ptičicu, tako je bila dobra, tako čista i uredna, volim je više nego da mi je unuka, učini čudo i vrati mi je, Gospodine. Igra je trajala sve dok druga kućna pomoćnica ne bi izgubila vlast nad sobom i počela zavijati.

Dani su mi bili svi jednaki osim četvrtka, kojeg sam blizinu računala po kalendaru u kuhinji. Cijelog tjedna čekala sam da se nađem izvan vrtne ograde i pođem prema tržnici. Elvira mi je obuvala gumene cipelice, davala mi čistu pregaču, češljala mi kosu

u rep na potiljku i davala mi novčić za lizaljku od šećera živih boja, gotovo neosjetljivu na ljudski zub, mogla sam je sate i sate lizati a da se ne smanji. Znala sam šest-sedam noći silno uživati u istom slatkišu, a puno sam ga puta znala liznuti brzinom munje između dva teška posla.

Gazdarica je stupala pred nama i stiskala torbu, pazite na sve strane, ne zijevajte okolo, ne udaljajte se od mene, sve je puno lopova, upozoravala nas je. Odlučno je grabila i motrila, pipkala i cjenkala se, cijene su skandalozne, spekulante treba strpati u zatvor. Ja sam hodala iza kućne pomoćnice, s torbom u svakoj ruci i s lizaljkom u džepu. Promatrala sam ljude i nagađala o njihovim životima i tajnama, vrlinama i pustolovinama. Vraćala sam se kući zažarena pogleda i radosna srca, trčala u kuhinju, i dok sam pomagala Elviri pri pražnjenju torbi, oduševljavala je pričama o začaranim mrkvama i paprikama koje su se, upavši u juhu, pretvarale u kraljeviće i kraljevne, iskakale iz nje među posude s peršunovim stabljikama ovijenima oko kruna i mrljama od juhe po svojoj kraljevskoj odjeći.

- Pst... evo gospođel! Prihvati se metle, ptičice.

Za vrijeme poslijepodnevnog odmora, kad je u kući carevala tišina i mir, ostavljala sam posao i odlazila u blagovaonicu gdje je visjela velika slika u pozlaćenu okviru: otvoren prozor s kojeg se vidi primorski krajolik, valovi, stijenje, sumaglica u zraku i galebovi. Stajala sam s rukama na leđima i pogleda prikovana za taj neodoljivi motiv, izgubljena u beskrajnim putovanjima, sirenama i pliskavicama davno rođenima u majčinoj mašti ili u knjigama Profesora Jonesa. Od svih priča koje mi je pričala meni su najdraže bile one gdje je bilo mora, jer su me navodile na snove o dalekim otocima, golemim potonulim gradovima, oceanskim pravcima kojima su plovile ribe. Sigurna sam da je netko od mojih predaka bio pomorac, pripominjala je majka svaki put kad sam tražila takvu

priču i tako je konačno nastala priča o djedu Nizozemcu. Pred tom mi se slikom vraćalo ondašnje uzbuđenje, kad sam sjedala uz nju da slušam priče ili kad sam išla za njom dok je radila po kući, uvijek blizu da mogu osjetiti njezin miris po krpi, lužini i škrobu.

- Što radiš tu! - vikala bi gazdarica kad bi me uhvatila.

- Zar nemaš drugog posla? Ta slika nije za tebe! Zaključila sam da se slike troše, da se boja uvlači u oči onoga tko ih gleda i da slika tako blijedi sve dok ne nestane.

- Ma ne, dijete, kakve ti budalaštine padaju na um, slike se ne troše. Dođi ovamo, poljubi me u nos i pustit ćute da gledaš more. Ako me još jednom poljubiš, dat ću ti novčić, ali nemoj ništa govoriti mojoj sestri, ona ne razumije, gadi li ti se moj nos? –

I gazda se skrivao sa mnom iza paprati da se tajno poljubimo. Odredili su da ću ja spavati u njihovoj obješenoj u kuhinji, ali kad bi svi pozaspali iskradala bih se u služinsku sobu i uvlačila se u postelju koju su dijelile pomoćnica i kuharica, jedna uzglavlje a druga donožje. Gnijezdila sam se kraj Elvire i nudila joj priču u zamjenu za dopuštenje da ostanem kraj nje.

- U redu, pričaj mi onu o čovjeku koji je izgubio glavu radi ljubavi.

- Tu sam zaboravila, ali sad sam se sjetila druge o životinjama.

- Mora da ti je majka imala žitak trbuh kad si tako darovita za pričanje priča, pile moje.

Dobro se sjećam, dan je bio kišovit, čudno je vonjao, kao po trulim dinjama, mačjoj mokraći i nekom toplom dahu s ulice, vonj se širio po kući, bio je tako jak da sam ga gotovo mogla hvatati rukama. Ja sam bila u blagovaonici i brodila po moru. Nisam čula gazdaričine korake i kad sam osjetila njezine pandže na vratu, u trenu me vratila iz velike daljine i skamenila u nesigurnosti gdje se zapravo nalazim.

- Opet si tu? Odlazi na posao! Što misliš zašto te plaćam?!

- Sve sam napravila, gospica...

Gazdarica je uhvatila vrč s kredenca, iskrenula ga i prolila na pod prljavu vodu i već uvelo cvijeće.

- Počisti to - naredila mi je.

Nestalo je mora i stijenja ovijena sumaglicom, crvene niti mojih čežnja, nestalo je i pokušstva u blagovaonici - vidjelo se samo cvijeće na pločicama koje je bujalo, micalo se, oživljavalo, i ta žena s kulom od uvojaka i medaljonom o vratu. Golem otpor počeo je rasti u meni, gušiti me, osjećala sam kako iznutra klija u duboki krik i razbija se o gazdaričino lice. Nije me zaboljela njezina čuška po obrazu, jer me bijes obuzeo još puno prije, i osjećala sam poriv da skočim na nju, bacim je na tlo, izgrebem joj lice, čupam kosu i vučem svom snagom. Tad se punđa rasplela, uvojci se razmetnuli, vrpca se razvezala, i gomila oštre kose našla se u mojim rukama, nalik na polumrtva tvorića. Prestravljena, shvatila sam da sam joj s kosom iščupala i kožu. Izletjela sam poput metka, projurila kroz kuću, pretrčala vrt ne znajući ni kuda gazim i izletjela na ulicu. Začas sam bila vlažna od mlake ljetne kiše, i kad sam vidjela da sam sva mokra, zaustavila sam se. Otresla sam s prstiju dlakavi ratni plijen i spustila ga uz rub pločnika, a voda u jarku povukla ga je u bujicu skupa sa smećem. Nekoliko časaka promatrala sam taj potop kose koja je besciljno odmicala, uvjereni da sam stigla do kraja sudbine, uvjereni da nakon zločina što sam počinila neću naći nikakva skloništa.

Ostavila sam za sobom susjedstvo, prošla pokraj mjesta na kojem je četvrtkom bila tržnica, izišla iz četvrti finih kuća, zatvorenih u doba poslijepodnevnog odmora, i hodala dalje. Kiša je prestala a popodneвно je sunce ispilo vlagu iz asfalta, ovijajući sve ljepljivim velom. Ljudi, promet, buka, grozna buka gradnje na kojima su rikali žuti strojevi golemih razmjera, udarci alata, automobilske kočnice, trube, vika uličnih prodavača. Neodređen

miris blata i pržolice navirao je iz gostionica, i to me podsjetilo da je vrijeme za večeru, osjećala sam glad, ali nisam imala novaca a u bijegu sam zaboravila i na ostatak lizaljke za taj tjedan. Bila sam sigurna da sam već nekoliko puta napravila isti krug. Sve mi je bilo čudno.

Tih godina grad nije bio tako nepopravljivo propao kao sad, ali je već tada bujao bezoblično, poput malignog tumora, napadan bezumnom arhitekturom, mješavinom svih pravaca, dvorčića od talijanskog mramora, teksaških rančeva, zdanja u elizabetinskom stilu, čeličnih nebodera, vila u obliku broda, mauzoleja, japanske čajane, alpske kolibe i svadbenog kolača s gipsanim ukrasima. Sjela sam, ošamućena. U sumrak stigoh na nekakav trg okružen stablima ceibe, dostojanstvenog drveća koje ondje stražari od Rata za nezavisnost; trg je i okrunjen brončanim kipom Oca Domovine na konju: drži jahač zastavu u jednoj ruci, drugom zateže uzde, ponižen hrpom golubinjeg izmeta i povijesnih razočaranja. Na uglu je stajao seljak odjeven u bijelo, šešir i špargerice, okružen znatiželjnicima. Približili se da ga pogledam. Govorio je pjevuckajući i za nekoliko novčića mijenjao temu, neprestano i bez zastajkivanja izmišljao stihove, u skladu s molbama slušalaca. Pokušala sam ga potihom oponašati i otkrila da lakše pamtim priče ako ih stihujem, jer priča tada pleše na vlastitu glazbu. Slušala sam sve dok seljak nije pobrao napojnice i otišao. Zabavljala sam se još neko vrijeme tražeći riječi koje slično zvuče, tako se bolje pamte misli, tako bih mogla ponavljati priče Elviri.

Misleći na nju, sjetih se mirisa prženog luka i tad shvatih u kakvu sam stanju i neku hladnoću osjetih duž leđa. Ponovno sam ugledala gospodaričinu punđu kako plovi kanalom poput leša kakve beštije bez repa, a u ušima su mi treštala Kumina proročanstva, što mi ih je toliko put ponovila: zloćo, zloćo od djeteta, završit ćeš u zatvoru, tako se počinje, prvo ne slušaš i ne

poštuješ starije, a na kraju se nađeš iza rešetaka, tako ćeš i ti završiti, ja ti kažem.

Sjela sam na rub vodoskoka i gledala šarene ribice i lokvanje izmučene od ove klime.

- Što ti je? - bio je to dječak tamnih očiju, odjeven u hlače od trliša i preveliku košulju.

- Strpat će me u zatvor.

- Koliko ti je godina?

- Devet, tu negdje.

- Onda te ne mogu strpati u zatvor. Još si maloljetna.

- Oderala sam kožu s glave mojoj gazdarici.

- Kako?

- Jednim potezom.

Smjestio se kraj mene motreći me iskosa i vadeći blato ispod noktiju nožićem za oštrenje olovaka.

- Zovem se Huberto Naranjo, a ti?

- Eva Luna. Hoćeš li da budemo prijatelji?

- Ja se ne družim sa ženama.

Ali je ostao sa mnom i do kasna smo jedno drugom pokazivali ožiljke, povjeravali tajne, upoznavali se i tako zapodjeli dugu vezu koja će nas kasnije odvesti putovima prijateljstva i ljubavi.

Otkad se osovio na noge, Huberto Naranjo živio je na ulici, najprije kao čistač cipela i raznoslač novina, a zatim se uzdržavao sitnim transakcijama i lopovštinama. Bio je od prirode nadaren za laskanje naivnima, a imala sam prilike vidjeti taj dar kod vodoskoka na trgu. Glasno je pozivao prolaznike dok ne bi skupio grupicu državnih službenika, umirovljenika, pjesnika i nekoliko čuvara koji su ondje pazili da netko ne bi omalovažio kip konjanika prolazeći mimo u košulji bez sakoa. Oklada se sastojala u tome da uhvati ribicu u česmi uranjujući u vodu do pol tijela i da, motajući rukama oko korijenja vodenog bilja, naslijepo dodirne

klisko dno. Huberto je jednoj ribi odrezao rep i jadni je stvor otad plivao samo u krugovima, poput čigre, ili kutrio nepokretan ispod lokvanja, otkud ga je ovaj hvatao jednim pokretom. Dok je Huberto likujući dizao svoju ribicu, ostali su plaćali gubitak, pokisli i mokrih rukava. Drugi način da zaradi koji dinar bio je pogađanje koji je od tri čepa, što ih je on munjevito micao po komadu platna rasprostrta po podu, označen. Znao je za nepune dvije sekunde skinuti prolazniku sat, koji je istom brzinom nestajao u zraku.

Nekoliko godina kasnije, odjeven u mješavinu američkoga i meksičkog kauboja, prodavao je sve, od ukradenih odvijajača do košulja kupljenih na stečajnim tvorničkim prodajama. U šesnaestoj će postati zastrašujućim i poštovanim vođom jedne bande, nadzirat će nekoliko kolica na kojima se prodaje prženi kikiriki, kobasice i sok, bit će junak kurvanjske četvrti i mora žandara, sve dok ga druge brige ne odvedu u brda. Ali to je bilo puno kasnije.

Kad sam ga prvi put srela bio je još dijete, ali da sam ga pažljivije promotrila, bila bih u njemu nazrela čovjeka kakav će tek postati, jer je već tada bio vrela srca i odlučnih šaka. Treba biti pravo muško, govorio je Naranjo. To mu je bila uzrečica, a temeljila se na atributima muževnosti po kojima se nije nimalo razlikovao od ostalih dječaka, ali on joj je priskrbljivao dokaz mjereći vlastiti ud krojačkim centimetrom ili pak snagom mokračnog mlaza, što sam saznala mnogo kasnije, kad se i sam rugao tim metodama.

U to je doba već znao da veličina one stvari nije nikakav dokaz muževnosti. U svakom slučaju, o muževnosti je razmišljao još od djetinjstva i ništa od svega što je poslije iskusio, ni borbe i strasti, ni susreti i debate, ni pobune i porazi, nisu ga uspjeli natjerati da promijeni mišljenje. Predvečer krenuli smo u potragu za hranom po obližnjim restoranima. Sjedeći u nekoj uskoj uličici nasuprot stražnjem ulazu u jednu kuhinju, podijelili smo još toplu pizzu

koju je Huberto dobio od konobara za razglednicu na kojoj se smiješila plavuša s nabubrelim prsima. Zatim smo prošli kroz labirint dvorišta, preskačući ograde i skrnaveći tuđu imovinu, sve dok nismo stigli do nekog parkirališta. Provukli smo se kroz prozorčić za ventilaciju da nas ne vidi debeli čuvar na ulazu i šmugnuli prema stražnjem dvorištu. U tamnu uglu, između dvaju stupova, Huberto je improvizirao ležaj od novinskog papira, da može prenoćiti ako ne nađe ništa bolje. Smjestili smo se ondje da jedno kraj drugoga provedemo noć u mirisu motornog ulja i ugljičnog monoksida od kojih je smrdilo kao blizu prekooceanskog broda.

Šćućurila sam se na taj papir i ponudila mu priču u znak zahvalnosti za svu pažnju i usluge.

- U redu - prihvatio je malo zbunjen, činilo se da nikad u životu nije čuo ništa ni izbliza slično priči.

-Kakvu hoćeš?

- O razbojnicima - odgovorio je, tek da nešto kaže.

Prizvah u pamet nekoliko epizoda radio-drama, riječi novokomponiranih pjesama i drugih dodataka koje sam sama izmislila, i tako je došlo do priče o djevojci zaljubljenoj u razbojnika, pravog šakala koji je i najmanje nezgode rješavao pucnjevima, a udovice i siročad zavijao u crninu. Djevojka je ustrajno gajila nadu da će ga izbaviti zla snagom osjećaja i blagošću naravi pa je, dok je on činio zločine, skupljala siročad ostalu iza njegovih nezasičnih pištolja. U kući se pojavljivao poput paklenskog vjetrova, otvarao je vrata udarcem noge i pucajući u zrak; ona ga je na koljenima molila da se okani okrutnosti, a on joj se rugao strahovitim cerekom koji je potresao zidove i ledio krv u žilama. Što je, ljepotice? vikao je, dok su se prestravljena dječica skrivala u ormar. Kako mališani? I otvarao bi vrata ormara da ih izvuče za uši i uzme im mjeru. Aha, vidim da su narasli, ali ne

brini, dok okom trepneš odoh ja u selo da ti priskrbim još nekoliko siročića za zbirku. Tako su prolazile godine, a gladna su se usta množila sve dok jednog dana djevojka, umorna od tolike zloporabe, nije shvatila da uzalud čeka da se razbojnik iskupi i odlučila kaniti se dobrote. Dala je trajnu ondulaciju, kupila crvenu opravu i pretvorila kuću u mjesto za slavlja i zabave, gdje se mogao dobiti najukusniji sladoled i najbolji frappe, igrati sve moguće igre, plesati i pjevati. Djecu je zabavljalo da poslužuju goste, nestalo je patnji i bijede, a žena je bila tako zadovoljna da je zaboravila negdašnje patnje. Išlo im je vrlo dobro; ali su govorkanja došla šakalu do ušiju, i on se jedne noći pojavio lupajući u vrata, kao i obično, pucajući u strop i tražeći dječicu. Ali, iznenadio se. Nitko nije zadrhtao od njegove prisutnosti, nitko nije pojurio prema ormaru, djevojka mu nije pala pred noge da ga moli za samilost. Svi su veselo nastavili svoj posao, jedan je služio sladoled, drugi je udarao u bubnjeve i udaraljke, a ona je na stolu plesala mambo, s fantastičnim šeširom ukrašenim tropskim voćem. Bijesan i ponižen, razbojnik je sa svojim pištoljima otišao u potragu za drugom dragom koja će ga se bojati - i pade palac u lonac, tu je priči konac.

Huberto Naranjo je saslušao do kraja.

- Priča ti je glupa... Ali dobro, ipak ćemo biti prijatelji - rekao je.

Lutali smo gradom nekoliko dana. Pokazao mi je sve prednosti ulice i nekoliko trikova potrebnih da preživim: kako umaći vlasti, jer ako te uhvate, nagrabusila si; ako hoćeš krasti u autobusu, stani straga, a kad otvore vrata, ti ugrabi i iskoči van; najbolje jelo možeš naći prije podne među ostacima na Glavnoj tržnici ili rano poslijepodne u restoranskim i hotelskim kantama za smeće.

Dok sam ga pratila na tim pohodima prvi put me opila sloboda, ta mješavina pomamnog ushićenja i kobne vrtoglavice koja mi se otad redovito vraća u snovima, jasno kao da je proživljam

najavi. Ali treće noći provedene bez krova nad glavom uhvatila me čežnja. Pomislila sam prvo na Elviru i požalila što se ne mogu vratiti na mjesto zločina, zatim na majku, i poželjeh ponovno držati njezinu pletenicu i vidjeti balzamiranu pumu. Tad sam zamolila Huberta Naranja da mi pomogne pronaći Kumu.

- Što će ti? Zar nam nije dobro i ovako? Baš si glupa.

Nisam mu znala objasniti razloge, ali sam navaljivala, i on je konačno pristao da mi pomogne, pošto me upozorio da ću se kajati do kraja života. Dobro je poznavao grad, kretao se viseći na stepenicama ili blatobranima autobusa, i tako zahvaljujući mojim neodređenim naznakama i njegovoj sposobnosti orijentacije, stigismo do padine na kojoj je stršalo bezbroj kućeraka napravljenih od otpada, kartona, cinčanih ploča, opeka i rabljenih guma. Naoko je sve bilo nalik na druge sirotinjske predjele, ali ja sam odmah prepoznala golemo smetlište koje se širilo uzduž i poprijeko padina. Ondje su kamioni gradske čistoće iskrcavali teret koji se, gledan odozgo, presijavao od svjetlucave zelenomodre boje mušica.

- Eno Kumine kuće! - kriknula sam ugledavši izdaleka daske boje indiga, gdje sam bila svega nekoliko puta, ali sam ih se dobro sjećala jer su bile najsličnije mojoj predodžbi doma.

Kućerak je bio zatvoren, a susjeda je s druge strane ulice doviknula da moramo čekati, jer da je Kuma otišla na tržnicu ali će se brzo vratiti. Došao je čas rastanka, i Huberto Naranjo, sav rumen, pružio mi ruku na pozdrav. Ja mu se objesih oko vrata, ali on me odgurnu i zamalo baci na leđa. Ja sam mu se na to svom snagom objesila za košulju i utisnula mu poljubac koji je smjerao na usta, ali je završio posred nosa. Huberto se dao u trk nizbrdo ne osvrćući se, a ja sam sjela pred vrata i počela pjevati.

Kuma se brzo vratila. Vidjela sam je kako se penje vijugavom ulicom noseći neki omot u rukama i znojeći se od napora, golema i

debela, u ogrtaču boje limuna. Glasno sam uzviknula i potrčala joj u susret, ali nije mi dala da joj objasnim što se dogodilo, već je bila čula od gazdarice koja joj je javila o mom nestanku i o neoprostivoj uvredi koju sam joj nanijela. Podigla me u naručje i unijela u kućerak. Razlika između podnevnog svjetla i tame u kući zaslijepila me, pa nisam uspjela ni priviknuti oko, a već sam poletjela u zrak i pala na pod od jedne jedine pljuske. Kuma me tukla sve dok nisu došli susjedi. Poslije su me liječili solju.

Četiri dana kasnije vraćena sam na isti posao. Čovjek s nosom poput jagode podragao me po obrazu i iskoristio nepažnju drugih da mi kaže kako mu je drago što me vidi, nedostajala sam mu, tako je rekao. Gospođa s relikvijarom primila me u primaćoj sobi, sjedila je na stolcu mrka kao kakav sudac, ali mi se učinilo da se smanjila na polovicu, bila je nalik na staru krpenu lutku odjevenu u crninu. Čelava glava nije joj bila umotana u zakrnavljene zavoje, kao što sam očekivala, nego je opet imala toranj od uvijenih i krutih pundica, različite boje, ali savršen. Zapanjena, pokušala sam sebi objasniti to golemo čudo, ne mareći pritom za gazdaričinu bukvicu i Kumino štipanje. Jedino sam razabrala da ću od tog dana raditi dvostruko, da tako neću imati vremena za gubljenje na umjetnička razmišljanja, a vrata vrtne ograde bit će uvijek zaključana da ne bih opet pobjegla.

- Ja ću joj smekšati narav - uvjeravala je gazdarica.
- Samo vi batinom, to svatko razumije - dodala je Kuma.
- Gledaj u pod kad ti se obraćam, šmrkavice jedna. Iz očiju ti vrug viri, ja neću trpjeti tvoju drzovitost, jesi li razumjela? - upozorila me gospa.

Gledala sam je ravno, netremice, zatim sam okrenula glavu i otišla u kuhinju, gdje me Elvira čekala prisluškujući razgovor iza vrata.

- Joj, pile moje.... Daj da ti stavim obloge na te masnice. Da ti

nije koju kost slomila?

Stara cura nije me poslije toga zlostavljala, a kako nikad nije spomenula onu kosu, počela sam o tome misliti kao o mori koja se uvukla u kuću kroz kakvu pukotinu. Nije mi više branila da gledam sliku, jer je jamačno pogodila da bi joj se, bude li potrebe, oduprla ugrizima. Meni je ta marina s pjenom na valovima i nepomičnim galebovima postala važnija od svega, bila mi je nagrada za svakodnevni trud, vrata prema slobodi.

Svakog poslijepodneva, kad bi svi polijekali, ja sam ponavljala isti obred bez ičijeg dopuštenja i bez objašnjenja, spremna na sve samo da obranim tu povlasticu. Umivala sam se i prala ruke, prolazila češljem kroz kosu, poravnavala pregaču, obuvala cipelice za izlazak i odlazila u blagovaonicu. Postavljala sam stolac nasuprot tom prozoru s pogledom na bajku, sjedala uspravna, stisnutih nogu, ruku u krilu kao na misi, i kretala na put. Ponekad sam vidjela kako me gazdarica gleda s ulaznih vrata, ali mi nikad nije ništa rekla, bojala se.

- Samo tako, ptičice - hrabrila me je Elvira. - Ne smiješ se puštati. Bijesna psa nitko se ne usudi dirnuti, a dobroga tuku nogama. Uvijek se treba boriti.

To je bio najbolji savjet što sam ga ikada dobila. Elvira je pržila limun na žeravici, rezala ga u križ i prokuhivala, a ja sam pila tu smjesu da budem još srčanija. Nekoliko sam godina radila kod tih starih neženja, a u to se doba mnogo toga u zemlji promijenilo. To sam saznavala od Elvire.

Nakon kratkog razdoblja republikanskih sloboda ponovno smo imali diktatora. Bio je to vojnik tako bezazlena izgleda da nitko nije mogao zamisliti dokle seže njegova gramzivost; međutim, najmoćniji čovjek u državi nije bio General, nego čovjek s gardenijom, šef političke policije, čovjek izvještačenih pokreta, kose začesljane briljantinom, uvijek u besprijekornu odijelu od

bijelog lana, s pupoljkom u zapučku, namirisano na francusku i namazanih noktata. Nitko mu nikad nije mogao spočitati prostotu. Nije bio peder, kako su tvrdili mnogobrojni mu neprijatelji. Osobno je vodio mučenja, ne zaboravljajući pritom na eleganciju i ljubaznost. U to se doba obnavljao zatvor Santa Maria, zlokobna zgrada na otoku usred rijeke prepune kajmana i piranja, na rubu prašume, u kojem su lopovi i politički zatvorenici, jednako bijedno tretirani, umirali od gladi, batina ili tropskih bolesti. Elvira je često spominjala te stvari, a saznavala ih je u govorkanjima kad je bila slobodna, jer se o tome nije govorilo na radiju ni pisalo u novinama. Jako sam je zavoljela, zvala sam je bakice, bakice, nećemo se nikad rastajati, ptičice, obećavala mi je, ali ja joj nisam vjerovala, već tad sam predosjećala da će se moj život sastojati od niza rastanaka.

Elvira je, kao i ja, počela raditi kao dijete, a umor joj se svih tih godina uvlačio u kosti i sad joj je mučio i dušu. Nagomilane muke i vječita sirotinja otupili su joj poriv za životom pa je počela razgovarati sa smrću. Noću je spavala u lijesu, malo zato da se privikne i rastjera strah, a malo zato da naljuti gazdaricu koja nikad nije mogla podnijeti taj lijes u kući. Druga kućna pomoćnica nije više mogla gledati moju baku u njejoj smrtnoj postelji u zajedničkoj sobi pa je otišla, ne javivši se čak ni gazdi koji ju je tog poslijepodneva uzalud čekao. Prije odlaska načitala je bijelom kredom križeve po svim vratima u kući, a kako nismo shvaćali što to znači, nismo se usuđivali brisati.

Elvira me držala kao pravu unuku. Uz nju sam naučila trampiti riječi za druga dobra, a to je bila velika sreća, jer sam uvijek nalazila nekoga tko je bio spreman na takvu transakciju. Nisam se puno mijenjala u toku tih godina, ostala sam jednako mršava i malena, a gledala sam vrlo otvoreno, jer je to smetalo gazdarici. Ja sam se osjećala kao žena, a u prozorskom staklu odražavao se

nejasan lik djevojčice. Nisam puno narasla, ali i to je bilo dosta da gazda počne više brinuti o meni. Morat ću te naučiti čitati, malena, govorio mi je, ali nikad nije našao vremena za to. Više nije bilo dosta da ga ljubim u nos, nego mi je davao nekoliko novčića da mu pravim društvo dok se kupa i da mu prolazim spužvom po cijelom tijelu. Zatim bi se opružio na postelju a ja sam ga brisala, posipala ga prahom i oblačila mu donje rublje, kao novorođenčetu. Poneki put satima je ostajao u kadi i igrao se sa mnogom pomorskih bitaka, onda me opet danima nije ni gledao, zabavljen svojim okladama ili pak ošamućen, a nos mu je bio poput patlidžana.

Elvira me jasno i nedvosmisleno upozorila da muškarci među nogama nose nekakvu nakazu, ružnu kao korijen juke, iz koje izlaze majušna dječica, ulaze u ženski trbuh i ondje rastu. Nipošto ne smijem dirati te dijelove, jer će zaspala neman dignuti groznu glavu i skočiti na mene, a rezultat će biti katastrofalan; ali ja joj nisam vjerovala, mislila sam da trabunja o kojekakvim čudesima. Gazda je imao samo nekakvu debelu, žalosnu i klonulu glistu iz koje nikad nije izašlo ništa slično djetetu, barem dok sam ja gledala. Sličila je njegovu bublastom nosu i tada sam otkrila - a kasnije u životu provjerila - usku vezu između penisa i nosa. Dosta mi je pogledati muškarca u lice pa da znam kakav je kad je gol. Bio taj nos dugačak ili kratak, tanak ili debeo, ohol ili ponizan, bio lakom, njuškav, bezobrazan ili pak ravnodušan, od onih koji služe isključivo za disanje, bio kakav bio. Svi oni s vremenom odebljaju, otrombolje, nabubre i izgube ponos jednog fino napetog penisa.

Kad god sam izišla na balkon, pomišljala sam kako bi bilo dobro da sam vani. Ulica je bila privlačnija od kuće u kojoj mi je bilo dosadno, u kojoj sam tromo ponavljala iste dnevne poslove, gdje su se dani lijepili jedan za drugi, svi jednako obojeni, slični vremenu u bolnici. Noću sam motrila nebo i zamišljala kako mi je uspelo da se pretvorim u dim i provučem se kroz šipke zatvorene

ograda. Zamišljala sam kako me mjesečeva zraka ošinula po leđima pa su mi od nje narasla krila kao u ptice, dva velika pernata krila kojima mogu letjeti. Znala sam se toliko usredotočiti na tu pomisao da sam uspijevala letjeti iznad gradskih krovova; ne misli na gluposti, ptičice, noću lete samo vještice i avioni.

○ Hubertu Naranju godinama nisam ništa čula, ali sam svim začaranim kraljevićima kalemila njegovo tamnoputo lice. Nagonski sam pojmla tu djetinju ljubav i uključila je u svoje priče, priviđala mi se u snovima i opsjedala me. Pažljivo sam motrila fotografije u crnoj kronici i pokušavala pogađati priče o strasti i smrti skrivene na novinskim stupcima, neprestano sam prisluškiavala razgovore starijih, gazdaričine telefonske razgovore i progonila Elviru pitanjima, pusti me na miru, ptičice.

Radio mi je bio izvor nadahnuća. Slušala sam ga u kuhinji od jutra do mraka, bio mi je jedina veza s vanjskim svijetom, klicao jeo vrlinama zemlje koju je Bog obdario svakovrsnim blagom, od položaja nasred zemaljske kugle i mudrosti njezinih vlastodržaca do naftne bare na kojoj pluta. Uz taj sam radio naučila pjevati bolero i svakakve druge poznate pjesme, govoriti reklame i »this pencil is red, is this pencil blue? no, that pencil is not blue, that pencil is red« slušajući tečaj engleskoga za početnike, pol sata dnevno, znala sam napamet kad je koji program, oponašala glasove spikera. Pratila sam sve radio-romane i neizrecivo patila skupa s tim nesretnim bićima, čudeći se kako glavnoj glumici sve na kraju ispada tako dobro premda se u toku šezdeset nastavaka vladala maloumno.

- Jesam li ti rekla da će Montedonico priznati da je kći njegova. Ako joj dade prezime, moći će se udati za Rogelia de Salvatierra - uzdisala je Elvira ne odmičući se od radija.

- Ona nosi majčin medaljon. To joj može poslužiti u dokaz. Zašto ne veli cijelom svijetu da je Montedoniceva kći, i gotovo?

- Ne smije to napraviti onome koji ju je stvorio, ptičice.
- Kako ne, kad ju je on osamnaest godina držao u sirotištu!
- Ali on je nastran, što kažu sadist...
- Slušaj, bako, ako se ona ne promijeni, trpjet će do kraja života.
- Ne brini, sve će se dobro završiti. Zar ne vidiš kako je dobra?

Elvira je bila u pravu. Strpljivi su uvijek pobjeđivali, a zli bili kažnjeni. Montedonico je odjednom obolio od neizlječive bolesti, i na samrtnoj postelji molio je oprost, ona ga je njegovala do smrti, a kad ga je naslijedila, sjedinila se u brak s Rogeliom de Salvatierra, dajući mi usput puno građe za moje vlastite priče, iako sam se rijetko držala osnovnog pravila da kraj bude baš sretan. Zašto se u tvojim pričama nitko nikad ne udaje, ptičice? Katkad je bilo dovoljno nekoliko slogova pa da mi se u glavi počnu nizati slike kao zrna na krunici. Jednom sam čula nekakvu meku, nepoznatu riječ i odjurila k Elviri:

- Bako, što je to snijeg?

Iz njezina objašnjenja shvatila sam da se radi o sleđenoj pjeni od tučenog bjelanjka. Od tog trena pretvorila sam se u junakinju polarnih priča, bila sam ogavna, dlakava i okrutna žena iz snježne zemlje koja se bori protiv nekakvih znanstvenika koji me love da bi na meni vršili laboratorijske pokuse. Kakav je snijeg zaista, provjerila sam kad je jedna od Generalovih nećakinja slavila petnaesti rođendan, i to se toliko najavljivalo na radiju da Elviri nije bilo druge nego da me odvede da izdaleka vidim i taj prizor.

Tisuću uzvanika te je noći došlo u najbolji hotel u gradu, za tu priliku pretvoren u zimsku kopiju dvorca iz priče o Pepeljugi. Podrezali su filodendrone i tropsku paprat, palmama odrezali krošnje i na njih nasadili božićne borove dopremljene s Aljaske, prekrivene staklenom vunom i zrnjem umjetnog leda. Bijela plastika koja je oponašala krajolik Sjevernog pola bila je namijenjena za klizanje. Oslikana prozorska okna posuli su

kristalnim prahom i posvud razasuli toliko sintetičkog snijega da su pahulje još tjedan dana kasnije ulijetale u operacijsku salu pola kilometra udaljene Vojne bolnice. Kako nisu uspijevali zalediti vodu u bazenu, jer su ih izdali strojevi, doneseni sa sjevera, pa se umjesto leda stvorila neka vrsta pihvijaste bljuvotine, odlučili su pustiti unutra dva ružičasto oličena labuda koji su jedva vukli vrpču na kojoj je zlatnim slovima pisalo slavljeničino ime. Da bi sjaj bio potpun, dovukli su avionom dva pripadnika evropskog plemstva i jednu filmsku zvijezdu. Slavljenicu su, smještenu na njihaljku u obliku saonica i uvijenu u kune zlatice, u ponoć pustili sa stropa u dvorani pa se njihala iznad glava uzvanika, na četiri metra visine, napola u nesvijesti od vrućine i vrtoglavice.

Znatiželjnici poput mene koji su stajali vani nisu to vidjeli, ali je slika izišla u svim novinama, i nitko se nije čudio čudu od hotela utonula u arktičko podneblje, jer je u toj zemlji bilo i većih čuda. Moju su pozornost privukli jedino golemi pladnji prepuni prirodnog snijega, postavljeni na ulaz da se otmjeno društvo može grudati i praviti figurice, jer su čuli da se zimi tako radi u drugim krajevima. Uspjela sam izmigoljiti Elviri, provući se pokraj konobara i čuvara i uzeti u ruku to blago. U prvi sam tren pomislila da će me opeci pa sam od straha kriknula, a zatim ga nisam mogla ispustiti, očarana bojom svjetlosti uhvaćene u tu ledenu, poroznu tvar. Jedan me čuvar zamalo uhvatio, ali sam se šćućurila i projurila mu kroz noge tiskajući snijeg na prsa. Kad mi je s prstiju procurila voda, osjetila sam se prevarenom.

Elvira mi je kasnije jednom prilikom darovala prozirnu polu-loptu u kojoj je bila nekakva koliba i bor, i kad bi se protresla padale bi bijele pahuljice: Da i ti imaš svoju zimu, ptičice, rekla mi je.

U toj me dobi još nije zanimala politika, ali mi je Elvira punila glavu prevratničkim pričama o neposluhu gospodarima.

- Sve je u ovoj zemlji pokvareno, ptičice. Svuda sami žtokosi stranci, velim ti, jednog će nam dana odnijeti zemlju k sebi, a mi ćemo ostati sjediti na morskoj vodi, pazi što ti velim.

Gazdarica s relikvijarom mislila je upravo obrnuto.

- Naša je nesreća u tome što nas je otkrio Kristof Kolumbo, a ne neki Englez; ovamo treba dovesti okretan svijet, pravi soj, da napravi cestu kroz prašumu, da zasije ravnice, da digne industriju. Zar nisu tako nastale Sjedinjene Države? A gledaj gdje su danas!

Davala je za pravo Generalu, koji je otvorio granice svima koji su htjeli doći iz Evrope i tako izbjeći poslijeratnu bijedu. Doseljenici su stizali na stotine, sa ženama, djecom, bakama, djedovima i dalekom svojtom, s različitim jezicima, svojim jelima, legendama, zapovijedanim blagdanima i s teretom čežnje na plećima. Sve je to odjednom progutala naša raskošna geografija. Bilo je dopušteno useljenje i nekolicini Azijata koji su se, smjestivši se, razmnažali začuđujućom brzinom.

Dvadeset godina kasnije netko je odjednom primijetio da na svakom gradskom uglu postoji restoran s bijesnim čudovištima, papirnim svjetiljkama i krovovima poput pagode. U to su doba novine javile kako je jedan konobar Kinez prekinuo posluživanje u blagovaonici, popeo se do gazdina ureda i odrezao mu glavu i ruke jer je ovaj, ne poštujući neku vjersku odredbu, objesio sliku zmaja kraj slike tigra. U toku istrage pokazalo se da su se svi junaci te tragedije uselili ilegalno. Svaki je pasoš rabljen stotinjak puta, jer službenici nisu mogli razaznati ni spol tih istočnjaka, a kamoli jednoga od drugoga po fotografiji na ispravi. Svi su stranci mislili samo kako će se obogatiti i vratiti u domovinu, ali su ostajali. Njihovi su potomci zaboravili materinji jezik i podlegli mirisu kave, veselu duhu i čarima naroda koji još nije znao za zavist. Samo su malobrojni počeli obrađivati zemlju koju im je vlada poklanjala jer nije bilo cesta, škola i bolnica ali je zato zaraza,

komaraca i otrovnih životinja bilo na pretek. Unutrašnjost je bila kraljevstvo razbojnika, krijumčara i vojske. Doseljenici su ostajali u gradovima, marljivo su radili i štedjeli svaki dinar, uza sve poruge domaćih, koji su rasipnost i darežljivost držali najvećim vrlinama svakoga pristojnog čovjeka.

- Ja ne vjerujem u te mašine. To oponašanje svega stranoga škodi duši tvrdila je Elvira, užasnuta rasipnošću skorojevića koji su se pravili da žive kao na filmu.

Moji samci nisu lakomisljeno trošili, jer su živjeli od vlastitih mirovina, tako da rasipnost nije ušla u našu kuću, ali su gledali što se događa oko njih. Svaki je građanin htio imati automobil poput nekog magnata, pa je kretanje ulicama zakrčenima vozilima odjednom postalo nemoguće. Naftu su mijenjali za telefone u obliku topova, morskih školjaka, odaliska; uveli su toliko plastike da su ceste bile obrubljene neuništivim otpadom; jaja za zajutak stizala su svakodnevno avionom, a kad god bi se prevrnula koja kutija, na vrelom asfaltu pekli su se ogromni omleti.

- General je u pravu, ovdje nitko ne umire od gladi, samo pruži ruku i ubrat ćeš mango, zato nema napretka. Zemlje su s hladnim podnebljem civiliziranije jer ljudi moraju raditi - govorio je gazda ležeći u hladu, hladeći se novinama i češući trbuh, pa je napisao pismo na Ministarstvo javnih radova i predložio im da uvezu santu leda s mogućnošću tegljenja, zdrobe je i raspu iz zraka, da vidimo bi li došlo do promjene klime i ljudske lijenosti.

Dok su vlastodršci bezočno krali, lopovi od zanata ili iz potrebe jedva su se usuđivali baviti svojim poslom, jer je policija sve vidjela. Tako se proširilo mišljenje da jedino diktatura može održati red. Običan svijet, za koji nije bilo maštovitih telefona, plastičnih hlača za jednokratnu uporabu ili uvoznih jaja, živio je kao i prije. Političke vođe bile su u izbjeglištvu, ali Elvira mi je govorila kako se u tišini, potajice, gomila gnjev naroda potreban za

otpor režimu. Gazda i gazdarica pak bezuvjetno su podržavali Generala, i kad je Garda prodavala njegovu fotografiju po kućama, oni su ponosno pokazivali da je već imaju i da visi na počasnom mjestu u primaćoj sobi. Elvira je iz dna duše mrzila toga pretiloga i nepoznatog oficira s kojim nikad nije imala nikakva kontakta, ali ga je proklinjala i bacala mu uroke kad god je s njegove slike brisala prašinu.

IV

Kad je pismonoša našao tijelo Lukasa Carlea, šuma je bila okupana, vlažna i sjajna, iz tla je izvirao jak miris gnjila lišća i blijeda maglica, kao s drugog planeta. On je već četrdeset godina svakog jutra prolazio istom stazom. Zараđивao je kruh vozeći se biciklom ovamo i onamo i tako je, živ i zdrav, preživio dva rata, okupaciju, glad i mnoge druge nevolje. Zahvaljujući poslu poznavao je po imenu i prezimenu sve ljude u tom kraju, kao i svako drvo u šumi po vrsti i starosti. Na prvi pogled to se jutro ni po čemu nije razlikovalo od drugih: isti hrastovi, bukve, kestenovi i breze, ista meka mahovina pri dnu najvećih debala, isti mirisni hladni vjetrić, iste sjene i svjetlost. Dan je bio kao i svaki drugi, i netko tko manje zna o prirodi ne bi primijetio nikakva znaka, ali pismonoši je bilo kao da je na iglama, koža mu se ježila jer je primjećivao nešto što nijedno ljudsko oko ne bi primijetilo. Šumu je zamišljao kao golemu zelenu životinju čijim venama teče blaga krv, životinju mirne duše koja je tog dana bila uznemirena.

Sišao je s bicikla i omirisao jutro tražeći razlog vlastitoj tjeskobi. Tišina je bila takva da se uplašio da je oglušio. Spustio je bicikl na tlo i zašao nekoliko koraka izvan puta da pretraži okolinu. Nije trebalo ići daleko, čekao ga je ondje, obješen debelim uzetom o granu srednje visine. Nije morao pogledati lice obješenoga da bi znao tko je. Poznavao je Lukasa Carlea odavno, otkad je ovaj tko zna otkud došao u selo, možda odnekud iz Francuske, s kovčezima punim knjiga, zemljovidom i nekom diplomom, da bi se oženio najljepšom djevojkom u selu i uništio joj ljepotu za nekoliko mjeseci. Prepoznao ga je po čizmama i učiteljskoj kuti i pomislio da je taj prizor već vidio, kao da je godinama čekao da tako skonča. U prvi tren nije osjetio paniku nego zluradost, htio

mu je reći: upozoravao sam te, lopove. Nekoliko je časaka razmišljao o tome, i tog je trena drvo zacviljelo, truplo se okrenulo i beznadni pogled obješena čovjeka susreo se s njegovim. Nije se mogao maknuti. Tako su se pismonoša i otac Rolfa Carlea gledali ondje sve dok si više nisu imali što reći. Tad se starac pribrao. Požurio je natrag prema biciklu, sagnuo se da ga podigne i pritom osjetio dubok i vruć ubod u grudi, sličan ljubavnoj boli. Zajahao je na bicikl i udaljio se što je brže mogao, nagnut nad upravljač i s jaukom koji mu je stezao grlo.

Stigao je u selo okrećući pedale kao bez duše, tako da je njegovo prekaljeno činovničko srce gotovo prepuklo. Uspio je kriknuti na uzbunu prije nego što se stropoštao pred pekarnicom dok mu je u mozgu zujalo kao u osinjaku a iz zjenica mu sijevao strah. Pekari su ga podigli odande i ispružili na stol na kojem mijese kolač: tu je dahtao umrljan brašnom i kažiprstom pokazivao prema šumi, ponavljajući da je Lukas Carle konačno dospio na stratište, a tamo je trebao stići mnogo ranije, lopov, te lopov jedan.

Tako su saznali. Vijest je ulazila u kuće i zaskakivala seljane koji se nisu tako uzбудili još od kraja rata. Svi su izišli van da pričaju o tom događaju, osim petorice učenika iz zadnjeg razreda koji su zavukli glave pod jastuke hineći dubok san. Malo zatim policija je izvukla iz postelje liječnika i suca pa su, u pratnji nekolicine seljana, krenuli pravcem koji im je pokazivao drhtavi prst poštanskog službenika. Našli su Lukasa Carlea kako se njiše poput strašila za ptice vrlo blizu puta, i tek tad im je palo na pamet da ga nitko nije vidio još od petka. Bilo je potrebno da ga četvorica skidaju s drveta, jer se od hladnoće u šumi i mrtvačke tromosti pretvorio u monolit. Liječnik je jednim pogledom zaključio da je prije smrti gušenjem zadobio jeziv udarac u potiljak, a policija zaključila drugim pogledom da objašnjenje mogu dati jedino njegovi vlastiti đaci, s kojima je bio na godišnjem izletu.

- Dovedite te dječake - naredio je komandant.
- Čemu? Ovo nije za dječje oči - odgovorio mu je sudac, čiji je unuk bio žrtvin učenik. Ali nisu ih mogli zaobići. U kratkoj istrazi koju je mjesno sudstvo upriličilo više iz osjećaja dužnosti nego zbog istinske želje da sazna istinu, đaci su morali dati izjavu. Rekli su da ništa ne znaju. Bili su u šumi kao i svake godine u to doba, igrali se loptom, natjecali se u rvanju, pojeli svoje užine i zatim se s košarama u ruci raštrkali posvuda da naberu divljih gljiva. Kad se počelo mračiti sastali su se kraj puta, kako su se dogovorili, iako ih učitelj nije pozvao pištaljkom. Uzalud su ga tražili, zatim su sjeli i čekali, a kad je pala noć odlučili su se vratiti u selo. Nije im palo na pamet da obavještavaju policiju jer su pretpostavljali da se Lukas Carle vratio kući ili u školu. To je bilo sve. Nisu imali pojma kako se mogao naći na onoj grani.

Odjeven u školsku uniformu, tek ulaštenih cipela i kape nabijene na oči, Rolf Carle hodao je uz majku dugačkim hodnikom policijske stanice. Držao se nezgrapno i nespokojno kao i mnogi drugi mladići, bio je mršav, pjegav, pažljiva pogleda i nježnih ruku. Odveli su ih u голу, hladnu dvoranu, svu obloženu pločicama, nasred koje su bila nosila, a na nosilima tijelo obasjano bijelom svjetlošću. Majka je izvadila rupčić iz rukava i pažljivo obrisala naočari. Kad je sudski liječnik digao plahtu, ona se nagnula i beskrajnu minutu motrila izobličeno lice. Dala je znak sinu pa se i on približio da pogleda, a ona je spustila pogled i rakama prekrila lice da sakrije radost.

- To je moj muž - konačno je rekla.
- To je moj otac - dodao je Rolf Carle, nastojeći da ostane miran.
- Jako mi je žao. Ovo je vama jako mučno... -promucao je liječnik, ne shvaćajući zašto se i sam srami.
Ponovno je pokrio tijelo, i njih je troje ostalo stajati u tišini,

gledajući nesabrano u obris tijela pod plahtom.

- Još nisam obavio autopsiju, ali izgleda da je posrijedi bilo samoubojstvo, zaista mi je žao.

- Dobro, mislim da je to sve - rekla je majka.

Rolf ju je uzeo za ruku i polako su izašli. Jeku njihovih koračaja po grobljanskom tlu u njihovu će se sjećanju zauvijek povezivati s osjećajem olakšanja i spokoja.

- Nije to bilo samoubojstvo. Tvog su oca ubili tvoji školski drugovi - ustvrdila je gospođa Carle kad su stigli kući.

- Kako znate, majko? - Sigurna sam i drago mi je da su to učinili oni, jer da nisu, morali bismo to jednog dana sami učiniti.

Ne govorite tako, molim vas - promrmljao je Rolf prestravljen, jer je u majci uvijek gledao krotku osobu i nije ni pomišljao da u srcu skuplja toliki bijes na tog čovjeka. Mislio je da ga samo on mrzi.

- Sve je gotovo, zaboravite to.

- - Naprotiv, dijete moje, to treba zauvijek zapamtiti - nasmiješila, se sasvim drukčijeg izraza lica.

- Seljani su se tako zaintačili da izbrišu iz kolektivnog sjećanja smrt profesora Carlea, da bi, da nije bilo stvarnih ubojica, zaista to uspjeli. Ali petorica dječaka godinama su skupljala hrabrost za to zlodjelo i sad nisu htjeli šutjeti, jer su osjećali da im je to životno djelo. Nisu htjeli da ispari u omaglici neiskazanoga. Na profesorovu pogrebu pjevali su odjeveni u nedjeljna odijela, položili cvjetni vijenac u ime škole i upirali pogled u pod da ih nitko ne iznenadi u suučesničkom pogledavanju. Prva dva tjedna bijahu nijemi, očekujući da će jednog jutra selo naći dovoljno dokaza da ih pošalje u zatvor. Strah im je ušao u kosti i neko ih vrijeme nije napuštao, sve dok ga nisu odlučili pretočiti u riječi i dati mu oblik.

Uhvatili su priliku nakon jedne nogometne utakmice u

svlačionici sportske dvorane prepunoj znojnih i uzbuđenih igrača koji su se svlačili šaleći se i gurajući jedan drugoga. Zadržali su se pod tuševima, a da se nisu prije dogovorili sve dok drugi nisu otišli, i tad su, i dalje goli, stali pred zrcalo i gledali jedan drugoga, provjeravajući kako ni na jednome nema vidljivih tragova onoga što se dogodilo. Jedan se nasmiješio, odagnavši tako sjenu koja je bila među njima, i opet su bili kao i prije, pljeskali se, grlili i igrali kao velika djeca, što su zapravo i bili. Carle je dobio što je zaslužio, bio je zvijer, psihopat, zaključili su. Pretresli su sve pojediniosti i zapanjeni uočili takvo mnoštvo tragova da im se činilo nevjerojatnim da još nisu uhapšeni, i tad su shvatili da su nekažnjivi, da nitko neće izustiti ni riječ da ih optuži. Istragu bi vodio komandant, otac jednoga od njih, sudio bi im djed drugoga od njih, a porotu bi tvorili rođaci i susjedi. Svi su se poznavali, bili su svojta, nitko nije htio mesti blato s tog umorstva, čak ni obitelj Lukasa Carlea. Zapravo, pretpostavljali su da su žena i djeca godinama priželjkivali da oca nestane i da je vjetar olakšanja prouzročen njegovom smrću prvo zapuhao u njegovu vlastitom domu, pomeo ga s kraja na kraj, očistio ga i osvježio kao ništa dotad.

Dječaci su odlučili održati svježom uspomenu na taj pothvat i uspjeli su toliko da je priča počela kolati od usta do usta, oplemenjena kasnije dodavanim detaljima, sve dok je nisu pretvorili u pravo junaštvo. Osnovali su društvo i pobratili se tajnom prisegom. Ponekad su se noću sastajali na rubu šume da se prisjete onog petka, jedinstvenog petka u njihovu životu, oživljavali su sjećanje na udarac kamenom kojim su ga ošamutili, na unaprijed pripremljen pomični čvor, na penjanje uz drvo i stavljanje omče oko vrata onesviještenom nastavniku, na to kako je ovaj na trenutak otvorio oči dok su ga dizali i kako se u zraku stresao u samrtničkom grču. Raspoznavali su se po platnenom

kružiću prišivenu na lijevi rukav vjetrovke, a selo je vrlo brzo pogodilo što to znači. Pogodio je i Rolf Carle, zbunjen zbog zahvalnosti što je oslobođen svog mučitelja, poniženja što nosi prezime smaknutog čovjeka i srama što nema odlučnosti ni snage za osvetu. Rolf Carle počeo je mršavjeti. Kad je prinosio zalogaj ustima, žlicu je vidio kao očev jezik, kroz juhu su ga sa dna tanjura motrile užasnite mrtvačeve oči, kruh je bio boje njegove kože. Noću se tresao u ognjici a danju izmišljao isprike dane mora van, mučila ga je glavobolja, ali majka ga je tjerala da guta hranu i ide u školu. Podnosio je to dvadeset šest dana, ali dvadeset i sedmog dana, kad su se pod odmorom pojavili njegovi drugovi sa znakom na rukavu, počeo je tako jako povraćati da se direktor škole uplašio i pozvao ambulanta kola da ga prevezu u obližnji grad, u bolnicu, gdje je ostao do kraja tjedna i izbljuvao dušu. Vidjevši ga u takvu stanju, gospođa Carle naslutila je da to nisu simptomi običnih želučanih tegoba. Seoski liječnik, isti onaj koji je prisustvovao njegovu porodu i koji je izdao očevu umrlicu, pozorno ga je pregledao, propisao mu niz lijekova i preporučio majci da se ne brine previše, jer Rolf je zdrav i jak, a tjeskoba će proći i on će se uskoro početi baviti sportom i trčati za djevojkama. Gospođa Carle uredno mu je davala lijekove, ali pošto nije vidjela nikakva boljitka, sama je udvostručila dozu. Ništa nije pomagalo, dječak je i dalje bio bez teka i otupio od bolesti. Sjećanje na dan kad su zakopavali mrtvace iz koncentracionog logora stopilo se s prizorom zadavljenog oca. Katharina je uporno upirala u nj svoj mirni pogled, slijedila ga po kući i konačno ga uzela za ruku i pokušala ga povući pod kuhinjski stol, ali oboje je bilo već preveliko. Tad je sjela kraj njega i počela mrmljati jednu od onih dugačkih djetinjih litanija.

U četvrtak je majka rano ušla u sobu da ga probudi za školu i zatekla ga okrenuta prema zidu, blijeda i iscrpljena, očito riješena

da umre, jer više nije mogao podnositi opsadu tolikih duhova. Shvatila je da će sagorjeti od osjećaja krivnje što je i sam želio počiniti isti zločin, i bez riječi se uputila k ormaru i počela rovati po njemu. Nalazila je godinama zametnute stvari, nerabljenu odjeću, dječje igračke, snimke Katharinina mozga, Jochenovu pušku. Bile su ondje i cipele od crvene kože, s potpeticama poput bodeža, i začudila se da nije osjećala nikakvu mržnju pri pogledu na njih, nije joj palo na pamet ni da ih baci u smeće, nego ih je odnijela do kamina i stavila kraj slike pokojnog muža, svaku sjedne strane, poput nekog oltara. Konačno je našla torbu od šatorskog krila koju je Lukas Carle rabio za vrijeme rata, zelenu vreću sa čvrstim kožnim remenjem, i jednako uredna kao i pri poslovima u kući i na polju složila u nju odjeću mlađeg sina, svoju fotografiju na dan vjenčanja, kartonsku kutiju obloženu svilom u kojoj je čuvala Katharinine uvojke, i zamotak jučer ispečenih zobenih kolačića.

- Obuci se, sinko, pa ćeš u Južnu Ameriku - rekla mu je vrlo odlučno.

Tako se Rolf Carle ukrcao na neki norveški brod koji ga je odveo na drugi kraj svijeta, daleko od njegovih mora. Majka ga je vlakom odvela do najbliže luke, kupila mu kartu trećeg razreda, umotala preostali novac u rupčić skupa s adresom ujaka Ruperta i ušila mu ga u unutrašnjost hlača, puteći ga da ih nikako ne skida. Sve je to obavila ne pokazujući osjećaje, a na rastanku ga je brzo poljubila u čelo, kao svakog jutra kad je išao u školu.

- Koliko ću biti tamo, mama?
- Ne znam, Rolf.
- Ne bih smio ići, sad sam ja jedini muškarac u kući, morao bih paziti na vas.
- Sa mnom će biti sve u redu. Pisat ću ti.
- Katharina je bolesna, ne mogu je takvu ostaviti...

- Katharina neće još dugo, oduvijek smo znali da će biti tako, nema koristi od brige o njoj. Što je? Zar plačeš? Kao da nisi moje dijete, Rolf, ti si prevelik za takve djetinjarije. Obrisi nos i ukrcaj se prije nego što nas svijet počne gledati.

- Zlo mi je mama, povraćat ću.

- Ne smiješ! Ne sramoti me! Hajde, penji se na taj most, prodi do pramca i ostani tamo. Ne okreći se. Zbogom, Rolf.

Ali, dječak se sakrio na krmi da bi mogao promatrati pristanište pa je vidio da se ona nije makla s mjesta sve dok se brod nije izgubio na obzoru. Zadržao je u pameti sliku majke u crnini, u pustenu šeširu i s torbicom od imitacije krokodilske kože, kako nepokretna i usamljena stoji okrenuta prema pučini.

Rolf Carle gotovo je mjesec dana plovio na najnižoj palubi s izbjeglicama, bjeguncima i siromašnim putnicima, ne prozborivši ni s kim ni riječi iz plahosti i ponosa, motreći ocean tako uporno da je stigao do dna vlastite tuge i tako je iscrpio. Nikad poslije nije ga obuzela takva ista tuga, od koje mu je gotovo došlo da se baci u vodu. Nakon dvanaest dana puta slani zrak mu je povratio tek i izliječio ga loših snova, nestalo je mučnine i počeo se zanimati za vesele pliskavice koje su dugo išle za brodom.

Kad je konačno stigao do obale Južne Amerike, boja mu se vratila u obraze. Pogledao se u malo zrcalo u kupaonici koju je dijelio s ostalim putnicima treće klase i opazio da nema više izraz izmučena mladca, nego odrasla muškarca. Dopao mu se izraz vlastitog lica, duboko je udahnuo i nasmiješio se prvi put nakon dugo vremena. Brodski strojevi zaustavili su se kraj obale i putnici su sišli niz most. Utvarajući si da je filibustijer iz pustolovnih romana, Rolf Carle izišao je među prvima na kopno dok mu je topli vjetrovi mrsio kosu. Pred njim je pucao nevjerojatan pogled na luku na jutarnjem suncu. Po brdima su visjele kuće svih boja, krivudave ulice, obješeno rublje, bujno raslinje u svim tonovima

zelenoga. U zraku su treptjeli povici, ženski pjev, dječji smijeh i krici papiga, mirisi, radosna putenost i vlažan vonj iz kuhinja.

Usred te strke nosača, mornara i putnika, iz među zavežljaja, kovčega, radoznalaca i prodavača svaštarija čekao ga je ujak Rupert s ujom Burgel i kćerima, dvjema čvrstim, rumenim djevojkama u koje se smjesta zaljubio. Rupert je bio majčin daljnji rođak, tesar po zanimanju, velik pivopija i ljubitelj pasa. Stigao je s obitelji u ovaj kutak Zemljine kugle bježeći od rata jer nije volio vojsku, činilo mu se besmislenim dopustiti da ga ubiju zbog nekakve zastave, koju je držao za običnu krpu obješenu o štap. Nije gajio nikakve rodoljubne osjećaje, i kad se osvjedočio da je rat neizbježan, sjetio se nekakva pradjedova rođaka koji je davno otplovio u Ameriku da ondje osnuje koloniju i odlučio krenuti za njim.

Odveo je Rolfa Carlea s broda ravno u izmišljeno selo koje je živjelo izvan vremena, kao u balonu od sapunice, rugajući se okolnom krajoliku. Ondje se živjelo kao u Alpama u devetnaestom stoljeću. Dječaku se činilo da je ušao u nekakav film. Nije uspio vidjeti ništa drugo i nekoliko je mjeseci vjerovao da nema nikakve razlike između Kariba i obala Dunava.

Sredinom prošlog stoljeća jedan je znameniti Amerikanac, vlasnik plodne zemlje u planini a blizu mora, i ne predaleko od civilizacije, odlučio onamo naseliti dobre težake. Otišao je u Evropu, iznajmio brod i među seljake osiromašjele od ratova i bolesti pustio glas da ih s druge strane Atlantika očekuje raj. Izgradit će savršeno društvo u kojem će carevati mir i napredak, vodit će se pouzdanim kršćanskim načelima kojima su strani grijesi, ambicije i tajne koje muče čovječanstvo od početka civilizacije. Izabrano je osamdeset obitelji, po zaslugama i dobroti duše, a među njima bilo je predstavnika različitih zanata, učitelj, liječnik i svećenik, svi s oruđem i nekoliko stoljeća tradicije i

spoznaja na plećima. Stigavši u ovaj tropski kraj, neki su se prestrašili, uvjereni da se nikad neće privići na takav kraj, ali su se predomislili kad su se stazom uspeli do vrha planina i našli se u obećanom raj, svježem i ugodnu kraju, u kojem su mogli uzgajati evropsko voće i povrće, a raslo je i sve američko. Ondje su sagradili kopije rodni sela, kuće s drvenim gredama, s natpisima na gotici, sa cvjetnim lončanicama na prozorima i sa crkvicom u kojoj je visjelo brončano zvono koje su donijeli sa sobom. Zatvorili su ulaz u koloniju i blokirali put da se ne može ni ući ni izići, i stotinu godina ispunjali su volju onoga koji ih je doveo onamo, živeći u skladu s Božjim zapovijedima.

Ali tajna utopije nije se mogla skrivati u nedogled, i kad je u novinama izišla vijest o njima, izbio je skandal. Vlada, kojoj nije baš išlo u račun da na njenu teritoriju postoji strano naselje s vlastitim zakonima i običajima, natjerala ih je da se otvore i povinuju državnim vlastima, turizmu i trgovini. Kad su ušli, zatekli su selo u kojem se nije govorilo španjolski, gdje su svi bili svjetlokosi i plavooki, a dobar dio djece imao je urođene mane zbog brakova među rođacima. Načinili su cestu da ih povezu s glavnim gradom i pretvorili Koloniju u omiljelo izletište motoriziranih obitelji, koje su ondje kupovale zimsko voće, med, suhomesnate proizvode, domaći kruh i vezene stolnjake. Naseljenici su kuće pretvorili u restorane i hotele za posjetioce, a neki od njih prihvaćali su i nevjenčane parove, što nije baš bilo u skladu s idejama ustanovitelja, ali vremena su se mijenjala i trebalo se modernizirati.

Ujak Rupert stigao je onamo dok su još bili zatvoreni, ali je uspio da ga prihvate kad je dokazao da je Evropljanin i pošten čovjek. Kad su se povezali s vanjskim svijetom, on je među prvima shvatio prednosti nove situacije. Prestao je izrađivati namještaj jer je u gradu mogao kupiti drukčiji i bolji, i počeo izrađivati satove s

kukavicom i imitacije starih, rukom ličenih igračaka koje je prodavao turistima. Također se počeo baviti rasnim psima i dresurom, što u ovim krajevima nikome prije njega nije palo na pamet, jer su se životinje dotad parile i kotile kako su htjele, bez prezimena, klubova, natječaja, frizera i specijalne obuke. Ali uskoro se proćulo da su negdje, tko zna gdje, u modi policijski ovćari, i svi bogataši su htjeli imati ovćara s garantnim listom. Tko god je mogao, kupovao je životinje i ostavljao ih jedno vrijeme u Rupertovoj školi, odakle su se vraćali hodajući na zadnjim nogama, pozdravljajući prednjom šapom, donoseći u zubima gospodarove novine i papuće i praveći se da su mrtvi kad god bi ćuli naredbu na stranom jeziku.

Ujak Rupert imao je dobar komad zemlje i veliku kuću, uređenu kao pansion sa puno soba, svu u tamnu drvetu, koju je sam sagradio i namjestio u heidelberškom stilu, premda sam Heidelberg nikad nije ni vidio. Sve je to vidio u jednom ćasopisu. Źena je uzgajala jagode i cvijeće, a imala je i kokošinjac iz kojeg je cijelo selo opskrbljivala jajima. Źivjeli su od uzgoja pasa, prodaje satova i pažnje posjetilaca. Źivot Rolfa Carlea potpuno se promijenio. Sa školom bijaše gotovo, jer u Koloniji nije mogao nastaviti školovanje, a s druge, ujak je htio da naućiti njegove zanate, da mu pomogne a moŹda i da ga naslijedi, jer se sveudilj nadao da će se oženiti jednom od njegovih kćeri. Zavolio ga je ćim ga je vidio. Oduvijek je Źelio sina, a mladić je bio baš onakav o kakvu je sanjao: snaŹan, plemenite duše i spretnih ruku, crvenkasta odsjaja u kosi kao i svi muškarci u njegovoj obitelji.

Rolf je brzo naućio rukovati drvodjeljskim alatom, sastavljati satni mehanizam, brati jagode i posluŹivati goste u pansionu. Ujak i ujna uvidjeli su da on moŹe pruŹiti mnogo budu li ga drŹali u uvjerenju da je svaka inicijativa njegova i budu li poštivali njegove osjećaje.

- Sto napraviti s krovom kokošinjca, Rolf? - pitala bi ga Burgel uz nemoćni uzdah.

- Premazati ga katranom.

- Moje će jadne koke pocrkati kad počnu kiše.

- Pustite to meni, ujna, bit će gotovo za tren oka.

I mladić je tri dana zaredom miješao smolu u kotlu, balansirao na krovu i objašnjavao svakom prolazniku svoje teorije o nepropusnosti pred zadivljenim pogledom djevojaka i majčinim prikrivenim osmijehom. Rolf je htio naučiti jezik i nije sustao dok nije našao tko će mu ga metodički objasniti. Imao je dobar sluh i koristio ga je za svirku na orguljama u crkvi, za paradu s harmonikom pred gostima i za svladavanje kastilijanskoga, uključujući i bogat repertoar svakodnevnih psovki kojima se utjecao tek u rijetkim prilikama, ali ih je brižno čuvao kao dio vlastite kulture.

Slobodno vrijeme provodio je u čitanju, i prije nego se navršila godina otkako je došao pročitao je sve knjige u selu, a posuđivao ih je i vraćao napadno točno. Dobro pamćenje pomoglo mu je da akumulira informacije - redom beskorisne i neprovjerljive - kojima je zadivljivao obitelj i susjedstvo. Bio je kadar bez razmišljanja reći broj stanovnika Mauritanije ili širinu La Manchea u nautičkim miljama, najčešće zato što je zaista znao podatak, a katkad ga je u tren oka izmišljao i uporno uvjeravao da je točan, a da se nitko nije usuđivao posumnjati u nj. Naučio je i pokoju latinsku da posluži kao začim govorancijama, a one su mu znatno digle ugled u toj maloj zajednici, premda ih nije rabio na mjestu. Od majke se naučio udvornosti pomalo na starinsku, što mu je dobro došlo da osvoji opću naklonost, a pogotovo žensku, jer one nisu bile navikle na takvu ugladenost u onome grubijanskom društvu. Osobito je bio ugladen prema ujni Burgel, i nije hinio, jer ju je zaista volio. Ona je običavala rastjerivati životne tjeskobe tako što

ih je svodila na toliko jednostavne sheme da se on kasnije pitao kako njemu nije ranije padalo na um takvo rješenje. Kad bi patio od čežnje za domom ili pak zbog svih zala ovog svijeta, liječila ga je svojim sjajnim kolačima ili bučnim šalama. Ona ga je jedina, osim Katharine, grlila bez povoda i prethodnog dopuštenja. Svakog jutra pozdravljala ga je zvučnim poljupcem, prije spavanja namještala mu pokrivač, dočim mu majka to nikad nije radila, jer se sramila.

Rolf se na prvi pogled doimao kao sramežljivac, lako se crvenio i govorio vrlo tiho, zapravo bijaše sujetan, i u toj dobi još uvijek uvjeren da je on centar svijeta. Bio je znatno bistriji od prosjeka i bio je svjestan toga, ali inteligencija mu je pomagala i pri hinjenju stanovite skromnosti. Nedjeljom ujutro stizali su ljudi iz grada da vide učinak škole ujaka Ruperta. Rolf ih je vodio do prostranog dvorišta sa stazama i preprekama na kojima su psi izvodili majstorije uz pljesak gledališta. Tog dana prodali su nekoliko pasa, i mladiću se bilo teško rastati s njima, jer ih je gojio od prvog dana i nitko mu nije bio draži od tih životinjica. Znao se pružiti na kujinu strunjaču i puštati da ga štenad njuška, da mu siše uši i spava u naručju, svakoga je poznao po imenu i razgovarao s njim na ravnoj nozi. Bio je gladan nježnosti, ali kako ga u djetinjstvu nisu mazili, samo se sa životinjama usuđivao nadoknađivati taj nedostatak i dugo mu je trebalo da se nauči prepuštati vezi s ljudima, najprije sa Burgel a zatim i s drugima.

Uspomena na Katharinu bila je njegova tajna zalih nježnosti i ponekad je u tami svoje sobe sakrivao glavu pod ponjavu i plakao misleći na nju. Nije pričao o prošlosti bojeći se da će izazvati sućut i zato što još nije bio uveo red u pameti. Nesretne godine provedene uz oca u njegovu su sjećanju bile nalik na slupano zrcalo. Hvalisao se hladnoćom i pragmatičnošću, osobinama koje je držao osobito muževnima, a u biti bijaše okorjeli sanjar,

razoružavao ga je i najmanji znak sklonosti, bunio se zbog nepravdi, patio od onoga prostodušnog idealizma svojstvena prvoj mladosti koji ne podnosi suočavanje sa zbiljom. Oskudice i strahovi u djetinjstvu stvorili su u njemu sposobnost naslućivanja skrivene strane stvari i osoba, pronicljivosti koja ga je obuzimala nenadano, munjevito, ali težnja za racionalnošću priječila mu je da se okrene tim tajnovitim upozorenjima ili da se povede za nagonima. Nijekao je vlastite osjećaje, a oni su ga pri najmanjoj nepažnji bacali na koljena. Nije povlačivao ni zovu čula i nastojao je nadzirati onu stranu vlastite naravi koja je naginjala k mekoći i zadovoljstvu. Shvatio je u samom početku da je Kolonija naivni san u koji je utonuo slučajno, a da je život prepun grubosti i da je, želimo li preživjeti, potreban oklop. Oni koji su ga upoznali uviđali su da je taj oklop samo dimna zavjesa koju i najslabiji dašak može razagnati. Kretao se kroza život golih osjećaja, spotičući se o ponos i padajući da bi ponovno ustao.

Rupertova obitelj bila je jednostavna, srčana i proždrljiva. Jelu su pridavali najveću važnost, njihovi životi vrtjeli su se oko kuhinjskih poslova i obreda sjedanja za stol. Svi su bili debeli i nisu mogli podnijeti nećakovu mršavost, premda su se neprestano brinuli o njegovoj ishrani. Ujna Burgel davno je smislila nekakvo jelo s afrodizijačkim svojstvima koje je privlačilo turiste a njezina muža držalo u stalnoj uspaljenosti, gledajte ga, kao traktor je, govorila je kroz zarazni smijeh zadovoljne gazdarice. Naputak je bio jednostavan: u velikoj posudi pržila je dosta luka, slanine i rajčice, začinjala solju, paprom u zrnu, češnjakom i korijanderom. Tome je dodavala, u slojevima, svinjetinu i govedinu, piletinu bez kostiju, bob, kukuruz, kupus glavičar, papriku, ribu, dagnje i škampe, zatim je to posipala nerafiniranim šećerom i u sve dolijevala četiri vrča piva. Prije nego što bi zdjelu poklopila da kuha na laganoj vatri dodavala je jelu šaku trava koje je uzgajala u

loncima za cvijeće u kuhinji. To je bio ključni trenutak, jer nitko nije znao što je u tome zadnjem dodatku, a ona je odlučila da će tu tajnu odnijeti sa sobom u grob. Rezultat bijaše nekakvo tamno jelo koje je vađeno iz posude obrnutim redom od onog kojim je slagano u nju. Na kraju je dolazila juha u šalicama koja je strahovito grijala kosti, a u duši budila pohotu.

Ujak i ujna klali su nekoliko svinja na godinu i pripremali najbolje suhomesnate proizvode u selu: dimljene pršute, kobasice, mortadelu, goleme konzerve masti; kupovali su svježe mlijeko na bačve i od njega pravili sir i vrhnje i topili maslac. Od zore do mraka iz kuhinje su se širile mirisne pare. U dvorištu su drvom ložili po nekoliko žeravica na kojima su u bakrenim posudama ukuhavali slatko od šljiva, marelica i jagoda koje su gosti dobivali za zajutak. Kako su se po cijeli dan vrzmale oko tih mirisavih lonaca, sestrične su i same mirisale po cimetu, klinčiću, vaniliji i limunu. Rolf se noću prikradao poput sjene u njihovu sobu da bi zaburio nos u njihove oprave i udisao slatki miomiris od kojeg je mislio samo na grijeh.

Subotom i nedjeljom mijenjao se ustaljeni red. četvrtkom su vjetrili sobe, urešavali ih svježim cvijećem i pripremali drvo za kamine, jer je noću pirio hladan vjetrić a gosti su rado sjedali pored vatre i zamišljali da su u Alpama. Od petka do nedjelje kuća je bila prepuna stalnih gostiju i cijela ih je obitelj služila od rane zore; ujna Burgel nije izlazila iz kuhinje a djevojke su posluživale kod stola i pospremale u izvezenim baršunastim suknjama, bijelim čarapama, uskrobljenim pregačama, s pletenicama prošaranima vrpcama, baš kao seljanke iz njemačkih bajki.

Pisma gospođe Carle putovala su po četiri mjeseca i sva su bila kratka i gotovo istovjetna: Dragi sine, ja sam dobro, Katharina je u bolnici, čuvaj se, imaj na pameti sve čemu sam te naučila pa ćeš biti dobar čovjek, ljubi te tvoja mama.

Zato se Rolf njoj javljao vrlo često, ispisivao je silne listove s obje strane i prepričavao joj što je pročitao, jer nakon opisa sela i ujakove obitelji nije imao o čemu pisati, činilo mu se da mu se ne događa ništa vrijedno spomena i radije je iznenađivao majku dugačkim filozofskim ulomcima nadahnutima lekturom. Slao joj je i fotografije napravljene starim ujakovim aparatom, kojima je bilježio raznolikost prirode, izraze lica, značajne događaje, pojedinosti koje izmiču ljudskom oku.

Puno mu je značilo to dopisivanje, ne samo zato što je njime održavao odnos s majkom nego i zato što je otkrio sklonost k promatranju svijeta i pamćenju vlastitih predodžbi.

Sestričnima Rolfa Carlea očitovale su ljubav dva udvarača, izravni potomci osnivača Kolonije, vlasnici jedine tvornice maštovitih svijeća, koji su prodavali vlastite proizvode po cijeloj zemlji i izvan njezinih granica. Tvornica postoji i danas a ugled joj je takav da su voštanicu visoku sedam, a široku dva metra koju je vlada naručila da prilikom Papina posjeta stalno gori u katedrali, ne samo savršeno oblikovali, uresili prizorima Kristove muke i aromatizirali mirisom bora, nego su je po jezivoj vrućini i prevezli kamionom iz planine u glavni grad, a da je pritom zadržala oblik obeliska, miris po Božiću i boju stare bjelokosti. Dvojica mladića znala su pričati samo o kalupima, bojama i mirisima svijeća. Znali su i dosađivati tim pričama, ali obojica bijahu zgodna, prilično uspješna, i izvana i iznutra natopljena okusom pčelinjeg voska i mirišljivih ulja. Bili su najbolje prilike u Koloniji i sve su djevojke tražile izliku da odu k njima u kupovinu odjevene u prozirne oprave, ali Rupert je svojim kćerima usadio zebnju da je krv svih tih ljudi, koji su se godinama međusobno ženili mlaka, i da im potomstvo može ispasti traljavo. Potpuno oprečno teorijama o čistim rasama, vjerovao je da miješane veze daju najbolje odvjete, a u dokaz pario je rasnog psa s uličnim mješancem. Dobio je

žalosnu živinu nepredvidljive dlake i veličine koju mu nitko nije htio kupiti, ali zato puno pametniju od svojih rođaka s rodoslovljem, što se pokazalo kad su učili hodati po labavu užetu i plesati valcer na zadnjim šapama.

Bolje da potraže momke vani, govorio je izazivajući ljubljenu Burgel, koja nije htjela ni čuti o toj mogućnosti; pomisao da bi se njene djevojčice udale za crnokose muškarce koji se klata u ritmu rumbe doimala je se kao grozna nesreća.

- Ne tupi, Burgel.

- Ti tupiš, hoćeš li valjda unuke mulate?

- Ljudi ovdje nisu baš plavokosi, ali nisu ni svi crnci, ženo Božja.

I da izbjegnu svađu, oboje je uzdisalo i spominjalo Rolfa Carlea, i tugovalo što nemaju dva takva nećaka, po jednoga za svaku kćer, jer premda je tu krvno srodstvo i antecedent Katharinine duševne zaostalosti, vjerovali su da Rolfovima genima ništa ne manjka. Vidjeli su u njemu savršena zeta, radina, dobro odgojena, kulturna, uglađena momka, više nisu ni tražili. Višak mladenačke energije bio mu je trenutno jedini grijeh, ali od toga su se svi izliječili. Sestričnima je dugo trebalo da prionu uz roditeljske težnje, jer su bile djevojački prostodušne, ali čim su živnule, hitro su napustile načela skromnosti i čestitosti po kojima su ih odgojili. Zamijetile su oganj u očima Rolfa Carlea, vidjele ga kako se poput sjene uvlači u njihovu sobu da bi potajice pipao njihove oprave, i protumačile su to kao znakove ljubavi. Pričale su među sobom o tome, raspravile o mogućnosti platonske ljubavi između sve troje, ali kad su ga vidjele gola do pasa, razbarušene riđe kose, znojna od rada na polju ili u drvima, polako su promijenile mišljenje i došle na sjajnu pomisao da je Bog ipak stvorio dva spola za neku svrhu. Bile su vesele naravi i navikle dijeliti istu sobu, kupaonicu, odjeću i gotovo sve ostalo, pa tako nisu vidjele ništa zlo ni u tome da dijele

i ljubavnika. S druge strane, nije bilo teško zaključiti da je mladić izvrsne tjelesne spreme, te da ima snage i dobre volje za teške poslove koje mu je davao ujak Rupert, a jamačno mu je ne bi nedostajalo ni za ljubav s njima. Sve to ipak nije bilo tako lako. Uski obzori suseljana nisu mogli prihvatiti takav trokut, a ni njihov otac, iako se razmetao modernošću vlastitih nazora, ne bi to trpio. Majku ne treba ni spominjati, bila bi kadra zgrabiti nož i zabosti ga sinovcu tamo gdje je najranjiviji.

Rolf Carle ubrzo je primijetio promjenu u vladanju djevojaka. Hrabrile su ga dajući mu najbolje komade pečena mesa, trpale mu brda tučenog vrhnja na kolač, šaputale mu iza leđa, uzbuđivale se kad bi ih uhvatio da ga gledaju, doticale ga u prolazu, uvijek ovlaš, ali je u tim slučajnim dodirima bilo toliko suzdržane ljubavne strasti da bi i u isposnika probudilo čuvstva. On je dotad razborito praveći se nevješt, obilazio oko njih da ne ispadne neodgojen i da ne dođe u priliku da ga odbiju, što bi ranilo njegovu samouvjerenost, ali ih je malo-pomalo počeo promatrati hrabro i dugo, jer se libio prebrze odluke. Koju odabrati? Obje su mu bile divne s onim stamenim nogama, nabreklih grudima, očima boje akvamarina i djetinjom puti. Starija je bila zabavnija, ali zavodila ga je i nježna koketerija mlađe. Te grozne dvoumice mučile su jadnog Rolfa sve dok djevojkama nije dosadilo čekanje pa su prešle u otvoren napad.

Uhvatile su ga u jagodnjaku, podmetnule mu nogu da padne na tlo, bacile se na nj i počele ga škakljati, meljući u prah njegovu maniju ozbiljnosti i budeći pohotu u njemu. Pokidale su mu dugmad na hlačama, svukle cipele, razdrle košulju i dodirivale ga poput nestašnih vila i ondje gdje on nije ni sanjao da će ga itko ikad dodirnuti.

Otad je Rolf Carle napustio čitanje, zapustio štenad, zaboravio na satove s kukavicom, na pisma majci pa i na vlastito ime. Bio je

opčinjen, uspaljenih čula i pomračena uma. Od ponedjeljka do petka, kad nije bilo gostiju, u kući nije bilo toliko posla pa je troje mladih imalo malo slobodna vremena koje je provodilo skriveno u gostinjskim sobama, koje su tih dana bile prazne. Uvijek su nalazili ispriku: zračenje perina, pranje prozorskih okana, prašenje protiv žohara, voštenje drvenog namještaja, mijenjanje ponjava. Djevojke su od roditelja naslijedile smisao za pravičnost i organizaciju, i dok je jedna ostajala na hodniku da pazi i javi ako netko naiđe, druga se zatvarala u sobu s Rolfom. Strogo su pazile na red, ali mladić, na sreću, nije zamijetio tu ponižavajuću pojedinost. A što su radili nasamo? Ništa novo, igrali se kao i svi rođaci ovog svijeta u zadnjih šest tisuća godina.

Zanimljivo je postalo kad su odlučili da spava sve troje, noću u istoj postelji, jer su Rupert i Burgel spokojno hrkali u susjednoj sobi. Roditelji su spavali kraj otvorenih vrata da bi pazili na kćeri, a one su na taj način pazile na roditelje. Rolf Carle bio je neiskusn koliko i njegove družice, ali je odprve dobro pazio da ne zatrudne pa je u te ljubavne igre unosio zanos i maštovitost kojima je nadomještao njihovo ljubavno neznanje. Bezgranična darežljivost njegovih otvorenih, toplih, sočnih rođakinja, uvijek nasmijanih i dobro raspoloženih, stalno je pothranjivala njegovu energiju. Povrh svega, činjenica da su to radili u najvećoj tišini, ustrašeni da će postelja zaškripati, pokriveni plahtama, uvijeni u zajedničku vrućinu i mirise bila je poticaj vatri u njihovim srcima. Bili su u životnoj dobi kada su neumorno mogli voditi ljubav. I dok su djevojke cvjetale poput zrela ljeta, oči im bivale sve modrije, put sve sjajnije a osmijeh sve sretniji, Rolf je zaboravljao latinski, sudarao se s namještajem i spavao hodajući, dok je služio kod stola doimao se gotovo kao mjesečar, koljena mu se tresla a pogled vrludao.

Taj dečko previše radi, Burgel, nekako mi je blijed, treba mu

vitamina, govorio je Rupert, i ne sluteći da je dečko njemu iza leđa proždirao goleme obroke slavnog ujnina jela za poticanje spolnog nagona, da mu mišići ne bi otkazali kad ih stavi na kušnju. Mladi su rođaci skupa otkrili uvjete potrebne za polijetanje i u nekoliko su prilika letjeli čak vrlo visoko. Momak se pomirio s tim da njegove družice bolje poznaju slast i da su kadre u jednoj te istoj seansi po nekoliko puta ponoviti isti podvig, pa je, da bi održao ugled i da ih ne razočara, naučio dozirati vlastitu snagu i zadovoljstvo improviziranim tehnikama. Puno kasnije saznao je da se takvim metodama služe u Kini od Konfucijevih vremena i zaključio da nema ništa nova pod kapom nebeskom, kako je govorio i njegov ujak Rupert kad god bi čitao novine. Ponekad je taj ljubavni trokut bivao tako sretan da se zaboravljao rastati pa bi zaspali u klupku prepletenih udova, mladić utonuo u mirisnu bijelu goru, uljuljan sestrinskim snom. Budili su ih prvi pijevci, u pravi tren da svako uskoči u vlastitu postelju prije no što ih roditelji zateknu u tom slatkom grijehu.

U početku su sestre pomišljale na to da vuku šibice za neumornog Rolfa Carlea, ili da bacaju novčić, ali su u tim nezaboravnim borbama otkrile da ih s njim veže zaigranost i veselje, osjećaj posvema nepodesan za temelj uglednoj bračnoj vezi. Kao praktične žene, držale su puno podesnijim brak s mirišljivim tvorničarima svijeca, a rođak je mogao ostati kao ljubavnik i, po mogućnosti, otac njihove djece, jer im tako ne bi bilo dosadno, ali bi možda donijele na svijet tupu djecu. Rolf Carle, napajan na romantičnoj književnosti, viteškim romanima i krutim pravilima o poštenju upijenima u djetinjstvu, nikad se ne bi bio dosjetio takvu rješenju. Dok su one snivale te hrabre kombinacije, on je jedva uspijevaao zatomiti osjećaj krivnje što vodi ljubav sa obje, tješeci se da je posrijedi privremeni dogovor, čiji je konačni cilj da se bolje upoznaju prije nego se odluči za jednu od

njih dvije, ali ugovor na dugi rok činio mu se ogavno razvratnim. Mučio ga je nerješiv sukob želje, koju su ta dva obilata i darežljiva tijela neprestano snažno potpirivala, i njegova vlastita strogost zbog koje je monogamni brak držao jedinim rješenjem za čestita muškarca.

- Ne luduj, Rolfe, zar ne vidiš da nas uopće nije briga? Ja te ne želim samo za sebe, a ni moja sestra, i možemo ovako sve dok se ne udarno, pa i kasnije.

Taj prijedlog bijaše koban za mladića. Trideset je sati bio obuzet gnjevom, ali na kraju je prevladala pohota. Pokupio je s poda vlastito dostojanstvo i otišao u postelju sa obje. A predivne su ga rođakinje, gole i nasmiješene, svaka sjedne strane, obavijale blistavom parom od cimta, klinčića, vanilije i limuna, sve dok mu nisu izludile čula i uništile u njemu tvrde kršćanske vrline.

Tako su prošle tri godine, dovoljne da izbrišu grozne more i zamijene ih ugodnim snovima. Možda bi djevojke pobijedile njegove skrupule i on bi ostao s njima do kraja života, vršeći pokorno ulogu dvostrukog ljubavnika i mužjaka, da ga sudbina nije odvela na drugu stranu. Gospodinu Araveni, novinaru po profesiji a u duši seneastu, palo je u dio da ga vodi. Aravenaje pisao u najvažnijim novinama u zemlji. Bio je najbolji gost pansiona, gotovo svaku subotu i nedjelju provodio je kod Burgel i Ruperta, gdje ga je čekala uvijek ista soba. Pero mu je bilo na takvu glasu da ga ni diktatura nije uspjela sasvim ušutkati, a vlastitim si je poštenjem u tijeku rada pribavio takvu slavu da je mogao objavljivati i ono što se njegove kolege nikad ne bi usudile. Uvažavali su ga čak i General i čovjek s gardenijom, dopuštajući tako stanovitu ravnotežu koja mu je osiguravala prostor u kojem se nesmetano kretao unutar danih granica, a vlada je, pokazujući njegove napola smione članke, davala dojam liberalnosti. Vrlo sklon dobru životu, pušio je goleme cigare, jeo kao lav, a bio je i

sjajan pilac, i jedino je on bio kadar pobijediti ujaka Ruperta na nedjeljnim pivskim turnirima. Jedino je on imao pravo štupati Rolfove rođakinje za one neviđene guzice, jer je to radio duhovito, ne želeći ih time vrijeđati nego samo odati dužno poštovanje. Dođite, divne moje valkire, dopustite da vam jedan jadni novinar stavi ruku na guzicu, čak se i ujna Burgel smijala dok su se djevojčice okretale da bi im on svečano zadigao suknje od vezena pusta i ushitio se pri pogledu za one lopte pokrivene dječjim gaćicama.

Gospodin Aravena imao je filmsku kameru, mali, vrlo bučan pisaći stroj, s oguljenim tipkama od silnog udaranja, za kojim je provodio cijelu subotu i pol nedjelje pišući sa dva prsta kronike na terasi, gutajući usput salame i lijevajući pivo niz grlo. Jako mi godi čisti gorski zrak, govorio je udišući crni dim cigare. Katkad je dolazio s kakvom gospođicom, uvijek s drugom, i predstavljao je kao nećakinju, a Burgel se pravila da mu vjeruje, ova kuća nije jedan od onih nepristojnih hotela, što vi mislite, samo njemu dopuštam da dolazi u društvu, jer se radi o vrlo uglednom gospodinu, zar niste vidjeli njegovo ime u novinama? Aravenino oduševljenje dotičnom damom trajalo bijednu noć, kasnije bi mu dosadila pa ju je slao natrag u grad prvim kamionom koji je vozio povrće. Zato je danima pričao i šetao van sela s Rolfom Carleom. Komentirali su vijesti iz svijeta, dao mu je prvu pouku iz unutrašnje politike, savjetovao mu što da čita, naučio ga kako će rabiti filmsku kameru, te osnove stenografije. Ne možeš dovijeka ostati u ovoj Koloniji, govorio mu je, to je dobro za neurotičara poput mene da dovede u red tijelo i da se dezinficira, ali ova scenografija nije za zdrava mladića. Rolf Carle dobro je poznao Shakespeareova, Moliereova i Calderonova djela, ali nikad nije bio u kazalištu i nije mogao uočiti vezu s ovim selom, ali nije imalo smisla raspravljati s učiteljem koga je obožavao.

- Zadovoljan sam tobom, nećaće. Za nekoliko godina možeš otvoriti vlastitu urarsku radnju, to je dobar posao - predložio mu je ujak Rupert na njegov dvadeseti rođendan.

- Ja zapravo ne bih htio biti urar, ujače. Mislim da je film znatno bolje zanimanje za mene.

- Film? Čemu to služi?

- Za pravljenje filmova. Mene zanimaju dokumentarci. Htio bih znati što se događa u svijetu, ujače.

- Što manje znaš, to bolje, ali ako ti se to sviđa, radi kako znaš.

Burgel se zamalo razboljela kad je čula da će otići u grad da ondje živi sam, u tome leglu opasnosti, droge, politike, bolesti, gdje su žene sve odreda, da prostite, kurve, sve su kao turistkinje koje dolaze ovamo u Koloniju njišući krmu i izbacujući pramac naprijed. Rođakinje su mu, sve očajne, pokušale uskratiti usluge, ali kad su uvidjele da bi ta kazna bila jednako bolna njemu koliko i njima, promijenile su taktiku i prepustile se ljubavi tako da je Rolf zabrinjavajuće smršavio. Ipak su najviše trpjeli psi, koji su, nanjušivši pripreme, izgubili tek i šuljali se povijena repa, ovješениh ušiju i nepodnošljivo molećiva pogleda. Rolf Carle odolio je svim pritiscima na vlastite osjećaje i dva mjeseca kasnije otišao na studije, obećavši prije toga ujaku Rupertu da će subotom i nedjeljom dolaziti k njima, ujni Burgel da će pojesti sve kolačiće, šunku i pekmeze koje mu je uvaljivala u kovčege, a rođakinjama da će biti savršeno čestit ne bi li obnovio snage za igru s njima.

V

Dok je život Rolfa Carića tako tekao, u njegovoj blizini završavalo je moje djetinjstvo. U to je doba počela Kumina nevolja. Čula sam na radiju, i vidjela njezinu sliku u listovima koje je Elvira kupovala kradom od gazdarice, i tako saznala da je rodila nakazu. Kompetentni znanstvenici obavijestili su javnost da taj stvor pripada Plemenu III, što znači da je sastavljen od dva spojena tijela i dvije glave; da je ksifodimnog roda, i da zato ima samo jednu kičmu, a monofalne vrste, jer oba tijela imaju samo jedan pupak. Zanimljivo je bilo da je jedna glava bila bijele, a druga crne rase.

- Jadnik ima dva oca, to je sigurno - govorila je Elvira s izrazom gađenja na licu.

- Koliko ja znam, takve se nesreće događaju ako spavaš sa dva čovjeka u istom danu.

Prešla sam pedesetu, ali nikad nisam napravila takvo što. Ja nikad nisam dopustila da se u mom trbuhu miješaju sokovi dvaju muškaraca, jer od takvih grijeha rađaju se cirkuski patuljci.

Kuma je zarađivala za život čisteći noću urede. Baš je čistila mrlju na prostiraču na desetom katu kad je osjetila prve bolove, ali je nastavila posao jer nije bila kadra izračunati koliko još ima do poroda i jer je bila bijesna na samu sebe što se prepustila iskušenju koje sad plaća tom mučnom trudnoćom. Poslije ponoći osjetila je kako joj niz noge klizi topla tekućina, i htjela je poći u bolnicu, ali je bilo kasno, nestalo joj je snage i nije mogla sići. Zvala je iz sveg glasa, ali u praznoj zgradi nije bilo nikoga da joj pritekne upomoć. Pomirivši se da će zamazati ono što je upravo očistila, legla je i očajnički tiskala sve dok dijete nije izišlo. Vidjevši da je rodila čudnoga dvoglavog stvora, potpuno se smela, i prvo joj je palo na

pamet da ga se što prije riješi. Čim je uspjela stati na noge izvukla je novorođenče na hodnik i spustila ga niz otvor za smeće, a zatim se vratila i drhteći nastavila prati prostirač. Sutradan, kad je domar ušao u podrum, našao je u smeću nakupljenu iz ureda majušno mrtvo tijelo, gotovo neozlijeđeno jer je palo na stiropor. Na njegove krikove prve su dotrčale konobarice iz kantine, i vijest je za nekoliko časaka izišla na ulicu i proširila se po cijelom gradu. U podne sva je zemlja znala za tu bruku, čak su strani novinari došli slikati dijete, jer medicinske knjige nikad prije nisu zabilježile takav spoj rasa. Tjedan dana nije se pričalo ni o čemu drugome, zasjenilo je čak i smrt dvaju studenata koje je policija izrešetala na vratima Sveučilišta dok su nosili crvenu zastavu i pjevali Internacionalu.

Majku su nazivali izrodom, ubojicom i neprijateljicom znanosti jer nije htjela predati dijete Anatomskom institutu na ispitivanje, nego je zahtijevala da bude pokopan na groblju u skladu s kršćanskim navadama.

- Prvo ga ubije i baci u smeće kao pokvarenu ribu, a zatim bi ga htjela pokopati kao kršćanina. Bog ne prašta takve zločine, ptičice.

- Ali, bakice, nema dokaza da ga je ona ubila...

- A nego tko je?

Kuma je nekoliko tjedana bila u samici, sve dok sudski liječnik nije uspio da ga konačno saslušaju. On je neprestano tvrdio, samo ga nisu htjeli slušati, da pad kroz otvor za smeće nije uzrok smrti, nego da se dijete rodilo mrtvo. Na kraju je sud oslobodio jadnicu, ali je ostala žigosana, jer su je kasnije još tjednima progonili novinski naslovi, i nitko nije vjerovao službenoj verziji. Neumoljivo javno mnijenje bilo je na djetetovoj strani, a Kumu su nazivali »Ubojicom nejake Nakaze«.

Taj nemili događaj slomio joj je živce. Nije mogla podnijeti osjećaj krivnje što je donijela na svijet strašilo, i kad su je pustili iz zatvora, bila je to druga osoba, uvjerena da je porod Božja kazna

za neki ogavni grijeh kojega se ni sama nije više sjećala. Bilo ju je sram izlaziti pred svijet, i počela je tonuti u bijedu i očaj. Najposlije se utekla vračevima, koji su joj odjenuli mrtvačku halju, polegli je na zemlju, okružili zapaljenim svijećama i gušili dimom, talkom i kamforom, sve dok pacijentica nije isпустиła krik iz dna duše, što je protumačeno kao konačno istjerivanje zlih duhova. Zatim su joj objesili nekakve svete ogrlice, da zlo ne bi ponovno ušlo u nju.

Kad sam je posjetila s Elvirom, zatekla sam je u istoj stračari oličenoj bojom indiga. Nije više bila ni onako tamnoputa niti otvoreno koketna, čime je plijenila poglede na ulici, okružila se svetačkim slikama i urođeničkim božanstvima, a sve društvo bijaše joj balzamirana puma. Vidjevši da molitvama, vradžbinama i travarskim napucima neće okončati nevolje, Kuma se zaklela pred oltarom Djevice Marije da se nikad više neće približiti muškom tijelu, a da bi samu sebe prisilila na održanje zavjeta, dala je da joj neka babica zašije rodnicu. Zamalo je umrla od infekcije. Ne znam jesu li je spasili antibiotici u bolnici, voštanice koje je palila Svetoj Riti ili čajevi što ih je pila bez predaha.

O tad više nije mogla bez ruma i svetaca, izgubila je korak i vezu sa životom, često nije prepoznavala znance i tumarala je gradom i mrmrljala besmislice o vražjem sinu, stvoru dviju rasa, rođenu iz njene utrobe. Bila je sva poremećena i nije mogla zaraditi ni dinara, jer joj u takvu stanju i s reputacijom u crnoj kronici nitko nije htio dati posla. Katkad bi nestajala na duže vrijeme, i ja sam se bojala da je umrla, ali se vraćala kad je više nisam ni očekivala, svaki put sve izmorenija i tužnija, podbuhlih očiju, s uzetom sa devet čvorova kojim mi je mjerila opseg glave, sigurnim načinom, tko zna gdje pobranim, načinom provjere jesam li još uvijek djevica. To ti je sve imanje, sve dok si nevina nešto i vrijediš, kad to izgubiš, nisi nitko i ništa, tako je govorila, a ja nisam shvaćala zašto baš taj grešni i zabranjeni dio tijela toliko vrijedi.

Mjesecima se nije pojavljivala da ubere moju plaću, a onda je odjednom dolazila i tražila da joj posude novac, molila je i prijetila, vi mučite moju curicu, ništa ne raste, jako je mršava, a zli jezici vele da je gazda dira, to mi se ne sviđa, to se zove zavodjenje maloljetnica. Kad bi se pojavila, ja sam se brzo skrivala u lijes. Stara se cura nije dala i nije mi povećala plaću, a Kumi je javila da će je, kad je slijedeći put dođe gnjaviti, prijaviti policiji, oni te već poznaju, dobro znaju tko si i što si, trebala bi mi biti zahvalna što se brinem za ovo dijete, da nije mene bila bi mrtva kao i tvoje dvoglavo dijete.

Stanje je postale neizdrživo, pa je gazdarica jednog dana konačno izgubila strpljenje i otkazala mi. Rastanak s Elvirom bio je vrlo tužan. Bile smo skupa više od tri godine, ona me mazila a ja sam joj punila glavu nevjerojatnim pričama, pomagale smo jedna drugu, međusobno smo se štatile i dijelile smijeh. Spavanje u istoj postelji i igre podušja u istom lijesu učvrstile su neraskidivu vezu, koja nas je tješila u osami i grubosti služinskog posla. Elvira me nije zaboravila i odonda me posjećivala gdje god sam bila. Uvijek me nekako pronalazila. Pojavljivala se gdje god sam radila, kao kakva dobroćudna bakica, noseći staklenku ukuhane guajave i nekoliko lizalica kupljenih na tržnici. Sjedile bismo i gledale se obuzete onom pikrivenom naklonošću na koju smo obje bile navikle, a prije rastanka Elvira me uvijek molila jednu dugačku priču, da joj traje do idućeg posjeta. Tako smo se viđale dosta dugo, sve dok se zlosretnim slučajem nismo izgubile.

Ja sam počela hodočastiti iz kuće u kuću. Kuma mi je mijenjala moje poslodavce, tražila svaki put sve više novaca, ali nitko nije htio dati puno za moje usluge, jer su mnoge djevojčice moje dobi radile besplatno, samo za hranu. U to doba pomiješali su mi se računici, i sad se više i ne sjećam gdje sam sve bila, osim što ne mogu zaboraviti nekoliko mjesta, kao dom gospođe s hladnim

porculanom, koje mi je vještina puno godina kasnije poslužila kao osnova za jedinstvenu pustolovinu. Bila je udovica, rođena u Jugoslaviji, loše je govorila španjolski i kuhala vrlo složena jela. Bijaše otkrila formulu univerzalne tvari, tako je iz skromnosti nazivala nekakvu mješavinu novinskog papira namočena u vodi, običnog brašna i zubnog cementa, od koje je pravila nekakvu sivu smjesu koja je u vlažnom stanju bila rastezljiva, a kad se skrutnula bila je tvrda kao kamen. Njome je mogla napraviti odljevak svega osim prozirnog stakla i staklaste površine oka. Mijesila ju je, umatala u vlažnu krpu i stavljala u hladnjak sve dok joj nije zatrebala. Mogla ju je oblikovati poput gline ili izvaljati valjkom da postane tanka poput svile, mogla ju je rezati, zavijati je na različite načine i presavijati u svim pravcima. Kad se masa skrutnula i osušila, prelijevala ju je caklinom a zatim bojala po ukusu da bi dobila drvo, metal, platno, voće, mramor, ljudsku kožu ili bilo što drugo. Njezina je kuća bila zbirka mogućnosti te čudovišne tvari: na ulazu je bio paravan s Koromandelske obale; četvorica mušketira sa isukanim mačevima dominirala su gostinjskom sobom odjevena u baršun i čipke; slon urešen na indijsku služio je kao stolić za telefon; uzglavlje postelje bilo je u obliku rimskog friza. Jedna od soba bila je preuređena u faraonsku grobnicu: na vratima bili su reljefi s nadgrobnim motivima, svjetiljke su bile u obliku crnih pantera sa svjetlećim žaruljicama u očima, stol je predstavljao sarkofag od paljenog drveta s inkrustacijama od lažnog lazura, a pepeljare su bile u vječnoj i jasnoj formi sfinge, s rupom na boku za gašenje opušaka.

Lunjala sam tim muzejom, ustrašena da će se nešto od toga razbiti pod krpom za prašinu, ili da će pod njom oživjeti i početi me proganjati, da će me mušketir probosti mačem ili slon kljovom, i da će me pantera uhvatiti u pandže. Tako se u meni probudio zanos za kulturu drevnog Egipta i užas od krušnog tijesta.

Jugoslovenka je u moju dušu usadila neiskorjenjivo nepovjerenje prema neživim predmetima, i otad ih uvijek moram doticati da bih bila sigurna jesu li zaista ono što predstavljaju ili su napravljeni od Univerzalne tvari. Tih mjeseci dok sam radila u nje naučila sam i taj posao, ali me, na sreću, nije sasvim obuzeo. Hladni porculan opasno je iskušenje, jer kad jednom ovladate njegovim tajnama, ništa vas ne sprečava da napravite kopiju svega što možete zamisliti, sve dok ne izgradite svijet od laži i ne izgubite se u njemu.

Gazdarici je rat uništio živce. Uvjereni da je nevidljivi neprijatelj uhode i da joj hoće nauditi, ogradila je imanje visokim zidom sa nazubljenim komadićima stakla, a u noćnom je ormariću držala dva pištolja,

- ovaj je grad prepun lopova, ja se, jedna udovica, moram sama braniti, moram biti kadra sama sebe braniti, pucat ću među oči prvome tko mi se uvuče ovamo.

- Meci nisu bili namijenjeni samo lopovima, onog dana kad ova zemlja dođe komunistima u šake, ja ću te svojom rukom ubiti da ne patiš, Evice, a onda ću si rasprsnuti glavu jednim hicem, tako je govorila.

Prema meni bila je pažljiva, čak nježna, pazila je da obilato jedem, kupila mi je dobar krevet, i svako poslijepodne zvala me u gostinjsku sobu da tamo skupa slušamo radio-romane u nastavcima. »Ponovno listamo zvučne radiostanice uz koje ćete proživjeti uzbuđenja i romanse novog poglavlja...« Sjedile smo jedna kraj druge i grickale kolačiće, okružene mušketirima i slonom, slušale po tri romana zaredom, dva ljubavna i jedan detektivski.

Bilo mi je ugodno kod te gazdarice, imala sam osjećaj da sam u vlastitom domu. Jedina je nezgoda bila to što se kuća nalazila u udaljenom dijelu grada, pa je Elviri bilo nezgodno dolaziti, ali moja

je baka unatoč tome prevaljivala taj put kad god je uspijevala dobiti slobodno poslijepodne: umorna sam od tolikog hoda,

- ptičice, ali sam još umornija ako te ne vidim, svakog dana molim Boga da tebe prosvijetli a meni dade zdravlja pa da se volimo, tako mi je govorila.

Mogla sam ondje ostati dugo, jer Kuma nije imala razloga za žalbe, gazdarica joj je plaćala na vrijeme i obilato, da nije bilo jedne čudne nezgode. Jedne vjetrovite noći, oko deset sati, začule smo otegnute zvukove, slične bubnjanju. Udovica je zaboravila pištolje, drhteći navukla rebrenice i nije htjela ni pogledati van da provjeri otkud dolazi buka. Drugog dana našle smo u vrtu četiri mrtve mačke, zadavljene, odrubljene glave ili rasporena trbuha, te prostote ispisane krvlju po zidu. To me podsjetilo da sam na radiju čula za slične slučajeve, pripisivane klapama dječaka koji su uživali u tako okrutnoj zabavi, pa sam pokušala uvjeriti gazdaricu da nema mjesta panici, ali sve je bilo uzalud. Jugoslovenka je izludjela od straha, i odlučila je pobjeći iz zemlje prije nego što boljševici naprave njoj isto što su napravili mačkama.

- Imaš sreću, našla sam ti posao kod jednog ministra - najavila mi je Kuma.

Novi gospodar bio je bezvezna osoba, kao i svi funkcionari u tom razdoblju hibernacije javnog života, kad je bilo kakav dah izvornosti mogao odvesti u kakav podrum u kojem je čekao tip namirisani francuskim miomirisom sa cvijetom u zapučku. Bio je iz stare i bogate velikaške obitelji, što je donekle opravdavalo njegove bezobrazštine, ali kad je prešao granice podnošljivosti, čak ga je i obitelj odbacila. Iz vlade su ga izbacili kad su ga našli kako mokri iza zelenih brokatnih zastora u Sobi grbova, a s istog su ga razloga izbacili i iz jedne ambasade, ali taj loš običaj, neprihvatljiv diplomatskom protokolu, nije mu smetao da vodi jedno od ministarstava. Glavne su mu vrline bile sposobnost laskanja

Generalu i dar da uvijek ostane nezamijećen. Zapravo, njegovo se ime pročulo godinama kasnije, kad je malim privatnim avionom pobjegao iz zemlje, a u brzini je na uzletištu zaboravio kovčeg pun zlata, koji mu u inozemstvu ionako nije zatrebao.

Živio je u kolonijalnoj vili usred vlažna parka u kojem je rasla bujad, golema poput hobotnica, i divlje orhideje ovješene o drveće. Noću su među krošnjama u vrtu svijetlile crvene točkice, oči patuljaka i drugih dobrih bića koja žive među biljem, ili običnih šišmiša koji su se u nisku letu spuštali s krovova. Rastavljen, bez djece i prijatelja, ministar je živio sam u toj začaranoj kući. Kuću je naslijedio od djeda i bake, i bila je prevelika za njega i poslugu, pa su mnoge sobe bile prazne i zaključane. Moja se mašta razmahivala pred tim vratima poredanima duž hodnika, činilo mi se da iza njih dopire mrmljanje, stenjanje, smijeh. U početku sam prislanjala uho i vrebala kroz pukotine, ali ubrzo mi uopće nije trebalo takvih metoda da zamislim cijele svjetove sakrivene iza vrata, svaki sa svojim zakonima, vremenom, stanovnicima pošteđenima navada i zagađenosti svakodnevnice. Svakoj sam sobi dala zvučno ime koje je podsjećalo na majčine priče, Katmandu, Medvjeda palača, Merlinova spilja, i uz minimalni misaoni napor uspijevalo mije prodrijeti kroz drvo i ući u nevjerojatne priče koje se zbivaju s druge strane zidova.

Osim šofera i tjelohranitelja, koji su prljali parket i krali pića, u vili smo radili kuharica, stari vrtlar, nadzornik i ja. Nikad nisam shvatila zašto su unajmili mene, niti kakav je bio poslovni ugovor između gospodara i moje Kume, gotovo sam cio dan bila slobodna, trčkarala sam po vrtu, slušala radio, sanjarila o zatvorenim sobama ili pričala ostalima u kući priče o duhovima u zamjenu za slatkiše. Morala sam obavljati samo dva posla: čistiti cipele i prazniti gospodareve vrčine. Onog dana kad sam nastupila posao bila je večera za ambasadore i političare. Nikad nisam

vidjela takvo spremanje. Kamionom su dovezli okrugle stolove i pozlaćene stolce, iz škrinja s nasljedstvom izvukli su vezene stolnjake a iz kredenaca u blagovaonici servis za gozbe i jedaći pribor sa zlatom urezanim obiteljskim monogramom. Nadzornik mi je dao krpu da brišem stakleno posuđe do visokog sjaja, a mene je oduševio savršen zvuk čaša pri doticaju i svjetlost svjetiljaka koja se u svakoj od njih odražavala u duginim bojama. Dovezen je i voz ruža, koje su pometali u porculanske vrčeve razmještene po odajama. Iz ormara su se pojavile zdjele i karafe od potamnijela srebra, kroz kuhinju je prolazila riba i meso, vino i sirevi dopremljeni iz Švicarske, ušećereno voće i torte naručene u samostanu. Deset konobara u bijelim rukavicama služilo je uzvanike, dok sam ja gledala iza zastora gostinjske sobe, zanesena tom profinjenošću koja mi je davala novu građu da okitim svoje priče. Sad sam mogla opisivati carske gozbe domećući pojedinosti koje mi nikad ne bi same pale na pamet: glazbenike u frakovima koji na terasi sviraju ritmove za ples, fazane punjene kestenjem i okrunjene pravim perjanicama, pečenke koje su iznosili na stol poškropljene alkoholom i opaljene modrim plamenovima. Nisam htjela ići na spavanje dok nisu otišli i zadnji gosti. Sutradan je trebalo čistiti, brojiti noževe, pobacati uvele kite cvijeća i vratiti svaku stvar na svoje mjesto. Uklopila sam se u uhodani kućni ritam.

Na drugom katu bila je ministrova spavaonica, prostrana odaja s izrezbarenim bucmastim anđelima po uzglavlju postelje, s kazetiranim stropom, starim čitavo stoljeće, prostiračima dopremljenim s Istoka, po zidovima su blistali sveci iz Quita i Lime iz kolonijalnih vremena te zbirka ministrovih fotografija u društvu raznih odličnika. Nasuprot pisaćem stolu od palisandra kočio se starinski naslonjač od biskupskog baršuna, pozlaćenih nogu i oručja, s rupom na sjedalu. Tamo se gazda smještao kad

god je trebao udovoljiti potrebama tijela, čiji su rezultati prelazili u posudu od fajanse smještenu ispod rupe. Znao je sate i sate boraviti na tom anakroničnom stolcu, pisati pisma ili govore, čitati novine ili piti viski. Kad je bio gotov, povukao bi uže zvonca koje je odjekivalo po cijeloj kući kao da je Sudnji dan, a ja sam, bijesna, jurila gore da odnesem vrčinu, ne shvaćajući zašto taj čovjek ne ide na zahod kao svaki drugi normalan stvor.

- To je stara gospodinova mušica, ne pitaj takve stvari, dijete, to je bilo sve nadzornikovo objašnjenje.

Nakon nekoliko dana počela sam osjećati da se gušim, nisam mogla disati, stalno sam se davila, škakljilo me po dlanovima i stopalima, znojila sam se od adrenalina. Ni nada da ću vidjeti još koju gozbu pa ni basnoslovne pustolovine u zatvorenim sobama nisu mi mogle izbrisati iz pameti naslonjač od baršuna, gospodarev izraz dok mi rukom pokazuje što mi je činiti, nošenje onoga da ga ispraznim. Petog dana, zabavljena nečim u kuhinji, na trenutak sam se oglušila na poziv zvonca, ali nakon nekoliko minuta poziv mi je već odzvanjao u ušima. Konačno sam se popela, stepenicu po stepenicu, sve bješnja pri svakom novom koraku. Ušla sam u onu raskošnu sobu natopljenu vonjem staje, sagnula se iza naslonjača i izvukla vrčinu. Zatim sam vrlo mirno, kao da ponavljam svakodnevnu radnju, podigla sud i iskre-nula ga na Ministra, rješavajući se tako poniženja jednim pokretom zgloba. On je na trenutak nepomično sjedio, i tupo buljio preda se.

- Zbogom, gospodine.

Okrenula sam se na petama, brzo izišla iz sobe, pozdravila se sa zaspalim likovima iza zapečaćenih vrata, sišla niza stepenice, prošla između vozača i tjelohranitelja, zatim kroz park i otišla prije nego se oštećeni pribrao od iznenađenja. Nisam se usudila ići Kumi, koje sam se bojala otkad mi je u svom ludilu zaprijetila daće i mene sašiti iznutra. U nekoj kavani dopustili su mi da telefoniram

pa sam nazvala broj stare usidjelice da čujem Elviru, ali mi rekoše da je jednog jutra izišla, odvezla lijes na iznajmljenim kolicima i više se nije vraćala, ne znaju ništa o njoj, isparila je bez isprike i ostavila svu ostalu imovinu. Osjetih da sam već prije proživjela isti osjećaj nezaštićenosti, zazvah majku da me ohrabri i nagonski krenuh prema središtu grada, držeći se kao da me ondje netko čeka.

Na Trgu Oca Domovine gotovo nisam prepoznala kip konjanika, jer su ga ulaštili pa je golubinji izmet i zelenkastu patinu od starosti sad zamijenio visoki sjaj. Pomislila sam na Huberta Naranja, jer sam jedino s njim u životu sklopila nešto slično prijateljstvu, ne pomišljajući da me on mogao zaboraviti ili da ću ga teško pronaći, jer nisam živjela dovoljno da bih bila pesimist. Sjela sam na rub zdenca kod kojeg se on kladio na ribu bez repa, i gledala ptice, crne vjeverice i ljenjivce u krošnjama. Pred večer sam zaključila da sam dosta čekala, pa sam ustala i krenula postranim ulicama u kojima je bilo ostataka divne kolonijalne gradnje, koje još nisu razorile mehaničke kopačice talijanskih građevinara.

Pitala sam za Naranja u dućančićima, na kioscima i u restoranima u kojima su ga poznavali, jer su to bila njegova bojna polja od najmanjih nogu. Svugdje su me ljubazno dočekali, ali nitko se nije htio obvezivati odgovorom, pretpostavljam da je diktatura naučila ljude držati jezik za zubima, nikad ne znaš, čak i curica s pregačom kućne pomoćnice i krpom za prašinu o struku može postati sumnjivom. Konačno se netko smilovao i prišapnuo mi da zna biti u Ulici Republike, noću se klati onuda, tako mi je rekao. U to se doba četvrt javnih kuća sastojala od nekoliko traljavo osvjetljenih blokova, beznačajnih u poredbi s tvrđavom u koju se pretvorila kasnije, ali je već tada bilo plakata na kojima su gospodične imale cenzurin crni flaster preko golih grudi, bilo je fenjera koji su pozivali u hotele sa sobama na sat, diskretnih javnih

kuća, krikova ispuštenih pri plesu.

Sjetila sam se da nisam jela, ali se nisam usuđivala nikoga moliti - bolje da si mrtva nego da prosiš, ptičice, tuvila mi je u glavu Elvira. Pronašla sam nekakvu slijepu uličicu, smjestila se iza kartonskih kutija i u trenu zaspala. Probudila sam se nekoliko sati kasnije od prstiju oštro zarinutih u rame.

- Vele mi da me tražiš. Kog klinca hoćeš?

Nisam ga odmah prepoznala, ali nije ni on mene.

Huberto Naranjo nije više bio onaj dječak koga sam poznavala. Učinio mi se vrlo elegantnim s onim tamnim zaliscima, zaglađene kose, u uskim hlačama, u čizmicama na visoku potpeticu i s kožnim pojasom što je urešen metalnim zakovicama. Doimao se pomalo umišljeno, ali mu je iz očiju virila zaigranost koju nijedna od grozota što ih je u životu proživio nije uspjela izbrisati. Moglo mu je biti malo više od petnaest godina, ali je izgledao starije jer se u hod klatio neznatno povijen u koljenima, gazio je široko, glavu zabacivao unatrag, a s donje usne visila mu cigareta. To držanje nalik na razbojničko pomoglo mi je da ga prepoznam, jer je jednako hodao i kao dječčić u kratkim hlačama.

- Ja sam Eva.

-Tko?

- Eva Luna.

Huberto Naranjo prošao je rukom kroz kosu, zadjenuo palce za pas, ispljunuo cigaretu na tlo i pogledao me odozgo. Bio je mrak pa me nije mogao dobro vidjeti, ali glas mi bijaše isti kao prije, a i oči mu su nazirale u mraku.

- Jesi li ti ona koja priča priče?

- Jesam.

Odmah je napustio ulogu neotesanca i pretvorio se u dječčića omamljena poljupcem u nos kojim sam se jednog dana oprostila od njega. Kleknuo je na jednu nogu, prignuo se i nasmiješio,

radostan poput djeteta koje je našlo odlutala psa. I ja sam se nasmiješila, još smetena od sna. Sramežljivo smo si pružili ruke, znojni dlanovi, pipali smo se, prepoznavali, sramežljivi, zdravo, bog, i odjednom nisam mogla izdržati, uspravila sam se, ovila mu ruke oko vrata i pritisla mu se o prsa, trljajući lice o njegovu košulju za nastup i o vrat zamrljan mirišljivim briljantinom, a on me utješno tapšao po leđima i gutao slinu.

- Postajem gladna - rekoh jedino što mi je palo na pamet, kako bih nekako prikrila da me tjeralo na plač.

- Obrisi nos pa idemo jesti - odgovorio mi je, napamet si popravljajući frizuru džepnim češljem.

Vodio me praznim i tihim ulicama do jedine kuglane koja je u to doba još bila otvorena, ušao je gurnuvši vrata onako kako to čine kauboji, i našli smo se u polu-mračnoj sobi koje su se obrisi gubili u duhanskom dimu. S automata su dopirale čeznutljive pjesme, dok su se gosti dosađivali oko biljarskih stolova ili opijali kraj šanka. Odveo me za ruku iza gostionice, prošli smo nekim hodnikom i ušli u kuhinju. Tamnopusit i brkat momak rezao je komade mesa nožem kojim je rukovao kao da je sablja.

- Crni, daj ovoj malo jedan odrezak, ali da bude obilat, jesi li me čuo?

I uz to dva jaja, rižu i pečениh krumpirića. Ja plaćam.

- Kako ti kažeš, Naranjo. Zar nije to ona koja te tražila? Bila je ovdje poslije podne. Je li ti to cura? -nasmiješio se i namignuo.

- Ne budali, Crni, to mi je sestra.

Dao mi je jela više nego što je potrebno za dva dana. Dok sam žvakala, Huberto Naranjo šutke me gledao i stručnjački mjerio vidljive promjene na mom tijelu, nevažne jer sam se razvila tek kasnije. Ipak, tek nabubrile grudi, kao dva limunčića, nazirale se ispod pamučne pregače, a kako je Naranjo i onda kao i danas znao ocijeniti žensku, mogao je predvidjeti buduće oblike bokova i

ostalnih izbočina, i izvesti zaključke.

- Jednom si mi rekao da ostanem s tobom - rekoh mu.

- To je bilo prije nekoliko godina.

- Sad sam došla da ostanem.

- O tome ćemo poslije večere, sad jedi kolač, Crni odlično pravi kolače odgovorio je, a lice mu se odjednom rastužilo.

- Ne možeš ostati sa mnom. Žensko ne može živjeti na ulici - presudio je Huberto Naranjo oko šest ujutro, kad u kuglani više nije bilo ni žive duše a zamrle su čak i ljubavne pjesme s automata. Vani se danilo, dan kao i svi ostali, počinjala je jurnjava ljudi i vozila.

- Ali prije si mi sam predlagao!

- Da, ali tad si bila dijete.

Nikako nisam shvaćala logiku takva razmišljanja. činilo mi se da se sada, kad sam nešto odraslija, mogu ipak spremnije suočiti sa sudbinom i da imam veliko iskustvo, ali on mi je objasnio da je baš obrnuto: kako rastem, sve mi je potrebija muška zaštita, barem u mladosti, a kasnije je svejedno, jer se nikomu neću ni dopadati. Ne pitam te da me paziš, nitko me ne napada, želim samo biti s tobom, objašnjavala sam, ali bio je neumoljiv i, da skrati, prekinuo je razgovor udarcem šake o stol

- dobro, mala, sad je dosta, u klinac s tvojim objašnjenjima, umukni.

Čim se grad probudio, Huberto Naranjo uhvatio me za ruku i napola odvuкао Gospođi, u stan na šestom katu jedne zgrade u Ulici Republike, puno uščuvaniji od većine stanova u toj četvrti. Otvorila nam je zrela žena u jutarnjem ogrtaču i papučama s kićankama, još ošamućena od sna, žvaćući mamurluk od prethodnih neprosjavanih noći.

- Sto ti je, Naranjo?

- Dovodim ti prijateljicu.

- Kako ti pada na pamet da me dižeš iz postelje u ovo doba?

Ipak nas je pozvala da uđemo, ponudila nam da sjednemo i rekla da se ide malo urediti. Nakon nekog vremena konačno se pojavila neka žena, prilazeći nam palila je svjetla i burkala sve oko sebe lepršanjem najlonskog ogrtača i groznim mirisom. Trebalo mi je nekoliko minuta da shvatim da je to ista osoba, sad su joj trepavice bile duže, koža je izgledala kao porculanski tanjur, blijedi uvojci bez sjaja sad su ukrućeno stajali, vjeđe joj bile poput dviju modrih latica, a usta poput razlomljene trešnje; te zapanjujuće promjene nisu izobličile simpatični izraz njena lica niti draž osmijeha. Gospođa, kako su je svi zvali, smijala se bilo čemu, a pritom je borala lice i prevrtala očima, i tom me ljubaznom i zaraznom gestom odmah osvojila.

- Zove se Eva Luna i živjet će ovdje kod tebe -objavio joj je Naranjo.

- Ti si lud, sinko moj.

- Ja ću ti plaćati.

- Da vidimo, curice, okreni se da te vidimo. Ja nisam u tom poslu, ali...

- Ona nije za posao! - prekinuo ju je on.

- Ne mislim je odmah zapošljavati, nitko je ne bi uzeo'm" besplatno, ali mogu je poučiti.

- Ništa od toga. Ponašaj se prema njoj kao da mi je sestra.

- A što će meni tvoja sestra?

- Za društvo, zna pričati priče.

- Što?

- Zna pričati priče.

- Kakve priče?

- Ljubavne, ratne, strava i užas, kakve god zaželiš.

- Fino! - uzviknula je Gospođa gledajući me dobrodušno.

-U svakom slučaju treba je malo urediti, Huberto, pogledaj joj

lakte i koljena, koža joj je kao u pasanca. Morat ćeš se naučiti ponašati, djevojčice, i ne sjedi kao da voziš bicikl.

- Pusti te gluposti i nauči je čitati.

- Čitati? Zar hoćeš intelektualku?

Huberto je odluke donosio hitro i već je u toj dobi bio uvjeren da je njegova riječ zakon, pa je tutnuo ženi u ruku nekoliko novčanica, obećao da će često navraćati i otišao nabrajajući preporuke u ritmu oštrih udaraca potpeticama

- Da joj nisi bojila kosu, jer ćeš imati posla sa mnom, neka ne izlazi noću, stanje je zaguljeno otkad su ubili studente, svako jutro nađu ponekog mrtvaca, ne trpaj je u svoje poslove, imaj na umu da mi je kao rod odjeni je kao gospodičnu, ja sve plaćam, daj joj mlijeka, vele da se od njega deblja, ako me trebaš, ostavi mi poruku u kuglani kod Crnca i odmah ću doletjeti.

Čim je izišao, Gospođa se vratila smiješeći se čarobno, ispitivački me obišla dok sam ja upirala pogled u pod, zajapurena i omamljena, jer do tog trenutka nisam imala prilike napraviti inventuru vlastite beznačajnosti.

- Koliko ti je godina?

- Trinaest, ili tako nekako.

- Ne brini, nitko se ne rađa lijep, to se postiže radom i strpljenjem, ali vrijedi pokušati, jer ako uspiješ, riješeni su svi životni problemi.

- Ja bih radije naučila čitati...

- To su Naranjove gluposti! Ne brini za to. Muškarci su vrlo bahati, neprestano nude svoje mišljenje. Najbolje je da im u svemu povlađuješ, a radiš ono što ti padne na pamet.

Gospođa je živjela poput mjesečara, neprestano je branila stan od prirodnog svjetla debelim zastorima, a osvjetljavala ga tolikim žaruljicama u boji, te je na prvi pogled izgledao kao ulaz u cirkus. Pokazala mi je bujnu ukrasnu paprat po kutovima, svu od plastike,

bar s različitim bocama i čašama, besprijeckorno čistu kuhinju u kojoj nije bilo nijednog lonca, svoju spavaću sobu s okruglom posteljom na kojoj je ležala španjolska lutka odjevena kao plesačica flamenka. U kupaonici, prepunoj bočica s kozmetikom, visjeli su veliki ružičasti ručnici.

- Svući se.

- Hm?

- Skini odjeću. Ne boj se, samo ću te oprati - nasmijala se Gospođa.

Napunila je kadu, bacila u nju šaku soli koja je stvorila mirisnu pjenu, i ja uronih u nju, isprva stidljivo a zatim s uzdahom zadovoljstva. Kad sam već zadrijemala usred mirisa jasmína i mjehura od sapunice, pojavila se Gospođa i istrljala me oštrom rukavicom. Zatim mi je pomogla pri brisanju, utrljala mi borotalk pod pazuha i nekoliko kapi mirisa za vrat.

- Odjeni se. Prvo ćemo negdje nešto pojesti, a zatim ćemo u češljaonicu najavila je.

Prolaznici su se putem okretali da bolje pogledaju tu ženu, očarani njezinim izazovnim hodom i toreadorskim držanjem, presmionim čak i za ovo podneblje puno sjajnih boja i borbenih ženki. Zategla je opravu pokazujući brdašca i udoline, oko vrata i ruku caklio joj se nakit, put joj je bila bijela poput krede, a to se još uvijek dosta štovalo u tome dijelu grada, premda se među bogatašima već bila nametnula moda preplanule kože. Poslije objeda otišle smo do kozmetičarke, gdje je sve odjednom bilo prepuno Gospođina glasna pozdravljanja, nevinih osmijeha i samouvjerenosti veličanstvene hetere. Namještenice su bile vrlo uviđavne, kao s najboljim mušterijama, i izišle smo odanle sve radosne, ja s grivom kao u trubadura, a dama s leptirom od kornjačevine uhvaćenim u kovrče, ostavljajući za sobom mirisnu brazdu od pachulija i učvršćivača za kosu.

Kad je počela kupovina, natjerala me da probam sve što je bilo u trgovinama, sve osim hlača, jer je držala da je žena u muškoj odjeći jednako smiješna kao i muškarac u suknji. Na kraju mi je ona odabrala balerinke, široke oprave i rastezljive pojaseve, onakve kakve nose u filmovima. Najdivniji je bio grudnjačić po kojem su moje smiješne grudi plutale poput izgubljenih šljiva. Bilo je pet sati poslije podne kad smo bile gotove, a ja sam bila druga osoba, dugo sam se tražila u zrcalu, ali se nisam mogla naći, staklo mi je vraćalo sliku nekakva izgubljena miša. Navečer se vratio Melecio, Gospođin najbolji prijatelj.

- Što je to? - upitao je zgranut vidjevši me.
- Recimo, sestra Huberta Naranja, da ne idemo u pojedinosti.
- Da ne pomišljaš...?
- Ne, ostavio ju je tu da mi pravi društvo...
- Samo ti je to trebalo! Ali čas-dva kasnije već me posvojio i igrali smo se s lutkom i slušali ploče rock n'rolla, izuzetnog otkrića za mene, koja sam bila navikla na salsu, bolero i narodnjake s radija u kuhinji. Te sam večeri kušala rakiju sa sokom od ananasa i kolače s nadjevom. Osnovnu hranu u toj kući. Kasnije su Gospođa i Melecio otišli svako na svoj posao, a mene ostavili na okrugloj postelji, u zagrljaju španjolske lutke, uljuljanu ritmom rocka i uvjerenu da sam proživjela jedan od najsretnijih dana u životu. Melecio si je pincetom kidao dlake po licu, zatim se umivao vatom natopljenom u eter, i tako mu je koža postajala poput svile, uređivao si je ruke, dugačke i nježne, i svake se noći sto puta češljao; bio je visok i jakih kostiju, ali je imao tako nježne kretnje da se činilo da je krhak. Nikad nije govorio o svojoj obitelji, i Gospođa je mnogo godina kasnije, kad je bio u kaznionici Santa Maria, saznala odakle je. Otac mu je bio nekakav medvjed, doseljenik sa Sicilije, koji je, čim bi vidio sina sa sestriplom igračkom u ruci, stao udarati i urlati »Ricchio-ne!

Pederasta! Mascalzone!» Majka je predano mijesila neizbježnu paštu, a znala se poput zvijeri ustobočiti ispred njega kad god ga je otac pokušao primorati da udara loptu, boksa, pije ili pak, kasnije, odlazi u javne kuće. Pokušala je nasamo sa sinom saznati nešto o njegovim osjećajima, ali Melecio je jedino znao reći da je on iznutra žensko i da se ne može navići na muški lik u kojem se osjeća kao u luđačkoj košulji. Nije im više rekao ni kasnije, ponavljao je uvijek isto dok su mu psihijatri mrvili mozak pitanjima; nisam peder nego žensko, moje je tijelo pogreška. I ništa drugo.

Otišao je od kuće čim je uspio uvjeriti mamu da bi bilo puno gore da ostane i umre od očeve ruke. Radio je svašta, na kraju je predavao talijanski u školi stranih jezika gdje su ga slabo plaćali, ali mu je odgovarala satnica. Jednom mjesečno nalazio se s majkom u parku, predavao joj kuvertu sa dvadeset posto svoje zarade kakva god bila i smirivao je lažima o navodnom studiju arhitekture. Oca nisu spominjali, a žena se nakon godinu dana počela odijevati kao udovica unatoč tome što je medvjed bio odlična zdravlja, jer ga je ona u svom srcu ubila. Melecio se neko vrijeme snalazio, ali rijetko je imao dosta novaca, a bilo je dana koje je preživio samo o kavi. U to je doba upoznao Gospođu i otad je započelo sretnije razdoblje. Rastao je u ozračju tragične opere pa je ton pučke komedije kod nove prijateljice bio kao melem na rane dobivene kod kuće, i uvijek iznova otvarane uvredama koje je morao trpjeti na ulici zbog svojih nježnih kretnja. Nisu bili ljubavnici. Seks je za nju bio samo glavni oslonac u poslu i u toj dobi nije htjela rasipati snagu na te stvari, a Melecio se užasavao intimnosti sa ženom. Od početka su razborito uspostavili odnos iz kojeg su isključili ljubomoru, svojevolutnu posesivnost, bezobrazluk i druge neprilike koje dolaze s tjelesnom ljubavlju. Ona je bila dvadeset godina starija od njega ali su unatoč toj razlici, ili baš zbog nje, vodili

sjajno prijateljstvo.

- Čula sam za dobar posao. Bi li volio pjevati u baru? - predložila mu je Gospođa jednog dana.

- Ne znam.... nisam nikad pokušao.

- Nitko te neće prepoznati. Preobući ćeš se u žensko. To je kabare za transvestite, ali ne strahuj, to je pristojan svijet i dobro plaća, a posao je lak, vidjet ćeš...

- Znači, i ti misliš da sam ja jedan od tih!

- Nemoj se vrijeđati. To što ćeš ti ondje pjevati to ništa ne znači. To je posao kao i svaki drugi - odgovorila je Gospođa, koja je sa svojim solidnim osjećajem za praktično sve svodila na kućne mjere.

Uspjela je, uz stanovite poteškoće, prevesti Melecija preko prepreka vlastitih predrasuda i uvjeriti ga u prednosti ponude. U početku mu je ambijent bio odbojan ali je na premijeri otkrio da intimno nije samo žena, nego i glumica. U sebi je otkrio dotad neslućen glumački i glazbeni dar, pa je njegova točka, zamišljena kao zabava u pauzi, ispala najbolji dio predstave. Počeo je voditi dvostruki život, danju je bio trezveni profesor a noću čudovišno stvorenje prekriveno perjem i umjetnim dijamantima. Imovno mu je stanje cvjetalo, mogao je majci davati darove, iznajmiti pristojniju sobu, bolje jesti i bolje se odijevati. Mogao je biti sretan da ga nije obuzimala grozna nelagoda svaki put kad bi pomislio na vlastito spolovilo. Patio je promatrajući se gol u zrcalu ili pak uviđajući da, na svoju veliku žalost, funkcionira kao normalan muškarac. Stalno ga je mučila jedna te ista opsesija: zamišljao je kako sam sebe kastrira nožicama za uređenje vita, samo stegneš ručke i pljaf! onaj prokleti dodatak pada na pod poput kakva zakrvavljena gmaza. Smjestio se u iznajmljenu sobu u židovskom kvartu, na drugom kraju grada, ali je svakog poslijepodneva, prije odlaska na posao, odvajao vrijeme za posjet Gospođi. Stizao je

predvečer, kad su na ulici počinjali paliti crvene, zelene i modre fenjere, a uličarke izlazile na prozore ili počinjale šetnju ulicama spremne za napad. Naslućivala sam njegov dolazak prije nego je pozvonio i jurila pred njega. Dizao me na ruke, nisi dobila ni grama od jučer, zar ti ovdje ne daju jesti? To je bio njegov uobičajeni pozdrav, a zatim bi mu se, kao čarolijom, u njegovoj ruci našao kakav slatkiš. Volio je modernu glazbu, ali publika je tražila od njega romantične pjesme na francuskom ili engleskom. Satima ih je učio da bi mu repertoar uvijek bio svjež, a usput je učio i mene. Ja sam ih pamtila a da nisam razumijevala nijedne riječi, jer nije bilo ni »this pencil is red« ni »is this pencil blue«, ni bilo koja druga rečenica iz tečaja engleskog za početnike koji sam pratila na radiju. Zabavljali smo se dječjim igrama kojih se nijedno od nas nije imalo prilike zasititi u djetinjstvu, pravili smo kućice za španjolsku lutku, trčkarali, pjevali talijanske napjeve, plesali. Voljela sam ga gledati dok se maže ili dok prišiva perlice na živopisnu odjeću za kabare.

Gospođa je još u mladosti preispitala vlastite mogućnosti i zaključila da nema strpljenja zarađivati za život na čestit način. Tako je počela kao specijalistica za stručnu masažu, u početku čak uspješno, jer takvih novosti ranije nije bilo u ovim krajevima, ali s demografskim rastom i nekontroliranim useljavanjem pojavila se neloyalna konkurencija. Azijatkinje su donijele nenadmašne tisućljetne tehnike, a Portugalke su spuštale cijene do nevjerojatnog. To je Gospođu udaljilo od te ceremoniozne vještine, jer nije bila spremna na akrobacije a jeftino ne bi dala ni vlastitom mužu da ga je imala. Svaka bi se druga pomirila s tim da se bavi svojim poslom na stari način, ali ona je bila poduzetna i maštovita. Izmisllila je neobične igračke kojima je misllila osvojiti tržište, ali nije našla nikoga tko bi bio spreman da je financira. Tu su ideju kao i mnoge drage - zbog nedostatka komercijalnog duha

u zemlji preoteli Amerikanci, koji danas posjeduju patent i prodaju svoje modele po cijelom svijetu. Teleskopski penis s ručicom, prst na baterije i nepogrešive grudi s bradavicama od karamela bili su njezine zamisli, i da joj plaćaju autorska prava na koja ima svako pravo, bila bi milijunašica. Po tome je bila daleko ispred svog vremena, tada nitko nije mislio da takva pomagala mogu imati masovnu uporabu a proizvodnja elaboriranih primjeraka za specijalnu klijentelu nije se činila isplativom. Nije uspjela dobiti ni bankovni zajam da otvori vlastitu tvornicu. Zaslijepljena naftnim bogatstvom, vlada nije marila za netradicionalne industrijske grane. Ali, Gospođa nije očajavala zbog tog neuspjeha. Napravila je katalog svojih djevojaka, ukoričila ga u samt sljezove boje i diskretno ga poslala svim najvišim predstavnicima vlasti. Ubrzo je primila prvu narudžbu za gozbu na Sireni, privatnom otoku kojeg nema ni na jednoj pomorskoj karti, zaštićenu koraljnim grebenima i morskim psima, na koji se stiže isključivo malim avionima.

Kad je prošlo početno oduševljenje, odmjerila je veličinu svoje odgovornosti u poslu i počela razmišljati kako bi najbolje zadovoljila tako probranu klijentelu. Tog joj je časa, kako mi je puno godina kasnije rekao Melecio, oko zapelo za nas, dok smo preko cijelog salona bacali novčiće na španjolsku lutku, posjednutu u suprotnom uglu, ali tako da joj se novac zadrži u točkastoj suknji. Dok nas je gledala, njen stvaralački um razmatrao je različite mogućnosti i konačno se dosjetila da lutku zamijeni jednom od djevojaka. Prisjetila se drugih dječjih igara i svakoj je dodala kakvu bludnu nijansu, pretvarajući je tako u neobičnu zabavu za uzvanike. Nakon toga radila je samo za bankare, magnate i vladinu vrhušku, koja je te usluge plaćala iz fondova za javne djelatnosti.

- Najbolje je u ovoj zemlji to što je od korupcije svima dobro, uzdisala je oduševljeno. Namještenice je držala vrlo strogo. Nije ih

regrutirala prijevarama poput uličnih makroa, govorila im je otvoreno, da ne bi bilo nesporazuma i da ih u početku liši nedoumica. Ako bi je koja od njih izdala, bilo zbog bolesti, korote ili kakve neodredive katastrofe, odmah ju je otpisivala. Radite sa zanosom, cure, mi radimo za veliku gospodu, poslu treba dati duh tajanstvenosti, tako je govorila. Naplaćivala je više od mjesnih konkurentica, jer se osvjedočila da se u jeftinim vrludanjima ne uživa, i da ne ostaju u sjećanju. Jednom je prilikom jedan gardijski pukovnik, pošto je proveo noć s jednom od žena, vidjevši račun, izvadio službeni revolver i zaprijetio joj da će je zatvoriti. Gospođa se nije uzrujala. Nije prošlo ni mjesec dana, a isti je taj časnik nazvao i zatražio tri dame spremne da ugone nekim stranim gostima, a ona mu je ljubazno odgovorila da pozove vlastitu ženu, majku i baku ako želi jebati besplatno. Dva sata kasnije pojavio se ordonanc s čekom i staklenom kutijom sa tri ljubičaste orhideje, koje na jeziku cvijeća, po Meleciovu tumačenju, označavaju tri vrhovne ženske draži, premda to klijent možda i nije znao, nego ih je izabrao zbog raskošne ambalaže. Prisluškujući razgovore tih žena naučila sam u nekoliko tjedana ono što mnoge osobe uče cijelog života. Zaokupljena poboljšanjem kvalitete usluga svoje tvrtke, Gospođa je kupovala francuske knjige koje joj je krišom dobavljaio slijepac na kiosku; sumnjam, unatoč tome, da je od knjiga velika korist, jer su se djevojke žalile da kad dođu do gaća, gospoda obično potegnu nekoliko puta i ponavljaju uvijek isto, tako da od sveg tog učenja nema nikakve koristi. Kad bih ostajala sama u stanu, pentrala bih se na kakav stolac i vadila zabranjene knjige iz njihova skrovišta. Bile su nevjerovatne. Premda ih nisam mogla čitati, ilustracije su bile dovoljne da mi usade misli koje su, sigurna sam, sezale onkraj anatomske mogućnosti.

Bilo je to dobro razdoblje mog života, premda sam imala osjećaj da visim o oblaku, okružena propustima i lažima. Ponekad

mi se činilo da nazirem istinu, ali sam se ubrzo opet gubila u šumi dvosmislenosti. Red je u toj kući bio obrnut, živjelo se noću a danju se spavalo, žene su se pretvarale u druga bića čim su se namazale, moja gazdarica bila je tajanstvena, Meleciu nisi znao ni dob ni spol, čak je i hrana bila slična rođendanskim poslasticama, a ne solidnoj kućnoj hrani. Na kraju su i novci postali nestvarni. Gospođa ih je čuvala u debelim svežnjevima u kutijama za cipele, odakle ih je vadila za tekuće troškove, naoko ne vodeći nikakvo knjigovodstvo. Posvuda sam nailazila na novčanice i u početku sam mislila da ih ostavljaju blizu mene kako bi iskušali moje poštenje, ali kasnije sam uvidjela da to nije bila smicalica, nego naprosto obilje i potpun nered. Koji put sam čula od Gospođe da se užasava sentimentalnih veza, ali vjerujem da ju je vlastita priroda redovito izdavala pa me zavoljela baš kao i Melecia.

Otvorimo prozore, da uđe svjetlost i buka, zamolila sam je, i ona je popustila; da kupimo ptčicu pa da nam pjeva, i lonac s pravom paprati da vidimo kako raste, predložila sam kasnije, i napravila je i to; htjela bih naučiti čitati, gnjavila sam, i ona se htjela prihvatiti pouke, ali su je druge brige omele u tome.

Sad, kad nakon tolikih godina mislim o njoj iz perspektive vlastitog iskustva, vidim da joj sudbina nije bila sklona, da je živjela u okrutnoj sredini i bavila se prljavim poslovima. Možda je mislila da negdje ipak živi šačica izabranih koji si mogu priuštiti da budu dobri, pa me odlučila štiti od bijede koja je vladala u Ulici Republica, prevariti sudbinu i poštediti me od života nalik na njezin. U početku mi je pokušala lagati o svojim poslovima, ali kad je vidjela da sam kadra shvatiti sve stranputice ovoga svijeta, promijenila je taktiku. Kasnije sam od Melecia saznala da se Gospođa dogovorila s ostalim ženama da me čuvaju od kala, i one su se tako trudile da sam se na kraju pretvorila u utjelovljenje onoga što je u svakoj od njih bilo najbolje. Htjele su mene zadržati

daleko od grubosti i prostote, i time su vlastitom životu priskrbili novo dostojanstvo. Tražile su da im pričam nastavak radio-romana koji su u to doba slušale, a ja sam improvizirala nekakav dramatični kraj koji se nikad nije poklapao s raspletom na radiju, ali to ih nije smetalo. Vodile su me u kino na meksičke filmove, a nakon kina odlazile smo u »Zlatni klas« i komentirale ih. Ja sam, na njihovo traženje, mijenjala sadržaj i pretvarala nježne ljubavne zgrade u tragedije sa puno krvi i užasa. Ti pričaš bolje od filma, tako se jače pati, jecale su, usta punih čokoladne torte.

Jedino Huberto Naranjo nije tražio da mu pričam priče, jer ih je držao glupom razbibrigom. Dolazio je iznenada džepova prepunih novaca i dijelio ih objeručke, ne objašnjavajući gdje ih je stekao. Darivao mi je oprave s volanima i čipkama, cipelice i torbice za djevojčice, što je svima bilo drago jer su me htjeli zadržati u začaranom krugu djetinje naivnosti koju sam ja uvrijeđeno odbijala.

- To ne mogu navući ni španjolskoj lutki. Zar ne vidiš da sam ja već cijela cura?

- Neću da se odijevaš kao prostitutka. Uče li te čitati? - pitao je i bjesnio uvjerivši se da sam nepismena kao i prije.

Ja sam jako pazila da mu ne velim da se u drugim područjima ubrzano prosvjećujem. Voljela sam ga na onaj mladalački način koji ostavlja neizbrisive ožiljke, ali nikad mi nije pošlo za rukom da Naranjo primijeti moju žar, jer kad god sam mu pokušala štogod od toga natuknuti, odmicao me crvenih usiju.

- Pusti me na miru. Misli na to kako ćeš učiti, za učiteljicu ili za bolničarku, to su pristojni poslovi za ženu.

- Zar me ne voliš?

- Brinem se za tebe, a to je dosta.

A u postelji sam, sama samcata, grlila jastuk, moleći Boga da mi brzo narastu grudi i odebljaju noge, premda nikad nisam Huberta

Naranja povezala s ilustracijama iz Gospođine didaktičke literature ili s onim primjedbama djevojaka koje sam uspijevala razumjeti. Nisam mogla ni zamisliti da ono rvanje ima kakve veze s ljubavlju, mislila sam da je to samo posao kojim se zarađuje za život, kao šivanje ili strojopis. Ljubav je bila ono iz pjesama i radio-romana, uzdasi, poljupci, strastveno izgovorene riječi. Htjela sam biti pod istom plahtom s Hubertom, naslanjati mu se na rame, spavati pokraj njega, ali su moji snovi tada još bili neporočni.

Melecio je bio jedini pravi umjetnik u kabareu u kojem je noću radio, dok su ostali tvorili jadno i bijedno društvo: pederska trupa nazvana Modri balet koja je otužno defilirala repovima povezana u vrstu, patuljak koji je radio nepristojne stvari s bocom mlijeka i gospodin u godinama čija se duhovitost sastojala u tome da skine hlače, okrene stražnjicu publici i izbaci tri biljarske kugle. Publica je nad tim klaunovskim gegovima vrištala od smijeha, ali kad bi Melecio stupio u dvoranu sav u perju, s vlasuljom kao u kurtizane i pjevajući na francuskom, nastao bi muk kao na misi. Nisu mu ni zviždali niti su ga vrijeđali neslanim šalama kao plesače, jer su i najgrublji u publici u njemu prepoznavali kvalitetu. Za vrijeme tih nastupa u kabareu pretvarao se u traženu i obožavanu zvijezdu, sjajio je pod svjetlima, svi su ga gledali, a on je ostvarivao svoj san da bude žensko. Čim bi njegova točka završila, povlačio se u jadan sobičak koji su mu odredili kao svlačionicu i skidao raskošnu odjeću. Obješeno o klin, perje je izgledalo kao noj na umoru, vlasulja je ležala na stolu poput odrubljene neprijateljske glave a stakleni se nakit, nalik na plijen prevarena gusara, odmarao u praznoj kutiji od konzerve. Kad bi skinuo šminku, pojavljivalo se muževno lice. Oblačio je mušku odjeću, zatvarao vrata, i čim bi izišao, sveg bi ga obuzela tuga, jer je sve ono najbolje u sebi ostavljao unutra. Uputio bi se prema kuglani kod Crnoga da nešto pojede, sam za stolom u uglu, misleći na sat sreće koji je proveo na

sceni. Zatim se vraćao pustim ulicama prema pansionu, pješice, da se nadiše svježeg zraka, popeo bi se u sobe, prao, bacio na postelju i gledao tamu sve dok ne bi zaspao.

Kad homoseksualnost više nije bila tabu i kad je izišla na svjetlost dana, ušli su u modu posjeti mjestima u kojima se kreću pederi, tako se to, naime, zvalo. Bogataši su stizali u automobilima s vozačem, elegantni, glasni, slični šarenim pticama, i probijali se ispred uobičajene klijentele, sjedali da iskape loš šampanjac, udahnu mrvicu kokaina i zaplješću umjetnicima. Najveće oduševljenje pokazivale su dame, fine žene iz imućnih doseljeničkih obitelji, koje su, odjevene u pariške modele i okićene kopijama dragulja što su ih čuvale u sefovima, pozivale glumce za stol da skupa nazdrave. Slijedećeg su dana turskim kupeljima i kozmetičkim seansama liječile rane od lošeg pića, dima i probdjevne noći, ali trud se isplaćivao jer su takvi izleti predstavljali obvezatnu temu razgovora u Klubu.

Slava izvanredne Mimi, to je bilo Meleciovo umjetničko ime, u to je doba išla od usta do usta, ali nije izišla iz salona, pa nitko u židovskoj četvrti u kojoj je živio, pa ni u Ulici Republike, nije znao, niti se ikoga ticalo, da je Mirni zapravo sramežljivi profesor talijanskoga.

Stanovništvo četvrti crvenih fenjera bilo je čvrsto organizirano u borbi za opstanak. Čak je i policija poštivala taj nepisani kodeks časti i ograničila se na svađe na javnom mjestu, na poneko patroliranje ulicama i na ubiranje provizije, u izravnom dogovoru s doušnicima, zainteresiranija za politički nadzor nego za druge vidove života. Svakog petka pojavljivao se u Gospođinu stanu narednik koji je parkirao auto na pločniku gdje su ga svi mogli vidjeti i znati da ubire svoj dio utroška, da se ne bi mislilo da vlasti ne znaju za gazdaričine poslove. Posjet je trajao najviše desetak-petnaest minuta, toliko da popuši cigaretu, ispriča nekoliko viceva

i zatim ode zadovoljan s bocom whiskeya pod rukom i svojim postotkom u džepu. Svi su ti sporazumi bili slični tome, i bili su pravedni, jer su policajci tako zarađivali nešto više a ostali su mogli mirno raditi.

Bila sam već nekoliko mjeseci kod Gospođe kad su promijenili narednika, i dobri su odnosi preko noći otišli k vragu. Poslovima je prijetila opasnost zbog prekomjernih zahtjeva novog narednika, koji nije poštivao tradicionalne norme. Njegovi upadi u nevrijeme, prijete i ucjene uništili su duševni mir, toliko važan za napredak. Pokušali su se nagoditi s njim, ali on je bio gramziv i bez mjere. Njegov dolazak narušio je krhku ravnotežu u Ulici Republike i posijao nespokoj, ljudi su raspravljali po kuglanama, ovako se ne može živjeti kako Bog zapovijeda, treba nešto učiniti prije nego nas ovaj nesretnik odvede u propast. Dirnut tim grupnim žalopojkama, Melecio se odlučio na akciju premda se njega nije ticalo, i predložio da se pismo s potpisima oštećenih uruči šefu odjela za policiju, a kopiju preda Ministru za unutrašnje poslove, jer su obojica godinama imala koristi od njih i zato su bili moralno obavezni saslušati njihove nevolje. Ubrzo se osvjedočio da je plan nesmotren i da ga je užasno teško provesti.

U roku od nekoliko dana skupili su potpise ljudi iz ulice, što nije bilo nimalo lako jer je svakome od njih trebalo objasniti detalje, ali su konačno skupili pristojan broj i Gospođa je osobno odnijela zapečaćenu peticiju adresatima. Dvadeset četiri sata kasnije, u zoru, dok su svi još spavali, Crni sa kuglane dojurio je reći da premeću kuću po kuću. Prokleti narednik došao je s kamionetom Odreda za borbu protiv poroka, koji bijaše poznat po tome što tura oružje i droge u tuđe džepove kako bi kasnije mogao optužiti nevine. Crni je bez daha ispričao kako su poput ratničke horde provalili u kabare i odveli u zatvor sve umjetnike i dio publike, zaobilazeći diskretno elegantne goste. Melecio je odveden

s ostalima, sav u draguljima i s pernatim repom nalik na karnevalsku pticu, optužen za pederastiju i krijumčarenje, dva pojma koje dotad nisam poznavala. Crni je odjurio poput metka da razglasi lošu vijest svim ostalim prijateljima, a Gospođa je pala u živčanu krizu.

- Oblači se, Eva! Brzo! Strpaj sve u jedan kovčeg! Ne! Nema vremena ni za što! Moramo otići odavde... Jadni Melecio!

Kaskala je po stanu polugola i hitro se oblačila, sudarajući se s niklovanim stolicama i stolovima sa zrcalnom plohom. Na kraju je zgrabila kutiju za cipele s novcem i sjurila niza stepenice za poslugu, a ja za njom, još mamurna od sna i ne shvaćajući što se događa, premda sam predosjećala da mora biti nešto ozbiljno. Sišle smo istog trena kad je policija nagrnula u dizalo.

U prizemlju smo naletjele na kućepaziteljicu u spavaćici, neku Galježanku majčinskog srca koja je u obična vremena trampila slasne omlete s krumpirom i kobasicama za bocu kolonjske vode. Kad nas je vidjela onako neuredne i čula policijsku galamu i sirene s patrolnih kola na 128 i ulici, shvatila je da nije trenutak za pitanja. Dala nam je znak da krenemo za njom u podrum, odakle se kroz izlaz za nuždu moglo izići na obližnje parkiralište, pa smo pobjegle tuda, ne izlazeći na Ulicu Republike, koju su snage javnog reda bile potpuno okupirale. Gospođa je nakon te bjesomučne trke stala sva zadahtala i naslonila se na zid nekakvog hotela, napola u nesvijesti. Čini se kao da je tek tad ugledala mene.

- Što ćeš ti tu?

- I ja sam pobjegla...

- Odlazi odavde! Ako me nađu s tobom, optužit će me za podvođenje malodobnica!

- A kud da idem? Ja nemam kamo.

- Ne znam, curo. Potraži Huberta Naranja. Ja se moram sakriti i naći nekoga da pomognemo Meleciju, sad se ne mogu brinuti za

tebe.

Odjurila je niz ulicu, i zadnje što sam vidjela od nje bila je samo guza umotana u suknju sa cvjetnim uzorkom koja se njihala bez tračka nekadašnje drskosti, zapravo, vidjelo se da je nesigurna. Šćućurila sam se na uglu dok su policijska kola prolazila i zavijala, a bludnice, sodomisti i svodnici bježali na sve strane. Netko me naputio da bježim odande, jer je pismo koje je Melecio napisao a svi ostali potpisali dospjelo je u ruke novinarima pa će se bruka, zbog koje će odletjeti nekoliko ministara i policijskih šefova, svaliti na nas poput udarca sjekire. Upali su u svaku kuću, svaku zgradu, svaki hotel i kuglanu u toj četvrti, odveli u zatvor čak i slijepca koji je prodavao novine i bacili toliko plinskih bombi da se dvanaest ljudi potrovalo a jedno novorođenče umrlo, jer ga majka nije uspjela skloniti na sigurno jer je baš tada bila s mušterijom.

Tri dana i tri noći nije se govorilo o drugome nego o Ratu podzemlja, kako su ga okrstili u novinama. Međutim, pučki ga je duh nazvao Kurvanjskom bunom, a taj su naziv preuzeli i pjesnici. Bila sam bez i novčića, što mi se dogoditi još toliko puta kasnije, a nisam mogla pronaći Huberta Naranja, koga je taj ratni metež zatekao na drugom kraju grada.

Sva izbezumljena, sjela sam među dva stupa ispred neke zgrade, spremna za borbu protiv osjećaja osamljenosti, koji sam iskusila i ranije, a sad me ponovo obuzimao. Sakrila sam glavu među koljena, pozvala majku i vrlo brzo osjetila njezin nježan miris po čistom platnu i škrobu. Pojavila se preda mnom ista kao i prije, s pletenicom skupljenom na zatiljku i očima od dima što su blistale na pjegavu licu, i rekla mi da ta zbrka nema veze sa mnom i da se nemam zašto bojati, da se umirim i da krenemo zajedno. Ustala sam i ona me uzela za ruku. Nisam pronašla nijednog znanca, a nisam imala ni hrabrosti da se vratim u Ulicu Republike, jer sam, kad god bih se približila, ondje vidjela policijska kola i zamišljala

kako čekaju baš mene. O Elviri već dugo nisam ništa znala, a Kumu nisam ni tražila jer je ona već jamačno sasvim skrenula umom i zanimala se samo za lutriju, uvjereni da će joj sveći telefonom javiti na koji broj treba igrati, ali nebeski su se dvori varali u prognozi baš kao i svaki smrtnik.

Slavna Kurvanjska buna sve je okrenula naglavce. Javnost je u početku aplaudirala žustroj vladinoj akciji, a Biskup je prvi javno podržao poteze čvrste ruke protiv grešnog vladanja; ali, prilike su se okrenule kad je humoristički list što ga je izdavala grupa umjetnika i intelektualaca pod naslovom »Sodoma i Gomora« objavio karikature visokih funkcionara upletenih u korupciju. Dva lika opasno su sličila Generalu i čovjeku s gardenijom, čiji je udio u svakovrsnim poslovima bio poznat, ali se dotad nitko nije usuđivao pisati o tome. Služba sigurnosti razorila je uredništvo, razbila im strojeve, spalila papir, uhitila službenike koje je uspjela naći a direktora proglasila bjeguncem; sljedećeg dana njegov je leš nađen u nekom automobilu parkiranu u samom središtu grada, priklan i sav iznakažen. Svi su znali tko su krivci za tu smrt, isti oni koji su pobili studente i maknuli tolike druge, čija su tijela završila u bunarima bez dna, u nadi da ako ih u budućnosti netko i nađe, može pomisliti da su fosili. Zbog tog je zločina javnost, koja je godinama podnosila nepravde diktature, izgubila strpljenje, i u roku od nekoliko sati organizirane su masovne demonstracije, posve različite od munjevitih mitinga kojima je opozicija uzalud prosvjedovala protiv vlasti. Ulice oko Trga Oca Domovine preplavili su studenti i radnici koji su dizali barjake, lijepili plakate i palili kaučuk. Činilo se kao da je strah konačno ustuknuo i otvorio put pobuni. Usred te gungule jednom se postranom ulicom probijala kratka povorka čudna izgleda, bile su to građanke iz Ulice Republike, koje nisu shvaćale opseg političkog skandala pa su mislile da se narod digao u njihovu obranu. Nekoliko se tih

razgaljenih ninfa popelo na improviziranu tribinu da zahvali za gestu solidarnosti s njima koje je, kako su same rekle, društvo zaboravilo. I dobro je da je tako, zemljaci, jer, bi li majke, zaručnice i žene mirno spavale da mi ne obavljamo svoj posao? Gdje bi se izritali njihovi sinovi, zaručnici i muževi da mi ne vršimo svoju dužnost? Svjetina im je tako pljeskala da je zamalo sve preraslo u karneval, ali prije no što se to dogodilo General je izveo vojsku na ulicu.

Mali su tenkovi nadirali uza strahovit štropot, ali nisu stigli daleko, jer je kaldrma iz kolonijalnih vremena u ulicama oko trga propala, a ljudi su kamene kocke iskoristili za napad na vlasti. Bilo je toliko rana i unutarnjih povreda da je u zemlji proglašeno opsadno stanje i uveden redarstveni sat. Te su mjere još potakle nasilje, kojeg je bilo svuda poput ljetnih požara. Studenti su posvud postavljali bombe domaće proizvodnje, čak u crkvene propovjedaonice, svjetina je srušila metalne rešetke na portugalskim trgovinama da bi došla do robe, grupa đaka uhvatila je jednog policajca i provela ga golog po Aveniji Nezavisnosti. Bilo je, nažalost, puno lomljave i žilava, ali bila je to velebna gungula u kojoj se narod imao prilike izvikati iz sveg glasa, prekoračiti sve norme i ponovo osjetiti slobodu. Bilo je i grupa novopečenih glazbenika koji su udarali u prazne benzinske kante i plesača koji su plesali u nizu uz ritmove s Kube i Jamajke. Graja je trajala četiri dana, ali su se duhovi nakon toga smirili jer su svi bili iscrpljeni, a nitko se nije točno sjećao zašto je sve počelo.

Dotični ministar podnio je ostavku a zamijenio ga je jedan moj znanac. Prolazeći pored jednog kioska vidjela sam njegovu sliku na naslovnoj stranici nekih novina i jedva sam ga prepoznala, jer taj oštri lik namrštenih obrva i uzdignute ruke nije odgovarao čovjeku koga sam ostavila ponižena u baršunastom biskupskog naslonjaču. Potkraj tjedna vlada je ponovno preuzela kontrolu nad gradom a

General je otišao na odmor na svoj privatni otok, da izvali trbuh prema karipskom suncu, uvjeren da vlastite zemljake drži u šaci. Vjerovao je da će vladati do kraja života, jer je za to i držao čovjeka s gardenijom koji je pazio da u kasarnama i na ulici ne bude urota, a osim toga bio je uvjeren da ona munjevita demokracija nije trajala dovoljno da ostavi jačeg traga na kolektivno pamćenje.

Rezultat toga strahovitog nereda bio je nekoliko mrtvih i neodrediv broj uhićenih i izbjeglih. Ponovno su otvorene igračnice i javne kuće u Ulici Republike i stanovnici su se vratiti starim zanatima, kao da ničega nije ni bilo. Vlasti su i dalje primale postotak a novi ministar održavao je vlastiti položaj bez neprilika pošto je policiji naredio da ne uznemiruje polusvijet i da se, kao i uvijek, posveti progonima političkih protivnika, lovu na luđake i prosjake, da im brije glave, da ih škropi dezinficirajućim sredstvima i ostavlja na cesti da odumru prirodnim putem. General se nije obazirao na govorkanja, uvjeren da će optužbe za zlorabe i korupciju samo učvrstiti njegov utjecaj. Upamtio je Dobročiniteljevu lekciju i vjerovao da povijest posvećuje hrabre vođe, jer puk prezire iskrenost i drži je svojstvom žena i fratara, a ne uresom pravog muškarca. Bio je uvjeren da učeni ljudi služe za to da ih narod počasti poprsjima, i da je dobro imati na raspolaganju dvojicu-trojicu takvih koji će ući u školske knjige, ali kad dođe do podjele vlasti, da samo svojevoljni i strašni vođe imaju priliku slaviti.

Danima sam se potucala posvuda. Nisam sudjelovala u Kurvanjskoj buni, jer sam se klonila nereda. Unatoč vidnoj majčinoj prisutnosti, u početku sam ćutila neodređenu vrućinu usred tijela, a usta mi bila suha, hrapava, puna pijeska, ali poslije sam se navikla. Zaboravila sam krute higijenske navike koje su mi utvile Kuma i Elvira i prestala se prati na javnim vodokocima i

slavinama. Pretvorila sam se u zmazanku, danju sam besciljno šetala i jela što sam našla, a noću sam se uvlačila u kakvo mračno mjesto da se skrijem dok traje redarstveni sat, kad samo automobili Službe sigurnosti kolaju ulicama.

Jednog dana, oko šest poslijepodne, upoznala sam Riada Halabia. Stajala sam na nekom uglu, a on se zaustavio da me promotri. Podigla sam pogled i ugledala čovjeka srednjih godina, krupna, beživotnih očiju i debelih kapaka. Mislim da je bio u odijelu i kravati, ali u mom je sjećanju ostao u onim savršenim gujaverama od batista koje sam nedugo potom i sama tako pomno glačala.

- Hej, curice....- zovnuo me unjkavim glasom.

Tad sam primijetila manu na njegovim ustima, duboku usjeklinu od gornje usne do nosa, rijetke zube između kojih se pokazivao jezik. Izvadio je rupčić i prinio ga licu da bi sakrio tu deformaciju dok mi se smiješio maslinastim očima. Počela sam se povlačiti, ali odjednom me obuzeo sveopći umor, nepodnošljiva čežnja da se prepustim i zaspim, koljena su mi se presavila i sjela sam na tlo gledajući neznanca kroz gustu izmaglicu. On se sagnuo, uzeo me za ruke i prisilio da se ustanem, napravim korak, dva, tri, sve dok se nisam našla u nekoj kavani pred golemim sendvičem i čašom mlijeka. Primila sam ih drhtavim rukama, udišući miris topla kruha. Dok sam žvakala i gutala osjetila sam tupu bol, oštro zadovoljstvo, divlju čežnju, koje sam kasnije tek kadikad osjećala u ljubavnom zagrljaju. Jela sam brzo i nisam uspjela završiti jer mi se zavrtjelo, tog puta nisam mogla zauzdati mučninu i povratila sam. Ljudi su se s gađenjem razmakli oko mene, konobar je počeo sipati uvrede, ali ga je onaj čovjek ušutkao papirnom novčanicom i odveo me odande pridržavajući me oko struka.

- Gdje živiš, dijete? Imaš li obitelj?

Zanijekala sam, zasramljena. Čovjek me odveo u obližnju ulicu

gdje je stajao njegov kamiončić, sav neuredan i prepun kutija i vreća. Pomogao mi je da se popnem u nj, pokrio me svojom vjetrovkom, upalio motor i krenuo prema istoku. Putovali smo cijelu noć kroz mračan kraj, u kojem su svijetlile jedino stražare na mitnicama, kamioni na putu za naftonosna polja i Palača siromaha, koja se poput opsjene ukazala kraj ceste na tridesetak sekundi. Nekad je to bila Dobročiniteljeva ljetna rezidencija u kojoj su plesale najljepše mulatkinje na Karibima, ali istog dana kad je tiranin umro počeli su joj prilaziti siromasi, prvo sramežljivo, a zatim u gomili. Ušli su u vrt, a kako ih nitko nije zadržao, krenuli su dalje, uspjeli se širokim stubištem ograđenim stupovima s bakrenim zakovicama, prošetali raskošnim dvoranama od mramora, bijeloga iz Almerie, ružičastoga iz Valencie, sivoga iz Carrare, prolazili su isto takvim mramornim hodnicima, prošaranim oblicima nalik na drveće, arabeskama i lukovicama, ulazili u kupaonice od oniksa, zada i turpalina, i konačno se smjestili sa djecom, djedovima, bakama, alatom i domaćim životinjama. Svaka je obitelj našla mjesto za sebe, podijelili su prostrane prostorije nevidljivim crtama, objesili ležaljke, razvalili rokoko namještaj da nalože peći, djeca su rastavila slavine od rimskog srebra, mladi su vodili ljubav među vrtnim ukrasima, a starci sijali duhan u pozlaćene kade. Netko je poslao policiju da ih odande izbací oružjem, ali vladina su se vozila putem izgubila i nikad nisu uspjela pronaći to mjesto. Uljeze nisu mogli izbaciti jer je i palača i sve u njoj postalo nevidljivo ljudskom oku i ušlo u neku drugu dimenziju u kojoj se živjelo u miru.

Kad smo konačno stigli na cilj, sunce je već bilo izašlo. Agua Santa jedno je od onih mjesta koja snivaju duboki provincijski san, oprana na kiši i blještava pod nevjerojatnim tropskim suncem. Kamiončić je prošao glavnom ulicom u kojoj su bile kolonijalne građevine, svaka s malenim vrtom i kokošinjcem, i stao pred

kućom oličenom vapnom, čvršćom i otpornijom od ostalih. Ulazna vila bila su zatvorena pa nisam primijetila da je to zapravo trgovina.

- Stigli smo kući - rekao je čovjek.

VI

Riad Halabf pripadao je ljudima koje je pobijedila vlastita suosjećajnost. Toliko je volio druge da ih je htio poštediti gađenja pri pogledu na njegovu razrezanu usnu pa je u ruci uvijek nosio rupčić da je pokrije, nije ni jeo ni pio pred drugima, rijetko se smiješio i uvijek je gledao da stane nasuprot svjetlu ili u sjenu, kako bi sakrio vlastiti nedostatak. Do kraja života nije zamijetio da mu je okolina sklona i da je u meni probudio ljubav. Došao je u našu zemlju u petnaestoj godini, sam i bez novaca, bez prijatelja i s turističkom vizom u lažnoj turskoj putnici koju mu ju je otac kupio od nekakva konzula-krijumčara na Bliskom Istoku. Zadaća mu je bila da se obogati i šalje novac obitelji, i premda nije uspio u prvome, revno je ostvarivao ovo drugo. Odškolovao je braću, dao miraz svim sestrama, a roditeljima kupio maslinik, preduvjet za ugled u zemlji izbjeglica i prosjaka u kojoj je odrastao. Govorio je španjolski sa svim kreolskim idiomima, ali s prepoznatljivim pustinjским naglaskom, a odande je donio i smisao za gostoprimstvo i strast za vodom. Prvih godina hranio se kruhom, bananama i kavom. Spavao je na podu tekstilne radionice nekog zemljaka, koji je zauzvrat tražio da mu čisti, prenosi čunke konca i pamuka i postavlja mišolovke, na što je ovaj redovito trošio dio dana, dok je ostatak koristio za različite transakcije. Brzo je shvatio kako se najbolje zarađuje i odlučio se posvetiti trgovini. Hodao je po uredima nudeći satove i donje rublje, po gradskim kućama gdje je snubio kućne pomoćnice da kupuju kozmetičke preparate i jeftine ogrlice, po gimnazijama gdje je izlagao zemljovide i olovke, po kasarnama gdje je prodavao fotografije golišavih glumica i sličice Svetog Gabrijela, zaštitnika vojske i regruta. Ali, konkurencija je bila nesmiljena a njegove mogućnosti uspjeha

gotovo nikakve, jer se sva njegova trgovačka sposobnost sastojala u ljubavi za cjenkanjem, koje mutnije donosilo koristi, ali je bilo dobra izlika da razmijeni misli sa strankama i sklopi prijateljstva.

Bio je pošten i nije imao ambicija, nije imao uvjeta za uspjeh u tom poslu, barem ne u glavnom gradu, pa su mu zemljaci savjetovali da pođe u provinciju i pokazuje robu po malim selima, gdje su ljudi naivniji.

Riad Halabi krenuo je užasnut kao i njegovi preci kad su kretali na dugački put preko pustinje. U početku se vozio autobusom, dok nije zajmom kupio motocikl i montirao veliku kutiju na stražnje sjedalo. Na njemu je jahao kozjim stazama i gorskim vrletima, otporan kao i sva njegova jahačka traga. Kasnije je kupio star ali izdržljiv automobil, i na kraju kamiončić. U njemu je prešao cijelu zemlju. Penjao se na vrhove Anda traljivim stazama, prodavao u zaseocima gdje je zrak bio tako čist da si u predvečerje mogao vidjeti anđele; kucao je na svaka vrata duž obale, sav omamljen toplim dahom sieste, znojan, grozničav od silne vlage, ponekad je zastajkivao da pomogne iguanama kojima su šape ostajale u asfaltu istopljenu na suncu; prelazio je preko pješćanih humaka brodeći bez kompasa po moru pijeska koji je raznosio vjetar, ne osvrćući se za sobom da mu zavodljivi zaborav ne pretvori krv u kakao.

Konačno je stigao u kraj koji je nekoć bio bogat i čijim su se rijekama spuštali kanui prepuni mirisnih zrnaca kakaa, ali ga je uništila nafta pa je obrastao u prašumu, a čovjek ga je zapustio. Zaljubljen u taj kraj, prolazio je onuda zadivljena pogleda i zahvalna srca, i mislio na svoju zemlju, suhu i tvrdu, u kojoj je trebalo raditi poput crva da se primi jedna jedina naranča, za razliku od ovog mjesta prebogata plodovima i cvijećem, nalik na raj pošteđen. Tamo je čak i nekome tko je, poput njega, nesklon dobicima, bilo lako prodati neku sitnicu, ali srce mu je bilo ranjivo

i nije bio kadar bogatiti se na račun tuđeg neznanja.

Zavolio je ljude, koji su ostali gospoda i u tom siromaštvu i zapuštenosti. Svugdje su ga primali kao prijatelja, kao što je i njegov djed primao strance u svoju trgovinu, vjerujući da je gost svetinja. Kod svake kuće nudili su mu limunadu, mirisnu crnu kavu, stolicu da se odmori u hladu. Bio je to veseo i širokogrudan svijet, otvoren, a riječ je kod njih imala snagu ugovora. On bi otvarao kovčeg i razastirao robu po utabanoj ilovači. Domaćin je s ljubaznim smiješkom motrio ta dobra sumnjive uporabne vrijednosti i pristajao je na kupovinu da ga ne bi uvrijedio, ali mnogi mu nisu mogli platiti jer gotovo nikad nisu imali novaca. Još uvijek su sumnjali u novčanice, te naštampane papire koji danas nešto znače ali sutra mogu biti povučeni iz opticaja u skladu s mušicama trenutnog vlastodršca, ili mogu nepažnjom nestati, kako se dogodilo s novcem skupljenim za pomoć gubavcima, što ga je svega pojeo neki jarac uvukavši se u blagajnikov ured. Više su voljeli kovanice, koje su imale težinu, koje su zvonile na tezgi i sjajile se kao pravi pravcati novac. Najstariji su još uvijek skrivali ušteđevinu u glinenim ćupovima i limenkama od kerozena koje su zakapali u dvorištima, jer nisu ni znali da postoje banke. S druge strane, malo je njih brinulo financijske brige, većina je živjela od robne razmjene. Riad Halabi privikao se na te okolnosti i zanemario roditeljski nalog da se obogati.

Jednom se obreo u mjestu Agua Santa. Kad je ušao u selo, učinilo mu se da je napušteno jer na ulici nije vidio ni žive duše, ali potom je otkrio gomilu ljudi skupljenu pred poštom. Bilo je to onog znamenitog jutra kad su sina učiteljice Ines ubili metkom u glavu. Ubojica je bio vlasnik kuće okružene strmim zemljištem, na kojem je sam od sebe rastao mango. Djeca su ulazila i kupila otpalo voće unatoč prijetnjama gazde, stranca koji je naslijedio to malo imanje i nikako nije zaboravljao škrtost svojstvenu mnogim

ljudima iz grada. Voćke su toliko rađale da su se grane lomile pod teretom, ali su pokušaji prodaje manga bili beskorisni jer ga nitko nije kupovao. Nije bilo razloga da kupuju što im je zemlja darivala.

Tog dana sin učiteljice Ines skrenuo je s puta u školu da uzme jedan mango, kao što su radili i svi ostali školarci. Puščani hitac ušao mu je u čelo i izišao na potiljak ne dajući mu vremena da pogodi kakav mu to bljesak i grom praskaju u lice. Riad Halabi zaustavio je kamiončić u mjestu Agua Santi samo nekoliko trenutaka pošto su djeca donijela mrtvacu na improviziranoj nosiljci i položila ga pred vrata pošte. Cijelo ga je selo došlo vidjeti. Majka je gledala sina ne shvaćajući što se dogodilo, dok su četvorica u uniformi zadržavala ljude da ne zadovolje pravdu vlastitom rukom, ali izvršavali su tu obvezu bez neke žustrine jer su poznavali zakon, i znali da će ubojica na sudu proći neoštećen. Riad Halabi umiješao se u gomilu predosjećajući da to mjesto nešto znači za njegovu sudbinu, bio je to kraj njegova lutanja.

Čim je saslušao detalje tog događaja, spremno je stao na čelo, i nitko se nije čudio njegovu stavu, kao da su baš njega čekali. Progurao se naprijed, uzeo tijelo na ruke i odnio ga učiteljici u kući, gdje je na stolu za blagovanje improvizirao odar. Zatim je pripremio i poslužio kavu, što je zaprepastilo prisutne koji nikad nisu vidjeli muškarca da radi u kuhinji. Cijelu noć bio je uz majku, a njegova odlučna i nenametljiva prisutnost mnoge je navela na pomisao da joj je u rodu. Slijedećeg jutra organizirao je pokop i pomogao spustiti sanduk u raku tako iskreno uciviljen da je gospođica Ines poželjela da je taj neznanac otac njezina sina. Kad su utabali zemlju iznad groba, Riad Halabi okrenuo se prema skupljenom narodu i, pokrivši usta rupčićem, dao prijedlog kadar da usmjeri kolektivni bijes. S groblja su svi krenuli u berbu manga, napunili su vreće, košare, vrećice, kolica i s time krenuli prema ubojčinu imanju, a on ih je, ugledavši ih, najprije htio uplašiti

pucnjavom, ali kad je bolje razmislio sakrio se među šaš kraj rijeke. Gomila je prilazila u tišini, okružila kuću, porazbijala prozore i vrata i istovarila teret po sobama. Zatim su ponovo otišli po mango. Cijelog su dana nosili mango, sve dok ga je bilo na drveću i dok nisu kuću napunili do krova. Voćni je sok prskao, natapao zidove i curio po podu poput slatke krvce.

Pred noć, kad su se vratili kućama, zlikovac se usudio izići iz vode, ušao u automobil, pobjegao i nikad se više nije vratio. Slijedećih je dana sunce ugrijalo kuću i pretvorilo je u ogromni lonac u kojem se mango kuhao kao da je na laganoj vatri, građevina je zadobila boju zemlje, smekšala se i izobličila, rascijepila i sagnjila, a godinama nakon toga selo je prožimao miris marmelade.

Od tog se dana Riad Halabi počeo smatrati mještanimom, a ljudi su ga primili kao takva i tamo je stvorio dom i trgovinu. Kao i mnoge druge seoske kuće, i njegova je bila četvrtasta, sa sobama raspoređenima oko zatvorena dvorišta u kojem je bilo visoka i krošnjata raslinja koje je davalo hlad, bilo je palmi, paprati i nekoliko voćaka. To je bila jezgra kuće, tamo se vodio život, tuda se prolazilo kad se išlo iz sobe u sobu. Riad Halabi izgradio je u sredini široku i bistru arapsku česmu, koja je umirivala dušu divnim zvukom vode što pada po kamenu. Uz rub toga nutarnjeg vita postavio je keramičke kanaliće kojima je tekao kristalno jasan mlaz, a u svakoj sobi uvijek je bio lavor od majolike s laticama cvijeća u vodi da miris cvijeća ublaži težinu zapare. Na kući je bilo vrata, kao u bogataškim kućama, a s vremenom je i proširena da bi bilo mjesta i za spremišta. U tri velike prednje sobe bila je trgovina a straga su bile sobe za stanovanje, kuhinja i kupaonica.

Malo-pomalo trgovina Riada Halabfa postala je najbogatijom u cijelom kraju, tamo se moglo kupiti sve: hrana, gnojivo, dezinficirajuća sredstva, tkanine, lijekovi, a ako nečega nije bilo na

skladištu, molili su Turčina da to donese sa slijedećeg putovanja. Trgovina se zvala »Biser Istoka«, u čast njegove žene Zuleme. Agua Santa bilo je siromašno selo, s kućama od suhog blata, drveta i trstike, stajalo je uz cestu i sječom se branilo od divljeg raslinja koje bi ga inače progutalo. Useljenički val i neredi modernog doba nisu bili doprli donde, ljudi su bili ljubazni, zadovoljstva jednostavna, i da nije u blizini bilo Kaznionice Santa Maria, bilo bi to samo jedno u nizu malih naselja u tom kraju, ali mu je prisutnost žandarmerije i javne kuće davalo gradski ton. Život je šest dana u tjednu protjecao bez iznenađenja, ali je subotom u zatvoru bila smjena straže i čuvari su dolazili da se zabave, mijenjajući svojom prisutnošću običaje seljana koji su se trudili da ih ne vide, praveći se da ona buka dolazi od majmunskog ludovanja u guštiku, ali su ipak iz opreza zaključavali vrata i zatvarali kćeri u kuću.

Toga su dana i Indijanci dolazili prositi milostinju: koju bananu, koju kapljicu, malo kruha. Dolazili su u redu, u dronjcima, djeca su bila gola, starci sićušni od istrošenosti, žene uvijek trudne, svi malo podrugljiva pogleda, a za njima bi išao čopor patuljastih pasa. Župnik je za njih odvajao nekoliko novčića od desetine, a Riad Halabi svakome je darivao po cigaretu ili slatkiš. Prije nego što je došao Turčin, trgovina se svodila na sitnu prodaju poljoprivrednih proizvoda vozačima koji su prolazili cestom. Djeca su od rana jutra postavljala zaslone protiv sunca i slagala povrće, voće i sireve na kakav sanduk, a onda su s njih neprestano rastjerivala muhe. Uz malo sreće uspijevali su nešto od toga prodati i donijeti kući koji novčić. Riad Halabi dosjetio se da se nagodi s vozačima kamiona koji su vozili teret na naftonosna polja a vraćali se prazni, da odvoze povrće odande u grad. Potrudio se i da se ono prodaje kod nekog njegova zemljaka na Glavnoj tržnici, i tako je bar malo pripomogao napretku sela. Nedugo zatim, kad je vidio da u gradu

ima interesa za rukotvorine od drveta, pečene gline i šiblja, dao je susjedima da ih rade, da bi ih kasnije nudio trgovinama za turiste, i za šest mjeseci to je postao glavni izvor zarade nekim obiteljima. Nitko nije sumnjao u njegovu dobronamjernost niti raspravljao oko cijena, jer je Turčin u tijeku toga dugog poznanstva mnogo puta dokazao da je častan čovjek. Njegova je trgovina bez ikakve prethodne nakane postala središtem trgovačkog života u mjestu Agua Santa, kroz njegove su ruke prolazili gotovo svi poslovi u tom kraju. Proširio je skladište, dogradio nove sobe, kupio prekrasne željezne i bakrene posude za kuhinju, zadovoljno se osvrnuo oko sebe i zaključio da ima sve što je potrebno jednoj ženi da bi bila zadovoljna.

Tad je pisao majci i zamolio je da mu nađe ženu u rodnome kraju. Zulema je pristala da se uda za nj jer unatoč ljepoti nije uspjela naći muža, a bilo joj je dvadeset i pet godina kad je od ženidbene posrednice čula za Riada Halabia. Rekli su joj da ima zečju usnu, ali ona nije znala što je to, a na fotografiji koju su joj pokazali vidjela se samo sjena između nosa i usta, koja je prije sličila iskrivljenu brku nego prepreci za vjenčanje. Majka ju je uvjerala da tjelesni nedostatak nije važan za zasnivanje obitelji i da je i to bolje nego ostati neudata, i pretvoriti se u služavku udanim sestara. Osim toga, muža možeš i zavoljeti ako se potrudiš; Alahov je zakon da se dvije osobe koje skupa spavaju i donose na svijet djecu počnu i poštovati, govorila je.

S druge strane, Zulema je mislila da je ženik nekakav bogati trgovac nastanjen u Južnoj Americi pa je, premda nije imala pojma gdje je to mjesto čudnovata imena, povjerovala da će biti ugodnije nego četvrt puna muha i štakora u kojoj je živjela.

Primivši od majke potvrđan odgovor, Riad Halabi pozdravio se s prijateljima u mjestu, zatvorio trgovinu i kuću, ukrcao se na brod i zaplovio u svoju zemlju, gdje ga nije bilo petnaest godina. Pitao

se hoće li ga njegovi prepoznati, jer se osjećao kao druga osoba, kao da ga je američki krajolik i težak život iznova istesao, ali se zapravo nije puno promijenio: nije više bio onaj mršavi momak, sav u očima i kukastom nosu, nego krupan čovjek s dvostrukim podbratkom i sklon debljanju, ali je i dalje bio sramežljiv, nesiguran i osjećajan.

Vjenčanje Zuleme i Riada Halabia obavljeno je u skladu sa svim običajima, jer je mladoženja sve to mogao platiti. Bio je to nezaboravan događaj za siromašno selo gdje se više i nisu sjećali kako izgleda prava svečanost. Možda je jedini loš znak bio khamsin, pustinjski vjetar što je zapuhao početkom tjedna pa se pijesak uvukao posvuda, prodro u kuće, poderao odjeću, izborao kožu, a kad je došao dan vjenčanja, mladencima je pijesak bio među trepavicama. Ta pojedinost nije omela slavlje. Prvog dana sastale su se prijateljice i žene iz obiju obitelji da razgledaju dotu, narančin cvijet, ružičaste vrpce, a dotle su jele lokume, »gazeline rogove«, bademe i pistacije i ispuštale nekakav suzdržano radosni »ijuju« koji se razlijebao po ulici i stizao do muškaraca u kavani.

Drugog dana Zulema je, praćena povorkom, otišla u javnu kupelj, na čelu je išao neki starac s tamburinom da ljudi odvrte pogled pri prolazu mladenke odjevene u sedam prozračnih oprava. Kad su je u kupelji razodjenuli, da rođakinje Riada Halabia vide je li dobro uhranjena i da nema ožiljaka, majka joj je udarila u plač, kako nalažu običaji. Stavili su joj u ruke hennu, depilirale su joj cijelo tijelo sumporom i voskom, masirale je kremom, uplele joj u kose umjetne bisere i pjevale, plesale i jele slatkiše uz čaj od mente, ne zaboravljajući luj, francuski zlatnik što ga je mladenka darovala svakoj prijateljici.

Trećeg dana bio je obred Neftah. Baka joj je dotakla čelo ključem da joj duh bude otvoren za iskrenost i ljubav, a zatim su joj majka i otac Riada Halabia obuli nanule namazane medom, da

u brak uđe slatkom stazom.

Četvrtog je dana, odjevena u jednostavnu tuniku, primila svekra i svekrvu da ih počasti jelima koja je sama pripremila, i skrušeno je poniknula pogledom kad su joj rekli da je meso tvrdo a kus-kus neslan, ali da je zato mladenka lijepa.

Petog je dana iskušana Zulemina ozbiljnost tako da su joj doveli tri pjevača koji su pjevali nepristojne pjesme, ali ona je pod velom zadržala ozbiljnost, i kako se koja prostota odbijala od njena nepomičnog djevičanskog lica, tako je bila nagrađivana novcem. U drugoj prostoriji teklo je muško slavlje, na kojem je Riad Halabi morao podnositi šale cijelog susjedstva.

Šestog su se dana vjenčali u vijećnici, a sedmoga su primili kadiju. Uzvanici su donijeli darove do nogu mladenaca, izvikujući svotu koju su za njih platili, otac i majka nasamo su sa Zulemom ispili zadnju kokošju juhu i predali kćer mužu vrlo nevoljko, kako se to obično radi. Žene iz njegove obitelji odvele su je u sobu uređenu za tu priliku, zamijenile joj haljinu noćnom košuljom, i otišle van k muškarcima, da skupa čekaju da se na prozoru pojavi zakrvavljena plahta njene čistoće.

Napokon je Riad Halabi bio nasamo s ženom. Nikad se prije nisu vidjeli izbliza, niti su razmijenili riječ ili osmijeh. Običaj je bio da ona bude uplašena i da drhti, ali je on bio taj koji je drhtao. Dok se mogao držati podalje i dok nije morao otvarati usta, njegova se mana manje vidjela, ali nije znao kako će djelovati na ženu kad budu nasamo. Sav smeten, prišao joj je i pružio prste da je dotakne, privučen sedefastim odsjajem kože, izdašnošću tijela i sjajem u kosi, ali tad je ugledao izraz gađenja u njezinu pogledu, i kretnja mu je zastala u zraku. Izvadio je rupčić i prinio ga licu, držeći ga ondje dok ju je drugom rukom skidao i milovao, ali ni sve njegovo strpljenje i nježnost nisu mogli nadvladati Zuleminu odbojnost. Bio je to tužan susret za oboje.

Kasnije, dok je svekrva na balkonu tresla plahtu, svijetlomodru da odagna zle duhove, i dok su susjedi dolje pucali a žene raspaljeno cičale, Riad Halabi skrio se u kut. Poniženje ga je paralo kao nož u utrobi. Taj je bol ostao u njemu poput prigušena jauka, i nije ga spominjao sve do dana kad je sve ispričao prvoj osobi koja ga je poljubila u usta. Odgoj mu je nalagao načelo šutnje: muškarcu je zabranjeno pokazivati osjećaje ili tajne želje. On je, kao muž, bio Zulemin vlasnik, i ne bi bilo pravo da ona zna za njegove slabosti, jer bi ih mogla iskoristiti da ga povrijedi ili ovlada njime. Otputovali su u Ameriku i Zulema je brzo shvatila da njezin muž nije bogat i da se nikad neće ni obogatiti. Od prvog je trenutka zamrzila tu novu domovinu, to selo, tu klimu, te ljude, kuću; nije htjela učiti španjolski i pomagati u trgovini, ispričavajući se groznim glavoboljama; zatvorila se u kuću, ležala po cijele dane, gušila se u jelu i bivala svaki dan sve deblja i zlovoljnija. Potpuno je ovisila o mužu, čak i za sporazumijevanje sa susjedima, gdje je on morao služiti kao prevodilac.

Riad Halabi mislio je da je treba pustiti da se privikne. Bio je uvjeren da će sve biti drukčije kad dođu djeca, ali djeca nisu dolazila unatoč strastima u kojima su uživali noćima i za popodnevnih leškarenja, uvijek s rupčićem preko ustiju. Tako je prošla godina, dvije, tri, deset, sve dok ja nisam došla u »Biser Istoka« i u njihove živote.

Bilo je vrlo rano i selo je još spavalo kad je Riad Halabi zaustavio kamiončić. Uveo me u kuću na stražnja vrata, prošli smo kroz unutarnje dvorište po kojem je klizila voda iz česme i čuo se žablji kreket, i ostavio me u kupaonici sa sapunom i ručnikom u rukama. Dugo sam puštala vodu po tijelu, sapirujući sa sebe obamrlost od putovanja i višetjednu zapuštenost, sve dok se nije pojavila prava boja mog tijela, boja koje se, onako neuredna, više nisam ni sjećala. Zatim sam se obrisala, splela kosu u pletenicu,

obukla mušku košulju, skupila je u struku uzetom i nazula espadrile od šatorskog krila koje je Riad Halabi donio iz trgovine.

- Sad ćeš jesti polako i mirno, da te ne zaboli trbuh - rekao mi je domaćin, dovodeći me u kuhinju, na gozbu s rižom, mesom u pšeničnom brašnu i kruhom bez kvasca.

- Zovu me Turčin, a tebe?

- Eva Luna.

- Kad odem na put, žena mi ostane sama, i treba joj netko da joj pravi društvo. Ona ne ide nikuda, nema prijateljica, ne zna španjolski.

- Vi biste da vam ja budem služavka?

- Ne. Bit ćeš mi nešto kao kćerka.

- Već dugo nisam bila ničija kći i ne sjećam se više što moram raditi. Moram li sve slušati?

- Da.

- A što ćete mi učiniti ako ne budem dobra?

- Ne znam, vidjet ćemo.

- Upozoravam vas da ne podnašam da me tuku...

- Nitko te neće tući, dijete.

- Ostat ću mjesec dana za probu, pa ako mi se ne sviđa, pobjeći ću.

- U redu.

Tog trenutka u kuhinju je ušla Zulema, sva smetena od sna. Odmjerila me od glave do pete ne pokazujući iznenađenje zbog moje prisutnosti, jer je već bila navikla da podnosi muževu okorjelu gostoljubivost, bio je kadar dovesti bilo koga ako mu se učinilo da je u nevolji. Prije mene bijaše pokupio nekog putnika s magarcem, i dok je ovaj skupljao snagu za nastavak puta, živina je pojela oprano rublje s konopca koje se sušilo i dobar dio robe u trgovini.

Zulema je, onako visoka, bijela, crnokosa, s dva madeža kraj

usta i velikim, izbuljenim i sjetnim očima, došla u pamučnoj košulji koja joj je sezala do peta. Kitila se zlatnim naušnicama i narukvicama, zveckavim poput praporaca. Promotrla me bez ikakva oduševljenja, uvjereni da sam kakva prosjakinja što ju je njezin muž pokupio s ulice.

Pozdravila sam je na arapskom, kako me trenutak prije toga naputio Riad Halabi, i tad se Zulema sva stresla i široko osmjehnula, uzela mi glavu u ruke i poljubila me u čelo, odgovarajući mi čitavom litanijom na svom jeziku. Nasmijao se i Turčin, i pokrio usta rupčićem. Taj pozdrav bio je dovoljan da smekša srce moje nove gospodarice, i ja sam se otad osjećala kao da sam odrasla u toj kući. Jako mi je koristila navika ranog ustajanja.

Budila sam se sa suncem, energično ustajala izbacujući noge iz postelje i od tog trenutka nisam više sjedala, nego samo pjevala i radila. žurila sam spremiti kavu po dobivenim napucima, pustila sam je da triput proključa u bakrenom vrčiću i dodavala joj mirisne sjemenke srdiša, zatim sam je prelijevala u lončić i nosila je Zulemi, koja ju je ispijala ne otvarajući oči a zatim opet dugo spavala. Zato je Riad Halabi doručkovao u kuhinji. Volio je sam pripremati taj prvi obrok, pa je malo-pomalo izgubio sram zbog izobličjenih usta i dopuštao da mu pravim društvo. Nakon toga skupa smo dizali metalnu roletu na trgovini, čistili tezgu, slagali namirnice, a zatim sjeli i čekali kupce, koji su se brzo pojavljivali. Prvi put mogla sam slobodno ići na ulicu, prije sam uvijek bila zatvorena među zidovima, iza zaključanih vrata, ili pak izgubljena na ulici nekoga nepoznatog grada. Tražila sam izlike za razgovor sa susjedima ili za odlazak na popodnevnu šetnju na trg. Tamo je bila crkva, pošta, škola i žandarmerija, tamo su svake godine udarali u bubnjeve i za Svetoga Ivana, palili krpenu lutku u znak sjećanja na Judinu izdaju, krunili mjesnu ljepoticu, a za Božić je

učiteljica Ines organizirala žive slike, s učenicima odjevenima u krep-papir i poprskanima srebrnkastim injem: oni su izvodili prizore iz Navješćenja, Rođenja i Herodova pokolja nevine djevice. Hodala sam i govorila vrlo glasno, veselo i izazovno, miješajući se s ljudima, zadovoljna što pripadam toj zajednici. Na prozorima u mjestu Agua Santa nije bilo stakala, a vrata su uvijek bila otvorena, i bio je običaj da se ljudi posjećuju, pozdravljaju kad prolaze pored tuđe kuće, ulaze na kavu ili voćni sok, svi su se poznali, nitko se nije mogao žaliti da je sam ili zapušten. Ondje ni mrtvi nisu bili sami.

Riad Halabi naučio me prodaji, vaganju, mjerenju, računanju, uzvraćanju novca i cjenkanju, temeljnom vidu trgovanja. Ne cjenka se zato da se iskoristi kupac, govorio je, nego da se izvuče što više zadovoljstva iz razgovora. Naučila sam i nekoliko rečenica na arapskom da se mogu razumjeti sa Zulemom. Riad Halabi uskoro je zaključio da ne mogu raditi u trgovini i ići kroza život a da ne znam čitati i pisati, pa je zamolio učiteljicu Ines da mi da je privatne satove, jer sam bila prevelika za prvi razred pučke škole. Svakog sam dana prolazila četiri bloka kuća do nje, držeći knjigu tako da je svi vide, jer sam se ponosila time što sam učenica. Sjedila sam po nekoliko sati kraj stola učiteljice Ines, odmah do portreta ubijenog dječaka: »ruka, čizma, oko, krava, mama me mazi, puž puže polako«. Pisanje je bilo najbolje od svega što mi se dotad dogodilo u životu, čitala sam naglas, bilježnicu sam neprestano nosila pod rukom da mogu svakog trenutka nešto napisati, bilježila sam misli, nazive cvijeća, ptičji žagor, izmišljene riječi.

Otkako sam mogla pisati nije mi više trebala rima da nešto zapamtim, pa sam mogla zapetljivati priče s mnogobrojnim likovima i pustolovinama. Zabilježivši nekoliko kratkih rečenica, mogla sam se sjetiti ostatka i ponavljati ga pred gospodaricom, ali

to je bilo kasnije, kad je ona počela govoriti španjolski. Da bih mogla vježbati čitanje, Riad mi je kupio jedan godišnjak i nekoliko tračerskih časopisa koji su oduševili Zulemu. Kad sam počela tečno čitati, donosio mi je romantične romane, sve na isti kalup: sekretarica nabreklih usana, nježnih grudi i naivna pogleda upoznaje direktora brončanih mišića, srebrnkastih zalisaka i čelična pogleda, ona je redovito nevina, čak i kad je udovica, što je vrlo čest slučaj, a on je autoritativan i nadmoćan u svakom pogledu, postoji nesporazum zbog ljubomore ili nasljedstva, ali sve se sređuje, i on je grli svojim metalnim zagrljajem, a ona značajno uzdiše, oboje je obuzeto strašću, ali nema ni prostote ni tjelesnosti. Vrhunac je jedan jedini poljubac koji ih vodi u ekstazu i u brak, taj raj iz kojeg nema povratka. Iza poljupca nije bilo ničega, samo riječ kraj ovjenčana cvijećem i golubićima. Uskoro sam već na trećoj stranici mogla pogoditi cijeli sadržaj, pa sam ga iz rasonode mijenjala, usmjerujući ga tragičnu kraju, vrlo različitu od onoga što je zamislio autor, a više u skladu s mojom nepopravljivom sklonošću bolećivosti i bezdušnosti, koja je djevojku pretvarala u krijumčarku oružja, a industrijalac je odlazio u Indiju da se brine o gubavcima. Začinjala sam cijelu priču silovitim dodacima preuzetima s radija ili iz crne kronike i znanjem koje sam potajno skupila iz Gospođinih odgojnih knjiga.

Jednog je dana učiteljica Ines govorila Riadu Halabfu o »Tisuću i jednoj noći,« i on mi je sa slijedećeg putovanja donio na dar, četiri velike knjige uvezane u crvenu kožu, u koje sam se zadubila sve dok nisam izgubila iz vida obrise stvarnosti. Erotika i mašta ušle su u moj život snagom tajfunu, razorivši sve moguće prepreke i naglavce okrenuvši dotad poznati red stvari. Ne znam koliko sam puta pročitala svaku priču. Kad sam ih sve naučila napamet, počela sam prebacivati likove iz jedne priče u drugu, mijenjati događaje, oduzimati i dodavati, u igri s nebrojenim

mogućnostima. Zulema me satima slušala napinjući sva ćutila da shvati svaki pokret i svaki zvuk, sve dok jednog dana nije počela govoriti španjolski bez zamuckivanja, kao dam joj je u svih tih deset godina taj jezik stajao u grlu, čekajući da otvori usta i pusti ga da iziđe van.

Voljela sam Riada Halabia kao oca. Povezivala nas je igra i smijeh. Taj čovjek, koji je katkad izgledao ozbiljan ili tužan, zapravo bijaše veseljak samo što se jedino u intimi vlastitog doma i daleko od tuđih pogleda usuđivao smijati i pokazivati usta. Kad god se smijao, Zulema se okretala, ali ja sam njegovu manu držala za urođenu vrlinu, nešto po čemu se razlikovao od drugih, po čemu je bio jedinstven na svijetu. Igrali smo domino i ulagali svu robu u »Biseru Istoka«, nevidljive zlatnike, goleme plantaže, naftne izvore. Postajala sam milijarderka, jer je on puštao da ga pobijedim. Oboje smo voljeli poslovice, pučke pjesme, bezazlene šale, komentirali smo novinske vijesti a jednom tjedno išli smo na film u kino-kamion, koji je obilazio sela i prikazivao filmove na sportskim terenima ili na trgovima. Najveći dokaz našeg prijateljstva bio je taj da smo skupa jeli. Riad Halabi nadnosio se nad pladanj i gurao jelo kruhom ili prstima, srčuci, ližući, brišući papirnim ubrusom jelo koje bi mu iscurilo iz usta.

Gledala sam ga takva, uvijek u najmračnijem kutu kuhinje, i bio mi je nalik na veliku dobroćudnu životinju i osjećala sam poriv da mu podragam kovrčastu kosu, da mu prođem rukom po stegnu. Nikad se nisam usudila. Htjela sam mu pokazati zahvalnost sitnim uslugama, ali nije mi dopuštao jer nije bio navikao primati nježnost, prem da je zbog svoje naravi njome druge obasipao. Prala sam mu košulje, sušila ih na suncu i škrobila, pažljivo ih glačala i spremala mu ih u ormare s lišćem bosiljka i metvice. Naučila sam kuhati hummus i tehinu, meso s pinjonom u listu vinove loze, falafel od žita, juneću jetru, patlidžane, piletinu sa

kuskusom, kopar i šafran, baklave od meda i oraha. Kad u trgovini nije bilo kupaca i kad smo bili sami, on mi je pokušavao prevoditi stihove Haruna Al Rašida, i pjevao mi orijentalne pjesme, predivne dugačke tužbalice. Drugi bi put prekrivao pol lica kuhinjskom krpom oponašajući odaliskin veo i plesao mi, nespretno, uzdignutih ruku, vrteći trbuhom kao u pomami. Tako me je, sve u smijehu, naučio trbušni ples.

- To je sveti ples, pleši ga samo muškarcu koga budeš voljela najviše na svijetu - rekao mi je Riad Halabi.

Zulema je bila moralno neutralna, poput dojenčeta, svu je energiju kanalizirala ili potisnula, nije sudjelovala u životu i držala je samo do intimnih zadovoljstava. Bilo ju je strah svega: da će je muž ostaviti, da će roditi dijete s razrezanom usnicom, da će poružnjeti, da će joj glavobolje zamutiti mozak, da će ostarjeti. Sigurna sam da je u duši mrzila Riada Halabia, ali nije ga mogla ostaviti, radije je podnosila njega nego da radi i sama sebe uzdržava. Gnušala se intimnosti s njime, ali ju je istodobno poticala, jer ga je tako vezivala uza se, bojala se da bi mogao potražiti užitak s drugom ženom. Riad ju je, pak, ljubio istim onim poniznim i tužnim žarom kao i pri prvom susretu i često je odlazio k njoj. Naučila sam čitati njihove poglede i čim bih primijetila tu osobitu iskru, odlazila sam lutati na ulicu ili u trgovinu, dok su se oni zatvarali u sobu. Kasnije se Zulema bjesomučno sapunala, trljala alkoholom i ispirala octom. Dugo mi je trebalo da onaj gumeni aparat i cjevčicu povezem s neplodnošću svoje gazdarice. Zulema je bila odgojena da služi i zadovoljava jednog muškarca, ali muž od nje nije ništa tražio, pa se možda zato navikla da se ne trudi oko njega i konačno se pretvorila u veliku igračku. Nije bila puno sretnija ni od mojih priča, one su joj samo punile glavu romantikom i navodile je na sanjarenje o nemogućim pustolovinama i posuđenim junacima, što ju je posve udaljilo od

stvarnosti. Oduševljavala se jedino zlatom i upadljivim ukrasnim kamenjem. Kad god je Rijad odlazio u grad, dobar dio utrška trošio je na kupovinu grubo obrađena nakita, koji je ona čuvala u kutiji zakopanoj u dvorištu. Opsjednuta strahom da će je pokrasti, mijenjala joj je mjesto zamalo svaki tjedan, ali se često nije mogla sjetiti gdje ju je zakopala pa ju je satima tražila, tako sam saznala za sva ta moguća tajna mjesta i shvatila da ih redovito koristi istim redom. Nakit nije smio predugo biti pod zemljom jer se pretpostavljalo da u tim krajevima gljivice rastaču čak i plemenite metale i da nakon nekog vremena iz zemlje počnu izlaziti fosforescentne pare koje privlače lopove. Zato je Zulema od vremena do vremena izlagala svoje urese na poslijepodnevnom suncu. Sjedala sam kraj nje da ih čuvam, ne shvaćajući njezinu strast za taj skromni imetak, jer ga nije imala prilike pokazivati, nije primala posjete, nije putovala s Riadom Halabiem niti je izlazila u šetnju, nego se usredotočila na maštanje kako se vraća u domovinu, u kojoj to bogatstvo izaziva zavist i opravdava duge godine izgubljene u ovome udaljenom kraju svijeta.

Zulema je na svoj način bila dobra prema meni, držala me kao svoje psetance. Nismo bile prisne, ali bi se Riad Halabi uzrujao kad god bi nas zatekao u dugu, tihu razgovoru nasamo, pa je tražio izliku da nas prekine, kao da se bojao našeg savezništva. Kad je muž bio na putu, Zulema je zaboravljala glavobolje i izgledala veselije, pozivala me u sobu i molila da je trljam mliječnom kremom i listićima krastavca da joj koža posvijetli. Ispružila bi se na leđa, bez igdje ičega izuzevši naušnice i narukvice, zaklopljenih očiju i modre kose razasute po plahti. Gledajući je takvu, pomišljala sam na blijedu ribu prepuštenu sudbini na morskoj obali. Vrućina je katkad bila nenasna i činilo se da ona pod dodirrom ruke gori poput kamena na suncu.

- Namaži me uljem po tijelu, a kasnije, kad malo osvježi, obojit

ću kosu naređivala mi je Zulema na svom netom naučenom španjolskom.

Nije voljela vlastite dlake, držala ih je za znak animalnosti podnošljiv samo kod muškaraca. Vrištala je dok sam joj ih skidala mješavinom šećera i limuna, ostavljajući samo tamni trokutić na stidnoj kosti. Smetao ju je vlastiti miris i bila je opsjednuta pranjem i mirisanjem. Tražila je od mene da joj pričam ljubavne priče, da joj opisujem glavnog junaka, dužinu njegovih nogu, snagu ruku, oblik prsa, da se zadržavam na detaljima opisa ljubavi, da li radi ovako ili onako, koliko puta, što šapće u postelji. Ta se strast doimala kao bolest. Pokušavala sam uvoditi u priče manje zgodne junake, s nekom tjelesnom manom, možda s ožiljkom na licu, kraj usta, ali to bi je ozlovoljilo, prijetila mi je da će me izbaciti na ulicu i istog bi trena utonula u muk i tugu.

Kako su mjeseci prolazili ja sam bivala sve sigurnija, tjerala sam od sebe čežnju, a probni rok nisam ni spominjala, nadajući se da je i Riad Halabi zaboravio na nj. Njih dvoje držala sam za neku vrstu obitelji. Privikla sam se na iguane izvaljene na suncu, činili su mi se kao monstumi iz prošlih vremena, navikla se na arapsku kuhinju, na spora poslijepodneva, na uvijek iste dane. Dopadalo mi se to zaboravljeno selo, spojeno sa svijetom jednom jedinom telefonskom žicom i vijugavom cestom, opkoljeno tako gustim raslinjem da jednom nisu mogli naći kamion koji se prevrnuo na očigled nekolicine svjedoka, kad su se nadnijeli nad provaliju već ga je bila proždrla paprat i filodendroni. Žitelji su jedni druge poznavali po imenu i ničiji život nije bio tajna. »Biser Istoka« bio je mjesto sastajanja na kojem se razgovaralo, sklapali se poslovi, ugovarali ljubavni sastanci. Nitko nikad nije tražio Zulemu, ona je bila nekakav nepoznat duh koji obitava u stražnjim prostorijama, čiji je prezir prema selu bio uzvraćen istom mjerom, ali su zato Riada Halabia poštovali i opraštali mu što ne pije i ne jede sa

susjedima, kako nalažu prijateljski običaji. Unatoč svećenikovim nedoumicama, jer Riad je bio musliman, kumovao je mnogoj djeci koja su dobila njegovo ime, sudio je u sporovima, odlučivao i savjetovao u teškim situacijama. Ja sam se utjecala njegovu ugledu, zadovoljna što spadam u njegovu kuću, i namjeravala sam ostati u tom prostranom bijelom domu, što je mirisao po cvjetnim laticama iz lavora u sobama i dobivao svježinu od drveća u vrtu. Nisam više žalila što sam izgubila Huberta Naranja i Elviru, u sebi sam stvorila prihvatljivu predodžbu Kume i potisnula loše uspomene da bih mogla raspolagati čistom prošlošću. U sjenovitim se sobama našlo mjesta i za moju majku, pa se obično pojavljivala noću kraj moje postelje kao nalet vjetra. Bila sam spokojna i zadovoljna. Odrasla sam, lice mi se promijenilo, i u zrcalu više nisam vidjela ono nesigurno stvorenje, počele se pojavljivati one crte lica koje imam i danas.

- Moramo te upisati u matičnu knjigu, ne možeš živjeti kao beduin - rekao mi je jednog dana gazda.

Riad Halabi dao mi je nekoliko stvari bitnih za borbu s vlastitom sudbinom, između ostalog dvije vrlo važne: pismenost i potvrdu o postojanju. Nije bilo papira kojima sam mogla dokazati vlastito postojanje na ovome svijetu, nitko nije prijavio moje rođenje, nikad nisam išla u školu, bilo je kao da se nisam rodila, ali on je govorio s nekim prijateljem u gradu, podmitio koliko je trebalo i dobio rodni list po kojem sam, omaškom nekog činovnika, tri godine mlađa nego što zaista jesam.

Kamal, drugi sin jednoga od Halabfevih stričeva, došao je u kuću godinu i pol poslije mene. Došao je u »Biser Istoka« tako nenametljivo da nismo kod njega zamijetili nikakav sudbonosni znak niti smo mogli posumnjati da će u našim životima ostaviti trag poput orkana. Bilo mu je dvadeset i pet godina, bio je sitan i mršav, dugačkih prstiju i trepavica, činilo se da je nepovjerljiv, a

pozdravljao je vrlo svečano, s rukom na prsima i naklonjene glave, što je Riad odmah preuzeo, a onda su ih, smijući se, stala oponašati sva djeca u mjestu. Bio je naviknut na bijedu. Kad je rat završio njegova je obitelj pobjegla iz svog sela pred Izraelcima i izgubila sve ovozemaljsko vlasništvo: malen vrt naslijeđen od predaka, magarca i nešto posuđa. Odgojen je u palestinskom izbjegličkom logoru, i možda mu je bilo namijenjeno da se pretvori u gerilskog borca i bori protiv židova, ali on nije bio spreman na ratne opasnosti niti je s ocem i braćom dijelio srdžbu zbog izgubljene prošlosti s kojom nije osjećao vezu. Više su ga privlačili zapadnjački običaji, čeznuo je da ode odande i započne nov život negdje gdje nikome neće morati iskazivati poštovanje i gdje ga nitko neće poznati. Djetinjstvo je proveo u ilegalnoj trgovini, a prvu mladost u zavođenju udovica po logora, sve dok se otac, komu je dotužilo da ga kažnjava i skriva od neprijatelja, nije sjetio Riada Halabia, nećaka nastanjena u onoj dalekoj južnoameričkoj zemlji čije ime nije mogao zapamtiti. Kamala nije ni pitao za mišljenje, nego ga je uhvatio za ruku i odvuкао do luke, gdje ga je uspio zaposliti kao maloga na nekome trgovačkom brodu i preporučio mu da se ne vraća, osim ako se obogati. I tako je mladić, kao i svi ostali doseljenici, stigao na toplu obalu na kojoj se pet godina prije iz jednoga norveškog broda iskrcao Rolf Carle. Odande se autobusom prebacio do mjesta Agua Santa i do raširenih ruku rođaka, koji ga je primio nadasve gostoljubivo.

Tri je dana »Biser Istoka« bio zatvoren, a kuća Riada Halabia otvorena za neponovljivo slavlje, kojem su prisustvovali svi seljani. Dok je Zulema u zatvorenoj sobi болоvala jednu od svojih bezbrojnih boljetica, gazda i ja, uz pomoć učiteljice Ines i drugih susjeda, pripremile smo toliko hrane kao da spremamo za svadbu na bagdadskom dvoru. Nasred stolova pokrivenih snježnobijelim stolnjacima slagali smo velike poslužavnike s rižom i šafranom,

pinjolima, grožđicama i pistacijima, paprikom i karijem, a oko njih pedeset zdjela s arapskim i američkim jelima, slanima, jako pikantnima ili pak slatko-gorkima, s mesom i ribom dopremljenima s obale u vrećicama s ledom i sa svim vrstama sjemenki, začinjelih i u vlastitom umaku. Na jednom stolu bili su samo slatkiši, istočnjački kolači izmiješani s kreolskim napucima. Nudila sam rum s voćem u velikim vrčevima, što dva bratića, kao pravi muslimani, nisu ni okusili, ali su zato ostali pili sve dok se nisu počeli kotrljati od sreće ispod stolova, a oni koji su uspjeli ostati na nogama plesali su u čast novodošloga.

Kamal je predstavljen svakom susjedu, i svakome je morao ispričati svoj život na arapskom. Nitko nije razumio ni riječi od tog govora, ali svi su na odlasku komentirali kako je mladić drag, a to je bilo istina, izgledao je krhko poput kakve gospođice, ali u njegovu je biću bilo nešto dlakavo, tamno i neodredivo što je uznemirivalo žene. Čim bi ušao u neku prostoriju ispunjao je svojom prisutnošću svaki kutak, kad bi poslije podne sjeo pred vrata trgovine da uživa u hladovini, cijela je ulica bila pod utjecajem njegove privlačnosti, obavijao je sve oko sebe nekom vrstom čarolije. Jedva se sporazumijevao kretnjama i uzvicima, a svi smo ga slušali očarani, slijedeći ritam njegova glasa i oporu melodiju njegovih riječi.

- Sad ću mirno ići na put, jer će muškarac iz moje vlastite obitelji čuvati žene, kuću i trgovinu - rekao je Riad Halabi tapšajući rođaka po ramenu.

S dolaskom gosta mnogo se toga promijenilo. Gazda se udaljio od mene, više me nije zvao da mu pričam priče ili da komentiramo novinske vijesti, zapustio je šale i čitanje udvoje, partije domina pretvorile se u muški posao. Odmah je počeo odlaziti sam s Kamalom na predstave putujućeg kina, jer njegov rođak nije bio naviknut na žensko društvo. Osim nekoliko liječnica Crvenog

križa i protestantskih misionarki koje su dolazile u izbjeglički logor, gotovo redovito ispijenih poput suhe grane, mladić je prvi put vidio žensko lice nakon petnaeste godine života, kad je prvi put otišao dalje iz mjesta na kojem je odrastao.

Jednom prilikom odlučio se na teško putovanje kamionom do glavnog grada subotom, do angloameričkog dijela grada u kojem su jenkijevske žene prale automobile na ulici odjevene samo u kratke hlače i bluze s izrezom, a taj je prizor privlačio gomile muškaraca iz najudaljenijih sela u kraju. Muškarci su iznajmljivali stolce i suncobrane da bi ih mogli u miru gledati. Odnekud su stizali i prodavači svaštarija, a da žene nisu ni primjećivale sav taj metež, dahtanje, znoj, drhtaje i erekcije koje su uzrokovale. Tim su gospođama, prebačenima onamo iz druge civilizacije, ti ljudi umotani u dugačke košulje, tamne puti i brada kao u proroka, predstavljali optičku varku, egzistencijalnu pogrešku, delirij koji je posljedica vrućine. Riad Halabi u Kamalovu društvu odnosio se prema Zulemi i meni kao grub i autoritativan gazda, a nasamo nam je to nadoknađivao sitnim darovima i starom prijateljskom privrženošću. Dali su mi u zadatak da pridošlicu naučim španjolski, što nije bilo lako, jer se on osjećao poniženim kad sam mu objašnjavala značenje neke riječi ili kad sam mu ispravljala izgovor, ali ubrzo je počeo natucati pa je mogao pomagati u trgovini.

- Sjedi skupljenih nogu i zakopčaj svu dugmad na kuti - naredila mi je Zulema.

Vjerujem da je mislila na Kamala. Rođakova neodoljivost obuzela je sve u »Biseru Istoka«, razlila se po selu, a vjetar ju je odnio još dalje. Djevojke su svaki čas dolazile u trgovinu uz najrazličitije izlike. Cvjetale su pred njom poput prašumskog cvijeća, nabrekle ispod kratkih suknjica i utegnutih bluza, namirisane tako da je poslije još dugo sve bilo zasićeno njihovom

prisutnosti. Ulazile su po dvije ili tri skupa, došaptavale se i smijale, naslanjale se na tezgju tako da su mogle pokazati grudi i smjelo naprciti stražnjicu povrh tamnih nogu. Dočekivale su ga na ulici, pozivale kućama poslije podne, naučile ga plesati karipske plesove.

Ja sam neprestano bila nemirna. Prvi put osjećala sam ljubomoru i taj mi je osjećaj, prionuo uza me danju i noću poput tamne mrlje, poput prljavštine koja se ne da odstraniti, postao tako nepodnošljiv da sam, kad sam ga se konačno riješila, čvrsto odlučila odustati od želje da imam nekoga i od iskušenja da sama nekome pripadam. Kamal mi je smutio mozak čim sam ga vidjela, osjećala sam se kao da sam na žeravici, čas zbog potpunog zadovoljstva što ga ljubim, čas zbog okrutne boli što ga ljubim uzalud. Slijedila sam ga posvud poput sjene, služila ga, pretvorila ga u junaka mojih samotničkih fantazija. A on me nije ni primjećivao. Postala sam svjesna same sebe, gledala sam se u zrcalu, pipala vlastito tijelo, isprobavala frizure u miru poslijepodnevnog odmora, blago rumenila obraze i usne, pažljivo, da nitko ne primijeti. Kamal je prolazio pokraj mene i nije me ni primjećivao. Postao je glavnim junakom svih mojih ljubavnih priča. Nije mi više bio dosta zadnji poljubac u romanima koje sam čitala Zulemi, počela sam zamišljati kako provodim burne noći s njim. Bilo mi je petnaest godina i bila sam nevina, ali da su se uzetom sa sedam čvorova što ga je izmislila moja Kuma mogle mjeriti i namjere, ne bih u toj provjeri ispala baš čestita.

Život se iskrenuo za vrijeme prvog Halabieva putovanja, kad smo ostali sami Zulema, Kamal i ja. Gazdarica je kao nekim čudom ozdravila od svih boljetica i riješila se obamrlosti duge gotovo četrdeset godina. Tih se dana ustajala rano i pripremala doručak, odijevala najbolje haljine, stavljala sav nakit, začesljavala kosu unatrag i napolje skupljala na potiljku, a ostatak ostavljala da visi po ramenima. Nikad nije bila ljepša. Kamal ju je u početku

izbjegavao, upirao pogledom u pod i gotovo stalno šutio, zadržavao se po cijeli dan u trgovini a noću izlazio i lutao po selu; ali uskoro nije bio kadar odolijevati čarima te žene, tragu njenih teških mirisa, toplini koraka, čaroliji glasa. Zrak je odjednom bio pun tajnovite užurbanosti, predznaka, poziva.

Predosjetila sam da se kraj mene počelo događati nešto čudesno iz čega sam isključena, privatni rat dvoje ljudi, divlja borba dviju volja. Kamal se ratoborno povlačio, kopao rovove, branjen stoljećima zabrana, poštivanjem zakona gostoprimstva i krvnom vezom kojom je bio vezan za Riada Halabia. Zulema pak, proždrljiva poput cvijeta mesoždera, titrala je mirisnim laticama da ga privuče u klopku. Ta mekana i lijena žena, kojoj je život prolazio u postelji s hladnim oblozima na čelu, pretvorila se u golemu i kobnu ženku, u blijedog pauka koji neumorno plete svoju mrežu. Zaželjeh da sam nevidljiva. Zulema je sjedala u hlad u dvorištu da namaze nokte, i pokazivala debele noge do pol lista. Zulema je pušila i vrškom jezika kružno oblizivala kamiš, a usne joj bile vlažne. Zulema se micala a haljina joj klizila i otkrivala ovalno rame čija je nestvarna bjelina privlačila svu danju svjetlost. Zulema je jela zrelo voće a žuti sok joj prskao po grudima. Zulema se igrala modrom kosom, pokrivala pol lica i promatrala Kamala kao hurija. Rođak je hrabro odolijevao sedamdeset i dva sata. Napetost je rasla sve dok je više nisam mogla podnositi, uplaših se da će zrak prsnuti u električnoj oluji i pretvoriti nas u pepeo.

Trećeg dana Kamal je radio od rana jutra ne ulazeći uopće u kuću, vrteći se beskorisno po »Biseru Istoka« da utuče vrijeme. Zulema ga je pozvala na objed, a on je rekao da nije gladan i još je sat vremena sređivao blagajnu. Pričekao je da cijelo selo zaspi i da nebo sasvim potamni pa da zatvori trgovinu, i kad je mislio da je počeo radio-roman, tiho je ušao u kuhinju i potražio ostatke hrane. Ali Zulema je te večeri prvi put svih tih mjeseci spremno

zanemarila nastavak priče. Upalila je radio i ostavila vrata svoje sobe poluotvorena da ga zavara, i stala ga čekati u polumraku hodnika. Odjenula je vezenu košulju, ispod nje je bila gola, i kad bi digla ruku, vidjela joj se mliječna koža sve do trbuha. Poslijepodne je bila posvetila depilaciji, češljanju, masaži kremama, mazanju, tijelo joj mirisalo napatčuli a dah na Gospino bilje, bila je bosa i bez nakita, spremna za ljubav. Vidjela sam sve jer me nije poslala u moju sobu, bila je zaboravila da postojim. Zulemi je bio važan samo Kamal i bitka koju će dobiti.

Zgrabila ga je još u dvorištu. Nosio je u ruci polovicu banane a drugu je polovicu žvakao, dvodnevna brada pravila mu je sjenu po licu, znojio se jer je bilo vruće i jer je to bila noć njegova poraza.

- Čekam te - rekla je Zulema na španjolskom, da se ne bi zasramila govoreći svojim jezikom.

Mladić se zaustavio punih usta i prestrašena pogleda. Ona je prišla polako, neizbježna poput prikaze, sve dok mu se nije primakla na nekoliko centimetara. Odjednom su zapjevali zrikavci, upornim i ostrim tonom koji mi se urezao u živce poput monoakordna zvuka s nekog istočnjačkog instrumenta. Primijetili da je gazdarica za glavu viša i dvaput teža od muževa rođaka koji je, opet, izgledao kao da se smanjio na dječju veličinu.

Kamale,.. Kamale,.. - Slijedio je žagor riječi na njihovu jeziku, dok je žena prstom dodirivala muškarčeve usne i očitavala ih laganim dodirima. Kamal je zastenjao, pobijeđen, progutao ono što mu je bilo u ustima i pustio ostatak da padne. Zulema mu je uzela glavu u ruke i privukla ga u krilo, gdje su ga njezine goleme grudi progutale poput kipteće lave. Zadržala ga je tako, njišući ga kao majka dijete, sve dok se on nije oslobodio i tad su se pogledali, zadržali, važući i mjereći opasnost, ali želja je bila jača i oni su, zagrljeni, otišli u postelju Riada Halabia. Slijedila sam ih donde a da ih to nije zasmetalo. Mislim da sam u tom trenutku zaista bila

nevidljiva. Šćućurila sam se kraj vrata ne misleći ni na što. Nisam ništa osjećala, zaboravila sam ljubomoru, kao da se sve to događa nekog poslijepodneva u putujućem kinematografu. Stojeći kraj postelje, Zulema je ovila ruke oko njega i ljubila ga sve dok on nije uspio dignuti ruke i obgrliti je oko struka, odgovarajući na milovanje patničkim jecajem. Ona ga je hitro ljubila, lizala i grickala po vjeđama, vratu, čelu, raskopčala mu košulju i strgnula je s njega. On joj je pak pokušao iščupati tuniku, ali se sapleo u nabore pa je odlučio da joj dokuči prsa kroz izrez. Dodirujući ga neprestano, Zulema ga je okrenula tako da mu je bila iza leđa ali mu je i dalje istraživala vrat i ramena, dok je prstima radila oko zatvarača i skidala mu hlače. Ugledala sam njegovu muškost kako cilja ravno u mene sa nekoliko koraka udaljenosti i zaključila da je privlačniji kad je gol, jer tada gubi onu gotovo žensku finoću. Premda sitan rastom, nije izgledao krhko nego čvrsto, i kako god mu je istaknuti nos oblikovao lice ne nagrđujući ga, tako mu ni to veliko spolovilo nije davalo bestijalan izgled. Sva zapanjena, zaboravila sam disati gotovo cijelu minutu, a kad sam ponovno udahнула, grlo mi se zgrčilo u plač.

Bio je točno ispred mene i pogledi su nam se načas sreli, ali on je, slijep, gledao kroz mene. Vani je pljuštala olujna ljetna kiša, a buka vode i gromova stapala se sa zamirućom pjesmom zrikavaca. Zulema je konačno skinula odjeću i pokazala svu svoju darežljivu obilatost, bila je kao Venera napravljena od žbuke. Razlika između te jedre žene i ispijena mladićeva tijela činila mi se besramnom. Kamal ju je gurnuo na postelju, a ona je ispustila krik, hvatajući ga među one debele noge i grebuci ga po leđima. On se nekoliko puta stresao a zatim se srušio ispuštajući dubok jauk; ali ona nije bila spremna na tako brz kraj, pa ga je skinula sa sebe; smjestila ga je na jastuke i počela ga vraćati k svijesti, šapćući mu upute na arapskom tako uspješno da je vrlo brzo ponovno bio spreman.

Tad se on prepustio zatvorenih očiju, a ona ga je milovala sve dok nije posve klonuo, i konačno ga je objahala prekrivši ga svojom izdašnošću i divotom kose, sakrivajući ga cijelog, proždirući ga u svome pomičnom pijesku, gutajući ga, iscjedujući mu srž i noseći ga u Alahove vrtove, gdje su ga slavile sve Prorokove odaliske.

Zatim su se odmarali mirni, zagrljeni poput djece usred štropota kiše i zrikavaca u noći koja je postala topla kao da je podne. Pričekah da se stiša konjski topot koji sam osjećala u prsima, a zatim iziđoh posrćući.

Stajala sam nasred dvorišta, kiša mi je curila niz kosu i kvasila mi odjeću i dušu, bila sam u groznici, predosjećala sam katastrofu. Mislila sam kako će, dok budemo mogli šutjeti, sve biti kao da se ništa nije dogodilo, ono o čemu se ne govori ne postoji, tišina sve briše dok ne izbriše. Ali miris želje proširio se po kući, ušao u zidove, odjeću, namještaj, zauzeo sobe, prodirao kroz pukotine, djelovao na floru i faunu, grijao podzemne vode, nakupljao se na nebu iznad Agua Sante, bio je vidljiv poput plamena i nije se dao sakriti. Sjedila sam na kiši kraj česme. Na dvorištu se konačno razdanilo i počela se isparavati vlaga od rose, obavijajući kuću u blagu izmaglicu.

Provela sam duge sate u mraku, gledajući u vlastitu nutrinu. Ježila sam se, jamačno zbog onoga upornog mirisa koji je već nekoliko dana lebdio u zraku i lijepio se na sve stvari. Treba pomesti trgovinu, pomislila sam čuvši izdaleka zvonjavu mljekarova zvonca, ali tijelo mi je bilo tako teško da sam morala pogledati ruke da vidim jesu li mi se skamenile. Odvukla sam se do česme i zaborila glavu u vodu, a kad sam se uspravila, hladna mi je voda kliznula niz leđa, stresla s mene oduzetost te besane noći i isprala prizor ljubavnog para na postelji Riada Halabia. Otišla sam u trgovinu ne gledajući prema Zuleminim vratima, da je bar sve bio san, mama, učini nešto da to bude samo san.

Cijelog sam se jutra skrivala iza tezge, ne pogledavajući prema hodniku, prateći napeto Kamalov i Zulemin muk. U podne sam zatvorila trgovinu, ali se nisam usuđivala izići iz tih prostorija prepunih robe, pa sam se smjestila među vreće da ondje predahnem od poslijepodnevnog žege. Bojala sam se. Kuća se bila pretvorila u pohotnu životinju koja je dahtala iza mojih leđa. Kamal je cijelo dopodne bludio sa Zulemom, objedovali su voće i slatkiše, a poslije podne, kad je ona zaspala od iscrpljenosti, on je pokupio stvari, stavio ih u papirnati kovčeg i nečujno izišao na stražnja vrata, poput lopova. Gledajući ga kako odlazi bila sam uvjerenjena da se neće vratiti.

Zulema se probudila usred popodneva od galame zrikavaca. Pojavila se u »Biseru Istoka« umotana u kućnu haljinu, nepočestljana, s tamnim podočnjacima i nabrekli usnama, ali bila je prekrasna, puna, zadovoljna.

- Zatvori trgovinu i dođi mi pomoći - naredila mi je.

Dok smo čistile i zračile prostoriju, stavljale na postelju svježije ponjave i mijenjale ružine latice u lavorima, Zulema je pjevala na arapskom, i nastavila je pjevati u kuhinji dok je spremala juhu od jogurta, kipe i tabule. Zatim sam napunila kadu vodom, namirisala je limunovim ekstraktom, i Zulema se zaburila u nju uzdišući sretno, napola spuštenih vijeda, nasmiješena, izgubljena u tko zna kakvim uspomenama. Kad se voda ohladila, zatražila je svoje kozmetičke preparate, zadovoljno se pogledala u zrcalo i počela se pudrati, nacrvenjela je obraze, namazala usne karminom, a oko očiju sjenilom sedefaste boje. Izišla je iz kupaonice umotana u ručnike i ispružila se na postelju da je izmasiram, zatim je počestljala kosu, skupila je u čvor i obukla haljinu s izrezom.

- Jesam li lijepa? - htjela je znati.

- Jesi.

- Izgledam li mlado?

- Izgledaš.
 - Koje dobi?
 - Kao na slici na dan vašeg vjenčanja.
 - Zašto mi to spominješ? Ne želim ni čuti za moje vjenčanje!
- Odlazi, glupačo, ostavi me samu...

Sjela je u ljuljačku od šiblja pod strehom u dvorištu, gledala popodne i čekala ljubavnikov povratak. čekala sam s njom, ne usuđujući se reći da je Kamal otišao. Zulema je provela sate i sate njišući se i zovući ga svim svojim čulima, dok je meni glava padala od umora. Jelo se u kuhinji ukiselilo, a nježni miris cvijeća isčezao je iz sobe.

U jedanaest sati uvečer probudih se zaplašena tišinom, zrikavci su bili umukli a zrak je stajao, lišće se nije micalo u dvorištu. Mirisa želje nije više bilo. Zulema je i dalje nepomično sjedila u naslonjaču, zgužvane haljine, zgrčenih ruku, lica oblivena suzama, razmazane šminke, sličila je maski ostavljenoj na nevremenu.

- Hajte leći, gospođo, ne čekajte ga više. Možda se neće vratiti do sutra... molila sam je, ali ona se nije ni pomakla.

Prosjedile smo ondje svu noć. Cvokotala sam zubima a niz leđa mi se slijevao čudnovat znoj, pa sam te znake pripisala zloj sreći koja je zavladała u kući. Nije ni bio čas da brinem o vlastitim nedaćama, jer sam uvidjela da se u Zuleminoj duši nešto slomilo. Užasnula sam se pogledavši je, jer to više nije bila ona ista osoba, pretvarala se u golemu biljku. Pripremila sam kavu za nas dvije i odnijela joj je, s nadom da ću joj vratiti prijašnji identitet, ali nije je htjela ni okusiti, bila je kruta, nalik na karijatidu, pogleda upita u dvorišna vrata. Srknula sam nekoliko gutljaja, ali bila je gorka i preoštra.

Na kraju sam je ipak uspjela dići iz ljuljačke i odvesti je za ruku do njene sobe, skinula sam joj haljinu, oprala lice vlažnom krpom i poglela je. Vidjela sam da mirno diše, ali očaj joj je mutio pogled i

stalno je tiho i uporno plakala. Zatim sam otvorila trgovinu, hodajući kao mjesečarka. Dugo nisam ništa jela, to me podsjetilo na vrijeme nevolja, prije nego što me našao Riad Halabi, kad mi se želudac zatvorio pa nisam mogla gutati. Uzela sam sisati mušmulu pokušavajući da ne mislim.

Tri su djevojke došle u »Biser Istoka« da pitaju za Kamala, i rekla sam im da ga nema, da nema smisla da misle na nj, jer zapravo nikad nije ni postojao, jer nije ni bio ljudsko biće, nije ni bio od krvi i mesa, bio je zao duh, efit što je došao s drugog kraja svijeta da im uzjoguni krv i izmuči dušu, ali da ga više neće vidjeti, nestao je, odnio ga je isti onaj vjetar koji ga je donio iz pustinje ovamo. Djevojke su otišle na glavni trg da prokomentiraju tu vijest, i uskoro su počeli dolaziti znatiželjnici da provjere što se dogodilo.

- Ja ništa ne znam. Pričekajte da dođe gazda - bilo je sve što mi je palo na pamet.

U podne sam Zulemi odnijela juhu i pokušala joj je dati žlicom, ali mi se mračilo pred očima, a ruke su mi toliko drhtale da mi se tekućina prolila po podu. Ona se odjednom počela njihati zatvorenih očiju, jadikovati, isprva jednoličnim jaukom a zatim oštrim i upornim joj ojoj, nalik na plač sirene.

- Umuknite! Kamal se neće vratiti. Ako ne možete bez njega, ustanite i pođite ga tražiti sve dok ga ne nađete. Nema vam druge. čujete li me, gospođo?

Prodrimala sam je, prestrašena veličinom njezine patnje. Ali Zulema nije odgovarala, bila je zaboravila španjolski, i nitko nikad poslije nije čuo da je izgovorila ijednu riječ na tom jeziku. Tada sam je drugi put odvela u postelju, plegla je i legla kraj nje, brinući o njenim uzdasima sve dok obje nismo zaspale od iscrpljenosti. Tako nas je zatekao Riad Halabi kad se usred noći vratio kući. Dovezao je pun kamiončić nove robe, ali nije

zaboravio darove za svoju obitelj: prsten s topazom za ženu, meni haljinu od organdija, a rođaku dvije košulje.

- Što se ovdje događa? - upitao je, zgranut zapuhom tragedije koji mu je pomeo kuću.

- Kamal je otišao - uspjela sam promucati.

- Kako otišao? Kamo?

- Ne znam.

- On je moj gost, ne može otići tek tako, bez najave, bez pozdrava...

- Zulemi je jako loše. - čini mi se da je tebi još gore, dijete moje. Ti sva goriš.

Idućih sam dana iznojila strah, pa je nestalo vrućice a vratio mi se i tek, ali Zulemina bol, očito, nije bila prolazna. Bila se razboljela od ljubavi i svi su to tako razumjeli osim njezina muža, jer on nije htio razumjeti, a nije htio povezati Kamalov nestanak sa ženinom bezvoljnošću. Nije pitao o tom događaju, jer je pogađao odgovor, a kako je dobro znao istinu morao bi se osvetiti. Bio je previše osjećajan da nevjernici izriba bradavice na grudima ili da pođe u potragu za rođakom dok ga ne nađe da mu odreže spolne organe i metne mu ih u usta, u skladu sa starim običajima.

Zulema je bila tiha i mirna, katkad je plakala, nije pokazivala nikakva oduševljenja za jelo, radio ili muževe darove. Počela je mršavjeti, a koža joj je nakon tri tjedna počela poprimati boju sipe, kao portreti iz prošlog stoljeća. Reagirala je samo kad bi je Riad Halabi pokušao pomilovati, povlačila bi se motreći ga s neprikriivenom mržnjom. Prekinula sam na neko vrijeme satove s učiteljicom Ines i rad u trgovini, nisam obnavljala ni posjete putujućem kinematografu, jer se više nisam mogla odvajati od gazdarice, provodila sam dane i dobar dio noći pazeći na nju. Riad Halabi zaposlio je nekoliko žena da mu čiste i pomažu u »Biseru Istoka«. Jedino je dobro u svemu bilo to što se ponovo posvetio

meni, kao prije Kamalova dolaska, opet je tražio da mu glasno čitam ili da mu pričam priče koje sam sama izmišljala, htio je da igramo domino i puštao da ja pobijedim. Pronalazili smo izlike za smijeh unatoč potištenosti koja je vladala u kući.

Prošlo je nekoliko mjeseci, a bolesničko stanje nije se hitnije mijenjalo. Mještani i ljudi iz okolnih sela dolazili i pitali za nju, noseći svaki svoj lijek: grančicu rutvice za čaj, sirup za liječenje nijemosti, vitamine u tabletama, kokošju juhu. Nisu to radili iz poštovanja prema toj oholjoj i usamljenoj strankinji, nego iz sklonosti prema Turčinu. Bilo bi jako dobro da je pogleda tkogod stručan, rekli su, i jednog dana dovedoše neku vračaru, seljanku koja je popušila cigaretu, otpuhnula dim pacijentici iznad glave i zaključila da ne boluje ni od kakve bolesti koju znanost poznaje, nego od produženog napadaja ljubavne tuge.

- Jadnica, nedostaju joj njeni - objasnio je muž i ispratio Indijanku prije nego pogodi njegovu sramotu.

O Kamalu nismo znali ništa. Riad Halabi više ga nije ni spomenuo, jer ga je boljela nezahvalnost kojom mu je platio za krov nad glavom.

VII

Rolf Carle počeo je raditi s gospodinom Aravenom baš onda kad su Rusi poslali u svemir kuju u svemirskom brodu.

- To mogu jedino Sovjeti, ti ni životinje ne poštuju! - uzviknuo je uvrijeđeno ujak Rupert čim je čuo tu vijest.

- Nemoj opet tako... Na koncu konca, to je samo obična beštija bez pedigrea odgovorila mu je ujna Burgel, ne dižući pogleda s kolača koji je mijesila.

Taj je nesretni komentar prouzročio jednu od najgorih svađa bračnog para. Cijeli su petak jedno drugom sipali pogrde i vrijeđali se prigovorima nakupljenima u trideset godina zajedničkog života. Između ostalih žaljenja vrijednih stvari, Rupert je prvi put čuo da njegova žena oduvijek prezire pse, da joj je taj posao uzgoja i prodaje odvratn i da moli Boga da se njegovi prokleti policijski ovčari zaraze kugom i svi odu k vragu. Burgel je pak saznala da on zna za jednu njezinu nevjeru iz mladih dana, ali da je šutio kako ne bi remetio obiteljski mir. Rekli su si nevjerojatne stvari i okončali izmoždjeni.

Kad je Rolf u subotu stigao u Koloniju, našao je kuću zatvorenu i pomislio da je cijela obitelj oboljela od azijske gripe koja je baš tada kosila sve unaokolo. Burgel je ležala na postelji, s oblozima od bosiljka na čelu, a Rupert se, gušeći se od bijesa, zatvorio u stolariju sa svojim rasplodnim psima i četrnaest tek okoćenih štenića, i metodički razbijao satove-kukavice pripremljene za turiste. Sestričnima su oči bile natekle od plača.

Obje su se djevojke udale za proizvođače svijeća, i tako su svom prirodnom mirisu po cimetu, klinčiću, vaniliji i limunu pridružile fini miris pčelinjeg voska. Živjele su u istoj ulici u kojoj je bila i roditeljska kuća, raspoređujući dane na rad u svojim

ljupkim domovima i pomaganje roditeljima, pomažući im u pansionu, s kokošima i u uzgoju pasa. Nitko nije ni primijetio oduševljenje Rolfa Carlea za novu filmsku kameru niti je, kao prije, htio slušati izvještaj o onome što radi, ili o političkim nemirima na Sveučilištu. Svađa je toliko izmijenila duh toga mirnog doma, da te nedjelje nije mogao ni štipati svoje sestrične, jer su izgledale kao da su u žalosti za nekim i nisu pokazivale nikakvu volju za zračenjem perina u praznim sobama.

Rolf se u nedjelju uvečer vratio u grad goreći poput žive žeravice zbog apstinencije, u prijavu rublju od prošlog tjedna, bez zalihe kolačića i kobasica koju mu je ujna obično stavljala u kovčeg, i s neugodnim osjećajem da nekakva ruska kuja može njegovoj obitelji biti važnija od njega. U ponedjeljak popodne našao se s gospodinom Aravenom da skupa ručaju u jednoj kavarni na uglu na kojem su se prodavale i novine.

- Zaboravi tu životinju i ujakove i ujnine svađe, momče, događaju se vrlo važne stvari - rekao mu je njegov zaštitnik preko sočna jela kojim je počinjao svaki dan.

- O čemu govorite?

- Za nekoliko mjeseci bit će plebiscit. Sve je sređeno, General namjerava vladati još pet godina.

- To nije nikakva novost.

- Ali ovaj će put izvući tanji kraj, Rolfe.

U skladu s predviđanjima, malo prije Božića proveden je referendum praćen propagandnom kampanjom koja je zaglušila cijelu zemlju galamom, plakatima, vojnim paradama i otkrivanjem spomenika rodoljubne naravi. Rolf Carle odlučio je raditi pažljivo i, po mogućnosti, sa nešto dužne skromnosti, počinjući od početka i odozdo. Unaprijed je osluhnuo bilo situacije obilazeći izborne urede, razgovarajući sa časnicima iz oružanih snaga, radnicima i studentima.

Tog dana ulice je zauzela vojska i žandarmerija, ali na izbornim se mjestima vidjelo jako malo ljudi, sve je sličilo nedjelji u malom mjestu. Ispalo je da je pobijedio General golemom većinom od osamdeset posto, ali prijevarena je bila toliko besramna da je umjesto željenog efekta ispao smiješan. Carle je proveo nekoliko tjedana u njuškanju i skupio je puno informacija, koje je predao Araveni s drskošću početnika, upuštajući se pritom u složene političke prognoze. Ovaj ga je saslušao podrugljiva izraza.

- Ne razmišljaj toliko, Rolf. Istina je jednostavna: dok su ga se bojali i mrzili ga, General je mogao držati uzde, ali čim se pretvorio u predmet poruge, moć mu je počela bježati iz ruku. Past će za manje od mjesec dana. Duge godine tiranije nisu uspjele sasvim uništiti opoziciju, neki sindikati djelovali su potajno, političke stranke preživjele su izvan zakona, a studenti nisu propuštali dana da izraze nezadovoljstvo.

Aravena je tvrdio da mase nisu nikad određivale tijekom događaja u zemlji, nego šaćica hrabrih koja će sve voditi.

- Diktatura može pasti dogovorom elite, govorio je, a narod, navikao na sustav s jednim vođom, slijedit će put koji mu bude pokazan. Ulogu Katoličke crkve držao je temeljnom, jer premda se nitko nije pridržavao Deset zapovijedi, a muškarci su isticali vlastiti ateizam kao drugo ime za mačizam, Crkva je i dalje imala silan utjecaj.

- Treba govoriti s popovima - savjetovao je.

- Već sam govorio. Jedan dio diže radnike i srednju klasu na pobunu, govore da će biskupi optužiti vladu za korupciju i represivne metode.

Ujna je nakon svađe s mužem otišla na ispovijed, a pop je ispod mantije izvukao snop letaka i dao joj da ih razdijeli po Koloniji.

- Što si još čuo?

- Opozicijske partije potpisale su pakt, konačno su se ujedinile.

- Znači, došao je trenutak da se zabije klin oružanim snagama, da se posvade i pobune. Sve je spremno, mene moj njuh ne vara - govorio je Aravena, pripaljujući jednu od svojih jakih cigara.

Od toga se dana Rolf Carle nije zadovoljavao pukim bilježenjem događaja, nego je iskoristio svoje veze da pomogne pobunu, pa je pritom mogao odmjeriti moralnu snagu opozicije koja je uspijevala posijati klice nezadovoljstva čak i među vojnike. Studenti su okupirali gimnazije i fakultete, uzeli taoce, izveli prepad na jednu radio-stanicu i pozvali narod da iziđe na ulicu. Vojska je izišla s detaljnim uputama da pobije sve živo, ali tih se dana nezadovoljstvo toliko proširilo među zapovjednicima da su trupe dobivale proturječne obavijesti. I među njima su puhali urotnički vjetrovi. Čovjek s gardenijom na to je odgovorio sabijanjem novih zatvorenika u svoje podrumne, i sam se brinuo o njima ne kvareći pritom elegantnu frizuru; ali, ni brutalnost njegovih metoda nije spriječila slabljenje vlasti.

Idući tjedan u zemlji je bilo bezvlašće. Ljudi su na sve strane razgovarali, oslobodivši se konačno straha koji im je tolike godine zatvarao usta. žene su pod suknjama nosile oružje, školarci su noću izlazili i pisali po zidovima, pa je i Rolf jednog jutra sam sebe zatekao s torbom punom dinamita na putu prema Sveučilištu, gdje ga je čekala neka prekrasna djevojka. Zaljubio se u nju na prvi pogled, ali ta strast nije imala budućnosti, jer je ona primila torbu i ne zahvalivši i otišla s eksplozivom na leđima, a on nikad poslije nije čuo za nju.

Objavljen je generalni štrajk, zatvorene su trgovine i škole, liječnici nisu obilazili bolesnike, svećenici su zatvorili crkve, a ni mrtve nitko nije sahranjivao. Ulice su bile prazne, a noću nitko nije palio svjetla, kao da je odjednom nestalo sve civilizacije. Svima je zastao dah, svi su samo očekivali. čovjek s gardenijom privatnim je avionom otputovao u Evropu u raskošno izbjeglištvo, i još je

uvijek ondje, sad već vrlo star ali uvijek elegantan, zabavljen pisanjem memoara kojima bi htio urediti prošlost. Istoga je dana pobjegao i ministar s biskupskim naslonjačem i odnio priličan tovar zlatnih poluga. No, nisu pobjegla samo njih dvojica: u roku od nekoliko sati pobjegli su avionom, brodom ili cestom mnogi kojima je savjest bila nečista. Štrajk nije potrajao ni tri dana. Četiri narednika dogovorila su se s opozicijskim političkim strankama, i pobunila su svoje podređene, a uskoro su im se pridružile i ostale jedinice privučene urotom. Vlada je pala, a General je, dobro opskrbljen, otišao skupa s obitelji i najbližim suradnicima, vojnim avionom koji im je ambasada Sjedinjenih Država stavila na raspolaganje.

Mnoštvo muškaraca, žena i djece, prekriveno pobjedničkom prašinom, ušlo je u diktatorovu rezidenciju i poskakalo u bazen uza zvuke jazza što ga je neki crnac svirao na bijelom glasoviru koji je stajao na terasi za ukras, a voda je poslije toga bila nalik na juhu. Narod je napao i vojarnu Sigurnosti. Čuvari su pucali iz strojica, ali mnoštvu je uspjelo da probije vrata i uđe u zgradu, ubijajući sve što mu se našlo na putu. Mučitelji koji su se uspjeli spasiti jer tog trenutka nisu bili ondje, morali su se mjesecima skrivati da ih ne linčuju na ulici. Narod je upadao u trgovine i vile stranaca, koje je optuživao za bogaćenje uz pomoć Generalove politike prema useljenicima, razbijao je izloge na prodavaonicama alkoholnih pića, boce su se našle na ulici i išle od usta do usta, i svi su slavili kraj diktature.

Rolf Carle nije tri dana spavao jer je snimao događaje usred tutnjave uspaljene gomile, automobilskih truba, uličnih plesova i nekontroliranog pijanstva. Radio je kao u snu, misleći tako malo na sebe da je zaboravio strah i jedino se on usudio ući u zgradu Sigurnosti s filmskom kamerom da bi iz najveće blizine uhvatio gomilanje mrtvaca i ranjenika, raskomadane agente i uhićenike

oslobođene iz zlosretnih podruma u kojima je vladao čovjek s gardenijom. Ušao je i u Generalovu rezidenciju i vidio kako gomila razbija namještaj, noževima dere zbirke slika i vuče po ulici ogrtače od činčile i oprave urešene lažnim biserima prve dame, a bio je i u Palači kad je na brzinu sklepano Vrhovno vijeće, sastavljeno od pobunjenih časnika i istaknutih građana.

Aravena mu je čestitao na obavljenu poslu i pružio mu priliku preporučivši ga televiziji, gdje je zbog hrabrih izvještaja prerastao u glavnu ličnost televizijskog dnevnika. Političke stranke, sastavši se u konklavu, stvorile su osnovu za dogovor, jer ih je iskustvo učilo da bi kanibalsko ponašanje moglo biti od koristi jedino vojsci. Proteklo je nekoliko dana dok su se stranačke vođe vratile iz izbjeglištva i počele odmatati klupko vlasti. Dotle su se ekonomska desnica i oligarhija, koje su se u zadnji čas pridružile prevratu, hitro približile Palači i u roku od nekoliko sati zaposjele sve vitalne položaje, raspoređujući se tako lukavo da je novi predsjednik, preuzevši vlast, shvatio da je jedini način da je održi bio da se nagodi s njima. Bili su to trenuci pometnje, ali se na koncu prašina slegla, buka utihnula i svanuo prvi dan demokracije. U mnogim mjestima ljudi nisu ni čuli za svrgnuće diktature, između ostaloga i zato što nisu ni znali da je General tolike godine proveo na vlasti. živjeli su po strani od dnevnih događaja.

Na ovome golemom prostoru istodobno postoje sva povijesna razdoblja. Dok magnati iz glavnog grada telefonom obavljaju poslovne razgovore s dioničarima na drugom kraju zemaljske kugle, u Andama ima pokrajina u kojima vladaju pravila ponašanja što su ih uveli još španjolski osvajači prije pet stoljeća, a u prašumskim naseljima ljudi tumaraju pod krošnjama goli, kao i njihovi preci u kameno doba. Bilo je to desetljeće velikih poremećaja i čudesnih izuma, ali ga mnogi nisu ni po čemu razlikovali od prethodnih. Narod je širokogrudan i lako prašta; u

našoj zemlji ne postoji smrtna kazna ni kazna doživotne robije, tako da se zaboravilo tko se okoristio u doba tiranije, tko je bio kolaboracionist, tko doušnik i agent Sigurnosti, i svi su se uskoro ponovno uključili u društvo u kojem je bilo mjesta za svakoga. Ja sam o pojedinostima svega što se dogodilo saznala tek mnogo godina kasnije, kad sam iz znatizelje prolistala novine iz tog vremena, jer u Agua Santi nije bilo vijesti o tome.

Toga dana bila je svečanost koju je Riad Halabi upriličio da skupi novac za popravak škole. Počelo je rano, s popovskim blagoslovom, premda se on isprva protivio takvoj razonodi jer pruža dobru priliku za oklade, pijanke i pokoji ubod nožem, ali je na kraju zažmirio na jedno oko jer se škola poslije zadnje oluje urušavala. Na kraju je izabrana mjesna ljepotica koju je šef žandarmerije ovjenčao krunom od cvijeća i umjetnih bisera, što ju je napravila učiteljica Ines, a popodne su počele borbe pijetlova. Došlo je ljudi i iz drugih sela, i kad je netko s tranzistorom u ruci upao vičući da je General pobjegao i da gomila ruši zatvore i masakrira policijske agente, ušutkali su ga da ne ometa pijetlove. Jedino je šef žandarmerije nevoljko ustao i otišao do ureda da se poveže s nadređenima u glavnom gradu i primi instrukcije. Vratio se nekoliko sati kasnije i rekao da se ne treba uzrujavati zbog tih gluposti, da je vlada zaista pala, ali da će sve biti kao i prije, tako da može početi glazba i ples, i - daj pivo da nazdravimo za demokraciju. Riad Halabi izbrojio je u ponoć skupljeni novac, predao ga učiteljici Ines i vratio se kući umoran, ali zadovoljan jer je njegov prijedlog urodio plodom i osigurao krov za školu.

- Pala je diktatura - rekla sam mu čim je ušao.

Cijelog sam dana pazila Zulemu jer joj je opet bilo loše, pa sam ga čekala u kuhinji.

- Znam, dijete. - Rekli su na radiju. Što to znači?

- Nama ništa, to se događa daleko odavde.

Prošle su dvije godine i demokracija se učvrstila. Tada je još samo udruženje taksista i rijetko koji vojnik žalio za diktaturom. Nafta je curila iz zemljine utrobe obilato kao i prije, i nitko se nije baš brinuo u što će uložiti dobit jer su u dnu duše svi mislili da će blagostanje vječno trajati. Na sveučilištima su isti oni studenti koji su život stavljali na kocku da bi srušili Generala, tvrdili da su izigrani i optuživali su Predsjednika da se povinovao interesima Sjedinjenih Država. Uspjeh revolucije na Kubi zapalio je požar iluzija u cijeloj Latinskoj Americi. Neki su ljudi ondje mijenjali svijet, a njihov je glas stizao zrakom i rasipao veličanstvene riječi. Tamo je bio Che sa zvijezdom na čelu, spreman za borbu u bilo kojem dijelu Amerike. Mladići su puštali bradu i učili napamet ideje Karla Marxa i Fidela Castra. Ako nema uvjeta za revoluciju, pravi ih revolucionar mora stvoriti, pisalo je neizbrisivom bojom na zidovima Sveučilišta. Neki su, uvjereni da narod nikad neće dobiti vlast bez nasilja, odlučili da je došao čas da se uzme oružje u ruke. Počeo je gerilski pokret.

- Htio bih ih snimiti - izjavio je Rolf Carle Araveni.

I tako je krenuo u planinu za tamnopusim, šutljivim i opreznim mladićem koji ga je kozjim stazama doveo do mjesta gdje su se krili njegovi drugovi. Tako je jedino Rolf od svih novinara uspio snimiti njihove logore i jedini komu su komandanti vjerovali. Tako je upoznao i Huberta Naranja.

Naranjo je proveo dječastvo razbijajući po bogatim četvrtima, na čelu skupine marginalaca zaraćenih s bandama bogatih dječaka koji su jurili po gradu na kromiranim motociklima, odjeveni u kožne vjetrovke i oboružani lancima i noževima, po uzoru na ulične bande iz filmova. Dok su se ti gospodičići zadržavali na svom terenu i vješali mačke, noževima uništavali sjedala u kinima, pipkali služavke po parkovima, upadali u Samostan vjerskog reda klanjateljica i plašili redovnice, vršili prepade na plesove kojima su

petnaestogodišnje gospođice nastupale u društvo, da bi se pomokrili na tortu, sve je praktički ostajalo u obitelji. Policija ih je tu i tamo hvatala, odvodila u komandu, pozivala roditelje da prijateljski srede stvari i odmah ih puštala ne zapisujući im imena. To su bezazlene nestašnosti, govorili su dobrohotno, uskoro će dečki narasti, kožne vjetrovke zamijenit će odijelom i kravatom i bit će sposobni da vode obiteljska poduzeća i sudbinu zemlje. Ali kad su provalili u središnje gradske ulice i počeli prosjacima mazati genitalije muštardom i ljutom paprikom, prostitutkama nožem biljegovati lice i hvatati homoseksualce po Ulici Republike da bi ih proburazili kolcem, Huberto Naranjo zaključio je da je dosta.

Skupio je svoje drugare i organizirao obranu. Tako je nastala Kuga, najstrašnija banda u gradu, koja se suprotstavljala motorkotačima u otvorenim okršajima i posvud za sobom ostavljala udarce, rane od hladnog oružja i onesvještene ljude. Kad ih je policija uspjela zaskočiti blindiranim kolima, lovnim psima i ekipama uvježbanima za borbu protiv pobunjenika, oni bjeloputi u crnim vjetrovkama vraćani su kućama netaknuti. Ostale su u vojarnama mlatili sve dok krv nije u tanjušnim mlazovima tekla po pločicama u dvorištu. Ali Kugu nije uništilo to batinanje, nego viša sila koja je Naranja odvela daleko od grada.

Jedne noći prijatelj Crni, onaj iz kuglane poveo je Huberta Naranja na tajnovit sastanak. Pošto su na vratima rekli lozinku, odveli su ih u neku zatvorenu sobicu gdje je bilo nekoliko studenata, koji su se predstavili lažnim imenima. Huberto se smjestio na pod kraj drugih i osjećao se kao da ne spada onamo, jer ni on ni Crni nisu bili sveučilištarci, nisu imali čak ni gimnaziju. Uskoro je, međutim, primijetio da im se obraćaju s poštovanjem, jer se Crni u vojsci specijalizirao za eksploziv, i to mu je davalo velik ugled.

Predstavio im je Naranja kao šefa Kuge, a budući da su svi čuli

priče o njegovoj hrabrosti, prihvatili su ga s divljenjem. Ondje je čuo nekog mladića kako pretače u riječi zbrku koju je on već nekoliko godina osjećao u grudima. To je za nj bilo otkriće. Isprva se nije osjećao kadrim da shvati najveći dio tih napuhanih govora, a još manje da ih ponovi, ali je nazreo da je njegova osobna borba protiv mlade gospode iz otmjenog Kluba i prkos vlastima dječja igra u poredbi s idejama koje je tada prvi put slušao. Dodir s gerilom promijenio mu je život. Zapanjilo ga je otkriće da ti mladići nepravdu nisu držali za dio prirodnog reda stvari, kako je sam mislio, nego za skretanje, počeo je uočavati nepremostive razlike koje postoje među ljudima od rođenja, i odlučio staviti sav svoj dotad beskorisni bijes u službu te ideje. Odlazak u gerilu bilo je tom mladiću pitanje dokazivanja muževnosti, jer jedno je bila borba lancima s crnim vjetrovkama, a sasvim drugo borba vatrenim oružjem protiv vojske. Oduvijek je živio na ulici i vjerovao da ne poznaje strah, nije odstupao u borbama s drugim bandama niti je molio za milost u vojarnama, nasilje je za nj bila svakodnevnica, ali nikad nije ni pomišljao do kakvih će krajnosti silom prilika doći slijedećih godina.

U početku je obavljao zadatke po gradu, pisao je po zidovima, tiskao letke, lijepio plakate, batinao, dobavljao oružje, krao lijekove, skupljao simpatizere, tražio mjesta za sakrivanje, prolazio vojnu obuku. S drugovima je naučio sve o mnogostrukoj uporabnoj vrijednosti komada plastike, o pravljenju bombi, o sabotazama na visokonaponskoj mreži, o dizanju u zrak tračnica i cesta tako da ostave dojam da ih je puno i da su dobro organizirani, to je privlačilo neodlučne, jačalo moral boraca i slabilo neprijatelja. Novine su davale puno prostora tom kriminalu, kako su ga zvali, ali uskoro je bilo zabranjeno spominjati atentate, i sve se saznavalo jedino govorkanjima, listićima tiskanima na kućnim prešama, tajnim radio-stanicama. Mladići su na različite

načine pokušavali mobilizirati mase, ali njihov se revolucionarni zanos razbijao o odlučna lica ili o šale javnosti. Obmana s naftnim bogatstvom sve je prekrivala plaštem nezainteresiranosti.

Huberto Naranjo gubio je strpljenje. Na sastancima je čuo priče o planinama, ondje su bili najbolji ljudi, oružje, sjeme revolucije. živio narod, smrt imperijalizmu, vikali su, govorili, šaputali; riječi, riječi, tisuće riječi, dobrih i loših; u gerile je bilo više riječi nego metaka. Naranjo nije bio govornik, nije znao rabiti sve te vatrene riječi, ali je uskoro uobličio politički kriterij, i premda nije mogao teoretizirati kao ideolog, uspijevaio je ganuti ljude žestinom hrabrosti. Imao je čvrste šake, a bio je na glasu zbog hrabrosti, i tako je konačno uspio da ga pošalju na frontu.

Otišao je jednog poslijepodneva ne dajući nikakvo objašnjenje drugovima iz Kuge, od kojih se udaljio otkako su ga obuzeli novi nemiri. Jedino je Crni znao gdje je, ali to ne bi rekao ni mrtav.

Nakon nekoliko dana provedenih u planini Huberto Naranjo shvatio je da je sve što je dotad iskusio bila šala, da je došao čas da ozbiljno iskuša vlastiti karakter. Gerila nije bila vojska u sjeni, kao što je on mislio, nego skupine od petnaestak-dvadesetak mladića raštrkanih po gudurama, sve skupa malobrojne, jedva dovoljne za održavanje nade. U što sam se upustio, ovo su luđaci, bila mu je prva pomisao, ali ju je odmah odbacio jer je imao vrlo jasan cilj: trebalo je pobijediti. Činjenica da ih je malo obvezivala ih je na veće žrtve. Prvo je osjećao bol. Forsirani marš sa trideset kilograma zalihe na leđima i s oružjem u ruci, svetim oružjem koje se nije smjelo ni smočiti ni skršiti, koje nije smio ispuštati nijednog trenutka, hodanje, priginjanje, penjanje i spuštanje u redu po jedan, šutke, bez jela i pića, sve dok mu se svi mišići na tijelu nisu pretvorili u jedan jedini beskrajni i apsolutni vapaj, dok se koža na rukama nije počela dizati poput balona punih mutne tekućine, dok od ugriza insekata nije mogao otvoriti oči a noge mu krvarile,

izranjane od čizama. Penjanje pa penjanje, bol, pa opet bol. Zatim tišina. U tom neprobojnom zelenilu razvio je smisao za tišinu, naučio se kretati poput lahora; tamo je uzdah, dodir torbom ili oružjem zvučao kao zvonjava, i mogao je stajati života. Neprijatelj je bio vrlo blizu. Treba strpljenja za nepomično čekanje satima. Sakrij strah, Naranjo, da ne bi prešao na druge, odupiri se gladi, svi smo gladni, strpi se ako si žedan, svi smo žedni. Stalno vlažan, pritješnjen, prljav, bolestan, izmučen od noćne hladnoće i nesmiljene dnevne žege, od blata, kiše, komaraca i ušiju, od gnojnih i-ana, ogrebotina i grčeva. U početku se osjećao izgubljenim, nije ni vidio kud hoda i što siječe mačetom, dolje trava, šikarje, granje, kamenje, strnjika, gore tako guste krošnje da se kroz njih nije ni nazirala dnevna svjetlost; ali kasnije mu je pogled postao kao u tigra, i naučio se orijentirati. Nije se više smiješio, lice mu otvrdnulo, koža dobila boju zemlje, pogled se osušio. Samoća je bila gora od gladi. Mučila ga je stalna želja da osjeti dodir druge osobe, da nekoga podraga, da bude s nekom ženom, ali ondje su sve bili muškarci, nisu se nikad dodirivali, svaki se zatvorio u vlastito tijelo, u vlastitu prošlost, u vlastite strahove i nade. Ponekad je dolazila neka drugarica, i svi bi joj najrađe bili stavili glavu u krilo, ali to se nije smjelo.

Huberto Naranjo u tom se gustišu pretvorio u dotad nepoznatu životinju, samo nagoni, refleksi, porivi, sami živci, kosti, mišići, koža, mrgodno čelo, stisnute vilice, zategnut trbuh. Mačeta i puška prilijepile mu se za ruke, kao njihov prirodni produžetak. Sluh mu postao istančan a vid oštar, bio je uvijek na oprezu, čak i u snu. Postao je beskrajno žilav, boriti se do smrti, do pobjede, nema alternative, sanjajmo i ostvarujmo snove, sanjati ili umrijeti, naprijed. Potpuno se zaboravio. Izvana je bio kao kamen, ali kako su mjeseci protjecali nešto se u osnovi njegova bića smekšalo, rastvorio se u nutrini i iznjedrio nov plod. Prvi simptom bila je

suosjećajnost, koju prije nije poznavao, koju mu nikad nitko nije pokazao niti je on imao prilike pokazati drugima. Nešto mlačno raslo je iza čvrstoće i muka, nešto nalik na bezgraničnu sklonost prema dragima, nešto što ga je iznenadilo daleko više od bilo koje promjene kojoj je dotad podlegao.

Počelo je s ljubavlju prema drugovima, htio je život dati za njih, osjećao je silnu potrebu da ih grli i veli im: volim te, brate. Zatim se taj osjećaj protegao i obuhvatio cjelokupno bezimeno mnoštvo naroda, pa je shvatio da se to bijes izvrnuo naopako. U to doba upoznao je Rolfa Carlea, i bilo mu je dovoljno da izmijene tri rečenice pa da shvati kako je to izvanredan čovjek. Predosjetio je da će im se sudbine još puno puta ukrstiti, ali je to odmah odbacio. Nastojao je izbjeći zamke intuicije.

VIII

Nekoliko godina nakon Kamalova odlaska Zulemina se melankolija ustalila, vratio joj se tek i spavala je kao i prije, ali ništa je nije ni najmanje zanimalo, satima je sjedila u pletenom naslonjaču i gledala na dvorište, daleko od sveg svijeta. Jedino joj je nakon mojih priča i radio-romana znao zatitrati pogled, ali nisam baš sigurna da ih je razumjela, jer se činilo da joj se znanje španjolskog nije vratilo u sjećanje. Riad Halabi kupio joj televizor, ali kako ga je ona zapostavljala a slika je ionako bila tako loša kao da se radi o porukama s drugog planeta, on ga je odlučio prebaciti u trgovinu, da ga mogu gledati susjedi i kupci. Gazdarica se više nije sjećala Kamala niti je žalila za izgubljenom ljubavlju, nego se naprosto ugnijezdila u vlastitu lijenost, kojoj je oduvijek bila sklona. Bolest joj je dobro došla da pobjegne od dosadnih sitnih kućnih obaveza, od braka, od sebe same. Tuga i dosada bile su joj podnošljivije od napora normalnog života. Možda je u to doba počela pomišljati na smrt kao na vrhunsko stanje lijenosti, kad ne kola ni krv po žilama niti zrak u plućima, odmor bi bio potpun, bez razmišljanja, bez osjećanja, bez postojanja. Muž ju je odvezao u područnu bolnicu, tri sata udaljenu od mjesta, gdje su joj napravili više pregleda, dali joj tablete za melankoliju i rekli da bje u gradu mogli izliječiti elektrošokovima, ali on to nije htio prihvatiti.

- Onog dana kad se pogleda u zrcalo, izliječit će se - govorila sam i dovodila gazdaricu pred veliko zrcalo da probudim u njoj staru koketeriju.

- Sjećate li se kako vam je koža prije bila bijela, Zulemo? Hoćete li da vam namažem oči?

Ali je zrcalo odražavalo samo nejasne obrise morske meduze. Privikli smo se na to da je Zulema kao neka golema i nježna biljka, vratili se redovnim poslovima u kući i u »Biseru Istoka«, ja sam nastavila pohađati satove kod učiteljice Ines. Kad sam počela jedva sam bila kadra pročitati dva sloga zajedno, a rukopis mi je bio neizrađen kao u prvoškolca. Pa ipak, moje neznanje nije bilo nikakva iznimka jer su ljudi u selu većinom bili nepismeni.

- Moraš učiti da bi kasnije sama mogla zarađivati za život, dijete, nije dobro kad ovisiš o mužu, imaj na umu da onaj tko plaća taj i naređuje, govorio mi je Riad Halabi.

Sva sam se predala učenju, privlačila me povijest, književnost i zemljopis. Gospođica Ines nikad nije bila dalje od mjesta Agua Santa, ali je po zidovima u kući držala zemljovide i svako poslijepodne komentirala mi je vijesti s radija, pokazujući udaljena mjesta na kojima se zbivao svaki pojedini događaj. Putovala sam svijetom uz pomoć enciklopedije i učiteljčina znanja. Zato mi brojevi nisu nikako išli. Kako ću ti ostaviti trgovinu ako ne naučiš množenje, prigovarao mi je Turčin. Ja nisam puno hajala za to što mi govori, bilo mi je najvažnije kako ću što bolje ovladati riječima. Strasno sam čitala rječnik i satima sam mogla tražiti rime, provjeravati antonime i rješavati križaljke.

Približivši se sedamnaestoj narasla sam do sadašnje visine, a lice mi je poprimilo izgled koji imam i danas. Tad sam se prestala gledati u zrcalo i uspoređivati se sa savršenim ženama iz filmova i časopisa, i zaključila da sam lijepa naprosto zato što bih to htjela biti. I nisam više razmišljala o tome. Nosila sam dugu kosu skupljenu u rep na leđima, pamučne oprave koje sam sama šivala i platnene espadrile. Seoski mladići i vozači kamiona koji su se ondje zaustavljali da popiju pivo govorili su mi svašta, ali ih je Riad Halabi rastjerivao kao kakav ljubomorani otac.

- Nijedan od tih grubijana nije za tebe, mala moja. Naći ćemo

mi tebi imućna muža, koji će te poštivati i voljeti.

- Meni je ovdje dobro, a potrebna sam Zulemi. Zašto bih se udavala?

- Žene se moraju udati, ako se ne udaju, nisu cijele, sasuše se iznutra, oboli im krv; ali ti možeš i pričekati, još si mlada. Moraš se spremirati za budućnost. Zašto ne bi učila za sekretaricu? Dok sam ja živ imat ćeš svega, ali nikad se ne zna, najbolje je imati svoje zvanje. Kad dođe vrijeme da ti nađemo momka, kupit ću ti lijepe oprave, morat ćeš ići k frizeru da te tamo počešljaju kako se sada nosi.

Ja sam gutala sve knjige do kojih sam mogla doći, spremala kuću i bolesnicu, pomagala gazdi u trgovini. Kako sam neprestano radila, nisam ni mogla misliti na sebe samu, ali su se u mojim pričama pojavljivale čežnje i nemiri za koje nisam ni znala da ih nosim u srcu. Učiteljica Ines mi je savjetovala da ih zapisujem u bilježnicu. Svake sam noći dugo pisala, i to sam toliko voljela da nisam ni primjećivala kako sati prolaze, pa sam ujutro često ustajala crvenih očiju. To su mi bili najdraži sati. Slutila sam da ništa ne postoji zaista, da je stvarnost neomeđena, pihtijasta tvar koju moja čula tek napola hvataju. Nije bilo dokaza da je svi vide jednako, možda Zulema, Riad Halabi i drugi ljudi imaju drukčiji dojam o stvarima, možda ne vide iste boje i ne čuju iste zvuke kao ja. Da je tako, svatko bi živio u apsolutnoj samoći. Užasavala sam se te misli. Tješila me pomisao da mogu uhvatiti tu pihtijastu tvar i oblikovati je tako da stvorim što god zaželim, ne iskrivljenu stvarnost, nalik na mušketire i sfinge moje bivše gazdarice Jugoslovenke, nego vlastiti svijet, napučen živim bićima, u kojem ja namećem norme i mijenjam ih po volji.

O meni ovisi postojanje svega što se rađa, umire i zbiva u ustajalu pijesku u kojem klijaju moje priče. Mogla sam staviti u njih što sam htjela, dovoljno je bilo izreći pravu riječ pa da sve oživi.

Katkad mi se činilo da je taj svijet, stvoren snagom mašte, čvršćih i trajnijih obrisa nego smušeni prostor kojim su bauljali ljudi od krvi i mesa među kojima sam živjela.

Riad Halabi živio je kao i prije, brinuo tuđe brige, uvijek s ljudima, savjetovao je, organizirao, uvijek na usluzi drugima. Bio je predsjednik sportskog kluba i odgovoran za sve planove te male zajednice. Dvije večeri u tjednu provodio je izvan kuće ne dajući nikakva objašnjenja, a vraćao se vrlo kasno. Kad bih ga čula kako krišom ulazi na dvorišna vrata, gasila bih svjetlo i pravila se da spavam, da ga ne posramim. Osim tih bjegova, sve smo proživljavali zajedno, kao otac i kći. Zajedno smo išli na misu, jer se ljudima nije dopadao moj nemar za vjeru, kao što je puno puta rekla učiteljica Ines, a on je došao do zaključka da u nedostatku džamije neće nikome naškoditi bude li obožavao Alaha u kršćanskom hramu, osobito ako se uzme u obzir da nije trebalo izbliza slijediti obred. Radio je isto što i drugi muškarci, koji su se skupljali u stražnjem dijelu crkve i stajali, držeći se pomalo odbojno, jer se klecanje nije držalo baš muževnom gestom. On je ondje mogao govoriti svoje muslimanske litanije ne izazivajući ničiju pozornost. Išli smo na sve kino-predstave u novi kinematograf. Ako je na programu bilo nešto romantično ili s glazbom, vodili smo Zulemu, držeći je pod ruku svako sjedne strane, kao da je bogalj.

Kad je prošlo razdoblje kiša i kad su popravili cestu koju je rijeka odnijela pri zadnjoj poplavi, Riad Halabi najavio je novo putovanje u glavni grad, jer je »Biser Istoka« ostao bez robe. Ja nisam rado ostajala sama sa Zulemom.

- To je posao, dijete, moram ići, jer ako ne odem, propast će mi poslovi, ali vratit ću se brzo i donijet ću ti mnogo darova, tako me Rijad smirivao prije svakog putovanja.

Mene je u toj kući još uvijek bilo strah, premda nisam nikad

pričala o tome, osjećala sam da se u zidovima kriju Kamalove čini. Katkad sam ga sanjala i u hladovini osjećala njegov miris, žar, njegovo golo tijelo kako cilja prema meni uzdignutim spolovilom. Tad sam zazivala majku da ga izbaci odande, ali ona nije svaki put čula moj poziv. Kamalova je odsutnost bila toliko vidljiva, da ne znam kako smo prije mogli podnositi njegovu prisutnost. Noću je praznina koju je ostavio zaposjedala tihe sobe, vladala svim stvarima i ispunjala duge sate.

Riad Halabi otišao je u četvrtak uvečer, a Zulema je tek u petak ujutro primijetila da joj je muž otišao i tad je promrmljala njegovo ime. Bilo je to prvi put nakon dugog vremena da je pokazala nekakvo zanimanje, pa sam se uplašila da to može biti početak druge krize, ali se činilo da joj je postalo lakše kad je saznala da je otputovao. Da bih je zabavila, poslije podne sam je smjestila na dvorište i poslala otkopati nakit. Mjesecima ga nismo sunčale i nisam se mogla sjetiti skrovišta pa mi je trebalo više od sata dok nisam našla kutiju. Donijela sam je, stresla s nje zemlju i položila je pred Zulemu, vadeći komad po komad i skidajući patinu krpom, da zlatu vratim sjaj, a kamenju boju. Objesila sam joj naušnice i nataknila prsten na svaki prst, objesila lance i ogrlice o vrat, prekrila joj narukvicama ruke, i kad sam je tako ukrasila, otišla sam po zrcalo.

- Pogledajte kako ste lijepi, izgledate kao kakav idol...

- Pronaći drugo mjesto da ih sakriješ - naredila mi je Zulema na arapskom, skidajući nakit prije nego je ponovno uronila u apatiju. Pomislih kako je promjena skrovišta dobra ideja. Ponovno sam sve stavila u kutiju, umotala je u plastičnu vrećicu da je sačuvam od vlage i otišla iza kuće na neravan teren prekriven niskim raslinjem. Ondje sam iskopala rupu u blizini jednog drveta, zakopala paket, dobro utabala zemlju i oštrim kamenom napravila biljeg na deblu da mogu pronaći to mjesto. Pričali su mi da tako

rade seljaci s novcem. U tim je krajevima taj način štednje bio toliko čest da su mnogo godina kasnije, kad se gradila auto-cesta, traktori iskopali puno limenki prepunih kovanoga i papirnog novca koje je zbog inflacije izgubilo svu vrijednost. Predvečer sam Zulemi priredila večeru, stavila je u postelju i zatim još dugo šivala u hodniku. Nedostajao mi je Riad Halabi, u mračnoj kući jedva se čuo šum prirode, zrikavci su zanijemjeli, nije bilo ni daška vjetra. U ponoć sam odlučila poći u postelju. Upalila sam sva svjetla, zatvorila kapke na sobnim prozorima da ne ulaze žabe i ostavila stražnja vrata otvorena, da mogu pobjeći ako se pojavi Kamalov duh ili bilo koji drugi stanovnik mojih noćnih mora. Prije odlaska na počinak pogledala sam još jednom Zulemu i ustanovila da mirno spava, pokrivena samo jednom plahtom.

Kao i obično, probudila sam se s prvim suncem i otišla u kuhinju da skuham kavu, ulila je u lončić i prošla kroz dvorište da je odnesem bolesnici. U prolazu sam gasila svjetla koja sam prošle noći ostavila da gore i primijetila da su žarulje prljave od sprženih krijesnica. Stigla sam do njezine sobe, bešumno otvorila vrata i ušla. Zulema je gornjim dijelom tijela bila na postelji, a ostatkom na podu, raširenih nogu i ruku, glave prema zidu, modrocna kosa rasula joj se po jastuku, a crvena lokvica natapala je plahte i njezinu košulju. Osjetih miris jači od mirisa cvjetnih latica u lavorima. Približili se polako, stavih šalicu s kavom na stol, nagnuh se nad Zulemu i okrenuh je. Tad sam vidjela da je sama sebi pucala u usta iz pištolja i da joj je pucanj razorio nepce. Uzela sam pištolj, obrisala ga i stavila u ladicu u komodi, među odjeću Riada Halabija, gdje je uvijek i bio. Zatim sam tijelo gurnula na pod i promijenila plahte. Otišla sam po lavor s vodom, spužvu i ručnik, skinula gazdarici noćnu košulju i počela je prati, jer nisam htjela da je itko vidi tako neurednu. Zaklopila sam joj oči, pažljivo joj namazala vjeđe kajalom, počeshljala joj kosu i odjenula je u najbolju

noćnu košulju. Bilo mi je teško da je opet podignem na postelju, jer ju je smrt pretvorila u kamen.

Kad sam konačno pospremila taj nered, sjela sam kraj Zuleme da joj ispričam zadnju ljubavnu priču, dok je vani protjecalo jutro, čula se buka Indijanaca koji su s djecom, starcima i psima dolazili u selo da prose milostinju, kao i svake druge subote.

Plemenski poglavica - čovjek bez dobi, odjeven u bijele hlače i slamni šešir prvi je došao u kuću Riada Halabia. Došao je po cigarete koje mu je Turčin davao svakog tjedna, a kad je vidio da je trgovina zatvorena okrenuo se, i krenuo na stražnja vrata, koja sam ja prošle noći ostavila otvorena. Ušao je u dvorište, u to doba još uvijek hladno, ispred česme, ušao u hodnik i zavirio u Zuleminu sobu. Vidio me s praga i prepoznao istog trena, jer sam gaja obično posluživala u »Biseru Istoka«. Prošao je pogledom po čistim plahtama, namještaju od tamna, sjajna drveta, toaletnom stolicu sa zrcalom i četkama s drškom od izrađena srebra, tijelu moje gazdarice koja je u čipkasto spavaćici sličila svecu u kapelici. Primijetio je i hrpu krvava rublja kraj prozora. Približio mi se i bez riječi položio ruke na moja ramena. Tad sam osjetila kao da se vraćam iz velike daljine, s beskonačnim krikom što ga je nešto zadržavalo unutra.

Kasnije, kad je borbeno raspoložena policija upala otvarajući vrata udarcima noge i razbacujući se zapovijedima, ja se nisam makla, a i Indijanac je stajao na mjestu, ruku prekrivenih na prsima, dok se ostatak plemena skupljao u dvorištu kao gomila dronjavaca. Za njima su došli mještani, došaptavali se, gurali, motrili, zaposjedali Turčinovu kuću u koju nisu zakoračili od veselice pri dolasku rođaka Kamala.

Ugledavši prizor u Zuleminoj sobi, poručnik je hitro preuzeo situaciju u svoje ruke. Najprije je rastjerao znatiželjnike i ušutkao graju pucnjem u zrak, zatim je sve izbacio iz sobe da ne unište

otiske prstiju, kako je objasnio, i na kraju je meni stavio lisičine na zaprepaštenje svih, čak i vlastitih pomoćnika. Od vremena kad su dovodili zatvorenike iz kaznionice Santa Maria da krče teren za put, u Agua Santi nitko nije vidio lisičine.

- Ne miči se odavde - naredio mi je, dok su njegovi ljudi pregledavali sobu i, u potrazi za oružjem, otkrivali lavor i ručnike, zaplijenili novac iz trgovine i četke sa srebrnim drškom, gurali Indijanca koji je uporno htio ostati u sobi, ispred mene kad god su mi se oni približavali. U taj čas dotrčala je učiteljica Ines, još u jutarnjem haljetku jer je toga dana imala veliko spremanje. Pokušalaje govoriti sa mnom, ali joj poručnik nije dopustio.

- Ovo treba javiti Turčinu! - uzviknula je učiteljica, ali mislim da nitko nije znao kako bi ga našao.

Lavina buke, trke i naredbi izmijenila je dušu kuće. Računala sam da će mi trebati dva dana da operem podove i popravim sve štete. Pitala sam se kako Riad Halabi dopušta takvo nepoštivanje reda, a nije mi padalo na um da je na putu, nisam pronalazila ni racionalno objašnjenje ni kad su digli Zulemino tijelo umotano u plahtu. Otegnuti krik sličan fijuku zimskog vjetra i dalje mi je bio u grudima, i nisam ga mogla iščupati odande. Zadnje što sam vidjela prije nego su me odveli u policijski jeep bilo je lice Indijanca koji mi je govorio na uho nešto što nisam shvaćala.

Zatvorili su me u jednu od ćelija u Komandi, malu i toplu sobicu. Bila sam žedna, pa sam im pokušala reći da mi dadu vode. Riječi su se rađale u meni, rasle, penjale se, odzvanjale mi u glavi i pojavljivale mi se na usnama, ali nisam ih uspijevala istisnuti, lijepile mi se za nepce. Naprezala sam se da prizovem neki sretan prizor: majku kako mi plete kosu i pjeva neku pjesmu, djevojčicu kako jaše na strpljivim sapima balzamirane pume, valove koji prodiru u blagovaonicu stare usidjelice i njezina brata, smiješne karmine s Elvirom, odvažnu baku. Zaklopila sam oči i počela

čekati.

Dosta nakon toga jedan je narednik, koga sam osobno dan ranije u »Biseru Istoka« poslužila rakijom od trske, došao da me vidi. Pustio me da stojim ispred pisaćeg stola dežurnog oficira, a on je sjeo sa strane, za školsku klupu, i počeo sporo i neispisanim rukopisom zapisivati moju izjavu.

Soba je bila oličena tamnozeleno, uzduž zidova bio je niz metalnih klupa, a šefov je stol bio na razmjerno visoku postolju da bi odavao odgovarajući autoritet. Krila ventilatora na stropu micala su uzduh i plašila komarce, ali nisu razgonila vrućinu, tu upornu i vlažnu vrućinu. Sjetih se arapske česme kod kuće, vrckavog zvuka vode dok klokoće preko kamenja u dvorištu, velikog vrča s ananasovim sokom koji je učiteljica Ines pripremala za naše satove. Ušao je poručnik i stao preda me.

- Kako se zoveš - zaštektao je, a ja sam mu pokušala reći, ali riječi su mi opet negdje zapele i nisam ih uspijevala otkvačiti.

- To je Eva Luna, ona koju je Turčin jednom doveo s putovanja. Tad je bila još dijete, zar se ne sjećate da sam vam pričao o tome, gospodine poručnice? - rekao je narednik.

- Ti šuti, bitango, ne pitani tebe.

Prišao mi je zastrašujuće mirno, i sa smiješkom obišao oko mene, mjereći me od glave do pete. Inače je bio tamnopus, veseljak i frajer koji je slamao srca mladih žena u Agua Santi. Bio je u selu već dvije godine, donijela ga je plima zadnjih izbora kad je nekoliko funkcionara, uključujući i policijske, zamijenjeno novima iz partije koja je osvojila vlast. Ja sam ga poznala, jer je često dolazio k Riadu Halabiu i katkada ostajao igrati domino.

- Zašto sije ubila? Da je pokradeš? Govori se da je Turkinja bogata i da ima blaga zakopana u dvorištu. Odgovaraj, droljo! Gdje si zakopala nakit koji si joj ukrala?

Prošla je čitava vječnost dok se nisam sjetila pištolja, Zulemina

ukrućena tijela i svega što sam radila s njim prije nego je došao Indijanac. Konačno shvatih razmjere te nesreće, i tad mi se tek jezik sapleo pa nisam ni pokušala odgovoriti. Oficir je digao ruku, zamahnuo i udario me šakom. To je sve čega se sjećam. Probudila sam se u istoj sobi, privezana za stolac, sama, bili su mi skinuli haljinu. Najgora je bila žeđ, ah, sok od ananasa, voda sa česme... Danjeg svjetla nije bilo, a sobu je osvjetljavala svjetiljka koja je visjela sa stropa blizu ventilatora. Pokušala sam se pomaknuti, ali me boljelo cijelo tijelo, osobito opekotine od cigareta po nogama. Malo zatim ušao je narednik bez gornjeg dijela uniforme, znojne potkošulje i brade koju je trebao obrijati još pred nekoliko sati. Otrao mi je krv s usta i maknuo mi kosu s lica.

- Bit će najbolje da priznaš. Nemoj misliti da je gospodin poručnik gotov s tobom, to je tek početak... Znaš li što ponekad radi ženama?

Pokušala sam mu pogledom reći što se dogodilo u Zuleminoj sobi, ali stvarnost je ponovno izbljedadjela, a ja sam sebe samu vidjela kako sjedim na podu s licem među koljenima i pletenicom savijenom oko vrata, mama, zvala sam bez glasa.

- Tvrdoglavija si od mazge - promrmljao je narednik s iskrenim izrazom žaljenja na licu.

Otišao je po vodu i pridržao mi glavu da se napijem, zatim je smoćio rupčić i pažljivo mi obrisao ožiljke na licu i vratu. Pogledi su nam se sreli i nasmiješio mi se kao otac.

- Htio bih ti pomoći, Eva, ne bih htio da te dalje muči, ali ja ovdje nisam gazda. Reci mi kako si ubila Turkinju i gdje si sakrila sve što si pokrala pa ću se nagoditi s poručnikom da te odmah pošalje sucu za maloljetnike. Hajde, reci mi... što ti je? Zar si zanijemjela? Dat ću ti još vode, da vidimo hoćeš li doći k sebi pa da se možemo sporazumjeti.

Popila sam tri čaše jednu za drugom, a prolazak hladne

tekućine kroz grlo toliko mi je prijao da sam se nasmiješila. Tad mi je narednik odvezao ruke, obukao haljinu i podragao me po licu.

- Sirotice... Poručnika neće biti još nekoliko sati, otišao je vidjeti film i iskapiti nekoliko piva, ali vratit će se, to je sigurno. Kad dođe, ja ću te lupiti da se ponovno onesvijestiš, možda te tako ostavi na miru do jutra... Hoćeš li kave?

Vijest o događaju stigla je do Riada Halabia puno prije nego što su je objavile novine. Poruka je stigla do grada putujući od usta do usta tajnim stazama, prošla je kroza sve ulice, svratišta i skladišta turske robe dok nije stigla do jedinog arapskog restorana u zemlji, u kojem je pored arapskih jela, bliskoistočne glazbe i parne kupelji na drugom katu, kreolka prerušena u odalisku improvizirala specijalni ples sa sedam velova. Jedan od konobara prišao je stolu za kojim je Riad Halabi uživao u miješanom jelu iz svog kraja, i predao mu poruku pomoćnog kuhara, koji je bio rodom iz plemena indijanskog poglavice. Tako je on saznao u subotu uvečer, poput munje potjerao kamiončić prema Agua Santi i uspio stići drugog dana ujutro, baš na vrijeme kako me poručnik ne bi ponovno ispitivao.

- Predajte mi moju djevojčicu - zahtijevao je.

Kad sam, opet gola i privezana za stolac u zelenoj sobi, čula gazdin glas, skoro ga nisam prepoznala jer je prvi put govorio tim zapovjedničkim tonom.

- Ne mogu pustiti osumnjičenu, Turčine, shvati i ti mene - rekao mu je poručnik.

- Koliko tražiš?

- U redu. Dođi u ured da porazgovaramo u četiri oka.

Nije me uspio poštediti skandala. Moje slike s lica i iz profila, s crnim flasterom na očima jer sam još uvijek bila maloljetna, razaslane su svim novinama u gradu i malo zatim pojavile se u crnoj kronici pod čudnim naslovom: »Smrt od vlastite krvi«,

optužujući me da sam ubila ženu koja me spasila iz potoka. Još čuvam komadić papira, žućkast i izlomljen poput suhe laticе, na kojem je priča o strahovitom zločinu što ga je izmislio tisak a pročitala sam je toliko puta, da sam u nekim trenucima u životu povjerovala da je istina.

- Uredi je malo, pa ćemo je dati Turčinu - naredio je poručnik nakon razgovora s Riadom Halabijem.

Narednik me opraо kako je najbolje umio, ali mi nije htio obući haljinu jer je bila umrljana Zuleminom i mojom krvlju. Ja sam se toliko znojila da me radije umotao u mokar gunj da ne budem gola i da me usput osvježi. Uredio mi je nekako i kosu, ali sam i tako izgledala jadno. Kad me ugledao, Riad Halabi samo je kriknuo.

-Što su napravili s mojom djevojčicom?

- Ne pravi gužvu, Turčine, možeš joj samo još nauditi - odgovorio mu je poručnik.

- Pravim ti uslugu, jer dužnost bi mi bila da je držim u zatvoru dok se sve ne rasvijetli. Tko ti kaže da nije ubila tvoju ženu?

- Vi znate da je Zulema bila luda i da se sama ubila!

- Ja ništa ne znam. To nije dokazano. Vodi djevojčicu i ne gnjavi me, jer se još uvijek mogu predomisliti.

Riad Halabi zagrlio me i polako smo pošli prema izlazu. čim smo izišli i pojavili se na vratima, ugledali smo pred Komandom sve susjede i nekoliko Indijanaca, koji su bili ostali u mjestu, kako nepomično motre s drugog kraja trga. Kad smo izišli iz zgrade i krenuli prema kamiončiću, plemenski je poglavica počeo udarati nogama o zemlju u čudnom plesu, proizvodeći mukli zvuk bubnjeva.

- Odlazite svi u govna dok vas nisam mecima rastjerao - odgovorio je bijesno poručnik.

Učiteljica Ines nije se mogla suzdržati pa je, upotrijebivši autoritet tolike godine izgrađivan u razredu, stupila preda nj i,

gledajući ga u oči, pljunula preda nj.

- Bog će te kazniti, nevoljnice, rekla je tako jasno da je svi možemo čuti.

Narednik je zakoraknuo unatrag plašeći se najgorega, ali poručnik se nevoljko nasmiješio i nije ništa odgovorio. Nitko se nije ni pomaknuo sve dok me Riad Halabi nije posjeo na sjedalo u kamiončiću i uključio motor, tek tad su se Indijanci počeli udaljavati prema cesti koja vodi u prašumu, a mještani se razilazili mrseći kletve na račun policije. To se događa zato što dovode ljude izvana, nijedan od tih bezdušnika nije se ovdje rodio, da jest, ne bi se tako nadmeno ponašao, bjesnio je moj gazda u kamiončiću.

Ušli smo u kuću. Vrata i prozori bili su otvoreni, ali je po sobama još lelujaao dah užasa. Sve je bilo opljačkano

- Žandari, rekoše susjedi; Indijanci, rekoše žandari - izgledalo je kao bojno polje, nije bilo radija ni televizije, pol porculana bilo je razlupano, u skladištu nered, roba razbacana, a vreće žita, brašna i kave, poderane. Pridržavajući me i dalje oko struka, Riad Halabi pogledom je prešao preko tih ostataka tajfuna, ne misleći na štetu, i odveo me do postelje na kojem je prošlog dana ležala njegova žena.

- Kako su te samo udesili, psi jedni... - rekao mi je odijevajući me.

Tad mi se konačno vratio govor, riječi su izlazile poput nezadrživa štopota, jedna za drugom, golemi nos ciljao je u mene, a nije me vidio, ona ga je, bjelja nego ikad, lizala i sisala, zrikavci u vrtu i noćna vrućina, svi se znoje, znoje se i oni i ja, nisam mu rekla da bismo mogli zaboraviti, a on je ipak otišao, ispario je poput opsjene, ona ga je zajahala i progutala ga, plačimo Zulemo jer nam je otišla ljubav, vitka i snažna, tamni nos ulazi u nju a ne u mene, samo u nju, pomislih da će ona ponovno početi jesti i tražiti

da joj pričam i izlažem zlato suncu, zato vam nisam rekla, gospodine Riad, hitac iz pištolja i usta su joj se raspuknula kao i vama, Zulema sva u krvi, kosa u krvi, košulja u krvi, kuća preplavljena krvlju a zrikavci užasno graje, ona ga je zajahala i progutala, on je pobjegao, svi su znojni, Indijanci znaju što je bilo a zna i poručnik, recite mu da me ne dira, da me ne tuče, kunem vam se, ja nisam čula hitac iz pištolja, ušao joj je u usta i raznio joj nepce, ja je nisam ubila, odjenula sam je da je vi ne vidite takvu, oprala sam je, kava je još uvijek u šalici, ja je nisam ubila, to je ona napravila, ona sama, recite im da me puste, da nisam ja, nisam ja, nisam ja...

- Znam, dijete moje; šuti, molim te.

Riad Halabi zibao me plačući od srdžbe i sažaljenja. Gospođica Ines i gazda stavljali su mi obloge od leda na masnice, a zatim su moju najbolju opravu obojili crnom anilinskom bojom, za pokop. Drugog dana sam još bila u groznici i sva izobličena u licu, ali učiteljica je tražila da se odjenem u crno od glave do pete, u tamne čarape i veo preko glave, kao što je i običaj, da pribivam Zuleminu pokopu, koji je počeo znatno poslije uobičajena dvadeset i četiri sata jer nisu mogli naći sudskog liječnika da napravi autopsiju.

- Treba presresti ogovaranja, rekla je učiteljica.

Svećenik nije došao, da potvrdi kako nije posrijedi zločin, kako su tvrdili žandari, nego samoubojstvo. Cijela je Agua Santa, iz poštovanja prema Turčinu i prkoseći poručniku, prošla pored rake, i svi su me zagrlili i izrazili mi sućut kao da sam zaista Zulemina kći, a ne osumnjičena za njenu smrt.

Za dva dana već sam se osjećala bolje i bila kadra pomoći Riadu Halabiju da dovede u red kuću i trgovinu. Život je počeo iznova ne spominjući Zulemino i Kamalovo ime, ali se oboje pojavljivalo u hladovini u vrtu, u kutovima soba, u polumraku kuhinje, on gol i zažarena pogleda, a ona netaknuta, gojazna, bijela,

neumrljana krvlju i sjemenom, kao da živi prirodnom smrću. Unatoč predostrožnosti učiteljice Ines, klevete su se širile i bujale poput kvasca, pa su isti oni koji su tri mjeseca prije bili spremni prisegnuti u moju nevinost, počeli ogovarati da živim s Riadom Halabijem pod istim krovom, a nismo vezani nikakvom razumljivom obiteljskom vezom. Kad se priča uvukla kroz prozore i ušla u kuću, bila je već zastrašujućih razmjera: Turčin i ta kućka ljubavnici su, ubili su rođaka Kamala i bacili tijelo u rijeku da ga dokrajče piranje, jedna je žena od toga izgubila pamet, pa su i nju ubili da ostanu sami u kući, a sad danju i noću blude i žive kao muslimanski bezvjerci, jedan čovjek, nije on kriv, ta mu je vještica pomutila pamet.

- Ja ne vjerujem u te gluposti što se pričaju po selu, Turčine, ali gdje ima dima, ima i vatre. Morat ću ponoviti istragu, ovo ne može ovako ostati zaprijetio mi je poručnik.

- Koliko tražite sada?

- Dođi u ured pa ćemo porazgovarati.

Tad je Riad Halabi shvatio da te ucjene neće nikad prestati i da svemu tome kraja nema. Nikad neće biti kao prije, narod će nam učiniti život nemogućim, došlo je vrijeme da se razdvojimo. Priopćio mi je to te noći, pomno birajući riječi dok je sjedio u dvorištu kraj arapske česme, u košulji od besprijeckorno bijelog batista. Nebo je bilo jasno, razaznavala sam njegove velike tužne oči, dvije vlažne masline, i mislila na dobro koje sam dijelila s tim čovjekom, na karte i domino, na čitanje početnice poslijepodne, na kino-predstave, na sate provedene u spremanju jela...

Shvatila sam da prema njemu osjećam iskrenu ljubav iz zahvalnosti. Nekakav blag osjećaj prostrujao mi je duž nogu, zažario mi pogled. Približila sam se, okrenula stolac na kojem je sjedio i prvi put u tom dugom zajedničkom životu usudila sam ga se dotaknuti. Položila sam mu ruku na ramena, a bradu na glavu.

On se na trenutak nije micao, možda je predosjećao što će se dogoditi i htio je da se dogodi jer je izvadio svoj stidni rupčić i pokrio usta. Ne, ne tako, rekla sam mu, uzela mu ga i bacila na tlo, zatim sam obišla oko stolca i sjela mu na koljena, obgrlila mu vrat rukama, sasvim blizu, i gledala ga ne trepnuvši. Mirisao je po čistome, po tek izglaćanoj košulji, po lavandi. Poljubila sam ga u obrijani obraz, u čelo, u čvrste, crnolute ruke.

- Jao meni, dijete, uzdahnuo je Riad Halabi, i ja osjetih kako mi njegov mlačni dah klizi vratom, kako mi šeta ispod bluze.

Koža mi se naježila od zadovoljstva i ukrutila mi grudi. Shvatila sam da nikad nisam bila tako blizu nekome i da me već stoljećima nitko nije pomilovao. Uхватила sam mu lice rukama, polako se približila i dala mu dugačak cjelov, privikavajući se na čudan oblik tih usta, dok mi je okrutna vrućina palila kosti i potresala utrobu. On se za trenutak možda borio protiv vlastite želje, ali se odmah opustio i počeo slijediti moju igru, istražujući i on mene, sve dok napetost nije postala nesnosna, pa smo se odvojili da dođemo do zraka.

- Nitko me nikad nije poljubio u usta - promrmljao je.

- Ni mene.

I povedoh ga za ruku prema spavaćoj sobi.

- Stani, dijete, ne bih ti htio napraviti nažao...

- Otkad je Zulema umrla nisam imala menstruaciju. To je od straha, kaže učiteljica... ona misli da zato neću moći imati djece - zacrvenjen se.

Ostali smo skupa cijelu noć. Riad Halabi cijelog je života izmišljao načine približavanja s rupčićem na licu. Bio je ljubazan i tankočutan, željan da ugoditi i da bude prihvaćen, zato je i istražio sve moguće načine vođenja ljubavi bez dodira ustima. Pretvorio je ruke i ostatak svoga teškog tijela u osjetljiv instrument, kadar ugadati raspoloženoj ženi sve dok ne doživi vrhunac sreće. Taj je

susret oboma bio tako presudan da je mogao prerasti u svečani obred, ali je ipak ispao veseo i ugodan. Ušli smo u vlastiti prostor u kojemu nije bilo prirodnog vremena i tih smo sati proživjeli potpunu intimnost, ne misleći ni na što osim na nas same, zaigrane i poročne prijatelje koji se međusobno nude i daju.

Riad Halabi bijaše mudar i nježan, i te mi je noći pružio takav užitak, da s mnogim muškarcima u mnogim kasnijim noćima nisam osjetila takvu puninu. Bila sam zahvalna vlastitoj senzualnosti jer mi je bila velikodušna, upoznala sam vlastito tijelo, shvatila da sam rođena za ta zadovoljstva i više ne mogu ni zamisliti život bez Riada Halabia.

- Pusti me da ostanem s tobom - molila sam ga u zoru.
- Prestar sam ja za tebe, dijete. Kad ti dođeš do tridesete, ja ću biti olinjali starac.
- Meni to ne smeta. Iskoristit ćemo sve vrijeme koje budemo skupa.
- Zli jezici nikad nas neće ostaviti na miru. Ja sam već prošao život, a ti ga još nisi ni započela. Moraš otići iz ovog sela, promijeniti ime, obrazovati se, zaboraviti sve što se dogodilo. Ja ću ti uvijek pomagati, ti si meni više od kćeri...
- Ne idem, hoću da ostanem s tobom. Ne obaziri se na to što ljudi govore.
- Moraš me poslušati, ja znam što govorim. Zar ne vidiš da više znam o svijetu od tebe? Mučit će nas dok ne poludimo, ne možemo živjeti izvan svijeta, to ne bi bilo pravedno prema tebi, ti si još dijete.

Nakon duže stanke dodao je:

- Već danima hoću da te nešto upitam. Znaš li gdje je Zulema sakrila nakit?
- Znam.
- Dobro, ne moraš mi reći. Sad je tvoj, ali ostavi ga tamo gdje

jest, jer ti još uvijek ne treba. Dat ću ti novaca da možeš živjeti u gradu, da ideš u školu i stekneš zvanje, tako da ne moraš ovisiti ni o kome, čak ni o meni. Sve ćeš imati, dijete moje. Zulemin te nakit čeka, to će ti biti miraz kad se udaš.

- Ja se neću udati ni za koga osim za tebe, ne izbacuj me, molim te.

- Ja to radim zato što te puno volim, Eva, ti to još ne možeš shvatiti.

- Nikad neću shvatiti! Nikad!

- Pst, nemojmo sada o tome, dođi, ostalo nam je još nekoliko sati.

Ujutro smo skupa odpješačili do trga. Riad Halabi nosio je kovčeg pun nove odjeće koju mi je spremio, a ja sam koračala šutke, uzdignute glave i prkosna pogleda, da nitko ne primijeti da jedva susprežem plač. Bio je to dan kao i svaki drugi, djeca su se u to doba igrala na ulici a babe izvlačile stolce na pločnik, gdje su sjedile s lavorom na krilu i zrnale kukuruz. Selo nas je neumoljivo slijedilo pogledom sve do autobusne postaje. Nitko mi nije mahnuo rukom za rastanak, niti poručnik, koji je baš tada morao proći onuda u jeepu, okrenuo je glavu kao da ništa ne vidi, držeći se time svog dijela dogovora.

- Neću ići - preklinjala sam ga zadnji put.

- Ne otežavaj, Eva.

- Hoćeš li dolaziti u grad da me vidiš? Obećaj mi da ćeš uskoro doći i da ćemo opet voditi ljubav.

- Život je dug, dijete moje, pun je iznenađenja, svašta se može dogoditi.

- Poljubi me.

- Ne mogu, gledaju nas. Uđi u autobus i ne izlazi do grada. Tamo sjedni na taksi i neka te odveze na adresu koju sam ti zapisao, to je pansion za djevojke, učiteljica Ines telefonom je

govorila s direktoricom, tamo ćeš biti na sigurnom.

Gledala sam ga kroz prozor kako stoji s rupčićem na ustima. Provezla sam se istim putem kojim me Riad Halabi usnulu dovezao prije puno godina. Pred očima mi se nizali začuđujući krajobrazi, ali ja ih nisam vidjela jer mi je pogled bio uprt unutra, još uvijek zaslijepljen otkrićem ljubavi. Tog trenutka spoznala sam da ću do kraja života moći prizivati taj osjećaj zahvalnosti čim pomislim na Riada Halabia, a tako je zaista i bilo.

Ipak, za vrijeme putovanja pokušala sam se otresti te mlitave prepuštenosti osjećajima i skupiti hladnokrvnosti koja mi je trebala da ispitam vlastitu prošlost i vlastite mogućnosti. Do tada sam živjela pod tuđom komandom, gladna nježnosti, bez ikakve druge perspektive osim sutrašnjice slične današnjici, i bez ikakva imetka osim vlastitih priča. Trebalo je neprestano bodriti maštu da bih nadomjestila sve ono što mi je nedostajalo. Čak je i majka bila samo nestalna sjena koju sam svakodnevno morala citati da je ne bih izgubila u labirintima sjećanja. Ponavljala sam svaku riječ izgovorenu prošle noći i shvatila da je ljubavnički odnos s čovjekom koga sam pet godina voljela kao oca, nepovredljiv naum. Pogledala sam vlastite ruke, otvrdle od kućanskih poslova, pogladila lice pipajući oblik lubanje, uronila prste u kosu i s uzdahom rekla: dosta. Ponovila sam naglas: dosta, dosta, dosta. Zatim sam iz lisnice izvadila papir s imenom pansiona za djevojke, zgužvala ga i bacila kroz prozor.

Baš kad sam stigla, u gradu je vladao metež. Izišavši iz autobusa s kovčegom u ruci, osvrnuh se oko sebe i primijetili da se zbiva nešto uzbudljivo, policija je trčala uza same kućne zidove i između parkiranih automobila, a u blizini se čuli pucnji. Na vozačev upit zaurrali su da brzo iziđemo, jer netko puca iz zgrade na uglu. Putnici su pokupili prtljagu i brzo se razišli u različitim pravcima. Ja sam smeteno išla za njima, nisam znala kamo bih pošla, nisam

se uopće sjećala grada. Izišavši izvan kolodvora primijetila sam da nešto lebdi u zraku, sve je zračilo napetošću, ljudi su zatvarali vrata i prozore, trgovci spuštali metalna vrata na trgovinama, ulice se počele prazniti. Htjedoh pozvati taksi da se maknem odatle što prije, ali se nijedan nije zaustavio, a kako nije bilo ni dragih vozila, nije mi preostalo drugo nego da nastavim pješice, u novim cipelama koje su me tiskale.

Začuh grmljavinu i, pogledavši u nebo, vidjeh helikopter kako kruži poput izgubljene muhe zunzare. Nekoliko ljudi žurno je prošlo kraj mene pa sam pokušala saznati što se događa, ali nitko nije pravo znao; državni udar, bilo je sve što sam uspjela načuti. Tada nisam znala što znače te riječi, ali sam nagoniski nastavila hodati bez određenog cilja, osjećajući svaki čas sve veću težinu kovčega.

Pol sata kasnije prošla sam ispred hotela, naizgled skromna, i ušla, računajući kako ću imati novaca da ondje provedem neko vrijeme. Slijedećeg dana počela sam tražiti posao. Svakog jutra izlazila sam puna nade, a poslije podne sam se vraćala iscrpljena. Pošto bih pročitala novinske oglase, javljala sam se na sva mjesta gdje se tražilo osoblje, ali nakon nekoliko dana shvatila sam da, ako nisam spremna plesati gola ili posluživati goste u gostionici, mogu biti jedino služavka, a toga mi je bilo dosta. Nekoliko sam puta, u trenucima očaja, zamalo digla telefonsku slušalicu i nazvala Riada Halabia, ali sam se suzdržala. Na kraju je vlasnik hotela, koji je uvijek sjedio u portirnici i gledao me kako izlazim i ulazim, pogodio moje muke i ponudio mi pomoć. Objasnio mi je da je bez preporuke teško naći posao, osobito u tim danima velikih političkih nemira, i dao mi posjetnicu za neku svoju prijateljicu.

Stigavši do te adrese, shvatila sam da sam u blizini Ulice Republika, i prvo što mi je palo na pamet bilo je da pobjegnem, ali sam promislila i zaključila da ništa neću izgubiti ako se raspitam.

Međutim, nisam uspjela pronaći kuću jer me povukla strka na ulici. Nekoliko mladića protrčalo je kraj mene i povuklo me za sobom do malog trga ispred crkve koja je pripadala Sjemeništu. Studenti su mahali rakama, izvikivali lozinke, a ja usred svega toga nisam shvaćala kog vruga traže. Neki je mladić iz sveg glasa optuživao vladu da se prodala imperijalizmu i izdala narod, a druga dvojica uzverala se na crkveno pročelje i izvjesila zastavu, dok su ostali vikali uglas:

- No pasardn, no pasardn!

U taj čas pojavila se grupa vojnika i prešla na udarce i metke. Potrčala sam u potrazi za zaklonom gdje bih mogla pričekati da se smiri nered na trgu i ritam mog disanja. U taj tren primijetila sam da su pobočna vrata na crkvi poluotvorena pa sam bez razmišljanja šmugnula unutra. Buka izvana dopirala je unutra, ali je bila prigušena, kao da se događaji na ulici zbivaju u nekom drugom vremenu. Sjela sam na najbližu klupu i odjednom osjetila sav umor nakupljen tih dana, stavila sam noge na poprečnicu i naslonila glavu na naslon. Mir u crkvi vratio mi je malo-pomalo spokoj, osjećala sam se dobro u tome hladovitom skrovištu okružena stupovima i nepomičnim svecima, uvijena u tišinu i svježinu. Pomislih na Riada Halabia i zaželjeh da sam kraj njega, kao i svakog poslijepodneva svih prošlih godina, s njim u dvorištu u vrijeme zalaska sunca. Stresla sam se pri pomisli na ljubav, ali sam je odmah odagnala. Kasnije sam, primijetivši da je jeka s ulice utihnula i da na prozorska stakalca prodire manje svjetlosti, zaključila da je prošlo dosta vremena pa sam pogledala uokolo. Tad sam u drugoj klupi ugledala ženu takve ljepote da sam je na trenutak zamijenila za božansko priviđenje. Okrenula se i prijazno mi se obratila.

- Jesu li i tebe uhvatili u gužvi? - upitala me prekrasna neznanka glasom kao iz podruma, prilazeći i sjedajući kraj mene.

- Svud su nemiri, kažu da su se studenti zabarikadirali na Sveučilištu i da se pobunilo nekoliko pukova vojske, ova je zemlja živi nered, ovako nam demokracija neće potrajati.

Gledala sam je zgranuta, analizirajući njene kosti kao u brzonoge životinje, fine dugačke prste, tragičan pogled, klasičnu liniju nosa i brade, i učinilo mi se da je poznam otprije, ili da sam barem slutila da postoji. I ona je mene pogledala uz zagonetan smiješak na namazanim usnama.

- Ja sam tebe već negdje vidjela...

- Mislim da sam i ja tebe.

- Da... - Zar me ne prepoznaješ? To sam ja, Melecio.

- Zar je moguće? ... Što ti se dogodilo?

- Jesi li čula za reinkarnaciju? To ti je kao da se ponovno rodiš.

Recimo da sam se reinkarnirala.

Opipala sam joj gole ruke, ogrlice od bjelokosti, kovrču u kosi, ponovno uzbuđena što se nalazim pred bićem proizašlim iz moje vlastite mašte. Melecio, Melecio, provalilo je iz mene pod teretom dragih uspomena koje sam čuvala još od vremena provedenih kod Gospođe. Vidjela sam kako joj suze, crne od šminke, polako klize niz ono savršeno lice, privukoh je da je zagrlim, isprva sramežljivo, a zatim, ne susprežući radost: Melecio, Eva, Melecio...

- Nemoj me zvati tako, sad mi je ime Mimi.

- Sviđa mi se, dobro ti stoji.

- Kako smo se promijenili! Ne gledaj me tako, sad nisam peder nego transeksualac.

-Što?

- Ja sam se greškom rodila kao muško, ali sad sam žena.

- Kako si to izveo?

- Bolno.

Oduvijek sam znala da nisam kao ostali, ali tek sam u zatvoru odlučila izvrnuti ruku prirodi. A naš susret čini mi se kao čudo... i

k tome baš u crkvi.

- Ima već valjda dvadeset godina da nisam bila u crkvi - nasmijala se Mimi brišući zadnje suze.

Melecia su zatvorili za vrijeme Kurvanjske bune, one znamenite javne pobune koju je baš on započeo onim nesretnim pismom Ministarstvu unutrašnjih poslova o podmićivanju policije. Razorili su kabaret u kojem je radio, ne dajući mu vremena da se normalno odjene, i odveli ga u bikiniju od lažnih bisera i dijamanta, s repom od nojeva perja, vlasuljom od svijetle kose i srebrnkastim sandalama. Njegova pojava u kasarni izazvala je salve smijeha i uvreda, grozno su ga izmlatili i stavili četrdeset sati u ćeliju s najopasnijim zatvorenici. Kasnije su ga odveli psihijatra koji je ispitivao metodu liječenja homoseksualnosti izazivanjem bljuvanja. Taj ga je šest dana i šest noći podvrgavao lijekovima dok jadnik nije zamalo umro, i pokazivao mu fotografije sportaša, baletana i muških manekena, uvjeren da će proizvesti uvjetovani refleks gađenja prema vlastitom spolu. Šestog je dana Melecio, inače mirne naravi, izgubio strpljenje, skočio liječniku za vrat, počeo ga gristi poput hijene, i da ga nisu odmakli, bio bi ga udavio vlastitim rukama. Zaključili su da je razvio gađenje prema psihijatru, ustvrdili da je neizlječiv i poslali ga u kaznionicu Santa Maria u koju se slali prijestupnike koji se nisu mogli ni nadati procesu i one političke uznike koji su uspijevali preživjeti istragu.

U kaznionici, podignutoj za Dobročiniteljeva vremena, a osuvremenjenoj novim rešetkama i ćelijama za Generalove diktature, bilo je mjesta za trista zatvorenika, ali ondje ih se tiskalo preko tisuću i pet stotina. Melecia su vojnim avionom prebacili u nekakvo napušteno selo, bogato u vrijeme zlatne groznice, a gotovo propalo otkako je počela naftna era. Odanle su ga, zavezana kao živinu, odvezli prvo u kamiončiću a zatim brodom u pakao u kojem je trebao ostati do kraja života. Bio mu je dovoljan

jedan pogled da procijeni razmjere vlastite nesreće. Zid visok preko metar i pol, a navrh njega željezne šipke, iza njih zatvorenici pogleda uprtih u nepromjenljivo zelenilo i u žutu riječnu vodu.

- Slobodu, slobodu, stali su preklinjati kad se približio auto poručnika Rodrigueza, koji je dopratio novu grupu zatvorenika da bi obavio tromjesečnu inspekciju.

Otvorila se teška metalna vrata, i oni su prošli do zadnjeg kruga, gdje ih je dočekala razularena gomila. Melecia su odveli ravno u paviljon za homoseksualce; ondje su ga stražari ostavili najiskusnijima od svih prijestupnika da ga dokrajče. Imao je u svemu tome i sreće, jer su ga ostavili u Haremu, u kojem je pedesetorica privilegiranih raspolagala jednim nezavisnim sektorom i sama se organizirala da bi preživjela.

- U to doba nisam znala za Maharishia i nisam imala nikakve duhovne pomoći rekla je Mimi, drhteći pri tim sjećanjima, vadeći iz lisnice sličicu u bojama na kojoj je bio neki bradonja u proročkoj halji, okružen zvjezdanim simbolima.

- Spasila sam se ludila jer sam znala da me Gospođa neće napustiti. Sjećaš li se nje? To je prava prijateljica, nije odahnula dok me nije izbavila, mjesece i mjesece podmazivala je suce, povlačila svoje veze kod vlade, čak je govorila s Generalom osobno da me izbavi odande. Kad je godinu dana kasnije izišao odande, Melecio više ni po čemu nije bio onaj stari. Malarija i glad odnijeli su mu dvadeset kila, zaraza u debelom crijevu silila ga je da hoda pognut poput starca, a nasilje koje je iskusio probilo mu je branu između osjećaja pa je iz plača prelazio ravno u histeričan plač bez ikakva prijelaza. Izišao je na slobodu ne vjerujući ni sam da se to zaista događa, uvjeren da je posrijedi zamka kako bi ga optužili za pokušaj bijega i opravdali pucanj u leđa, ali bio je tako slab da se prepustio sudbini. Prebacili su ga lađom preko rijeke, a zatim su ga automobilom odvezli do napuštenog sela.

Izlazi, pederčino, gurnuli su ga, i on je pao na koljena na zlatnožutu prašinu i tako čekao smrtonosni hitac, ali nije ga dočekaao. čuo je kako se automobil udaljuje, pogledao gore i našao se pred Gospođom, koja ga u prvi trenutak nije prepoznala. Čekala ga je s iznajmljenim avionom i odletjela s njim ravno u grad, u bolnicu. Godinu dana prije toga skupila je puno novaca prodajom prostitutki pomorskim kanalima i sad je sve stavila na raspolaganje Meleciju.

- Živa sam zahvaljujući njoj - ispričala mi je Mimi.

- Morala je emigrirati. Da mi mama nije tu, nabavila bih putnicu s ovim novim imenom i otišla živjeti s njom. Gospođa nije emigrirala svojom voljom nego je pobjegla pred sudom, primorana zbog skandala oko dvadeset i pet mrtvih djevojaka, pronađenih na brodu na putu za Curasao.

Slušala sam o tome preko radija kod Riada Halabia prije nekoliko godina i još sam se dobro sjećala tog slučaja, ali nisam mogla ni pomisliti da se radilo o dami s onom velikom guzom, u čijem domu me ostavio Humberto Naranjo. Bila su to mrtva tijela djevojaka iz Dominikanske Republike i sa Trinidada, krišom ukrcanih u hermetički zatvorenu rupu u kojoj je bilo zraka za dvanaest sati. Zbog birokratske zavrzlake ostale su dva dana zatvorene u prostoru za brodski tovar. Prije dolaska, žene su dobivale plaću u dolarima i obećanje za dobar posao. Gospođa je odgovarala za taj dio posla i to je vodila pošteno, ali čim su stizale na odredište, oduzimali su im dokumente i smještali ih u bordele najniže vrste u kojima su ih upletali u mrežu prijetnji i dugova.

Gospođa je zamalo završila u zatvoru, pod optužbom da rukovodi mrežom trgovine droljama, ali moćni prijatelji i tad su joj pomogli, pa je na vrijeme nestala s lažnim dokumentima. Nekoliko godina živjela je od najamnine, nastojeći da ne privlači pozornost, ali njezin stvaralački duh tražio je ispušni ventil, pa je na kraju

otvorila posao sa sadomazohističkim pomagalicama koji joj je krenuo tako dobro, da su sa sve četiri strane svijeta stizale narudžbe za pojaseve nevinosti za muškarce, za bičeve sa sedam repova, za pseće ogrlice za ljude i za mnoge druge naprave za ponižavanje.

- Uskoro će noć, bit će najbolje da krenemo - rekla je Mimi.

- Gdje stanuješ?

- Zasad u hotelu. Tek sam došla, a dosad mi boravište bijaše Agua Santa, mjestance dosta udaljeno odavde.

- Možeš živjeti kod mene, ja sam sama. - čini mi se da bih morala naći vlastiti put.

- Samoća nikome ne čini dobro. Idemo k meni pa ćemo vidjeti što ti najbolje odgovara kad prođe ova gužva - rekla je Mimi, popravljajući šminku pred džepnim zrcalom, pomalo zbunjena zbog svih promjena tog dana.

Stan je bio u blizini Ulice Republika, odmah do žutih fenjera i crvenih svjetiljaka. Onih dvjesta metara nekoć namijenjenih umjerenim grijesima pretvorilo se u labirint plastike i neona, u sklop hotela, barova, kava-nica i bordela svake vrste. Ondje je bila i Kazališna kavana, najbolji francuski restoran u gradu, Sjemenište i nekoliko stambenih zgrada, jer je u glavnom gradu, kao u cijeloj zemlji, sve bilo naopačke. Gospodske vile dizale se tik do bijednih stračara, i kad god su se novopečeni bogatuni pokušali nastaniti u neku elitnu četvrt, nakon godine dana već su bili okruženi barakama novih siromaha. Ova urbanistička demokracija protezala se i na ostale vidove života u zemlji, pa je zato katkad bilo teško razlikovati ministra od njegova šofera, jer su obojica izgledala kao da pripadaju istom društvenom staležu, odijevali se slično i ophodili se drsko, što se na prvi pogled moglo pobrkati s lošim odgojem, a zapravo se radilo o čvrstom osjećaju vlastitog dostojanstva.

- Sviđa mi se ova zemlja - rekao je jednom Riad Halabi u kuhinji kod učiteljice Ines.

- Bogati i sirotinja, crnci i bijelci, svi su ista klasa, isti narod. Svatko se osjeća gospodarom tla po kojem hoda, nema hijerarhije ni protokola, nitko ne nadmašuje nikoga po rođenju ni po imetku. U nas je sasvim drukčije, ima puno kasta i pravila, čovjek se tamo uvijek rađa i umire na istom mjestu.

- Ne povodite se za prividom, Riade - odvrtila mu je učiteljica Ines.

- Ova zemlja je poput kolača od lisnatog tijesta.

- Jest, ali svatko može napredovati ili nazadovati, može biti milijunaš, predsjednik ili prosjak, već prema vlastitom naporu, sreći ili Alahovoj nakani.

- Tko je vidio bogata Indijanca, ili crnca na mjestu generala ili bankara?

Učiteljica je bila u pravu, ali nitko nije htio priznati da je rasa važna u tim pitanjima, jer su se svi hvalili svojom crnoputošću. Useljenici pridošli iz svih kutaka planeta izjednačili se s njima bez predrasuda, pa ni Kinezi nakon nekoliko generacija nisu mogli tvrditi da su čisti Azijati. Samo se stara oligarhija, potekla iz vremena prije Nezavisnosti, razlikovala po tipu i boji puti, ali nikad nisu međusobno govorili o tome, jer bi to bio neoprostiv manjak obzira u društvu koje se naizgled ponosilo miješanom krvlju. Bila je to obećana zemlja unatoč kolonijalizmu, vođama i tiranima u njenoj prošlosti, zemlja slobode, kako je govorio Riad Halabi.

- Ovdje novac, ljepota ili talent otvaraju sva vrata - objasnila mi je Mimi.

- Ja ovo prvo dvoje nemam, ali uvjeren sam da mi je želja za pričanjem priča nebeski dar ... - Zapravo, nisam bila sigurna može li se to praktično primijeniti, dotad mi je služilo samo da životu pridodam malo živosti i pobjegnem u druge svjetove kad mi

stvarnost postane nesnošljiva; pričanje priča činilo mi se zastarjelim zbog napretka radija, televizije i filma, mislila sam da je sve što se prenosi radio-valovima ili na filmskom platnu istinito, a moje su priče uvijek bile hrpa laži za koje ni sama nisam znala otkud ih izvlačim.

- Ako ti se to sviđa, ne moraš ništa drugo ni raditi.
- Nitko ne plaća za slušanje priča, Mimi, a ja moram zarađivati za kruh.
- Možda nađeš nekoga tko će ti platiti. Nema žurbe, dok budeš kod mene ništa ti neće nedostajati.
- Ne bih ti htjela biti na teret. Riad Halabi govorio mi je da sloboda počinje ekonomskom neovisnošću.
- Brzo ćeš uvidjeti da ću ja tebi biti teret. Ti trebaš meni puno više nego ja tebi, ja sam jedna jako osamljena žena.

Ostala sam kod nje te noći, pa druge i one poslije, i tako nekoliko godina dok nisam izbila iz glave neostvarivu ljubav prema Riadu Halabiju, prerasla u pravu ženu i naučila držati kormilo vlastitog života, istina, ne baš uvijek na najotmjereniji način, ali ne treba zaboraviti da sam morala broditi po uzburkanim vodama.

Toliko su mi puta rekli da je nesreća roditi se kao žensko, da mi je bilo pomalo teško shvatiti zašto se Melecio toliko trudio da postane baš to. Ja u tome nisam vidjela nikakve prednosti, ali on je to htio i bio je spreman podnijeti bilo kakve muke. Pod nadzorom liječnika specijalizirana za te preobrazbe primao je hormone kojima se i slon može pretvoriti u pticu selicu, dlake je odstranjivao elektro-depilacijom, nabavio je silikonske sise i guzicu i injektirao parafin gdje god mu se činilo da treba. Uspjeh je bio u najmanju ruku zabrinjavajući. Kad se razodjenula, bila je amazonka bujnih grudi i djetinje puti, ali joj je trbuh završavao prilično zakržljanim no još uvijek vidljivim muškim atributima.

- Moram se još jednom operirati. Gospođa je provjerila ta čuda koja stvaraju u Los Angelesu, mogu me pretvoriti u pravu ženu, ali to je još u fazi pokusa i košta čitav imetak - govorila mi je Mimi. Spolni organ bio joj je najnezanimljiviji dio ženskog bića, privlačile su je druge stvari, haljine, mirisi, tkanine, nakit, kozmetički preparati. Uživala je u dodiru čarapa kad bi stavila nogu preko noge, u jedva čujnom šuštanju donjeg rublja, milovanju kose po ramenima. U to vrijeme čeznula je za pratiocem koji bi je pazio i služio, za nekim tko bi je branio i bio joj trajno sklon, ali nije imala sreće. Visila je u hermafroditском limbu. Neki su joj pristupali misleći da je transvestit, ali se ona nije upuštala u te krive veze, osjećala se kao žena i tražila je muževne tipove; ovi se, pak, nisu usuđivali izlaziti s njom premda ih je privlačila njena ljepota, da ih ne bi proglasili pederima. Bilo je i onih koji su je zavodili i uspijevali, samo da provjere kakva je gola i kako vodi ljubav, bilo im je uzbudljivo grliti to čarobno čudovište.

Kad bi našla kakva ljubavnika, cijela bi se kuća vrtjela oko njega, ona se pretvarala u ropkinju spremnu da mu ugađa najsmionijim kimerama samo da bi joj oprostio nepobitnu činjenicu da nije pravo žensko. U tim prilikama, kad je priginjala šiju i pretvarala se u oličenje pokornosti, ja sam je pokušavala braniti od njezina vlastitog ludila, raspravljala sam s njom, preduhitrivala tu opasnu strast.

- Ljubomorna si, pusti me na miru - srdila se Mimi.

Izabranik je gotovo uvijek odgovarao tipu uhranjena svodnika - zavodnika, koji ju je nekoliko tjedana iskorištavao, razarao kućni sklad, ostavljao tragove prisutnosti u zraku i stvarao takav nered da sam često bila veoma ljuta i prijetila da ću se odseliti. Najzdraviji Mimin dio ipak se na koncu uvijek bunio, uspijeva se nametnuti i izbaciti žrebca. Prekidi su ponekad bili siloviti, a ponekad se on, utaživši radoznalost, umarao i odlazio, i tad bi ona

lijegala u postelju, bolesna od jada.

Zatim smo neko vrijeme živjele kao i prije, sve dok se ona ne bi ponovno zaljubila. Ja sam se brinula za njene hormone, tablete za spavanje i vitamine, a ona za moje obrazovanje, satove engleskog, auto-školu, knjige; skupljala je priče na ulici i donosila mi ih na dar. Patnje, poniženja, strah i bolesti ostavili su na njoj dubok biljeg i razbili iluzije o svijetu zrcala u kojem je htjela živjeti. Nije više bila bezazlena, premda je hinila da jest jer je to bio dio njenih zavodničkih vještina; pa ipak, ni bol ni nasilje nisu uspjeli razoriti njezinu najskrovitiju bit.

Mislim da ni ja baš nisam bila najsretnija u ljubavima, premda je oko mene bilo muškaraca. Od vremena do vremena popuštala bih ponekoj ljubavnoj strasti koja bi mi doprla do srži. Tada nisam čekala da on napravi prvi korak, preuzimala sam vodstvo, nastojeći u svakom zagrljaju ponoviti sreću koju sam dijelila s Riadom Halabijem, ali to nije davalo rezultata. Nekoliko ih je pobjeglo, možda malo uplašeno mojom smionošću, a poslije su me ponižavali u razgovorima s prijateljima. Osjećala sam se slobodnom, bila sam uvjerena da ne mogu ostati u drugom stanju.

- Moraš ići k liječniku - navaljivala je Mimi.

- Ne brini, ja sam zdrava. Sve će se popraviti kad prestanem sanjati Zulemu.

Mimi je skupljala porculanske kutije, plišane životinjice, lutke i jastučice koje je sama vezla u trenucima dokolice. Kuhinja joj nalikovala na izlog s kućanskim aparatima, a rabila ih je sve, jer je rado kuhala, premda je bila vegetarijanka, i jela kao zec. Meso je držala za smrtonosni otrov, to je bila jedna od bezbrojnih Maharishievih uputa, njegova je slika dominirala u primaćoj sobi, a njegova filozofija u njezinu životu. Bio je to nasmiješen djedica vodenastih očiju, mudrac koji je putem matematike doživio božje prosvjetljenje. Vlastita računica pokazala mu je da svijetom a

pogotovo svim stvorovima na njemu vlada zakon brojeva, počelo kozmogonijskih spoznaja od Pitagore do naših dana. On je prvi stavio znanost o brojevima u službu futurologije.

Jednom prilikom vlada ga je pozvala da je posavjetuje u državnici poslojima, i Mimi ije bila u gomili koja ga je dočekala na aerodromu. Uspjela mu je dodirnuti rub tunike prije nego je nestao u službenoj limuzini.

- I čovjek i žena, jer u ovom slučaju nema razlike, jesu modeli svijeta u umanjenom mjerilu, pa je zato sve što se zbiva na zvjezdanoj razini popraćeno pojavama na razini ljudskog stvora, i svaka je osoba iskusila vezu s određenim planetarnim sustavom u skladu s temeljnim obličjem za koje je vezana otkad je počela disati, razumiješ li? - ispalila je Mimi u jednom dahu, ne uzimajući zraka.

- Savršeno - uvjerila sam je, i od tog trenutka nemamo poteškoća, jer kad nas sve ostalo izda, mi se sporazumijevamo na jeziku zvijezda.

IX

Kćeri Ruperta i Burgel ostale su u drugom stanju u isto doba, istodobno su proživljavale tegobe svojstvene tom stanju, udebljale se kao renesansne nimfe i rodile svoje prvijence u razmaku od nekoliko dana. Baka i djed odahnuli su iz dna duše jer na dječici nije bilo vidljivih znakova degeneracije, i proslavili su taj događaj raskošnim dvostrukim krstikama na koje su potrošili dobar dio uštedevine. Majke nisu mogle pripisati Rolfu Carleu očinstvo svoje djece, što su možda potajice željele, jer je novorođenčad mirisala po vosku i zato što već više od godine dana nisu uživale u poskakivanju u postelji s njim, ne zato što ne bi htjele, nego zato što je ispalo da su im muževi podozriviji nego što su zamišljale pa im nisu davali prilike da se nađu nasamo s njim.

Pri svakom od Rolf ovih rijetkih posjeta Koloniji ujak i ujna i obje matrone gnjavile su ga maženjem, a proizvođači svijeća preglasnom ljubaznošću, ali nisu skidali oka s njega tako da su seksualne akrobacije prešle u drugi plan zbog više sile. Unatoč tome, troje mladih rođaka katkada se uspijevalo iskrasti u borovu šumu ili u neku praznu sobu u pansionu i za trenutak se u smijehu prepuštalo sjećanjima na stara vremena. Obje su žene s godinama rodile još djece i privikle se na ulogu supruga, ali nisu izgubile svježinu koja je zanjela Rolfa Carlea kad ih je prvi put vidio. Starija je i dalje bila vesela i zaigrana, govorila je kao gusar i bila kadra popiti pet vrčeva piva i ostati pristojna. Mlađa je zadržala onu mekanu koketiraju kojom je i dalje zavodila, premda u nje nije više bilo cvjetne mladenacke ljepote. Obje su i dalje mirisale po cimetu, klinčiću, vaniliji i limunu, i Rolfova bi duša usplamtjela pri samom sjećanju na taj miris, a to mu se katkad događalo tisuće kilometara daleko i budilo ga usred noći uz predosjećaj da i one

sanjaju o njemu.

Burgel i Rupert starjeli su uzgajajući pse i potičući probavu svojih posjetitelja izvanrednim kulinarskim napucima, neprestano se svađali oko sitnica, a pri dobrom raspoloženju i voljeli, i svakog su dana bili sve čarobniji. Godine zajedničkog života izbrisale su razlike, i njihove duše i tijela postajahu sve sličniji, i najposlije se njih dvoje doimahu kao blizanci. Ona je katkad, da zabavi unuke, brašnom i vodom lijepila brkove od vune i oblačila muževu odjeću, a on je trpao krpe u grudnjak i oblačio ženinu odjeću, i tako su kod djece izazivali radosnu zbunjenost. Kućni red u pansionu postao je blaži pa su mnogi tajni ljubavnici dolazili čak onamo da provedu noć u toj kući, jer su ujak i ujna znali da ljubav pogoduje očuvanju drveta, a oni u tim godinama nisu bili strastveni kao nekoć unatoč golemim obrocima stimulativnih jela. Rado su prihvaćali ljubavnike, nisu ih pitali za status, davali su im najbolje sobe i služili im slasne jutarnje obroke, zahvalni jer je to zabranjeno hopa-cupa održavalo dobro stanje kazetiranih stropova i namještaja.

U to doba političko se stanje stabiliziralo, jer je vlada ugušila pokušaj državnog udara i uspjela staviti pod pasku kroničnu težnju nekih vojnih dostojanstvenika ka prevratima. Nafta je i dalje curila iz zemlje kao neuništiva bujica blagostanja, uspavljujući savjesti i odlažući sve probleme za neku zamišljenu sutrašnjicu.

Dotad je Rolf Carle postao već slavna lutalica. Snimio je nekoliko dokumentaraca koji su ga proslavili izvan državnih granica. Bilo ga je na svim kontinentima, a govorio je nekoliko jezika. Gospodin Aravena, promaknut u direktora Nacionalne televizije nakon pada diktature, slao ga je po vijesti na izvore jer je bio pristaša dinamična i smiona programa. Držao ga je za najboljeg filmskog snimatelja u ekipi, a Rolf se u sebi slagao s njim.

-Agencijski brzozjavi iskrivljuju vijesti, sinko, najbolje je vidjeti

dogadaj vlastitim očima, govorio je Aravena.

Tako je Carle snimao katastrofe, ratove, otmice, procese, krunidbe, skupove visokih funkcionara i druge događaje, zbog kojih je stalno izbivao iz zemlje. Ponekad, dok mu je vijetnamski glib sezao do koljena ili dok je danima čekao u kakvu rovu u pustinji napola obnevidio od žeđi, s kamerom na ramenu i smrti na plećima, sjećanje na Koloniju vraćalo mu je smiješak na usne. To selo iz bajki visoko u američkoj zabiti njemu je bilo utočište u kojem je uvijek nalazio duševni mir. Vraćao se onamo kad god su mu užasi ovog svijeta postajali nepodnošljivi, lijegao pod drvo i gledao u nebo, valjao se po zemlji s nećacima i psima, uvečer sjedio u kuhinji i gledao u jnu kako mijesi i ujaka kako podešava satni mehanizam. Tamo je puštao na volju vlastitoj taštini i zaprepastavao cijelu obitelj svojim pustolovinama. Samo pred njima usuđivao se djetinjasto sitničariti, jer je duboko u sebi znao da mu je već unaprijed oprošteno. Narav posla nije mu dopuštala da osnuje dom, što mu je ujna Burgel svaki put sve žešće spočitavala. Nije se više zaljubljuvao tako brzo kao kad mu je bilo dvadeset godina i počeo se miriti sa samoćom, uvjeren da će vrlo teško naći idealnu ženu, premda se nikad nije zapitao bi li on zadovoljio uvjete koje bi takva postavila u slučaju, vrlo malo vjerojatnu, da se pojavi pred njim. Imao je nekoliko veza koje su se izjalovile, nekoliko vjernih prijateljica u raznim gradovima koje su ga dočekivale vrlo nježno kad bi slučajno prolazio onuda, i dovoljno ljubavničkih uspjeha da pothranjuje samopouzdanje, ali prolazne veze više ga nisu zanimale i počinjao se rastajati već pri prvom poljupcu. Postao je žilav, sama koža i napeti mišići, pažljiv pogled uokviren sitnim borama, preplanuo i pjegav. Nije ogrubio od iskustava u prvim redovima tolikih obračuna, i dalje je bio osjetljiv na mladalačka čuvstva, još se podavao nježnosti, a ponekad su ga mučile iste more, istina, pomiješane s lijepim

snovima o ružičastoj puti i štenićima. Bio je napet, nemiran, neumoran. često se smiješio, i to tako iskreno, da je posvud imao prijatelja. Kad bi stao iza kamere, potpuno se zaboravljao, zainteresiran samo za to da uhvati neki prizor, i to po bilo koju cijenu.

Jednoga rujanskog poslijepodneva sretoh na uglu Huberta Naranja. On se motao onuda i motrio tvornicu vojničkih uniformi. Sišao je u grad da se opskrbi oružjem i čizmama

- U planini ne možeš bez čizama! - i da usput uvjeri nadležne kako je potrebno mijenjati strategiju, jer je vojska desetkovala njegove momke.

Bio je obrijan i kratko podšišan, u gradskom odijelu i s omanjim kovčežićem u ruci. Ničim nije sličio plakatima na kojima je nuđena nagrada za bradonju s crnom francuskom kapom koji je sa zidova prkosno motrio prolaznike. Osnovna razboritost nalagala mu je da ne zastane čak ni da naleti na vlastitu majku i da se pravi da je nije vidio, ali ja sam se pojavila pred njim iznenada, u trenutku kad mu obrambeni mehanizam nije osobito funkcionirao. Rekao je mi da me vidio dok sam prelazila ulicu i da me odmah prepoznao po očima, unatoč tome što nisam gotovo nimalo sličila curici koju je nekoliko godina prije toga ostavio kod Gospe da mu je čuvaju kao sestru. Ispružio je ruku i uhvatio me iznad lakta. Okrenula sam se iznenađeno, a on je promrmljao moje ime. Pokušah se prisjetiti gdje sam ga ranije vidjela, ali taj čovjek nalik na državnog činovnika unatoč preplanulu licu ničim nije sličio mladcu s kovčama namazanima briljantinom i u čizmama s posrebnim zakovicama na potpeticama, junaku mog djetinjstva i mojih prvih ljubavnih maštarija. Tad je počinio drugu pogrešku.

- Ja sam Huberto Naranjo...

Pružih mu ruku jer nisam znala kako bih ga drukčije pozdravila,

i oboje smo pocrvenjeli. Stajali smo na uglu gledajući se nijemi, trebalo je ispričati više od 1 sedam godina života, a nismo znali odakle bismo počeli. Osjetih toplu nemoć u koljenima i kao da će mi se srce rasprsnuti, odjednom mi se vratila strast zaboravljena za tako duge odsutnosti, pomislih kako sam ga voljela bez prestanka i ponovno se zaljubih u roku od trideset sekundi.

Huberto Naranjo dugo prije toga nije bio sa ženom. Poslije sam saznala da mu je taj nedostatak nježnosti i spolnih odnosa padao najteže od svega. Pri svakom silasku u grad utrčao bi u prvi bordel na koji bi naišao i nekoliko trenutaka, uvijek prekratkih, uranjao u bezdani marazam prešne, bijesne i naposljetku tužne senzualnosti, koja je jedva tažila nagrnulu glad a nije ga usređivala. Kad si je mogao priuštiti da misli na sebe, mučila ga je želja da grli djevojku koja će biti samo njegova, da je posjeduje cijelu, da ga ona čeka, da ga želi i da mu bude vjerna. I ne hajući za sva pravila koja je nametao drugovima, pozvao me na kavu.

Tog dana stigla sam kući vrlo kasno, lebdeći u transu.

- Što ti je? Oči su ti svjetlije nego ikad ranije - pitala me Mimi, koja me poznavala kao sebe samu i mogla na daljinu pogoditi moje tuge i radosti.

- Zaljubila sam se.

- Zar opet?

- Ovaj put je ozbiljno. Ovog sam čovjeka čekala godinama. Tako, znači, susret srodnih duša.

- A tko je to?

- Ne mogu ti reći, to je tajna.

- Ne možeš mi reći! - uhvatila me za ramena, sva uzbuđena.

- Tek si ga upoznala, a već je stao između nas?

- U redu, ne ljuti se. To je Huberto Naranjo, ali ne smiješ nikome reći.

- Naranjo? Onaj iz Ulice Republike? A čemu tolika tajnovitost?

- Ne znam. Rekao mi je da bi ga bilo kakav komentar mogao stajati života.

- Znala sam da će taj loše završiti! Huberta Naranja upoznala sam dok je bio dječčić, čitala sam mu iz ruke i gledala mu u karte, nije on za tebe. Slušaj ti mene, on je rođen za bandita ili za magnata, sigurno se bavi švercom, prodajom marihuane ili kakvim drugim prljavim poslom.

- - Ne dopuštam ti da tako govoriš o njemu! U to vrijeme živjele smo u jednoj kući u blizini Kluba, u najelegantnijem dijelu grada, gdje smo bile pronašle malen i star stan, pristupačan našim mogućnostima. Mimi je bila slavija nego se ikada nadala, a bila je tako krasna da se činilo da nije ljudski stvor. Istu snagu volje kojom je preobrazila svoju mušku prirodu, stavila je u službu rafinmana i pretvorbe u glumicu. Odbacila je sve krajnosti koje su se mogle shvatiti kao vulgarnost, počela je diktirati modu odjećom poznatih kuća i svije-tlo-tamnou šminkom, pročistila vlastiti rječnik ostavivši nekoliko prostota isključivo za hitne slučajeve, dvije godine učila je glumu u jednoj kazališnoj radionici, a način ophođenja na akademiji specijaliziranoj za pripremu ljepotica za natjecanja, gdje je naučila ulaziti u automobil prekrštenih nogu, pregristi list artičoke ne oštetiivši potez olovkom po rubovima usana i silaziti niza stepenice kao da vuče nevidljivu stolu od hermelina. Nije tajila promjenu spola, ali ga nije ni spominjala. Žuta štampa koristila je taj veo tajne, potpirujući plamen skandala i prokletstva. život joj se dramatično promijenio. Svijet se okretao za njom na ulici, učenice su je zaustavljale da im dade autogram, potpisivala je ugovore za televizijske serije i kazališne predstave u kojima je pokazala histrionski dar kakav u nas nije viđen od 1917., kad je Dobročinitelj iz Pariza doveo Saru Bernhardt, već ostarjelu ali još uvijek sjajnu premda se njihalala na jednoj nozi. Mimina prisutnost na sceni jamčila je puno gledalište, jer su ljudi dolazili iz

provincije da vide mitološko stvorenje za koje se govorilo da ima ženska prsa i muško udo. Pozivali su je na modne revije, u žirije za izbor miss, na dobrotvorne zabave. Na karnevalskom plesu slavodobitno je ušla u visoko društvo, kad su joj najstarije obitelji dale podršku primivši je u Klub. Te je noći Mimi zapanjila nazočne muškim odijelom, raskošno prerušena u tajlandskog kralja, prekrivena lažnim smaragdima, vodeći pod ruku mene, odjevenu kao kraljicu. Neki su se sjećali da su joj prije puno godina pljeskali u gnusnom kabareu za buzerante, ali time nisu gubili na ugledu, nego su postajali zanimljiviji. Mimi je znala da je ta oligarhija, koja je za trenutak prima, nikad neće prihvatiti, jer je ona samo egzotična luda koja uveseljava njihove zabave, ali mogućnost pristupa toj sredini ju je neodoljivo privlačila pa je, da bi se opravdala, tvrdila da to koristi njezinoj glumačkoj karijeri.

- U nas su najvažnije dobre veze, govorila mi je kad sam se rugala njenoj prevrtljivosti. Mimin uspjeh jamčio nam je dobro imovinsko stanje. živjele smo preko puta perivoja po kojem su njegovateljice šetale s gospodskom djecom a osobni vozači vodili fine pse na mokrenje. Prije selidbe darovala je susjedama iz Ulice Republika zbirku plišanih životinjica i rukom vezene jastuke, a figure od hladnog porculana koje je sama napravila spakovala je u kutije. U zao čas sam je naučila tom poslu pa je dugo provodila slobodno vrijeme pripremajući masu za oblikovanje različitih nakarada. Unajmila je profesionalnog dizajnera da joj uredi novi stan, a ovaj je zamalo dobio slom živaca vidjevši kreacije od Univerzalne stvari. Molio ju je da ih drži tako da ne mijenjaju njegovu zamisao unutrašnjeg uređenja, i ona mu je to obećala jer je bio vrlo ugodan, zrele dobi, sive kose i crnih očiju.

Među njima se rodilo tako iskreno prijateljstvo da je ona vjerovala kako je konačno našla para u skladu s horoskopom.

-Astrolozi ne griješe, Eva, u mom horoskopu stoji da ću u

drugoj polovini vlastite sudbine doživjeti veliku ljubav...

Dizajner nas je još dugo i često posjećivao, i presudno utjecao na kvalitetu našeg života. S njim smo dostigle dotad nepoznatu profinjenost, naučile smo birati vina, prije smo mislile da se crno vino pije uvečer a bijelo po danu, naučile smo cijeniti umjetnost, zanimati se za vijesti iz svijeta. Nedjeljom smo obilazile galerije slika, muzeje, kazališta, kinoteke. S njim sam prvi put bila na koncertu, i to me se tako dojmilo da tri dana nisam spavala jer je glazba odjekivala u meni, a kad sam prvi put usnula, sanjala sam da sam gudački instrument od svijetla drveta sa sedefastim inkrustacijama i bjelokosnim ključevima. Još dugo nakon toga išla sam na svaki koncert, imala sam ložu na drugom katu, a kad je dirigent digao štapić i dvorana se ispunila zvukom, meni bi potekle suze, nisam mogla podnijeti toliki užitak.

Kuću je uredio svu u bijelo, s modernim namještajem i nešto starinskih stvari, toliko drukčije od svega što smo dotad vidjele da smo se tjednima vrzmale po sobama izgubljene, u strahu da ćemo nešto pomaknuti i da se poslije nećemo sjetiti gdje je točno stajalo, ili da ćemo sjesti u orijentalni naslonjač i prignječiti našušureno perje u njemu; ali dobar ukus, kao što nas je on uvjeravao u početku, stvara stalne potrebe pa smo se i mi na kraju privikle i rugale se našem prijašnjem neukusu.

Jednog dana taj je divni čovjek najavio da odlazi u New York, da će raditi za neki časopis, spremio je prtljagu i oprostio se od nas s iskrenim žaljenjem, ostavljajući Mimi u dubokom očaju.

- Smiri se, Mimi. To što je otišao znači da nije ni bio čovjek tvog života. Pravi će se tek pojaviti - govorila sam joj, a nepobitna logika mog argumenta donekle ju je utješila.

Kako je vrijeme prolazilo savršeni sklad unutrašnjeg dizajna podlegao je nekim promjenama, ali je kuća tako postala toplija. Najprije je došla marina. Ispričala sam Mimi kako mi se sviđala

slika kod stare usidjelice, i ona je zaključila da razlog mojoj očaranosti ima genetsku podlogu, da jamačno potječem od kakva moreplovca koji je na mene prenio nesavladivu čežnju za morem. Budući da se to slagalo s legendom o djedu Nizozemcu, zajedno smo obilazile antikvarijate i rasprodaje dok nismo našle jedno ulje sa stijenama, valovima, galebovima i oblacima, kupile ga bez krzmanja i stavile na počasno mjesto, razarajući tim jednim potezom učinak japanskih grafika koje je naš prijatelj tako pomno izabirao. Kasnije sam, malo pomalo, kupila cijelu obitelj da bih je mogla objesiti na zid, sve stare dagerotipe izbljedjele od starosti: ambasadora prekrivena odličjima, istraživača golemog brka s dvocijevkom, djeda s drvenim klompama i keramičkom lulom koji nadmeno gleda u budućnost. Kad sam se opskrbila rodbinom od imena, počele smo sustavno tražiti sliku Consuelo. Ja sam odbijala svaku, dok konačno nismo pronašli neki nasmiješen i nježan djevojački lik, odjeven u čipke i zaštićen suncobranom u vrtu punu ruža penjačica. Bila je dovoljno divna da bi mogla predstavljati moju majku. Kao dijete vidjela sam Consuelo jedino u šlapama i s pregačom kako obavlja grube kućanske poslove, ali oduvijek sam bila uvjerena da potajice sličī finoj mladoj dami sa suncobranom, jer se pretvarala u damu kad smo ostajale same u sobi za poslugu, i htjela sam da mi takva i ostane u sjećanju.

Tih godina pokušavala sam nadoknaditi izgubljeno vrijeme. Išla sam u večernju gimnaziju da dobijem svjedodžbu koja kasnije nije ničemu poslužila, ali tad mi se činila neophodnom. Danju sam radila kao sekretarica u tvornici vojničkih uniformi, a noću sam punila bilježnice pričama. Mimi me molila da ostavim taj bijedni poslic i da se potpuno posvetim pisanju. Otkad je vidjela kako ljudi čekaju u repu pred knjižarom da im nekakav brkati kolumbijski pisac, koji je gostovao u sklopu trijumfalne svjetske turneje, stavi potpis na knjigu, obasipala me bilježnicama, stalcima

za olovke i rječnicima. To je dobro zvanje, Eva, nećeš se više morati rano dizati i nitko ti neće naređivati. Sanjala je o tome da se posvetim književnosti, ali ja sam morala zarađivati za život, a pisanje je u tom pogledu prilično klizav teren.

Ubrzo pošto sam otišla iz Agua Sante i snašla se u gradu, poslala sam u potragu za Kumom, jer je zadnja vijest o njoj bila da je bolesna. Živjela je kao prišipetlja kod nekih dobrih ljudi koji su je iz samilosti primili u jednu sobu, u starom dijelu grada. Nije imala puno stvari osim punjene pume -koju je začudo sačuvala unatoč vremenu i tegobama siromaštva - i svojih svetaca, jer čovjek mora imati oltar u vlastitoj kući, tako troši samo na svijeće a ne i na popove, tako je govorila. Izgubila je nekoliko zuba, između ostalih i onaj zlatni, prodala ga je u stisci, od silnih oblina ostale su samo uspomene, ali još uvijek je pazila na čistoću i prala se svake večeri polijevajući se iz vrča. Mozak joj je radio tako slabo, da sam uvidjela kako je ne mogu izvući iz njezina labirinta uspomena, pa sam se ograničila na česte posjete i nabavljanje vitamina, čišćenje sobe i donošenje slatkiša i nizine vodice, da se namiriše kao nekoć. Htjela sam je dati u neki sanatorij, ali nije nikoga zanimala, govorili su da nije teški bolesnik i da ima prećih slučajeva, medicinske službe ne uzimaju u razmatranje slučajeva poput njezina.

Jednog jutra nazvali su me iz obitelji kod koje je bila smještena: Kuma je imala napadaj tuge, dvanaest dana nije prestajala plakati.

- Idemo k njoj, idem s tobom - rekla mi je Mimi.

Stigle smo baš u času kad je, iscrpljena odupiranjem melankoliji, britvom strugala po vratu. Još s ulice čule smo krik koji je privukao cijelo susjedstvo; jurnule smo u sobu i našle je u banci krvi koja je prerastala u jezero oko nogu napunjene pume. Rez joj je sezao od uha do uha, ali bila je još živa i gledala nas, ukočena od čuda. Prerezala je vilične mišiće pa su joj obrazi upali a usta se širila u stravičan krezub osmijeh. Koljena su mi počela

klecati i oslonili se o zid da ne padnem, ali Mimi je kleknula kraj nje i pritisnula joj rubove rane dugačkim mandarinskim noktima i tako je zaustavljala mlaz kojim je život curio iz nje sve dok nisu došla ambulanta kola. Dok sam ja drhtala, ona je za sve vrijeme vožnje noktima pridržavala isto mjesto. Mimi je čudna žena. Liječnici su Kumu odmah poslali u dvoranu za operacije, pokrpali je kao čarapu i spasili je u zadnji čas. Pobirući njene stvari iz sobe u kojoj je živjela, pronađoh u jednoj vrećici pletenicu moje majke, riđu i sjajnu kao koža zmije surucucu. Nitko se nije pletenice sjetio svih tih godina, i tako nije pretvorena u vlasulju. Odnijela sam i nju i pumu. Pokušaj samoubojstva pomogao je da obrate pozornost na bolesnicu, pa su je smjestili u ludnicu čim je izašla iz hitne pomoći. Mjesec dana kasnije mogle smo je posjetiti.

- Ovo je gore od kaznionice Santa Maria - reče Mimi.

- Moramo je izvući odavde.

Privezana uzetom za betonski stup usred zatvorena dvorišta zajedno s drugim slaboumnicama, Kuma nije više plakala, bila je tiha i mirna, s ožiljkom na vratu. Molila je da joj vrate njene svece jer je bez njih gotova, vragovi je napadaju i hoće joj oteti dijete, njeno dvoglavo čudovište. Mimi ju je pokušala izliječiti pozitivnom energijom, kako je pisalo u Maharishijevu priručniku, ali bolesnica nije odgovarala na ezoterične terapije. U to doba počela je njena opsjednutost Papom, htjela ga je vidjeti i moliti ga oprost grijeha, a ja sam joj, da je primirim, obećala da čuje odvesti u Rim, ni ne sanjajući da ću jednog dana vidjeti Pontifeksa glavom kako dijeli blagoslove u tropima. Izvukle smo je iz prihvatilišta, okupale je, uredile ono malo pramenja što joj je ostalo na glavi, odjenule je u novo i prebacile je sa svim svecima u privatnu bolnicu smještenu na obali, okruženu palmama, slapovima slatke vode i papigama u velikim krletkama. Bila je to bolnica za bogate, ali su je prihvatili unatoč izgledu jer je Mimi bila dobra s direktorom, psihijatrom iz

Argentine. Smjestile smo je u sobu oličenu u ružičasto, s pogledom na more i prigušenom glazbom, koja je skupo stajala ali je i vrijedila, jer je Kuma prvi put otkako je poznajem bila zadovoljna. Mimi je platila za prvi mjesec, a dalje je bila moja briga. Počela sam raditi u tvornici.

- Nije to za tebe. Moraš učiti za spisateljicu - navaljivala je Mimi.

- To se ne može naučiti.

Huberto Naranjo odjednom se pojavio u mom životu i isto tako odjednom nestao nekoliko sati kasnije, bez objašnjenja, ostavivši trag prašume, blata i baruta. Počeli živjeti u iščekivanju, i u tome sam dugotrajnom strpljenju mnogo puta prizivala u pamet poslijepodne našeg prvog zagrljaja, kad smo nakon zajedničke kave u gotovo potpunoj tišini, strastvena i odlučna pogleda, otišli pod ruku u neki hotel, bacili se na postelju, i on mi je priznao da me nikad nije volio kao sestru i da sve te godine nije prestao misliti na mene.

- Poljubi me, ne bih smio voljeti nijednu, ali tebe ne mogu ostaviti, poljubi me još jednom - mrmljao je grleći me, a zatim mu se pogled skamenio, bio je sav znojav i drhtav.

- Gdje stanuješ? Kako bismo mogli biti u vezi?

- Nemoj me tražiti, vratit ću se kad budem mogao.

- I ponovno me stisnuo kao da je poludio, nespretno i brzo. Jedno vrijeme se nije javljao, a Mimi je držala da je to zato što sam mu popustila već pri prvom izlasku, trebalo je da te moli, koliko ti puta moram reći, muškarci će napraviti sve da odu u postelju s nekom ženom, a kad im uspije prezru nas, sad on misli da si ti lak plijen, možeš mirno čekati, neće se vratiti.

Ali se Huberto Naranjo pojavio ponovno, prišao mi na ulici i opet smo otišli u hotel i jednako se ljubili. Otad sam imala predosjećaj da će se uvijek vraćati, premda mi je svaki put davao

do znanja da je to zadnji put. Ušao je u moj život ovijen velom tajne, junaštva i groze. Raspirio mi je maštu, i mislim da sam se zato prepustila toj ljubavi u tako nesigurnim okolnostima.

- Ti ništa o njemu ne znaš. Sigurno je oženjen i ima pol tuceta djece - gundala je Mimi.

- Tebi su ljubici popili mozak. Nisu svi nalik na negativce iz televizijskih serija.

- Ja znam što govorim. Ja sam odgajana da budem muško, išla sam u školu za dječake, igrala se s dječacima i pokušala ići s njima po gostionicama i utakmicama. Znam o tome puno više od tebe. Ne znam kako je drugdje u svijetu, ali ovdje nijednome ne možeš vjerovati.

Humbertovi dolasci bili su nepredvidljivi, nekad je nestajao na nekoliko tjedana ili mjeseci. Nije me zvao, nije mi pisao, nije mi slao poruke, a onda bi odjednom, kad sam se najmanje nadala, stao preda me na ulici, kao da točno zna kud se krećem i čeka me skriven u sjeni. Uvijek je bio drukčiji, katkad je bio brkat, drugi put bradat ili različito počesljan, kao da se prurušava. To me i plašilo i privlačilo, činilo mi se kao da istodobno volim više muškaraca. Sanjarila sam o našem domu, htjela sam mu kuhati, prati rublje, spavati s njim svake noći, hodati s njime gradom bez određena cilja, držeći ga za ruke kao žena muža. Znala sam da je gladan ljubavi, nježnosti, pravde, radosti, svega. Gnječio me kao da hoće utažiti žeđ koja traje vjekovima, mrmljao je moje ime, i odjednom su mu se oči punile suzama. Pričali smo o prošlosti, o našim susretima u djetinjstvu, ali nikad nismo spominjali ni sadašnjost ni budućnost. Katkad nismo bili skupa ni pun sat, činilo se da on bježi od nečega, zagrlio bi me sav utučen i odjurio poput metka. Kad mu se nije tako žurilo, ja sam ga predano milovala po cijelom tijelu, istraživala ga, brojila mu sitne ožiljke, biljege, provjeravala je li smršavio, ima li na rukama još više žuljeva, je li mu koža još

ispijenija, što ti je ovo ovdje, izgleda kao povreda, nije ništa, idemo. Na svakom rastanku ostajao mi je u ustima osjećaj gorčine, mješavina strasti, prkosa i nečega nalik na samilost. Da ga ne uznemirujem, katkad sam glumila zadovoljstvo kakvo nisam ni izbliza osjećala. Imala sam takvu potrebu da me ne ostavi i da me voli, da sam odlučila poslušati Mimine savjete, pa nisam primijenila nijedan trik naučen u Gospođinoj didaktičkoj literaturi, nisam ga naučila ni mudrim milovanjima Riada Halabija, nisam mu pričala o svojim maštanjima niti sam mu pokazala po kojim je žicama gudio Riad, jer sam predosjećala da bi me proganjao pitanjima, gdje, s kim, kada.

Unatoč samohvali da je ženskar, što sam još kao djevojčica toliko puta čula od njega, ili možda baš zato što je zaista i bio ženskar, sa mnom se pretvarao, ja tebe poštujem, govorio mi je, ti nisi kao druge. Kao koje, pitala sam uporno, a on se smiješio, podrugljiv i neuhvatljiv. Iz smotrenosti nisam mu spominjala mladalačko ludovanje za Kamalom, jalovu ljubav prema Riadu ni prolazne odnose s drugima. Kad me ispitivao o nevinosti, odgovorila sam mu: što tebe briga za moju nevinost, jer ni ti meni ne možeš dati svoju, a na to je reagirao tako naprasito da mu radije nisam ni spomenula predivnu noć s Riadom Halabijem nego sam izmislila da su me silovali u policiji u Agua Santi kad su me uhapsili zbog Zuleme. Počeli smo se besmisleno svađati i on se na kraju ispričao:

- Ja sam divljak, oprosti mi, nije tvoja krivnja, Eva, platit će mi te bitange, kunem se da će platiti.

- Kad budemo u prilici živjeti u miru, sve će biti puno bolje - tvrdila sam u razgovorima s Mimi.

- Ako sada niste sretni, nećete nikad ni biti. Ne razumijem zašto si i dalje s njim, to je vrlo čudan tip.

Moj je život zbog veze s Hubertom Naranjom jako dugo bio

sasvim drukčiji, bila sam zdvojna, nestrpljiva, zalučena čežnjom da ga osvojim i zadržim uza se. Loše sam spavala, mučile me stravične more, nisam mogla misliti, nisam se mogla usredotočiti na posao ni na priče, u potrazi za smirenjem posezala sam za sedativima i pila ih kriomice. Ali vrijeme je prolazilo i duh Huberta Naranja napokon je ušao u se, nije više bio tako sveprisutan, sveo se na podnošljiviju mjeru, pa sam konačno uspijevala mariti i za druge stvari, a ne samo za nj. I dalje sam željno čekala njegove posjete jer sam ga voljela a sebe sam doživljavala kao junakinju neke tragedije, glavni lik u romanu, ali opet sam mogla mirno živjeti i pisati noću. Sjetila sam se odluke iz doba kad sam ljubila Kamala da nikad više neću podnositi neizdrživu silinu ljubomore, i provela sam je oprezno i tvrdoglavo. Nisam sama sebi dopuštala pretpostavke da on ide k drugim ženama dok nismo skupa, ni da je razbojnik, što je tvrdila Mimi; radije sam zamišljala da postoji neki važan razlog za takvo ponašanje, nekakva dimenzija pustolovine kojoj nisam imala pristupa, nekakav muški svijet uređen prema neumoljivim zakonima. Huberto Naranjo bio je odan nečemu što mu je bilo važnije od naše ljubavi. Odlučila sam to shvatiti i prihvatiti. Gajila sam romantična čuvstva prema tom čovjeku koji je svaki put bio sve osorniji, snažniji i mučaljiviji, ali planove za budućnost nisam više pravila.

Na dan ubojstva dvaju policajaca u blizini tvornice u kojoj sam radila potvrdila se moja pretpostavka da Hubertova tajna ima veze s gerilom. Pucali su u njih strojnicom iz jurećeg automobila. Ulica je odjednom bila prepuna svijeta, policijskih kola, kola hitne pomoći, ispunili su cijelu četvrt. U tvornici su zaustavili strojeve, poredali radnike u dvorištu, pregledali cijelu zgradu od podruma do tavana i na kraju nas pustili uz naređenje da idemo kući jer je uzbuna u cijelom gradu. Otišla sam na autobusnu postaju i ondje zatekla Huberta Naranja. Čekao me. Nismo se vidjeli gotovo dva

mjeseca, i teško sam ga prepoznala, jer je izgledao kao da je odjednom ostario. Tom prilikom nisam osjetila nikakva zadovoljstva od njegova zagrljaja, a nisam se trudila ni da to sakrijem, mislila sam na drugo.

Kasnije, dok smo sjedili na postelji, goli na grubim plaktama, osjetila sam da smo svaki put sve više tuđi, i bilo mi je žao zbog sebe i zbog njega.

- Oprosti, ali nije mi dobro. Danas je grozan dan, ubili su dva policajca, poznavala sam ih, uvijek su čuvali na tom mjestu i pozdravljali smo se. Jedan se zvao Sokrat, zamisli samo policajca koji se zove Sokrat, bio je dobar čovjek. Ustrijelili su ih.

- Pogubili - odvratio je Huberto Naranjo.

- Narod im je presudio. To nije ubojstvo, ne smiješ govoriti krivo. Ubojice su policajci.

- Što ti je? Nemoj mi reći da si pristaša terorizma.

Odgurnuo me odlučno i, gledajući me u oči, objasnio da je vlada ta koja vrši nasilje, zar nezaposlenost, siromaštvo, korupcija, i društvene nepravde nisu nasilje? Država zlorabi i tlači ljude na mnogo načina, ti policajci bijahu doušnici režima, branili su interese neprijatelja vlastite klase, i njihovo pogubljenje čin je pravde; narod se bori za oslobođenje. Dugo nisam odgovarala. Odjednom sam razumjela njegove odsutnosti, njegove ožiljke i muk, žurbu, onaj osjećaj sudbonosnosti i strahovitu privlačnost koja je izbijala iz njega, nabijala električitetom zrak oko njega i lovila me kao kukca zaslijepljena svjetlošću.

- Zašto mi to prije nisi rekao?

- Bolje da nisi znala.

- Nemaš li povjerenja u mene?

- Pokušaj shvatiti, posrijedi je rat.

- Da sam znala, bilo bi mi lakše svih ovih godina. - čak je i naše viđanje ludost. Promisli što bi se dogodilo da posumnjaju na tebe i

da te podvrgnu ispitivanju.

- Ja ne bih ništa rekla! - Oni i mutava čovjeka natjeraju da progovori. Potrebna si mi, ne mogu bez tebe, ali kad god dođem, osjećam se odgovornim jer dovodim u opasnost organizaciju i živote mojih drugova.

- Povedi me sa sobom.
- Ne mogu, Eva.
- Zar u planini nema žena?
- Nema.

Naša je borba jako teška, ali doći će i bolja vremena i moći ćemo se voljeti na drugi način.

- Ne smiješ žrtvovati naše živote.
- To nije žrtva. Mi stvaramo drukčije društvo, jednog dana bit ćemo svi jednaki i slobodni...

Sjetih se davnog poslijepodneva kad smo se upoznali, bili smo dva djeteta izgubljena na nekom trgu. On je već tada sebe držao za pravog muškarca, kadra da upravlja vlastitom sudbinom, a moj nedostatak vidio je u tome što sam se rodila kao žensko i što zato moram prihvaćati svakakva tutorstva i ograničenja. U njegovim očima uvijek sam bila zavisno biće. Huberto je tako mislio otkad zna za sebe, i nije vjerovati da će revolucija promijeniti te osjećaje. Shvatih da naši problemi nemaju veze s nevoljama gerilskog rata; čak i da on uspije ostvariti san, za mene ne bi bilo jednakosti. Za Naranja i druge slične njemu narod je sastavljen od samih muškaraca; mi žene moramo pridonijeti borbi, ali smo izdvojene iz odlučivanja i vlasti. Njegova revolucija ne bi bitno promijenila moju sudbinu, ja bih u svakom pojedinom slučaju do kraja života morala sama krčiti vlastiti put. Možda sam tog dana shvatila da se kraj mog rata ne nazire, i da ga treba voditi s radošću, da mi život ne bi prošao u očekivanju eventualne pobjede nakon koje bih se počela dobro osjećati. Zaključila sam da je Elvira bila u pravu:

treba biti smion, treba se uvijek boriti. Tog dana rastali smo se srditi, ali se Huberto Naranjo vratio nakon dva tjedna, a ja sam ga čekala, kao i obično.

X

Širenje gerilskog pokreta privuklo je Rolfa Carlea natrag u zemlju.

- Gotovo je s turizmom po svijetu, momče, barem za neko vrijeme - rekao mu je Aravena preko direktorskog stola.

Rolf se jako udebljao, bio je bolestan na srcu, i jedina zadovoljstva koja su mu još uvijek budila čula bijahu dobar zalogaj, aroma cigareta i pokoji prikriveni pogled na veličanstvene, a sada nedodirljive stražnjice Rupertovih kćeri za vrijeme izleta u Koloniju, dok mu se profesionalna radoznalost smanjila zbog tjelesne nemoći.

- Gerila je postala nesnosna i vrijeme je da netko provjeri stvari-nastavljao Aravena.

- Sve su informacije cenzurirane, laže vlada, a lažu i divlje radio-stanice. Hoću znati koliko je ljudi u planini, kakvo oružje imaju, tko im pomaže, kakvi su im planovi, jednom riječi - sve.

- To nećete moći prikazati na televiziji.

- Moramo znati što se događa, Rolfe. Mislim da su ti ljudi ljudi, a može biti i da je posrijedi nova Sierra Maestra, tu, pred nama, a da je ne vidimo.

- Što da napravim ako je tako?

- Ništa. Nije naše da ispravljamo tijek povijesti, nego da ga naprosto zabilježimo.

- U Generalovo doba niste tako mislili.

- S godinama se svašta nauči. Otiđi, pogledaj, snimi ako mogneš, pa ćeš mi sve ispričati.

- To nije lako. Neće mi dopustiti ni da primirišem u njihove logore.

- Zato i šaljem tebe a ne nekog drugog iz ekipe. Ti si već bio

kod njih prije nekoliko godina. Kako se zove onaj koji te se tako dojmio?

- Huberto Naranjo.

- Možeš li se opet povezati s njim?

- Ne znam, možda više ne postoji, vele da je vojska mnoge pobila, a ostatak da je dezertirao. U svakom slučaju, taj mi se zadatak sviđa, pa ću vidjeti što mogu napraviti.

Huberto Naranjo nije dezertirao, ali ga više nitko nije zvao tim imenom. Sad je bio Komandant Rogelio. Proveo je silne godine u borbi, dan i noć u čizmama, s oružjem u ruci i širom otvorenih očiju, da bi vidio i ono što je iza sjene. Život mu se sastojao od nasilja, ali bilo je i uzvišenih trenutaka, trenutaka ushita. Kad god je prihvaćao novu skupinu boraca srce mu je skakalo u grudima, kao prije susreta s djevojkom. Odlazio je do ruba logora da ih primi, a oni su stajali još neokaljani, optimisti, u redu kako ih je naučio vođa patrole, još uvijek gradskog izgleda, sa tek izašlim mjehurićima na dlanovima, bez veteranskih žuljeva, blaga pogleda, umorni, ali nasmiješeni. Bila su to njihova mlađa braća, sinovi, dolazili su u borbu, i od tog trenutka on je odgovarao za njihove živote, za održanje njihova morala i za to da ih nauči kako će ostati na životu, kako će postati tvrdi poput granitne stijene, hrabriji od lava, lukavi, okretni i otporni, da bi svaki mogao vrijediti kao stotina vojnika. Dobro je što su tu, osjećao je grč u grlu. Gurao je ruke u džepove i pozdravljao ih sa nekoliko oporih rečenica, da ne oda osjećaje. Rado je sjedio s ljudima oko vatre, kad god je bila takva prilika. Nikad nije dugo ostajao na istom mjestu, trebalo je upoznati planinu, kretati se po tom terenu kao riba u vodi, tako je pisalo u priručniku. Ali bilo je i mirnih dana, katkad su pjevali, kartali se, slušali glazbu s radija kao i obični ljudi. Ponekad on se morao spuštati u grad da bi održao kontakt sa svojim vezama, tada bi hodao ulicama praveći se da je kao i drugi ljudi, udišući već

zaboravljene mirise hrane, prometa, otpadaka, promatrajući drugim očima djecu, žene zabavljene svojim poslovima, pse lualice, kao da je i sam dio toga mnoštva, kao da ga nitko ne slijedi. Odjednom je na nekom zidu ugledao crnom bojom ispisano ime Komandanta Rogelia, i shvativši da je pribijen na taj zid, prisjetio se, s mješavinom ponosa i straha, da ne bi smio biti tu, da njegov život nije sličan drugima, da je borac.

Gerilci su većinom bili sveučilištarci, ali Rolf Carle nije pokušavao ulaziti među studente da bi našao načina da stigne do planine. Lice mu se često pojavljivalo na televizijskim vijestima, svi su ga dobro poznavali. Sjetio se veze koju je upotrijebio prije puno godina, kad je prvi put intervjuirao Huberta Naranja na samom početku oružane borbe, i krenuo prema kuglani kod Crnoga.

Bio je u kuhinji, malo propao ali jednako dobre volje kao i prije. Stisnuli su si ruke s nepovjerenjem. Sad su bila druga vremena, pa su se represijom bavili specijalisti, gerila više nije bila samo ideal dječaka koji su se zanosili da će promijeniti svijet, nego bespoštedni okršaj bez predaha. Rolf Carle prešao je na stvar nakon kratkog uvoda.

- Ja nemam ništa s tim - odgovorio je Crni.

- Ja nisam doušnik, niti sam ikada bio. Ako te nisam prijavio sve ove godine, zašto bih to sada činio? Posavjetuj se sa svojim šefovima, neka mi pruže priliku da im barem objasnim što bih htio raditi... čovjek ga je dugo gledao, proučavajući svaku crtu lica, i jamačno mu se svidjelo ono što je vidio, jer je Rolf Carle osjetio promjenu u njegovu stavu.

- Doći ću sutra opet ovamo, Crni - rekao je.

Vratio se sutradan, i svakog dana u toku slijedećeg mjeseca, sve dok konačno nije ugovorio sastanak da bi objasnio vlastite namjere. Partija je držala da Rolf Carle može biti koristan: reportaže su mu dobre, činio se čestit čovjek, imao je pristup na

televiziju i bio Aravenin prijatelj; veza s takvim čovjekom bila je pogodna, a pogibelj nije bila prevelika poduzmu li se potrebne mjere opreza.

- Moramo informirati narod, pobjede stvaraju saveznike - govornice su vođe.

- Ne uzburkajte javnost, neću čuti ni riječi o gerili, dokinut ćemo je tišinom. Oni su svi van zakona, i tako se mora i postupati s njima - naređivao je sa svoje strane Predsjednik Republike.

Tom prilikom putovanje Rolfa Carlea do logora bilo je vrlo različito od prethodnoga, nije to bio školski izlet s uprtnjačom na leđima kao u školarca na ferijama. Dobar dio puta prevalio je zavezanih očiju, prebacili su ga u prtljažniku automobila, napola zagušena i obnevidjela od vrućine, a drugi dio, preko polja, prevalio je noću bez ikakva objašnjenja o tome gdje se nalazi, vodiči se smjenjivali, ali nijedan nije bio spreman na razgovor s njim, proveo je dva dana zatvoren po hambarima i kolibama, vodili ga amo-tamo ne dopuštajući mu da pita gdje je. Vojska specijalizirana za protuustaničke operacije opkoljavala je gerilce, postavljala pokretne kontrole po cestama, zaustavljala vozila, pregledavala sve. Nije bilo lako proći njihovu kontrolu. U operacionim centrima, rasutima po cijeloj zemlji, koncentrirale su se specijalizirane jedinice. Šušalo se da su to bili zarobljenički logori, a ujedno i logori mučilišta. Vojnici su bombardirali planinu i za sobom ostavljali pustoš. Mislite na kodeks revolucionarne etike, dodijavao im je Komandant Rogelio, mi nikoga ne smijemo zlorabiti, poštujujte i plaćajte sve što potrošite da bi nas narod znao razlikovati od vojnika, da znaju kako će biti u područjima koja će Revolucija osloboditi.

Rolf Carle uvidio je da blizu gradova, gdje je život tekao u prividnu miru, postoji ratna zona, ali o tome se službeno nije smjelo govoriti. Borba se spominjala samo preko tajnih radio-

stanica, koje su obavještavale o gerilskim akcijama: miniranje naftovoda, napad na stražarsku kućicu, zasjeda vojsci.

Pošto su ga pet dana premještali kao zavežljaj, počeo se penjati po planini i mačetom krčiti put kroz guštaru, gladan, blatan i prepun uboda komaraca. Vodiči su ga ostavili na šumskoj čistini i naredili mu da se nipošto ne miče odande, da ne pali vatru i da bude posve tih. čekao je ondje sam, a jedino društvo bila mu je majmunska dreka. U zoru, kad ga je već izdavalo strpljenje, pojavila se dva bradata mladića u dronjcima i s puškama u ruci. - Dobro došao, družo - pozdravili su ga uza širok osmijeh. - Bilo je i vrijeme - odgovorio je iscrpljen. Rolf Carle snimio je jedini naš dugometražni film o gerili u to doba, prije nego što je poraz prekinuo revolucionarni san, a pacifikacija vratila preživjele u normalan život, jedne među birokrate, a druge među poslanike i poslodavce. Neko vrijeme ostao je kod Komandanta Rogelia, kretao se noću, s jednoga mjesta na drugo po tome divljem terenu, a danju se kadikad odmarao. Glad, umor, strah. život u planini bio je vrlo težak. Vidio je mnoge ratove, ali ova borba sa zasjedama, iznenadnim napadima, stalnim osjećajem da te prate, ova tišina i samoća bili su mu najteži. Ukupni se broj ratnika mijenjao, sastojali su se od malih skupina kako bi se lakše kretali. Komandant Rogelio prebacivao se od jedne do druge jer je nadgledao cijeli front. Rolf je bio nazočan obuci mladih boraca, pomagao je oko radio-stanica i hitne pošte, navikao se puzati na laktima i podnositi bol, živjeti s njima i slušati ih, i na kraju shvatio razloge zbog kojih se ti mladići izlažu tolikim žrtvama. Logori su funkcionirali u skladu s vojničkom stegom, ali, za razliku od vojnika, nisu imali odgovarajuće odjeće, lijekova, hrane, krova nad glavom, prijevoza, veza. Tjednima je kišilo a nisu mogli ni vatru zapaliti da se osuše, bilo je kao da žive u šumi na dnu mora. Rolfu se činilo da hoda po mlohavu užetu iznad ponora, smrt je ondje,

sakrivena iza najbližeg drveta.

- Svi se tako osjećamo, ne brini, već ćeš se navići - šalio se Komandant.

Hrana bijaše svetinja, ali ponekad netko nije mogao zatomiti potrebu, pa bi nestala konzerva sardina. Kazne su bile teške, jer se nije radilo samo o hrani, nego, i to ponajprije, o privikavanju na solidarnost. Ponekad je bilo pritužbi, netko bi plakao zgrčen na tlu i dozivao majku, tad bi mu Komandant prišao, pomogao mu da ustane, odveo ga gdje ih nitko ne može vidjeti i tamo ga tiho tješio. Ako bi se dokazala izdaja, isti taj čovjek bio je kadar pogubiti nekoga od svojih ljudi.

- Ovdje je umiranje ili ranjavanje prirodna stvar, treba biti spreman na sve. Spasiti život, to je rijetkost, a pobjeda bila bi pravo čudo - rekao je Rolfu Komandant Rogelio.

Rolf je tih mjeseci osjetio da stari, da mu se tijelo troši. Na kraju nije znao što radi ni zašto to radi, izgubio je osjećaj za vrijeme, jedan sat činio mu se kao tjedan, a tjedan je odjednom sličio snu. Bilo je vrlo teško uhvatiti čistu informaciju, bit stvari, oko njega je vladala čudna tišina, tišina od riječi, ali istodobno i tišina nabijena predznacima, prepuna prašumske buke, krikova i mrmora, udaljenih glasova što stižu zrakom, jauka i kuknjave mjesečara. Naučio se spavati na pretrge, stojeći, sjedeći, danju, noću, napola u nesvijesti od umora ali uvijek na oprezu, spreman na skok pri svakom šumu. Gadila mu se prljavština, vlastiti zadah, čeznuo je da se zaburi u čistu vodu, da se nasapuna do kostiju, sve bi bio dao za šalicu tople kave. Vidio je kako u okršajima s vojskom lete razmrskana tijela istih onih ljudi s kojima je noć prije toga dijelio cigaretu. Nadnosio se nad njih s kamerom i snimao ih sav izvan sebe, kao da ih gleda teleskopom iz velike udaljenosti. Ne smijem izgubiti pamet, ponavljao je sam sebi kao i toliko puta prije u sličnim prilikama. Dolazile mu u pamet slike iz djetinjstva,

dan kad je zakopavao mrtve u koncentracionom logoru, i prizori iz nedavnih ratova. Znao je iz iskustva da sve ostavlja trag, da svaki događaj stvara mrlju, i katkad je prolazilo puno vremena prije nego je primijetio kako mu se duboko usjekao neki prizor; bilo je to kao da mu se neki dio tijela odjednom zaledio a onda mu se odjednom pomoću nekog asocijativnog mehanizma pojavljivao pred očima nepodnošljivo jasno. Pitao se i zašto je uopće ondje, zašto ne pošalje sve dovraga i ne vrati se u grad, to bi bilo puno zdravije nego da ostaje u tom labirintu more, da ode, da pobjegne na neko vrijeme u Koloniju i pusti da ga rođakinje njišu u pari s mirisom cimeta, klinčića, vanilije i limuna. Ali ga te sumnje nisu uspijevale zaustaviti, slijedio je gerilce posvuda, noseći kameru na ramenu kao što su drugi nosili oružje.

Jednog dana četiri su momka donijela Komandanta Rogelia umotana u pokrivač na improviziranim nosilima, tresao se i izvijao od ugriza škorpiona.

- Nema cmizdrenja, drugovi, od toga se ne umire.
- Pustite me, to će samo proći.

Osjećaji Rolfa Carlea prema tom čovjeku bili su kontradiktorni, nikad se nije ugodno osjećao u njegovu društvu, mislio je da Rogelio nema povjerenja prema njemu, i zato nije shvaćao zašto ga pušta da snima, smetala ga je njegova oštrina, ali se divio svemu što je ovaj uspijevao napraviti sa svojim ljudima. Iz grada su mu dolazili nezreli dječaci, a on ih za nekoliko mjeseci pretvarao u ratnike imune na umor i bol, tvrde, ali nalazio je načina i da sačuvaju mladalačke ideale. Nije bilo protuotrova za škorpionov ubod, kutija za prvu pomoć bila je zamalo prazna. Ostao je kraj bolesnika i pokrivaio ga, davao mu vode i čistio ga. Nakon dva dana temperatura je spala, Komandantov se pogled ozario, i on je shvatio da su unatoč svemu prijatelji. Rolfu Carleu nije bila dovoljna informacija koju je dobivao od gerilaca, nedostajala mu je

ona druga polovica vijesti. Pozdravio se s Komandantom Rogeljom vrlo kratko, obojica su poznavala pravila, i ne bi bilo pristojno raspravljati o njima. Ne pričajući nikome o onome što je doživio u planini, Rolf Carle odlazio je u Centre vojnih operacija, odlazio na teren s vojnicima, govorio s časnicima, razgovarao s Predsjednikom, čak je ishodio dozvolu da bude nazočan vojnim vježbama. Na kraju je imao tisuće metara filma, stotine fotografija, sate i sate magnetofonskih vrpca, imao je više informacija o tome od bilo koga u zemlji.

- Misliš li da će gerila uspjeti, Rolfe?
- Iskreno govoreći, mislim da neće, gospodine Aravena.
- Na Kubi su uspjeli. Tamo su dokazali da mogu pobijediti regularnu vojsku.

- Otad je prošlo već nekoliko godina, a Yankeeji neće dopustiti novu revoluciju. Na Kubi su bile druge prilike, tamo su se borili protiv diktature, a narod ih je podržavao. Naša demokracija ima puno mana, ali ljudi se njome ponose. Gerilce ne vole, i oni su, uz nekoliko iznimaka, uspjeli privući samo sveučilištarce.

- Sto misliš o njima?
- Hrabri su i zaneseni.
- Htio bih vidjeti što si uspio napraviti - naredio je Aravena.
- Priredit ću film da bih mogao izbaciti sve ono što se sad ne može pokazati. Vi ste mi jednom rekli da nije naše da mijenjamo povijest nego da obavještavamo o njoj.

- Nikad se neću navići na tvoje cjepidlačenje, Rolfe. Znači li to da tvoj film može izmijeniti sudbinu ove zemlje?

- Znači.
- Onda taj dokumentarne mora u moj arhiv.
- Nikako ne smije pasti u ruke vojsci, bilo bi to pogubno za one u planini. Neću ih izdati, a siguran sam da nećete ni vi.

Direktor Državne televizije ispušio je cigaretu do kraja, u tišini,

motreći svog đaka kroz dim, bez truna sarkazma, misleći, sjećajući se godina opozicije Generalovoj diktaturi, propitujući svoje ondašnje osjećaje.

- Ti nerado slušaš savjete, Rolfe, ali ovaj put ćeš me morati uzeti ozbiljno - rekao je na kraju.

- Sakrij te filmove, jer vlada zna da postoje i pokušat će ti ih oduzeti milom ili silom. Razvijaj, izbacuj, sačuvaj sve što ti se čini potrebnim, ali upozoravam te da je to kao da skladištiš nitroglicerina. Na kraju krajeva, možda će nakon nekog vremena taj dokumentarac i ugledati svjetlost dana, a tko zna nećemo li za deset godina moći pokazati i ono za što sad misliš da bi promijenilo povijest.

Rolf Carle stigao je u subotu u Koloniju, s kovčegom zaključanim lokotom i predao ga ujaku i ujni uz preporuku da o tome nikome ne govore i da ga skrivaju sve dok se on ne vrati po nj. Burgel ga je umotala u plastični zastor, a Rupert ga je bez komentara smjestio ispod stolarskih dasaka. Tvornička sirena tulila je u sedam sati ujutro, vrata su se otvarala i nas dvjesto žena srijalo je unutra u gomili, prolazeći pokraj nadzornica koje su nas pregledavale od glave do pete iz opreza od sabotaze. Ondje se proizvodilo sve: od vojničkih čizama do generalskih rojti, sve na mjeru i gram da nijedno dugme, nijedno vlakno ne padne u ruke kriminalcima, kako je govorio kapetan, jer ti su vragovi kadri kopirati uniforme i uvući se među naše trupe pa izručiti domovinu komunistima, prokleti bili. U goleme dvorane bez prozora, rasvijetljene fluorescentnim svjetlima, zrak je ulazio pod tlakom kroz cijevi smještene na krovu, dolje bili poredani šivaci strojevi, a dva metra iznad poda, i duž svih zidova, uzak balkon kojim su šetali čuvari, zadaća im bijaše nadzirati ritam rada, kako ni neznatno krzmanje, ni drhtaj, ni najmanja smetnja ne bi naudila proizvodnji. Na toj visini bili su i uredi, mali kvadrati za

službenike, računovođe i sekretarice. Buka je bila nalik na strahovitu riku vodopada i primoravala nas da držimo čepiće u ušima i da se sporazumijevamo kretnjama. U dvanaest sati omamljujuću je buku nadvisivala sirena koja je zvala na podnevni obrok, u blagovaonice, gdje je služen jednostavan ali obilat objed, sličan regrutskoj porciji. Mnogim je radnicama to bio jedini dnevni obrok a neke su ostavljale dio da ponesu kući unatoč sramu koji su proživljavale prolazeći kraj nadzornica s ostacima umotanima u papir. Šminkanje bijaše zabranjeno, a kosa je morala biti kratka ili pokrivena rupcem, jer je jednom osovina kolovrata uhvatila kosu neke žene, a kad su isključili struju bilo je prekasno, već joj je bila oderana i kosa i koža. Ipak, su najmlađe pokušavale biti lijepe pa su nosile rupce veselih boja i kratke suknje, a rumenile su obraze ne bi li privukle kojeg šefa i promijenile vlastitu sudbinu uspinjanjem dva metra više, na balkon za službenice, gdje su i plaća i ophođenje bili pristojniji. Neprovjereni priča o radnici koja se tako uspjela udati za činovnika hranila je maštu početnica, ali starije žene nisu ni dizale pogled prema takvim fantazijama, radile su tiho i brzo da bi povećale učinak.

Pukovnik Tolomeo Rodriguez dolazio je od vremena do vremena u inspekciju. Njegovim dolaskom zrak se hladio a buka jačala. Njegova važnost imala je takvu težinu, a iz njega je izvirala takva moć, da nije morao ni kretnjom ni dizanjem glasa postizati autoritet. Obuhvatio je sve pogledom, listao zapisnike, ulazio u kuhinje, ispitivao radnice, jeste li vinova, što ste danas jele, ovdje je jako vruće, pojačajte ventilaciju, vama su oči natruđene, javite se u ured da vam dadu dopust. Ništa mu nije promicalo. Neki su ga podređeni mrzili, svi ga se bojali, šaputalo se da ga se čak i Predsjednik kloni, jelima ugleda među mlađim časnicima i svakog časa može podleći iskušenju da se usprotivi ustavnoj vlasti. Ja sam ga uvijek vidjela samo izdaleka, jer je moj ured bio na kraju

hodnika, a moj posao nije trebao njegova nadzora, ali čak i s te udaljenosti mogla sam pojmiti njegov autoritet.

Upoznala sam ga jednoga ožujskog dana. Gledala sam ga kroz staklo koje me dijelilo od hodnika kad se on okrenuo i pogledi nam se sreli. Pred njim je sve osoblje gledalo ustranu, nitko ga nije gledao u oči, ali ja nisam mogla ni trepnuti, objesila sam se o njegov pogled kao opčinjena. Učinilo mi se da je tako prošlo puno vremena. Konačno je krenuo prema meni. Od galame mu nisam čula korake, činilo se kao da se približava plutajući, u pratnji tajnika i kapetana, uvijek na pristojnoj udaljenosti. Kad me pukovnik pozdravio laganim naklonom, uspjela sam mu izbliza promotriti stas, izražajne ruke, debele vlasi, velike i jednake zube. Privlačio je poput divlje životinje.

Tog poslijepodneva na izlasku iz tvornice kraj porte čekala je tamna limuzina, a ordonanc mije pružio papir na kojem je bio svojeručno ispisan poziv pukovnika Tolomea Rodrigueza na večeru.

- Pukovnik čeka vaš odgovor - rekao je u stavu mirno.

- Recite mu da ne mogu, već sam se dogovorila drugdje. Stigavši kući, ispričala sam sve Mimi, koja je prešla preko primjedbe da je taj čovjek neprijatelj Huberta Naranja, razmotrila situaciju iz optike ljubavnih romana kojima se hranila u slobodnim trenucima i zaključila da sam postupila kako treba, uvijek treba pustiti da te mole baš kao i toliko puta prije.

- Mora biti da si prva koja odbija njegov poziv, kladim se da će doći i sutra prognozirala je.

Nije došao. Nisam čula ništa o njemu do slijedećeg petka, kad se iznenada pojavio u tvornici. Saznavši da je ušao u zgradu, shvatih da ga već danima čekam, da sam virila u hodnik pokušavajući čuti njegove korake iznad štopota šivaćih strojeva, da sam ga željela vidjeti a istodobno se bojala da će se pojaviti, s

nestrpljenjem kakvo sam već bila zaboravila jer sam takve patnje proživljavala samo na početku veze s Hubertom Naranjom. Ali pukovnik se nije približio mom uredu, i kad je u dvanaest sati zasvirala sirena, uzdahnula sam od olakšanja i srdžbe.

Idućih tjedana nekoliko sam puta pomislila na nj. Devetnaest dana kasnije, vrativši se uvečer kući, zatekla sam pukovnika Tolomea Rodriguezu kako pije kavu sa Mimi. Sjedio je u jednome od orijentalnih naslonjača, ustao i pružio mi ruku, vrlo ozbiljan.

- Nadam se da vas nisam uznemirio. Došao sam jer bih htio govoriti s vama rekao je.

- Hoće govoriti s tobom - ponovila je Mimi, blijeda poput grafika koje su visjele na zidu.

- Prošlo je dosta vremena otkako se nismo vidjeli pa sam si uzeo slobodu da vas posjetim - rekao je svečanim tonom kojim se često služio.

- Zato je tu - dodala je Mimi.

- Biste li prihvatili moj poziv na večeru?

- Hoće jesti s tobom - ponovo je prevela Mimi, gotovo izbezumljena jer ga je prepoznala čim je ušao i istog se trena sjetila svega: on je dolazio u inspekciju u kaznionicu Santa Maria u vrijeme njenih nevolja. Bila je sva zbunjena, premda je vjerovala da on nikako ne bi mogao povezati bijednog uznika iz Harema, bolesna od malarije, sva u krastama i obrijane glave, sa zadivljujućom ženom koja mu upravo služi kavu.

Zašto ga nisam ponovno odbila? Možda i nije bilo od straha, kako sam tada mislila, nego sam htjela biti s njim. Istuširala sam se da sperem dnevni umor, obukla crnu haljinu, očušljala kosu i pojavila se u primaćoj sobi, rastrgana od znatiželje i bijesa na sebe samu jer sam osjećala da izdajem Huberta. Pukovnik se namjestio da ga primim ispod ruke, ali sam ja krenula naprijed i ne taknuvši ga, sve pred zdvojnomo Mimi, koja se nikako nije oporavljala od

prvog dojma. Ušla sam u limuzinu nadajući se da susjedi neće vidjeti pratnju na motorima, da ne bi pomislili da sam se pretvorila u milosnicu kakva generala. Vozač nas je odveo ujedan od najprobranijih restorana u gradu, zdanje versajskog tipa u kojem je kuhar osobno pozdravljao najuglednije goste, a neki starac, zakičen predsjedničkom lentom i oboružan srebrnom šalićicom, kušao vina. Izgledalo je da se pukovnik osjećao kao kod kuće, a ja sam se osjećala kao brodolomac među onim stolcima od modra brokata, raskošnim svijećnjacima i bataljonom posluge.

Dali su mi jelovnik napisan na francuskom, ali Rodriguezje, pogađajući moje muke, izabrao i za mene. Preda mnom se stvorio rak, a ja nisam znala kako bih ga načela, pa je konobar odvojio meso od kosti i stavio mi ga na tanjur. Ugledavši četu ravnih i krivih noževa, čaša u dvije boje i vrčeva, sa zahvalnošću sam se prisjećala Miminih čajeva u institutima za buduće miss, i pouke našeg prijatelja dizajnera, jer sam se ipak uspijevala snaći da ne ispadnem smiješna, sve dok mi nisu između predjela i mesa poslužili šerbet od mandarine. Zgranuto sam pogledala sićušnu kuglicu s listom metvice na vrhu i upitala zašto služe desert prije glavnog jela. Rodriguez se nasmijao, i ta reakcija kao da mu je odnijela rojce s rukava i skinula nekoliko godina s lica.

Od tog trena sve je bilo jednostavnije. Nije mi više izgledao kao državni velikodostojnik, motrila sam ga pri onom svjetlu dvorskih svijeća, a on je bio radoznao zašto ga tako gledam, na što sam odgovorila da mi jako sličí balzamiranoj pumi.

- Ispričajte mi svoj život, pukovniče - zamolila sam ga pri desertu.

Mislim da ga je ta molba iznenadila, i na trenutak je postao oprezan, ali kasnije je jamačno shvatio da ja nisam neprijateljski špijun, gotovo da sam mu čitala misli, pa to je samo jedna tvornička namještenica, ali u kakvu je rodu s onom televizijskom

glumicom, puno ljepšom, usput rečeno, od nje, pa ovo je obična, loše odjevena djevojčica, gotovo sam pozvao nju, ali vele da je zapravo peder, teško je povjerovati, u svakom slučaju ne mogu si dopustiti da me vide s nekim degenerikom.

Na koncu mi je pričao o djetinjstvu na obiteljskom imanju u nekom divljem, pustinjском kraju, o stepama kojima piri vjetar, gdje se voda i raslinje posebno cijeni, a ljudi su jaki jer žive u pustoši. Nije bio iz tropskog dijela zemlje, sjećao se dugačkih putovanja na konju po ravnici, vrućih i suhih podneva. Otac, mjesni moćnik, dao ga je u vojsku kad mu je bila osamnaesta ne pitajući ga za mišljenje - da časno služiš domovini, sinko, kako i valja, naredio mu je. On je to i učinio bez pogovora, stega prije svega, tko zna slušati, naučit će i zapovijedati.

Studirao je tehniku i političke znanosti, putovao je, čitao je malo, jako je volio glazbu, deklarirao se kao slab pilac, gotovo kao apstinent, oženjen, otac triju djevojaka. Unatoč svojoj poznatoj oštirini te je noći zračio raspoloženjem, a na kraju mi je zahvalio na društvu, rasonodio se, tako je rekao, tvrdio je da sam ja originalna osoba premda sam rekla jedva četiri rečenice, on je naime preuzeo na sebe razgovor.

- Ja zahvaljujem vama, pukovniče. Nikad nisam bila ovdje, ovo je vrlo elegantno.

- Ne mora biti i zadnji put, Eva. Možemo li se vidjeti slijedeći tjedan?

- Zašto?

- Tako, da se bolje upoznamo...

- Biste li vi htjeli u krevet sa mnom, pukovniče?

Pribor za jelo mu je ispao iz ruku i za trenutak je prikovao pogled za tanjur.

- To je okrutno pitanje pa zaslužuje sličan odgovor - odgovorio je na kraju. Da, baš to želim. Prihvaćate li?

- Ne, hvala lijepa. Pustolovine bez ljubavi samo me rastužuju.
 - Nisam rekao da je ljubav isključena.
 - A vaša žena?
 - Da razjasnimo to; moja gospođa supruga nema ništa s ovim razgovorom, i više je nećemo ni spomenuti. Razgovarajmo o nama. Nije na meni da govorim o tome, ali ako odlučim, mogu vas usrećiti.
 - Da mi prestanemo okolišati, pukovniče. Uvjerena sam da ste vi vrlo moćni, da možete napraviti sve što zaželite i da to uvijek i radite, je li tako?
 - Varate se. Moj mi položaj nameće odgovornosti i obveze prema domovini koje sam uvijek spreman ispuniti. Ja sam vojnik i ne koristim privilegije ni inače, a kamoli ako su ove vrste. Ne kanim vršiti pritisak na vas, nego vas hoću zavesti, i siguran sam da ću uspjeti, jer se obostrano privlačimo. Promijenit ćete vi mišljenje i na kraju ćete me još i zavoljeti...
 - Oprostite, ali sumnjam u to.
 - Pripremite se, Eva, jer vas neću pustiti na miru dok me ne prihvatite nasmiješio se.
 - U tom slučaju nemojmo gubiti vrijeme. Ne namjeravam se svađati s vama jer bih mogla loše proći. Hajdemo odmah odavde, završimo tu stvar u tren oka i vi mene ostavite na miru.
- Pukovnik je ustao, crven u licu. Istog su trena dva konobara smjerno pritrčala da mu budu na usluzi, a za okolnim stolovima osvrtni se da nas vide. Zatim je sjeo i na trenutak šutio, ukočen, nemirna daha.
- Ne znam kakva si ti to žena - rekao je na kraju, obraćajući mi se prvi put sa ti. - U normalnim prilikama prihvatio bih tvoj izazov i odmah bismo otišli na neko skrovito mjesto, ali odlučio sam da ću ovu stvar voditi na drugi način. Neću te preklinjati. Siguran sam da ćeš ti tražiti mene, a budeš li imala sreće, moj će prijedlog još

uvijek vrijediti. Javi mi telefonom kad me htjedneš vidjeti - rekao mi je Rodriguez suho, pružajući mi posjetnicu s državnim grbom u gornjem uglu i njegovim imenom ispisanim kurzivom.

Te večeri vratila sam se rano. Mimi je držala da sam se ponijela slaboumno, taj je pukovnik moćan tip i može nam praviti silne probleme, zar nisi mogla biti malo ljubaznija? Drugog dana dala sam otkaz na poslu, pokupila stvari i napustila tvornicu samo da umaknem tom čovjeku, koji je predstavljao sve ono protiv čega je Huberto Naranjo tolike godine stavljao život na kocku.

- Svako zlo za neko dobro - prosudila je Mimi shvativši da je kolo sreće napravilo polukrug i smjestilo me onamo gdje mi je po njenu sudu i bilo mjesto.

- Sad se možeš ozbiljno prihvatiti pisanja.

Sjedila je za kuhinjskim stolom pred kartama složenima u lepezu, iz kojih se vidjelo da je moja sudbina pričanje priča, a sve ostalo uzaludan je napor, kao što sam i sama zaključila nakon čitanja »Tisuću i jedne noći«. Mimi je tvrdila da se svatko rađa s darom za nešto i da se sreća ili nesreća sastoje u tome da taj dar otkrijemo i da je on cijenjen u svijetu, jer ima i beskorisnih sposobnosti, kao sposobnost njena prijatelja da izdrži tri minute pod vodom bez disanja, što mu nikad nije korisno poslužilo. Ona je, što se toga tiče, bila mirna, jer je za sebe već znala. Upravo je debitirala u televizijskoj seriji u ulozi zločeste Aleksandre, suparnice Belindi, slijepoj djevojci kojoj se na kraju vraća vid, kao što se obično i događa u takvim slučajevima, da bi se udala za glavnog junaka. Tekst uloge bio je razbacan svud po kući, a ona ga učila napamet uz moju pomoć. Ja sam morala glumiti sve ostale likove. (»Luis Alfredo stiće kapke da ne bi zaplakao, jer muškarci ne plaču.«) Prepusti se tom osjećaju... Dopusti mi da ti ja platim operaciju očiju, ljubavi moja. (»Belinda se tresse, boji se da će izgubiti voljeno biće...«) Htjela bih biti sigurna u tebe... ali je u

tvom životu druga žena, Luis Alfredo. (»On gleda ravno u prekrasne slijepe zjenice.«) Aleksandra meni ne znači ništa, ona želi samo bogatstvo obitelji Martinez de la Roca, ali neće joj uspjeti. Nitko nas nikad neće rastaviti, moja Belindo. (»Ljubi je, a ona se predaje tom predivnom zagrljaju, dajući publici da nasluti kako bi se možda i moglo dogoditi nešto... ili ništa. Kamera se okreće k Aleksandri koja viri iza vrata, sva izobličena od ljubomore. Prijelaz u studio B.«)

- Televizijske su serije pitanje uvjerenja. Moraš im vjerovati i točka govorila je Mimi između Aleksandriih tirada. - Ako ih počneš analizirati, izgube čar i uništiš ih. Uvjeravala me da svatko može izmišljati priče poput one o Belindi i Luisu Alfredo, a ponajprije ja koja sam ih godine i godine slušala u kuhinji misleći da su istinite i koja sam se osjećala prevarenom shvativši da stvarnost nije kao na radiju. Mimi mi je izložila nesumnjive prednosti rada za televiziju, gdje su svakakve budalaštine dobivale prostor a svaki lik, kako god besmislen bio, uspijevaوo raniti neopreznu gledateljsku dušu, što se knjigama rijetko događalo.

Tog poslijepodneva vratila se s tucetom kolača i teškom kutijom umotanom u šareni papir. Bio je to pisaći stroj. Da se možeš dati na posao, rekla je. Dobar dio večeri provele smo sjedeći na postelji, pijući vino, jedući kolače i raspravljajući o idealnoj radnji, spletu strasti, razvoda, nezakonite djece, naivnih i zločestih, bogatih i siromašnih, koja bi privukla gledaočevu pozornost od prvog trenutka i držala ga prikovana za ekran svih dvanaest dirljivih poglavlja. Zaspale smo ošamućene i zamrljane od šećera, a ja sam sanjala o ljubomornim muškarcima i slijepim djevojkama.

Probudila sam se u zoru. Bila je srijeda, mirna i pomalo kišovita, ni po čemu različita od ostalih dana u mom životu, ali ja je čuvam kao jedinstvenu, namijenjenu samo meni. Otkad me

učiteljica Ines naučila abecedu pisala sam svake večeri, ali sam ovaj put osjetila da je prilika izuzetna, da bi mi mogla izmijeniti život. Skuhala sam crnu kavu i sjela za stroj, uzela čisti bijeli papir, nalik na tek izglaćanu plahu na kojoj će se voditi ljubav, i uvukla ga pod valjak. Tad sam osjetila nešto čudno, kao nekakav radostan vjetrić oko kostiju i duž putova što ih žile tvore po tijelu. Shvatila sam da me ta stranica čeka već preko dvadeset godina, da sam dotad živjela samo za taj trenutak, i zaželjeh da mi od tog trenutka jedini posao bude da hvatam priče koje lebde visoko u zraku i da ih prisvajam.

Napisah svoje ime, a riječi su zatim dolazile same, bez napora, jedna se zgoda vezivala za drugu, a ova za onu iza sebe. Likovi su izlazili iz sjene koja ih je godinama skrivala i pojavljivali se na svjetlosti te srijede, svaki s vlastitim licem, glasom, strastima i napastima. Redale se pripovijesti pohranjene u genetskom pamćenju prije mog rođenja i mnoge druge koje sam godinama zapisivala u bilježnice. Počela sam se prisjećati vrlo davnih događaja, vraćati se majčnim doživljajima iz vremena kad smo živjele među slaboumnicima, bolesnicima od raka i balzamiranim stvorovima Profesora Jonesa; pojavio se Indijanac koga je ubola zmija i tiranin s rukama punima gube; izbavih usidjelicu kojoj je nestalo dlakave kože kao da ju je proždri stroj za zrnčanje, vlastodršca u naslonjaču od biskupskog pliša, Arapina dobra srca i mnoge druge muškarce i žene čiji su mi životi bili dovoljno bliski da mogu raspolagati njima po miloj volji.

Malo-pomalo prošlost se pretvarala u sadašnjost, a ovladavala sam i budućnošću, mrtvacu su oživljavali nadajući se da će završiti u vječnosti, raštrkani su se skupljali, i sve je to, u omaglici zaborava, poprimalo točne obrise. Nitko me nije prekidao pa sam pisala gotovo cijeli dan, tako zadubljena da sam zaboravila i na jelo. U četiri sata poslije podne odjednom se preda mnom pojavila

šalica kakaa.

- Evo, donijela sam ti nešto toplo...

Pogledala sam tu visoku tanku priliku umotanu u modri kimono, i trebalo mi je vremena da u njoj prepoznam Mimi, jer sam baš bila u prašumi u potrazi za crvenokosom djevojčicom. Nastavila sam istim ritmom, ne misleći na ono što su mi savjetovali: da se scenarij piše u dva stupca, da svako poglavlje ima dvadeset pet scena, da treba pažljivo s promjenama scenografije, jer je to vrlo skupo, da ne bude dugačkih monologa koji zbunjuju glumce, svaku važniju rečenicu treba triput ponoviti, a radnja mora biti jednostavna, jer se polazi od pretpostavke da je publika maloumna.

Brdo stranica prošaranih bilješkama, ispravicima, hijeroglifima i mrljama od kave raslo je na stolu, ali čim sam počela brisati prašinu sa uspomena i prepletati sudbine, nisam više znala kamo idem niti kakav bi mogao biti rasplet, ako ga uopće ima. Pomišljala sam da bi kraj mogao nastupiti jedino s mojom vlastitom smrću, i dopala mi se pomisao da postanem jednim od likova i da tako mogu određivati vlastiti kraj ili izmišljati život. Sadržaj je postajao složeniji; likovi su postajali sve neposlušniji. Radila sam - ako se to veselje može nazvati radom - puno sati na dan, od zore do mraka. Prestala sam misliti na sebe, jela sam ako me Mimi nahranila, a spavala sam kad bi me ona odvela do postelje, ali sam i u snu ronila po tome tek rođenom svijetu, držeći likove za ruku, da im se ne rasplinu nepostojani obrisi i da se ne vrate u izmaglicu priča koje još nisu ispričane.

Nakon tri tjedna Mimi je zaključila da taj moj zanos treba praktično primijeniti prije nego što me progutaju vlastite riječi. Uspjela mi je zakazati razgovor s direktorom televizije, jer joj se daljnji trud bez nade da će biti viđen na televiziji, činio opasnim za moje mentalno zdravlje. Zakazanog dana odjenula se sva u bijelo,

taje boja po horoskopu odgovarala tom danu, smjestila je među grudi jedan od Maharishievih medaljona i poslala vukući me za sobom. Kraj nje sam se osjećala mirno i spokojno kao i uvijek, zaštićena sjajem toga mitološkog stvorenja. Aravena nas je primio u svom uredu od plastike i stakla, za golemim pisacim stolom koji nije ublažavao loš dojam što ga je ostavljao njegov bonvivanski trbuh. Razočarao me taj debeljko s pogledom preživaca i s napola popušenom cigaretom, toliko različit od čovjeka puna energije kakva sam ga zamišljala čitajući njegove članke. Sav rastresen, jer je neizbježno cirkusko glumatanje bilo najnezanimljiviji dio njegova posla, Aravena nas je jedva pozdravio, ni ne pogledavši nas, okrenut k prozoru kroz koji su se ocrtavali obližnji krovovi i prijeteći oblaci koji su nagovještavali oluju. Upitao me je koliko još imam do kraja scenarija, letimice pogledao fascikl držeći ga onim bijelim prstima i promrmljao da će pročitati kad ne bude u poslu. Ja sam na to posegnula za scenarijem i uzela mu ga, ali mi ga je Mimi otela i ponovno mu ga predala, i, prisiljavajući ga da je gleda, klepetala trepavicama kao ptica na samrti krilima, vlažila crveno našminkane usne i nudila mu da večeraju slijedeće subote: samo nekoliko prijatelja, intimno društvo, rekla je uz onaj neodoljivi uzdah koji je izmislila da prikrije tenor s kojim se rodila. Neka vidljiva izmaglica, nekakav besraman miris ovili se oko tog čovjeka. Dugo je ostao nepomičan, s fasciklom u ruci, rastresen jer nikad prije, pretpostavljam, nije dobio tako lascivnu ponudu. Pepeo od cigarete pao je na stol, a on ga nije ni primijetio.

- Zar si ga baš morala pozvati kući? - prigovorila sam Mimi na izlasku.

- Prihvatit će ti taj scenarij sve ako to bilo zadnje što ću napraviti u životu.

- Ne misliš ga valjda zavesti...

- A što misliš kako se uspijeva u tom svijetu? Subota je

osvanula kišna, a padalo je i cijelog dana i večeri, dok se Mimi vrtila sva obuzeta pripremom asketske večere na bazi integralne riže, što se držalo elegantnim otkako su makrobiotičari i vegetarijanci počeli strašiti čovječanstvo svojim teorijama prehrane. Debeli će umrijeti od gladi, mrsila sam kosajući mrkvu, ali nisam je uspjela ganuti, više ju je brinulo kako će razmjestiti vaze, pripaliti tamjan u štapićima, odabrati glazbu i razmjestiti velike svilene jastuke, jer je baš tad ušlo u modu skidanje cipela i ležanje po podu. Za stolom nas je bilo osam, sve kazališni svijet osim Aravene, koji je došao u pratnji onog čovjeka bakrenaste kose koga su znali viđati s kamerom na barikadama nekih udaljenih revolucija, kako se ono zove? Stisnula sam mu ruku uz blagi osjećaj da sam ga već vidjela. Nakon večere Aravena me pozvao ustranu i povjerio mi da ga je Mimi očarala. Nije se mogao odlijepiti od nje, osjećao ju je kao uvijek svježju opekotinu.

- To je apsolut ženstvenosti, svi mi nosimo u sebi, nešto muškoga i ženskoga, ali ona je istisnula iz sebe i posljednju mušku crtu i proizvela te predivne obline, to je stopostotna žena, divna je - govorio je brišući čelo rupčićem.

Pogledala sam svoju prijateljicu, toliko blisku i poznatu, one crte lica očitane olovkama i kistovima, oble grudi i bokove, ravnu utrobu koja ne zna za materinstvo i slast, svaku liniju tijela izvedenu nesalomljivom upornošću. Samo ja poznam u dušu tajnu prirodu toga izmišljenog bića, mukotrпно stvorena da bi zadovoljilo tuđe snove a lišilo se vlastitih. Poznam je i bez šminke, umornu, tužnu, prošla sam s njom kroz depresije, bolesti, nesаницe i umor, i jako volim toga krhkog i proturječnog ljudskog stvora ispod tog perja i bižuterije. Pitala sam se tog trenutka bi li taj čovjek debelih usana i nabuhlih ruku znao u njoj otkriti prijateljicu, majku, sestru, to što Mimi zaista jest.

Ona je s drugog kraja dvorane primijetila pogled svoga novog

obožavatelja. Osjetila sam poriv da je zaustavim, da je zaštitim, ali sam se suzdržala.

- Hajde, Eva, ispričaj našem prijatelju neku priču - rekla je Mimi spuštajući se ravno kraj Aravene.

- Kakvu hoćete?

- Nešto lupeško, jel'da? - navodila je.

Sjela sam skupivši noge kao Indijanac, sklopila oči i nekoliko časaka pustila mozak da luta po dinama bijele pustinje, kao što radim kad god hoću izmisliti priču. Uskoro su se na tim dinama pojavili žena u podsuknji od žuta tafta, slikanje hladnih krajeva koje je moja majka izrezivala iz časopisa kod Profesora Jonesa i igre koje je Gospođa izmišljala za veselice kod Generala.

Počeh govoriti. Mimi kaže da imam poseban glas, baš za priče, glas koji se, premda je moj, doima kao da je tuđ, kao da niče iz zemlje i penje mi se uz tijelo. Osjetih kako se obrisi sobe gube, isparuju na novim obzorima koje sam prizivala. Gosti su šutjeli. - »Na jugu su bila teška vremena. Ne na jugu ove zemlje, nego na jugu onoga svijeta u kojemu su godišnja doba pošemerena i gdje zima nije o Božiću, kao u kulturnom svijetu, nego usred godine, kao u divljim krajevima...«

Kad sam završila, Rolf Carle jedini nije zapljeskao s ostalima. Kasnije mi je priznao da mu je dugo trebalo da se vrati s krajnjeg juga pampe u kojoj se udaljavalo dvoje ljubavnika s vrećom zlatnika, a kad se vratio, odlučio je pretvoriti moju priču u film prije nego mu duhovi tih dviju lopuža ovladaju snovima. Pitala sam se zašto mi se Rolf Carle činio tako poznatim, to nije bilo samo zato što sam ga vidjela na televiziji. Osvrnula sam se unatrag da vidim jesam li ga već prije srela, ali nisam, niti sam ikad srela nekoga nalik na njega. Htjedoh ga dotaknuti. Približih se i prijedoh mu prstom preko leđa.

- I moja je majka bila pjegava...

Rolf Carle nije se pomaknuo niti je pokušao zadržati moje prste.

- Vele da si bio u planini s gerilcima.
- Bio sam posvuda.
- Pričaj mi...

Sjeli smo na pod, i on je odgovarao na gotovo sva moja pitanja. Govorio mi je i o svome poslu, koji ga je vukao s kraja na kraj svijeta koji je promatrao kroz objektiv. Ostatak noći proveli smo tako zabavljeni sobom da nismo ni primijetili kad su drugi otišli. On se zadnji digao, i mislim da je to napravio samo zato što ga je Aravena odvuкао kao vreću. Na vratima je najavio da ga neće biti nekoliko dana jer će snimati neredе u Pragu, gdje se česi kamenjem suprotstavljaju tenkovima osvajača. Htjela sam ga poljubiti na rastanku, ali on mi je stisnuo ruku uz lagan naklon koji mi se učinio nekako presvećanim.

Četiri dana kasnije, kad me Aravena pozvao na potpis ugovora, i dalje je kišilo, pa su po njegovu luksuznom uredu razmjestili kablíće da u njih kapa iz rupa na stropu. Objasnio mi je bez krzmanja da se scenarij ni približno ne slaže s uobičajenim modelima, da je sve skupa samo splet neobičnih likova, nevjerojatnih anegdota, da mu nedostaje prave romanse, da likovi nisu lijepi i da ne žive u obilju, da je gotovo nemoguće slijediti događaje, da će se publika izgubiti, sve u svemu, činilo mu se da nitko pri zdravoj pameti ne bi pravio program od takve građe, ali da će on to učiniti jer ne može odoljeti iskušenju da skandalizira cijelu zemlju, i jer ga je Mimi to molila.

- Samo piši, Eva, baš me zanima gdje će završiti taj niz gluparija
- rekao mi je na rastanku.

Nakon tri kišna dana počele su poplave, a petog dana vlada je proglasila izvanredno stanje. Katastrofe uzrokovane nevremenom bile su uobičajene, nitko nije ni pomišljao na to da iz

predostrožnosti očisti kanale ili odčepi odvodne cijevi, ali ovaj put nevrijeme je premašilo maštu. Voda je povukla kućerke s brežuljaka, izlila se rijeka koja prolazi kroz grad, voda je ulazila u kuće, odnosila automobile, drveće i pol sportskog stadiona. Snimatelji Državne televizije snimali su iz gumenih čamaca poplavljene kako na krovovima strpljivo čekaju da ih spase vojnim helikopterima. Mnogi su pjevali unatoč gladi i izbezumljenosti, jer im se činilo da je glupo otežavati stanje žalopjkama.

Kiša je prestala tjedan dana kasnije istom empirijskom metodom kojom se nekoliko godina ranije uzela boriti protiv suše. Biskup je izvukao Nazarenca u procesiju, i svi su išli iza njega moleći i čineći pokoru pod kišobranima, uz poruge službenika Meteorološkog zavoda, koji su bili u vezi s kolegama u Miamiu pa su uvjereni tvrdili da će po količini oblaka i mjerenjima balonskom sondom pljusak trajati još devet dana. Unatoč tome, oblaci su se razišli tri sata pošto se Nazarenac vratio na oltar u katedralu, mokat kao čep unatoč baldahinu kojim su ga pokušali zaštititi. Vlasulja mu je izbljedjela, po licu mu potekla tamna tekućina, a oni najpobožniji pali na koljena, uvjereni da iz njega teče krv. To je pridonijelo ugledu katoličanstva i donijelo mir nekim duhovima što su se uznemirili zbog ideološke arogancije marksista i dolaska prvih mormonskih grupa sastavljenih od prostodušnih i poduzetnih mladića u košuljama kratkih rukava koji su ulazili u kuće i preobraćali nepripravne obitelji.

Kad je kiša stala i kad su izračunani gubici da bi se moglo popraviti oštećeno i ponovno organizirati život u gradu, doplutao je u blizinu Trga Oca Domovine lijes skromna izgleda, ali u savršenu stanju. Plutaio je navodi od skupine kućeraka na zapadnom brdu, pa kroz nekoliko ulica pretvorenih u rijeke, sve dok se nije zaustavio neoštećen u samom središtu grada. Otvorivši ga, našli su u njemu neku staricu kako mirno spava. Ja sam je

vidjela na vijestima u devet sati, nazvala taj program da provjerim sve pojedinosti i otišla sa Mimi do skloništa što ih je vojska improvizirala da bi smjestila poplavljene. Stigle smo do velikih šatora pod kojima su se cijele obitelji gurale i čekale bolje vrijeme. Mnogi su bili izgubili čak i osobne isprave, ali pod šatorima nije vladala tuga, udes im je bio dobra izlika da se odmore i prilika da sklope nova prijateljstva, a sutra će pokušati da nađu rješenje za ovo loše stanje, danas je beskorisno plakati za sve ono što je voda odnijela. Tamo smo zatekle Elviru, mršavu i smionu u noćnoj košulji, kako sjedi na nekakvu madracu i priča ljudima koji su je okruživali kako se u toj čudnoj arki spasila od potopa. Tako sam ponovno našla baku.

Prepoznala sam je čim sam je ugledala na ekranu, unatoč bijeloj kosi i izboranom reljefu u koji joj se pretvorilo lice, jer duge godine nisu naškodile njenu duhu, u dnu duše bila je ista ona s kojom sam razmjenjivala priče za pržene banane i pravo da se igram mrtvaca u mrtvačkom sanduku. Progurala sam se, nadvila se nad nju i privila je, sva u žurbi radi dugih godina razdvojenosti. Zato je ona mene poljubila bez prenemaganja, kao da u njenoj duši nije proteklo toliko vremena, kao da smo se vidjele jučer i kao da sve promjene u mom izgledu nisu nego tlapnja njezinih umornih očiju.

- Zamisli samo, ptičice, koliko sam se samo naspavala u ovome mrtvačkom sanduku da me smrt ne bi iznenadila, a na kraju me prevario život. Nikad više neću leći u lijes, čak ni kad dođe moj red da odem Bogu na račune. Hoću da me zakopaju uspravno, kao drvo.

Odvele smo je kući. Za vrijeme vožnje taksijem Elvira je motrila Mimi, nikad prije nije nešto takvo vidjela, pa je zaključila da je nalik na veliku lutku. Kasnije ju je znalački, kao kuharica, opipala sa svih strana i primijetila da joj je koža mekša i bjelja od

luka, grudi tvrde kao još nezreo grapefruit, da miriše na tortu od badema i mirodije iz švicarske slastičarnice, zatim je stavila naočari da je bolje promotri, i tako se čvrsto uvjerila da ova nije stvorenje s ovoga svijeta. To je anđeo nebeski, zaključila je.

I Mimi je zavoljela nju od prvog trenutka, jer osim Mime, koja je nikad nije iznevjerila, i mene, nije imala vlastite obitelji, jer su joj svi rođaci okrenuli leđa vidjevši je u ženskom tijelu. I njoj je trebala baka. Elvira je prihvatila naše gostoprimstvo jer smo joj ga uporno nudile, a osim toga, kiša joj bijaše odnijela sve imanje osim mrtvačkog sanduka protiv kojeg Mimi nije imala ništa premda nije bio u skladu s unutarnjim uređenjem stana. Ali Elvira ga više nije htjela. Lijes joj je jednom spasio život i nije htjela ponovo ulaziti u istu pogibelj.

Nekoliko dana kasnije Rolf Carle vratio se iz Praga i nazvao me. Došao je po mene u džipu rasklimanom od silnog tandrkanja, uputili smo se prema obali i prije podneva stigli do plaže na kojoj je voda bila prozirna a pijesak rumenkast, sasvim drukčije od uzburkanih valova po kojima sam tako često brodila u blagovaonici kod usidjelice i njezina brata, starog momka. Praćakali smo se po vodi i odmarali se na suncu sve dok nismo ogladnjeli, tad smo se odjenuli i krenuli u potragu za kakvom gostionicom i prženom ribom. Poslije podne smo promatrali obalu, pili bijelo vino i prepričavali svoje živote. Pričala sam mu o svome djetinjstvu, o služenju po tuđim kućama, o Elviri spašenoj iz vode, o Riadu Halabiu i o drugim stvarima, ali sam preskočila Huberta Naranja, koga nikad nisam ni spominjala zbog krutih načela ile-gale.

Rolf Carle pak pričao mi je o gladi za vrijeme rata, o nestanku brata Jochena, o ocu obješenu u šumi, o zarobljeničkom logoru.

- Čudno, nikad nisam te stvari pretakao u riječi.
- Zašto?

- Ne znam, čini mi se da su to tajne. To je najtamniji dio moje prošlosti rekao je, a zatim dugo šutio, pogleda upita u more, i drukčijeg izraza u sivim očima.

- Što je bilo s Katharinom?

- Skončala je tužno, sama, u bolnici.

- U redu, umrla je, ali ne tako kako ti kažeš. Zamislimo za nju dobar kraj. Bila je nedjelja, prvi sunčan dan toga godišnjeg doba. Katharina se probudila jako dobre volje, i bolničarka ju je posjela na terasu, u platneni naslonjač, i umotala joj noge gunjem. Tvoja se sestra zagledala u ptice koje su počinjale praviti gnijezda pod strehom i u pupove na granama drveća. Bila je pokrivena i sigurna, kao kad bi zadrijemala u tvom naručju pod kuhinjskim stolom, zapravo, tog je trenutka sanjerala o tebi. Nije imala pamćenja, ali je nagoni pamtila osjećaj topline koji si joj ti davao, i kad god se osjećala zadovoljnom, mrmrljala je tvoje ime. I baš je radosno spominjala tvoje ime kad joj se duh odvojio od tijela a da nije ni primijetila. Malo zatim došla je u posjet tvoja majka, kao svake nedjelje, i zatekla je nepomičnu, nasmiješenu, i zatvorila joj oči, poljubila je u čelo, kupila joj lijes kao za mladenku i plegla je u nj, preko bijelog pokrova.

- A moja majka, imaš li i za nju sretno rješenje? -upitao je tronut Rolf Carle.

- Imam. Vratila se kući s groblja i vidjela da su susjedi stavili cvijeće u vrčeve, da se ne bi osjećala usamljeno. Ponedjeljkom se mijesio kruh, i ona je skinula haljinu za izlaske, privezala pregaču i počela pripremati stol. Bila je mirna, jer su sva njena djeca bila dobro, Jochen je imao dobru ženu i obitelj negdje u svijetu, Rolf je živio u Americi, a i Katharina je sad napokon bila oslobođena fizičkih spona i mogla je letjeti do mile volje.

- Što misliš zašto, moja majka nikad nije htjela doći da živi ovdje sa mnom?

- Ne znam... možda ne želi otići iz svoje zemlje.
- Stara je i sama, bilo bi joj puno bolje u Koloniji sa ujakom i ujnjom.
- Nije svatko za emigraciju, Rolfe. Ona je mirna kad može obrađivati svoj vrt i njegovati svoje uspomene.

XI

Strka zbog poplave tjedan je dana bila tolika da u novinama nije ni bilo drugih vijesti, i da nije bilo Rolfa Carlea, nitko ne bi ni saznao za pokolj u Centru za vojne operacije, utopio bi se u mutnim vodama potopa i spletkama oko vlasti. Pobunila se grupa političkih zatvorenika, i, preotevši oružje čuvarima, zaposjela jedan dio paviljona. Komandant, poduzetan čovjek neustrašiva duha, nije čekao na naredbe, nego je naprosto naredio da ih smožde, i njegove su riječi shvaćene doslovno. Napali su ih ratnim naoružanjem, ubili neodrediv broj ljudi, a nisu ostali ni ranjenici, jer su preživjele skupili u jedno od zatvorenih dvorišta i bespoštedno ih dokrajčili. Kad su se otrijeznili od krvave pijanke i prebrojili trupla, postalo im je jasno da će javnosti teško objasniti svoje nedjelo, a da ni novinare neće uspjeti zavarati pričom da su posrijedi neosnovane glasine. Praskanje iz teške artiljerije ubijalo je i ptice u letu pa su padale mrtve s neba nekoliko kilometara uokrug, što je bilo nemoguće opravdati, jer nitko više nije spremno vjerovao u Nazarenečva čudesa. Dodatni povod za sumnju bio je nesmiljeni smrad koji je izvirao iz zajedničkih grobnica i zasićivao uzduh.

Prva poduzeta mjera bila je da se zabrani pristup svim znatiželjnicima i da se to područje prekrije plastom pustoši i tišine. Vlasti nije preostalo drugo nego da podrži komandantovu odluku. Napadaj na snage reda dovodi u opasnost demokraciju, mrsio je bijesno Predsjednik u osami svog kabineta. Zatim su skleпали objašnjenje da su se prevratnici poubijali među sobom, i toliko su puta ponovili tu izmišljotinu da su na kraju i sami povjerovali u nju. Ali Rolf Carle previše je znao o tim stvarima da bi prihvatio službenu verziju, i otišao je onamo kamo se drugi nisu usuđivali

prići, ne čekajući da ga Aravena ovlasti. Jedan dio istine saznao je od prijatelja u planini, a ostatak je provjerio kod istih onih čuvara koji su poubijali zatvorenike i koji su progovarali nakon nekoliko piva jer nisu mogli podnijeti pritisak savjesti.

Tri dana kasnije, kad je vonj mrtvacu počeo nestajati i kad su pomeli zadnje sagnjile ptice, Rolf Carle imao je nepobitne dokaze o svemu što se dogodilo, i bio je spreman na borbu protiv cenzure, ali ga je Aravena upozorio da se ne zanosi, da na televiziju neće pustiti ni riječi o tome. Prvi se put posvađao s učiteljem, nazvao ga kukavicom i suučesnikom, ali ovaj nije pokleknuo. Rolf je govorio s nekolicinom poslanika opozicije i pokazao im svoje filmove i fotografije, neka vide metode što ih vlada koristi u borbi protiv gerile, i neljudske uvjete u kojima žive uhićenici. Materijal je pokazan u Kongresu, odakle su skupštinari razglasili o pokolju te zatražili da se grobnice otvore i da se odgovorni izvedu pred sud. Dok je Predsjednik uvjeravao zemlju da je spreman provesti istragu do kraja, sve ako se zbog toga morao odreći položaja, brigada regruta na brzinu je gradila asfaltno sportsko igralište i sadila dvostruki drvored da prekrije rake, dokumenti su se zagubili u provalijama sudske administracije, a direktori svih javnih glasila pozvani su u Ministarstvo unutrašnjih poslova, gdje su ih upozorili na posljedice klevetanja oružanih snaga. Rolf Carle i dalje se uporno trudio i konačno pobijedio Araveninu smotrenost i okolišanje poslanika, koji su ipak prihvatili nekakvu mlaku opomenu komandantu i odredbu koja je naređivala da se s političkim osuđencima ima postupati u skladu s Ustavom, da suđenja moraju biti javna i da se kazne izdržavaju u zatvorima, a ne u specijalnim centrima u koje nema pristupa nikakva civilna vlast. Sva korist od toga bila je da je devet gerilaca zatvorenih u tvrđavi El Tucan prebačeno u kaznionicu Santa Maria, što je njima bilo svejedno, ali je slučaj time okončan, a širenje skandala je

spriječeno, i utopljeno u kolektivnu ravnodušnost.

Toga istog tjedna Elvira je objavila da se netko pojavljuje u dvorištu, ali da se ne obaziremo na to. Mimi je bila zaljubljena pa je sve slušala napola, prezauzeta neobuzdanim strastima mog scenarija. Pisaći stroj štropotao je cio dan, ne ostavljajući mi daha za obavljanje dnevnih poslova.

- Ovom kućom luta grešna duša, ptičice - navaljivala je Elvira.

-Gdje je?

- Pojavljuje se iza stražnjeg zida. To je duh nekog muškarca, bilo bi dobro da se osiguramo. Sutra kupujem tekućinu protiv duša.

- Hoće li on to popiti?

- Ne, dijete, što ti pada na pamet, njome ću oprati kuću, proći po zidovima, podovima, posvuda.

- To je puno posla, zar je ne prodaju u raspršivaču?

- Ma ne, dijete moje, te moderne stvari ne pomažu s dušama pokojnika.

- Ja ništa nisam vidjela, bako...

- Ja jesam, odjeven je kao ljudski stvor, i tamnopus je kao sveti Martin Porres, ali nije čovjek, kad ga uspijem razaznati, koža mi se naježi, ptičice. Mora biti neki zalutali svat što tek traži put, možda nije načisto mrtav.

- Može biti, bako. Ali nije bila posrijedi lutajuća ektoplazma, što se pokazalo toga istog dana kad je Crni pozvonio na vrata, a Elvira se tako preplašila vidjevši ga da je sjela na pod. Slao ga je Komandant Rogelio, on se vrzmao po ulici tražeći me, a nije se usuđivao pitati da ne svrati pozornost na sebe.

- Sjećaš li se ti mene? Upoznali smo se u Gospođina vremena, ja sam radio na kuglani u Ulici Republike. Kad sam te prvi put vidio, bila si još šmrkavica tako se predstavio. Uznemirena, jer Naranjo nikad nije radio preko posrednika, a i vremena su bila

takva da se nikome nije moglo vjerovati, krenula sam za njim do benzinske stanice u predgrađu. Komandant Rogelio čekao me skriven u skladištu guma.

Trebalo mi je nekoliko trenutaka da se priviknem na tamu i otkrijem čovjeka koga sam tako voljela a koji mi je sad bio kao stranac. Nismo se vidjeli nekoliko tjedana pa nije bilo prilike da mu ispričam o promjenama što su se zbile u mom životu. Kad smo se izljubili tamo među bačvama za gorivo i limenkama rabljenog ulja, Huberto je zatražio od mene nacrt tvornice, jer je namjeravao ukrasti uniforme da bi nekoliko svojih ljudi preodjenuo u oficire. Odlučio je prodrijeti u kaznionicu Santa Maria, izbaviti svoje drugove, a usput zadati smrtni udarac vladi i svojski poniziti vojsku. Planovi su mu se pobrkali kad sam izjavila da ne mogu surađivati jer sam napustila posao i ne mogu ući u zgradu. Još mi je palo na pamet da mu ispričam o večeri u restoranu s pukovnikom Tolomeom Rodriguezom. Primijetila sam da se razbjesnio jer mi je počeo postavljati pitanja vrlo ljubazno, uz podrugljiv smiješak koji sam dobro poznavala. Utanačili smo sastanak u nedjelju u Zoološkom vrtu.

Te je noći Mimi, pošto se nadvila sama sebi u tekućoj epizodi televizijske serije u društvu Elvire, kojoj je činjenica da ovu može vidjeti na dva mjesta istodobno bio dodatni dokaz njene božanske naravi, ušla u moju sobu da mi zaželi laku noć, kao i uvijek, i zatekla me kako vučem crte po listu papira. Htjela je znati o čemu je riječ.

- Ne uvaljaj se u neprilike! – uzviknula je, prestravljena, kad je saznala za plan.

- Moram to napraviti, Mimi. Moramo već jednom znati što se događa u ovoj zemlji.

- Ne moramo, nismo znale ni dosad, i zahvaljujući tome i živimo dobro. Osim toga, ovdje nikoga ništa ne zanima, ti tvoji

gerilci nemaju ni najmanje šanse za pobjedu. Sjeti se kako smo počele, Eva! Ja sam se na nesreću rodila kao žensko u muškom tijelu, progonili su me zato kao pedera, silovali me, mučili, zatvarali, a gledaj gdje sam sad, sve zahvaljujući sebi. A ti? Dosad si samo radila i radila, ti si kopile, imaš krvi svih boja, nemaš obitelji, nitko te nije odgajao ni cijepio niti ti davao vitamine. Pa ipak smo uspjele. Zar sad hoćeš sve uništiti?

U jednu ruku bilo je točno da smo dotad uspjele izravnati neke privatne račune sa životom. Bile smo tako siromašne da nismo poznavale vrijednost novca pa nam je curio iz ruku kao pijesak, ali sad zarađujemo dovoljno da bismo si mogle priuštiti i rasipnost. Mislile smo da smo bogate. Meni su platili seriju unaprijed, iznos mi se činio nevjerojatnim, bili su mi puni džepovi.

Mima je pak držala da je u najboljem razdoblju života. Konačno je uspostavila savršenu ravnotežu između raznobojnih tableta i tako se dobro osjećala u vlastitom tijelu, kao da se rodila s njim. Nije ostalo ni traga negdašnjoj sramežljivosti, čak se smijala na račun onoga što je prije bilo razlog za sram. Pored uloge Aleksandre u televizijskoj seriji spremala je ulogu Viteza Eona, transvestita iz osamnaestog stoljeća, tajnog agenta koji je cijeli život služio francuskim kraljevima u ženskoj odjeći, a to je otkriveno tek kad su mu odijevali mrtvo tijelo, nakon osamdeset i dvije godine života. Ispunjavala je sve uvjete za tu ulogu, a naš najslavniji dramski pisac napisao je djelo baš za nju. Još je sretnija bila zato što joj se činilo da je konačno pronašla muškarca o kojem su joj govorile zvijezde, onoga koji će je pratiti do kraja života.

Otkako je počela posjećivati Aravenu, ponovno su oživjele nade iz prve mladosti; nikad nije bila u takvoj vezi, on od nje nije ništa tražio, obasipao ju je darovima i laskanjem, vodio je na najposjećivanija mjesta gdje su joj se svi divili, čuvao je kao što kolekcionar čuva umjetničko djelo.

- Prvi put nam sve ide dobro, Eva, ne uvaljaj se u nevolje, a ja sam napadala argumentima koje sam toliko puta čula od Huberta Naranja, i odgovarala joj da smo mi ljudi s margine, osuđeni da se borimo za svaku mrvicu, pa da bi, čak i da rastrgamo lance kojima smo okovane od trenutka začeca, ostali zidovi drugog, većeg zatvora, nije riječ o promjeni osobnih prilika, nego o promjeni cijelog društva. Mimi je poslušala moj govor do kraja, a zatim je progovorila muškim glasom, popraćenim odlučnim pokretima koji su bili u neskladu s čipkom boje lososa na rukavima jutarnjeg ogrtača i kovrčama u bujnoj kosi.

- To što si rekla vrhunac je naivnosti. čak i da tvoj Naranjo uspije sa svojom revolucijom, što je posve nevjerojatno, sigurna sam da bi uskoro zatim postao jednako nadut kao i svi koji se dočepaju vlasti.

- Nije istina. On nije kao drugi. On ne misli na sebe, nego na narod.

- Da, zasad, jer ga to ništa ne stoji. On je bjegunac koji se skriva u prašumi, ali trebalo bi vidjeti kakav bi bio da je na vlasti. Slušaj, Eva, ljudi poput Naranja ne mogu provesti važne promjene, oni samo modificiraju pravila, ali rade na istoj razini kao i ovi. Autoritet, mjerodavnost, gramzljivost, represija, svi su isti.

- A tko može, ako on ne može?

- Ti i ja, na primjer. Treba mijenjati ljudsku dušu. Ali to će teško ići, a kako vidim da si neodlučna, poći ću s tobom u Zoološki vrt, ne mogu te pustiti samu. Taj umobolnik ne treba nacrt tvornice, nego kaznionice Santa Maria. Komandant Rogelio zadnji je put vidio Mimi kad se zvala Melecio, izgledala kao normalan muškarac i radila kao profesor talijanskoga u školi stranih jezika. Premda se Mimi često pojavljivala na stranicama časopisa i na televiziji, on je nije prepoznao, jer je živio u drugoj dimenziji, potpuno izvan tih frivolnosti, gazio je zmije po brdima i

rukovao vatrenim oružjem. Ja sam mu često govorila o svojoj prijateljici, ali on ipak nije očekivao da će kraj majmunskog kaveza ugledati ženu odjevenu u crveno čija ga je ljepota zbunila toliko da je sasvim odbacio sve predrasude. Ne, nije to bio prurušeni peder, nego božanstvena ženka, kadra oduzeti dah i zmaju. Premda Mimi nije mogla proći nezamijećena, nastojali smo se izgubiti u gomili, vrzmati se oko tuđe djece i bacati kukuruz golubovima kao i sve druge obitelji na nedjeljnoj šetnji.

Čim je Komandant Rogelio pokušao teoretizirati, ona ga je zaustavila jednom od svojih tirada rezerviranih za ekstremne slučajeve.

Rekla mu je jasno i glasno da si prištedi trud, jer ona nije prostodušna kao ja; pristaje da mu pomogne ali samo da ga se što prije riješi i da se nada kako će mu netko zabiti metak u glavu tako da odleti ravno u pakao; neka ne zlorabi ničije strpljenje; jer nije spremna podnositi povrh svega da je kljuka svojim kubanskim idejama, neka ide k vrugu, jer da ona ima dosta svojih problema i nema potrebe navaljivati na vrat i tuđe revolucije, što si on zamišlja, nju ni marksizam ni ta hrpica uzjogunjenih bradonja ne zanima ni koliko je crno pod noptom, sve što želi jest da proživi u miru, i da bi bilo dobro da to shvati, jer ako ne shvati, objasniti će mu na drugi način. Zatim je sjela na betonsku klupu i, zadigavši nogu, načitala plan olovkom za obrve na koricama čekovne knjižice. Devetorica gerilaca premještena iz tvrđave El Tucan nalazila se u kaznenim ćelijama u kaznionici Santa Maria. Uхваćeni su prije sedam mjeseci, ali im ni sva ispitivanja nisu slomila volju da se vrate u planinu i da se dalje bore. Rasprava u Skupštini dovela ih je na prve stranice novina i podigla ih na razinu nacionalnih junaka u očima studenata, koji su preplavili grad plakatima s njihovim slikama.

- Da se više nije ni čulo za njih - naredio je Predsjednik,

uzdajući se u ljudsku zaboravljivost.

- Recite drugovima da ćemo ih osloboditi - naredio je Komandant Rogelio, uvjeren u smionost svojih ljudi.

Iz tog je zatvora prije puno godina uspio pobjeći samo neki francuski razbojnik, koji je rijekom uspio stići do mora plutajući na splavi napravljenoj od podbuhlih psećih lešina, ali poslije toga nitko nije ni pokušao. Izmoždjeni od vrućine, nedostatka hrane, zaraza i nasilja kojem su bili izloženi svaki čas, obični robijaši nisu imali snage ni da prijeđu preko dvorišta, a još manje da se otpute u prašumu u nevjerojatnoj operaciji bijega. Specijalni zatvorenici nisu imali nikakve mogućnosti za uspjeh, osim da uspiju otvoriti željezna vrata, svladati čuvare oboružane strojnicama, proći kroz cijelu zgradu, skočiti niza zid, preplivati riječnu bujicu prepunu piranja i pobjeći u džunglu, a sve to goloruki i u stanju krajnje iscrpljenosti.

Komandant Rogelio znao je za sve te goleme prepreke, ali je ipak hladnokrvno obećao da će ih izvući i nitko od njegovih ljudi nije posumnjao u to obećanje, a najmanje devetorica zatočenika u kaznenim ćelijama. čim je prevladao početni bijes, palo mu je na pamet da me upotrijebi kao mamac za privlačenje pukovnika Tolomea Rodrigueza u klopku.

- U redu, ako se njemu ništa ne dogodi - rekla sam.
- Bit će uhvaćen, a ne ubijen. Ponašat ćemo se prema njemu kao prema kakvoj gospođici pa ćemo ga zamijeniti za naše drugove. Zašto te taj čovjek toliko zanima?
- Ništa, tako... Upozoravam te da ga nećeš lako zateći nesprijetna, oboružan je i ima tjelohranitelje. Nije naivac.
- Pretpostavljam da ne vodi pratnju na ljubavni sastanak.
- Tražiš da odem u postelju s njim?
- Ne! Samo se dogovori s njim ondje gdje ćemo ti mi reći i bavljaj ga. Mi ćemo odmah doći. To je čist posao, bez pucanja i

buke.

- Morala bih steći njegovo povjerenje, a to nije moguće na prvom sastanku. Treba mi vremena.

- Mislim da ti se taj Rodriguez sviđa... Kladio bih se da bi rado otišla u postelju s njim - pokušao se našaliti Huberto Naranjo, ali je to zazvučalo grubo i usiljeno.

Nisam odgovarala, jer sam razmišljala kako bi zavođenje Rodrigueza bilo vrlo zanimljivo, premda nisam bila sigurna bih li zaista bila kadra predati ga neprijateljima ili bih ga, naprotiv, pokušala upozoriti. Baš kao što je tvrdila Mimi, ja nisam bila ideološki spremna za taj rat.

Nasmiješila sam se nehotice, i mislim da je taj potajni smiješak začas promijenio Hubertove planove, jer se odlučio za prvi projekt. Mimi je bila mišljenja da je to jednako samoubojstvu, znala je kakav je sistem nadzora: posjetitelja najave putem radija, a ako se radi o grupi oficira, kako je Naranjo zamislio prerusiti svoje ljude, direktor ih osobno dočekuje na vojnom aerodromu. Ni Papa ne bi mogao ući u kaznionicu bez provjere.

- Onda moramo drugovima doturiti oružje - rekao je Rogelio.

- Mora da si lud u glavu - narugala mu se Mimi.

- U moje vrijeme to bi bilo vrlo teško jer su svakoga pregledavali na ulasku i na izlasku, ali sad je nemoguće, imaju aparat koji detektira metale, pa bi oružje otkrili čak i da ga progutaš.

- Nema veze. Izvući ću ih odande kako bilo da bilo.

Nakon susreta u Zoološkom vrtu još se nekoliko puta sastao s nama na različitim mjestima, da utanačimo pojedinosti koje su, kako su se množile na popisu, samo dokazivale besmislenost pothvata. Ništa ga nije moglo odgovoriti. Pobjeda će pripasti najsmionijima, odgovarao je kad smo ga upozoravale na opasnosti. Ja sam nacrtala tvornicu uniformi, a Mimi kaznionicu, procijenile

smo kretanje straža, naučile sve o rutinskim poslovima, a proučile smo čak i pravce vjetrova, svjetlost i temperaturu svakog sata u danu.

Mimu je u toku rada zarazilo Hubertovo oduševljenje, pa je smetnula s uma konačni cilj, zaboravila da treba osloboditi robijaše, i počela gledati na sve kao na salonsku zabavu. Zaneseno je crtala planove, pravila popise, zamišljala strategiju, stalno zapostavljajući moguće opasnosti, uvjereni u dnu duše da će sve ostati na namjerama i da nikad neće biti provedeno u djelo, kao i tolike druge stvari u dugačkoj povijesti naše nacije. Pothvat bijaše tako smion da je zasluživao uspješan završetak. Komandant Rogelio, sa šestoricom gerilaca, izabranih između najiskusnijih i najsmionijih, poći će logorovati s Indijancima u blizini kaznonice. Plemenski poglavica obećao je da će ih prevesti preko rijeke i provesti ih kroz prašumu, spreman na suradnju otkako je vojska jednom upala u njihovo selo i ostavila za sobom mnoštvo spaljenih koliba, zaklanih životinja i silovanih djevojaka. S robijašima će stupiti u kontakt pomoću nekolicine Indijanaca koji pomažu u zatvorskoj kuhinji. Ugovorenog dana uhićenici će morati biti spremni da razoružaju nekoliko čuvara i prokradu se do zatvorenog dvorišta iz kojeg će ih izvući Komandant Rogelio i njegovi ljudi. Najslabija točka zamisli, kao što je rekla i Mimi, a nije trebalo nikakva iskustva da se to uoči, bila je u tome - kako će gerilci izići iz strogo čuvanih ćelija?

Kad je Komandant Rogelio odredio utorak slijedećeg tjedna kao krajnji rok, ona ga je pogledala ispod dugačkih trepavica od bizonove dlake i u tom času prvi put shvatila da je stvar ozbiljna. Odluka takvih razmjera ne može se donositi nasumce, pa je izvadila karte, pokazala mu da presiječe lijevom rukom, razdijelila ih po redu ustanovljenu još u drevnoj egipatskoj civilizaciji i počela čitati poruku nadnaravnih sila, dok ju je on motrio uz sarkastičan

izraz lica, mrmrljajući da je zacijelo sišao s uma kad je uspjeh takva pothvata povjerio ovakvu stvorenju.

- Neće biti u utorak, nego u subotu - odlučila je ona, otkrivši da Vrač stoji naglavce.

- Bit će kad ja kažem - odgovorio je, pokazujući time jasno što misli o tom buncanju.

- Ovdje izlazi subota, a ti nemaš pravo prkositi kartama.

- Utorak.

- Subotom poslijepodne polovica čuvara zabavlja se u kupleraju u Agua Santi, a druga polovica gleda baseball na televiziji. Bio je to odsudni argument u korist hiromantije.

I baš kad su raspravljali o tim opcijama, sjetih se Univerzalne stvari. Komandant Rogelio i Mimi digli su pogled s karata i zbunjeno me pogledali. I tako sam se i ne hoteći obrela kako mijesim hladni porculan u društvu šestorice gerilaca, u indijanskoj kolibici u blizini Turčinove kuće u kojoj sam provela najbolje mladenačke godine. Stigla sam u Agua Santu u rasklimanu automobilu s ukradenim tablicama, a vozio je Crni. Mjesto se nije baš promijenilo, glavna ulica bila je malo duža, bilo je nešto novih kuća, trgovina i televizijskih antena, ali su graja cvrčaka, neumoljiva podnevna sparina i mora od prašume koja je počinjala uz rub ceste bili jednaki. Uporni i strpljivi mještani podnosili su toplu zaperu i zub vremena gotovo odsječeni od ostalog svijeta zbog neumoljive vegetacije. U načelu nismo trebali zastajati u selu, naš cilj bio je indijanski zaselak na pol puta prema kaznionici, ali kad sam ugledala krovove pokrivena crijepom, ulice koje su blistale nakon zadnje kiše i žene kako sjede na kućnom pragu u pletenim stolicama, uspomene su navrle nezaustavljivom snagom, i ja sam preklinjala Crnoga da prođe ispred »Bisera Istoka« samo da ga vidim, ma i izdaleka. Mnogo je toga bilo oštećeno otkad sam otišla, toliki su umrli ili otišli bez pozdrava, pa sam mislila da se i

trgovina neumitno pretvorila u fosil, da se rastopila od trošenja i hirovitosti nemara, začudilo me kad se pojavila preda mnom kao nekakvo neoštećeno priviđenje. Fasada je bila obnovljena, slova na natpisu nedavno prebojana, u izlogu bili izloženi poljoprivredni alati, prehrambeni proizvodi, aluminijsko posuđe i dvije elegantne lutke sa žutim vlasuljama. Sve je bilo tako novo da nisam mogla izdržati, pa sam izašla iz automobila da povirim unutra. Unutra su se također ponovili novom tezgom, ali vreće žita, role jeftinih tkanina i staklenke s bombonima bile su iste kao i prije.

Riad Halabi baš je pravio obračun kraj blagajne, odjeven uguayaberu od batista, pokrivajući usta bijelim rupčićem. Bio je baš onakav kakva sam ga pamtila, za nj kao da je vrijeme stalo, bio je netaknut, kao što su često netaknuta sjećanja na prve ljubavi. Približila sam se sramežljivo, obuzeta istom nježnošću kao kad sam mu u sedamnaestoj godini sjela u krilo, molila ga da mi daruje jednu ljubavnu noć i nudila mu nevinost koju je Kuma mjerila uzetom sa sedam čvorova.

- Dobar dan imate li aspirina? - uspjela sam izustiti.

Riad Halabi nije me ni pogledao, ni digao olovku sa svojih računara, nego ini je rukom pokazao prema drugom kraju kuće.

- Zamolite moju ženu - rekao je šušketajući preko zečje usne. Okrenula sam se, uvjeren da ću ugledati učiteljicu Ines, sad kao Turčinovu ženu, jer sam često zamišljala da će na kraju biti tako, ali umjesto nje ugledah djevojčicu kojoj jamačno nije bilo ni četrnaest godina, onisku malu crnkinju namazanih usta i pokorna izgleda. Kupila sam aspirine misleći kako me taj čovjek prije puno godina odbio jer sam bila premlada, a sadašnja mu je žena u to doba još valjda bila u pelenama. Tko zna kakva bi me sudbina snašla da sam ostala s njim, ali u jedno sam sigurna: u postelji s njim bila bih vrlo sretna. Nasmiješila sam se djevojčici crvenih usana s mješavinom suučesništva i zavisti i otišla odande ne

izmijenivši ni pogleda s Riadom Halabiem, ali zadovoljna zbog njega, jer je izgledao dobro. Od tog trenutka razmišljala sam o njemu kao o ocu, što je on meni zaista i bio; to mu puno bolje pristaje od uloge ljubavnika za jednu jedinu noć. Crni je vani nestrpljivo gutao, jer ovo nije stajalo u dobivenim naredbama.

- Brišimo. Komandant je rekao da nas nitko ne smije vidjeti u ovom usranom selu gdje te svi poznaju - prigovorio mi je.

- Selo nije usrano. Znaš li zašto se zove Agua Santa? Zato što ima vrelo koje ispire sve grijeha.

- Ne zajebavaj.

- Istina je. Ako se okupaš u toj vodi, nikad više ne osjećaš krivicu.

- Eva, molim te, penji se u auto, i odlazimo odavde.

- Ne žuri toliko, imam još nešto obaviti, ali moramo pričekati do noći, tad je sigurnije... Crnome nisu pomogle ni prijetnje da će me izbaciti na cestu, jer kad ja sebi uvrtim nešto u glavu, rijetko odustajem. S druge strane, moja prisutnost bila je neophodna pri izbjavljanju uhićenika, tako da je morao ne samo popustiti, nego je još iskopao rupu čim se spustilo sunce. Povelala sam ga iza kuća do neravna terena, pokrivena gustim raslinjem i pokazala mu jedno mjesto.

- Nešto ćemo iskopati - rekla sam mu, a on je poslušao, jer je pretpostavljao da je i to dio plana, osim ako mi vrućina nije rastopila mozak. Nije se mučio, ilovasta zemlja bila je vlažna i meka. Na nešto više od pol metra dubine pronašli smo plastični smotuljak prekriven mahovinom. Očistila sam ga krajičkom bluze i stavila ga u torbu ne otvarajući ga.

- Što je unutra? - htio je znati Crni.

- Miraz za mladenku. Indijanci su nas čekali na elipsastoj čistini na kojoj je gorjela vatra, jedini izvor svjetlosti u gustoj tmici prašume. Veliki trokutni krov od granja i lišća služio je kao

zajednički zaklon, a ispod njega visjelo je nekoliko ležaljki na različitim razinama. Odrasli su nosili poneki odjevni predmet, poprimili su taj običaj u dodiru s obližnjim selima, ali su djeca bila gola, jer su se u tkaninama, uvijek vlažnima, množili paraziti i nicala blijeda mahovina, uzrok mnogih bolesti. Djevojke su nosile cvijeće i perje iza uha, neka žena davala je jednu dojku djetetu, a drugu psetancu. Razgledala sam ta lica, tražeći vlastiti lik u svakome od njih, ali naiđoh samo na spokojan izraz ljudi koji znadu odgovore na sva pitanja. Poglavica je dvaput zakoraknuo prema nama i pozdravio nas laganim naklonom. Bio je uspravna stasa, velikih razmaknutih očiju, mesnatih usana, a kosu je rezao u obliku okrugla šljema s tonzurom na potiljku na kojem je ponosno pokazivao ožiljke s mnogih natjecanja u udaranju toljagom. Prepoznala sam ga istog časa, bio je to čovjek koji je svake subote vodio pleme u mjesto, u prošnju milostinje, isti onaj koji me jednog jutra zatekao kako sjedim kraj Zulemina mrtvog tijela, isti koji je Riadu Halabiu poslao poruku o nesreći i koji je pred policijskom stanicom udarao nogama o tlo kao o bubanj kad su me zatvorili.

Htjela sam saznati kako se zove, ali mi je Crni unaprijed objasnio da bi takvo pitanje bilo nepristojno: imenovati nešto tim je Indijancima isto što i prodrijeti do srca, nazvati stranca imenom ili dopustiti da ovaj to učini, po njihovu je sudu zastrana, tako je bolje da se suzdržim od predstavljanja koje bi se moglo krivo protumačiti. Poglavica me pogledao ne odajući nikakva osjećaja, ali bila sam sigurna da je i on prepoznao mene.

Pokretom nam je pokazao put i poveo nas do kućerka bez prozora u kojem je vonjalo po nagorenim krpama, a jedini namještaj bila su dva stolčića, jedna ležaljka i petrolejka. Upute su nalagale da čekamo ostatak grupe, koji će nam se pridružiti malo prije dogovorenog petka uvečer. Zapitala sam za Huberta Naranja,

jer sam zamišljala kako ćemo te dane provesti skupa, ali nitko mi nije znao ništa reći o njemu. Bacila sam se u ležaljku ne skidajući odjeću, izmučena od stalnih šumova prašume, od vlage, od komaraca i mrava, od straha da će se zmije ili otrovni pauci prikristi uz užad ili da su skriveni u krovu od palmi pa će pasti na mene dok spavam. Nisam mogla zaspati. Provodila sam sate pitajući sama sebe koji su me razlozi doveli ovamo, ali nisam došla ni do kakva zaključka, jer mi vlastita čuvstva prema Hubertu nisu izgledala kao dovoljan razlog. Osjećala sam se svakim danom sve dalje od vremena kad sam živjela samo za potajne sastanke s njim, vrteći se poput krijesnice oko neuhvatljiva ognja. Vjerujem da sam pristala na sudjelovanje u toj pustolovini samo da bih iskušala sebe samu, da vidim hoću li se uspjeti ponovno približiti tom čovjeku koga sam nekoć ljubila ne tražeći uzdarje, dijeleći s njim tu neobičnu borbu. Ali te noći bijah sama, sklupčana u ušljivoj ležaljci koja je vonjala po psima i dimu. Nisam bila tu ni iz političkog uvjerenja, jer premda sam prihvatila postulate te utopijske revolucije i strepila nad očajničkom smionošću šačice gerilaca, predosjećala sam da su već poraženi. Nisam mogla umaći sudbonosnom znamenju koje me opsjedalo već duže vrijeme, nekakvu neodređenom nemiru koji se pretvarao u iskre lucidnosti kad sam bila s Hubertom Naranjom. Unatoč strasti koja je gorjela u njegovu pogledu, ja sam nazirala sjenu nesreće koja se ovijala oko njega. Ponavljala sam njegova uvjerenja da bih zadivila Mimi, a zapravo sam vjerovala da gerila u našoj zemlji nema budućnosti. Nisam htjela ni misliti kako će završiti ti ljudi i njihovi snovi.

Te noći, dok sam bdjela pod indijanskim štagljem, obuzela me tuga. Temperatura je pala, i osjetila sam hladnoću, pa sam izašla i sklupčala se kraj vatre, da ondje prespavam. Blijede, jedva primjetne zrake probijale se kroz krošnje, i ja sam primijetila da me mjesec, kao i uvijek, smiruje. U zoru sam slušala kako se Indijanci

bude pod zajedničkim krovom, obamrli u svojim visaljkama, kako se smiju i pričaju. Nekoliko žena otišlo je po vodu, a djeca su ih slijedila oponašajući krikove šumskih ptica i životinja. S dolaskom jutra mogla sam bolje promotriti selo, šaćicu koliba premazanih istom bojom gline, zgrbljenih pod dahom prašume, okruženih komadom obrađene zemlje na kojoj su rasle mladice juke i kukuruza te nekoliko banana, sve bogatstvo plemena koje je generacijama pljačkala tuđa gramzlivost.

Ti Indijanci, jednako siromašni kao i njihovi preci s početka američke povijesti, pretrpjeli su kaos kolonizacije ne zapuštajući posve sve svoje običaje, jezik i bogove. Od nekadašnjih oholih lovaca, kakvi su bili, ostala je šaka sirotinje, ali dugotrajne nevolje nisu izbrisale sjećanje na izgubljeni raj ni vjeru u legende koje su obećavale njegovu ponovnu uspostavu. čak su se često smiješili. Imali su nešto kokoši, dva praseta, tri pirague, pribor za ribolov i te rahitične biljke, koje su s teškom mukom spašavali od korova. Provodili su vrijeme tražeći ogrjev i hranu, pletući košare i ležaljke, djelajući strelice koje su uz cestu prodavali turistima. Kadikad bi se poneki od njih uputio u lov, a ako je bilo sreće, vratio bi se s kojom ptičurinom ili mladim jaguarom koje bi podijelio svojim, ali sam ga nije kušao, da ne uvrijedi duh plijena. Pošla sam s Crnim da se riješimo automobila.

Odvezli smo ga u guštik i strovalili niz neprohodnu klisuru, daleko od graje papagaja i majmunskog veselja, i gledali kako se valja a ne štopoće, jer ga stišava orijaško lišće i valovite lijane, i kako nestaje u proždrljivu raslinju koje se sklapa nad njim zamećući mu svaki trag.

Idućih nekoliko sati pristigla su šestorica gerilaca, jedan po jedan, pješice i svaki drugom stazom, pokazujući držanjem da već dugo teško žive. Bili su mladi, odlučni, mirni i samotni, zategnutih vilica, oštra pogleda i puti preplanule od nevremena, a po tijelu

prepuni ožiljaka. Govorili su samo koliko je trebalo, pokreti im bili odmjereni, izbjegavali su svako trošenje snage. Bijahu sakrili dio oružja, i nisu ga namjeravali uzimati prije trenutka određena za napad. Jedan od njih nestao je u šumu u pratnji Indijanca, htio se smjestiti na obali rijeke i dalekozorom promatrati kaznionicu; trojica su otišla prema vojnom aerodromu, gdje je prema uputama Crnoga, trebalo postaviti eksploziv: preostala dvojica pripremala su sve što je potrebno za povlačenje. Svatko je obavljao svoj posao bez straha i pogovora, kao da se radi o rutinskom poslu.

Predvečerje stazom došao neki džip, i ja sam potrčala preda njemu nadajući se da je to konačno Huberto Naranjo. Puno sam mislila na nj, nadajući se da bi nekoliko dana provedenih skupa potpuno promijenilo našu vezu i, uz malo sreće, vratilo onu ljubav koja mi je nekoć ispunjala život a sad je blijeda. Nisam mogla ni sanjati da će iz njega izaći Rolf Carle s naprtnjačom i kamerom. Pogledali smo se zbunjeno, jer nijedno nije očekivalo vidjeti drugoga ovdje i u ovim okolnostima.

- Što ti radiš ovdje? - upitah.
- Došao sam po vijesti - nasmiješio se.
- Kakve vijesti?
- One kojih će biti u subotu.
- A tako.... a otkud znaš?
- Komandant Rogelio zamolio me da sve snimim. Vlasti će pokušati zataškati istinu, a ja sam došao da vidim mogu lije ispričati. A što ćeš ti ovdje?
- Ja ću mijesiti.

Rolf Carle sakrio je džip i otišao s ekipom za gerilcima koji su pred kamerom pokrivali lice rupcima da ih kasnije ne bi prepoznali. Ja sam se za to vrijeme posvetila Univerzalnoj stvari. U polutami kolibice, na komadu plastike rasprostrtu po utabanoj zemlji, smiješala sam sastavke onako kako sam naučila kod

Jugoslovenke, moje stare gazdarice. Mokru papiru dodala sam jednaku količinu brašna i cementa, povezala ih vodom i mijesila dok nisam dobila čvrstu sivu smjesu, nalik na pepeljasto mlijeko. Razvaljala sam ga bocom pod budnim okom plemenskog poglavice i dječice koja su među sobom komentirala na svom pjevnom jeziku, mahala rukama i pravila grimase. Pripremila sam gustu i elastičnu masu i njome oblijepila kamenje koje sam izabrala radi ovalna oblika. Model mi je bio ručna granata kakvu rabi vojska, teška tristo grama, krug djelatnosti deset metara, dvadeset i pet metara domašaja, od tamnog metala. Izgledale su kao male zrele guanabane. U usporedbi s indijskim slonom, mušketirima, bareljefima iz faraonske grobnice i drugim djelima što ih je Jugoslovenka pravila od iste takve tvari, lažna granata bila je vrlo jednostavna. Ipak sam morala napraviti nekoliko pokusnih komada, jer već dugo nisam ništa takvo pravila, a nemir mi je paralizirao mozak i kočio prste.

Kad sam uspjela dobiti pravi omjer, izračunala sam da ne bi bilo dovoljno vremena da napravim granate, pustim ih da se osuše, oličim i dočekam da se caklina skrutne, pa mi je palo na pamet da obojim masu a ne već osušene oblike, ali miješanjem s bojom gubila se gipkost. Počela sam mrmljati kletve i nestrpljivo češati ubode komaraca sve dok mi nije pošla krv. Indijanski poglavica, koji je vrlo radoznalo pratio sve etape postupka, izišao je iz kolibe i ubrzo se vratio noseći pregršt lišća i posudu punu kaolina. Čučnuo je kraj mene i počeo strpljivo žvakati lišće. Kako ga je žvakao u kašu i ispljuvavao u posudu, zubi mu i usta postajali sve crniji. Zatim je tu mješavinu iscijedio u krpu, dobio tamnu uljnatu tekućinu nalik na biljni sok i pružio mi je. Dometnula sam te ispljuvke komadićku mase i uvjerala se da je pokus poslužio svrsi: čim se osušila, dobivala je boju sličnu pravoj granati, a nije mijenjala zadivljujuća svojstva Univerzalne tvari. Gerilci su se

vratili noću, i pošto su podijelili s Indijancima nekoliko komadića manioke i kuhane ribe, otišli su na spavanje u kolibu koja im je bila namijenjena. Prašuma je postala gusta i crna, glasovi se stišali, pa su čak i Indijanci govorili šaptom.

Malo zatim stigao je i Rolf Carle i zatekao me šćućurenu nad još užarenim cjepanicama, obgrljenih nogu i glave među koljenima. Sagnuo se do mene.

- Što ti je?

- Strah me.

- Čega?

- Šumova, ovog mraka, zlih duhova, zmija i insekata, vojnika, onoga što ćemo napraviti u subotu, bojim se da će nas sve poubijati...

- I mene je strah, ali ovo ne bih ni za što propustio.

Uzela sam ga za ruku i čvrsto ga držala nekoliko trenutaka, koža mu je bila topla, i opet mi se pričinilo da ga poznajem već tisuću godina.

- Baš smo budale! - pokušah se nasmijati.

- Pričaj kakvu priču da zaboravimo - zamolio me Rolf Carle.

- Kakvu bi volio?

- Nešto što još nikome nisi ispričala. Izmisli je za mene.

»Bila jednom jedna žena kojoj je posao bio pričanje priča. Išla je svuda po svijetu i nudila svoju robu, priče o pustolovinama, napete priče, priče strave i užasa ili pak razbludne, sve po dobroj cijeni. Jednog dana u kolovozu, oko podneva, našla se nasred nekog trga kad je ugledala kako joj se približava ohol, mršav i poput sablje oštar čovjek. Bio je umoran, s oružjem u ruci, pun prašine iz daljina, i kad je zastao, ona je opazila njegov miris po tuzi i odmah pogodila da čovjek dolazi iz rata: Samoća i nasilje žarili mu željezne krhotine u dušu i lišili ga sposobnosti da misli sam na sebe.

- Jesi li ti ona što priča priče? - upitao je stranac.

- Jesam, odgovorila mu ona.

Čovjek je izvukao pet zlatnih novčića i stavio joj ih u ruku.

- Onda mi prodaj nekakvu prošlost, jer u mojoj je sve sama krv i jadicovke i ne mogu s njom po svijetu, prošao sam kroz tolike bitke da sam u nekoj od njih izgubio čak i ime vlastite majke, rekao je.

Nije mogla odbiti, jer se uplašila da će se stranac srušiti nasred trga i pretvoriti se u šaku prašine, kao što se naposljetku i događa svima koji nemaju lijepih uspomena. Pokazala mu je da sjedne kraj nje, a kad mu je vidjela oči izbliza, preplavilo ju je sažaljenje i osjetila je silnu želju da ga zagrlji. Počela je govoriti. Cijelog poslijepodneva i cijele noći smišljala je nekakvu dobru prošlost za tog ratnika, unoseći u taj zadatak sve svoje golemo iskustvo i strast koju je neznanac probudio u njoj. Bio je to dug govor, jer mu je htjela ponuditi romantičnu sudbinu pa je morala izmisliti sve, od rođenja do današnjeg dana, snove, čežnje i tajne, život njegovih roditelja i braće, čak i zemljopis i povijest njegove zemlje. Konačno je svanulo, i ona je pri prvoj jutarnjoj svjetlosti ustanovila da je miris tuge ispario. Uzdahnula je, zaklopila oči i, osjetivši da joj je duh prazan kao u novorođenčeta, shvatila da mu je, trudeći se da mu udovolji, predala i vlastito sjećanje, nije više znala što je njezino a što odsad pripada njemu, njihove prošlosti bile su spletene u jednu jedinu pletenicu. Došla je do samog dna vlastite priče i više nije mogla pokupiti vlastite riječi, ali nije ni htjela, nego se prepustila zadovoljstvu stapanja u jednoj jedinjoj pripovijesti.«

Kada sam završila priču, ustala sam, otrešla prašinu i lišće s odjeće i otišla u kolibu da legnem u ležaljku. Rolf Carle ostao je sjedeći kraj vatre.

U petak, u osvit dana stigao je Komandant Rogelio, tako

oprezno da ni psi nisu zalajali kad je ušao u selo, ali su ga njegovi ljudi primijetili jer su spavali otvorenih očiju. Stresla sam sa sebe obamrlost od dviju zadnjih noći i pošla da ga zagrlim, ali me je on zaustavio jednom jedinom kretnjom koju sam samo ja mogla primijetiti. Bio je u pravu, bilo je nepristojno razmetati se nježnostima pred onima koji tako dugo nisu osjetili ljubav. Gerilci su ga dočekali nespretnim šalama i tapšanjem po ramenu, i mogla sam se uvjeriti koliko mu vjeruju, jer je tog trenutka napetost popustila kao da njegova prisutnost ostalima jamči životnu sigurnost. Donio je kovčeg s uniformama, besprijeckorno presavijenima i izglačani-ma, s propisnim rojtama, kapama i čizmama. Otišla sam po probni model ručne granate i dala mu ga u ruku.

- Dobro je - odobrio je.
- Danas ćemo proturiti masu u kaznionicu. Detektor za metale neće je registrirati. Noćas će drugovi moći napraviti oružje.
- Hoće li znati? - zapitao je Rolf Carle.
- Zar misliš da na to nismo mislili? - nasmijao se Komandant Rogelio.
- Poslali smo im upute i sigurno su se već opskrbili kamenjem. Trebat će ga samo obložiti i ostaviti nekoliko sati da se suši.
- Masu treba stalno držati u plastici da ne izgubi gipkost. Mrežasti uzorak dobiva se žlicom, a zatim se suši. Sušeći se, masa potamni i, i onda je kao od metala. Samo da ne zaborave staviti lažne upaljače prije nego što se skrutne objašnjavala sam.
- U ovoj zemlji može se napraviti sve, pa čak i bombe od krušnog tijesta. Nitko neće povjerovati mojoj reportaži - uzdahnuo je Rolf Carle.

Dva mlada seljana odveslala su do kaznionice i predala torbu Indijancima iz kuhinje. Među grozdovima banana, komadima juke i sirevima bila je i Univerzalna tvar, bezopasna izgleda, nalik na

prijesan kruh koji nije privukao pozornost čuvara, naviklih na skromne namirnice. Za to vrijeme gerilci su još jednom provjerili sve pojedinosti plana, a zatim su pomogli Indijancima da dokončaju pripreme. Obitelji su spremale svoju bijednu imovinu, vezivale kokošima noge, kupile suđe i hranu. Premda nije bilo prvi put da moraju seliti s kraja na kraj pokrajine, bili su tužni jer su nekoliko godina živjeli na toj čistini usred prašume, a mjesto je bilo dobro, blizu Ague Sante, blizu ceste i rijeke. Sutra će napustiti taj svoj teritorij, jer čim vojska otkrije da su pomagali uhićenima pri bijegu, početak će okrutna odmazda; udarali su poput oluje na indijanska sela i za puno nevažnije stvari, uništavali cijela plemena i brisali svaki spomen na njihov boravak na ovome svijetu.

- Jadni ljudi tako ih je malo ostalo - rekoh.

- I oni će dobiti svoje mjesto u revoluciji - ustvrdio je Komandant Rogelio.

Ali Indijance nije zanimala ni revolucija ni bilo što drugo što dolazi od te omrznute rase, nisu mogli ni izgovoriti tu dugačku riječ. Nisu pristajali uz ideale gerilaca, nisu vjerovali njihovim obećanjima niti su razumjeli njihove razloge, a pristali su pomoći u pothvatu, čije domete nisu bili kadri dokučiti, jer je vojska njihov neprijatelj, pa su se tako mogli osvetiti za bar jednu od krivdi koje su pretrpjeli svih tih godina. Plemenski poglavica zaključio je da će ih vojska optužiti sve ako bi i ostali postrani, jer je selo bilo vrlo blizu kaznionice. Ne bi im dali prilike da objasne, pa tako, ako već pate, bolje da imaju dobar razlog. Surađivat će s tim šutljivim bradonjama koji im barem ne krađu hranu i ne pipaju kćeri, a zatim će pobjeći. Put kojim će krenuti odredili su nekoliko tjedana prije: ići će sve dublje u prašumu, u nadi da će neprobojno raslinje zadržati prodor vojske i štititi ih bar neko vrijeme. Već im je petsto godina tako: samo progoni i istrebljenje.

Komandant Rogelio poslao je Crnoga u džipu da kupi dva

jarca. Navečer smo sjeli s Indijancima oko vatre, ispekli jarce na žeravi i otvorili nekoliko boca ruma čuvanih za tu, posljednju večeru. Bio je to dobar oproštaj, unatoč nemiru kojim je sve odisalo. Pili smo razborito, momci su otpjevali nekoliko pjesama, a Rolf Carle izazvao je divljenje čarobnjačkim trikovima i instant-foto-grafijama iz čudesne naprave, kadre da u minuti ispljune slike zapanjenih Indijanaca. Na kraju su dvojica otišla na stražu, a mi ostali na počinak, jer nas je čekao težak zadatak.

U jedinoj kolibi u kojoj je bilo mjesta, osvjetljenoj petrolejskom svjetiljkom što je treptala u kutu, gerilci su polijegali na pod, a ja u ležaljku. Zamišljala sam da ću to vrijeme provesti sama s Hubertom, nikad nismo bili skupa cijelu noć, ali sam ipak bila zadovoljna dogovorom; muško društvo smirilo me, pa sam konačno pobijedila strahove, opustila se i zakunjala. Sanjala sam da vodim ljubav njišući se na njihaljci. Vidjela sam vlastita stegna i koljena u nekakvoj žutoj čipkastoju podsuknji od tafta, penjala sam se unazad viseći u zraku, a dolje sam vidjela moćno spolovilo muškarca koje me čekalo. Njihaljka je na trenutak zastajala gore, ja sam dizala lice k nebu koje je postalo purpurno, a zatim sam se brzo spuštala i nabijala se na nj. Otvorih oči sva uplašena, i zatekoh sebe ovijenu u toplu izmaglicu, začuli uznemirujući šum rijeke u daljini, graju noćnih ptica i glasanje životinja u guštiku. Grubo tkanje ležaljke greblo mi je leđa kroz bluzu, mučili su me komarči, ali nisam se mogla ni pomaći da ih otjeram, bila sam kao oduzeta.

Ponovno sam zapala u dubok san, sva znojna, sanjajući pak da putujem uskim čamcem u zagrljaju ljubavnika čije je lice prekrivala maska od Univerzalne tvari, on je ulazio u mene pri svakom zamahu vala, a ja sam bila sva iz-gnječena, natečena, žedna i sretna, glasni cjelovi, znamenje, pjev one varljive prašume, zlatni zub kao ljubavni zalog, vreća puna šipkovih plodova koji bešumno

prskaju sijući po zraku fluorescentne insekte. Probudih se, unezvijerena, u polumraku kolibe, jedan čas nisam znala ni gdje sam ni što znači ona uzdrhtalost u utrobi. Nije bilo prikaze Riada Halabia koja me miluje, kao inače, nego lik Rolfa Carlea kako sjedi na tlu preda mnom, leđima naslonjen na uprtnjaču, jedna mu noga savijena a druga ispružena, ruke mu prekrížene na prsima, i promatra me. Nisam mu razabirala crte lica, nego sjaj u očima i zube kad mi se nasmiješio.

- Sto se dogodilo? - prošaptala sam

- Isto što i tebi - odgovorio je, također ispod glasa da ne probudi ostale.

- Mislim da sam sanjala...

- I ja također.

Oprezno smo izašli, uputili se prema maloj čistini usred sela i sjeli kraj žerave koja je trnula na ognjištu, okruženi neumornim mrmorom prašume, osvjetljeni blijedim mjesječevim zrakama koje su prolazile kroz granje. Nismo govorili, nismo se doticali niti smo pokušavali zaspati. Zajedno smo čekali subotnje jutro. Kad se počelo daniti, Rolf Carle otišao je po vodu da skuhamo kavu. Ja sam ustala i malo živnula, tijelo me boljelo kao da sam izmlačena, ali konačno sam bila mirna. Tad sam primijetila crvenkasti krug na hlačama i to me iznenadilo, to mi se godinama nije događalo pa sam već bila zaboravila. Nasmiješila sam se zadovoljno, jer sam shvatila da više nikad neću sanjati Zulemu, i da je moje tijelo prevladalo strah od ljubavi.

Dok je Rolf Carle puhao u žeravicu da raspiri vatru i vješao posudicu za kavu na kuku, ja sam otišla do kolibe, uzela iz torbe čistu bluzu, rasparala je na komade koje sam mogla upotrijebiti kao uloške i krenula na rijeku. Vratila sam se mokre odjeće i pjevajući. U šest sati ujutro svi su bili spremni za početak toga dana, odlučujućeg u životu svih nas. Oprostili smo se od

Indijanaca i gledali ih kako odlaze tiho, kako nose djecu, prasad, kokoši, pse, zavežljaje i gube se u zelenilu kao niz sjena. Ostali su samo oni koji će pomagati gerilcima pri prijelazu preko rijeke i provesti ih kroza šumu pri povlačenju.

Rolf Carle otišao je među prvima, s kamerom na ramenu i uprtnjačom na leđima. Razišli su se i ostali, svaki za svojim poslom. Huberto Naranjo oprostio se od mene poljupcem u usta, čistim i osjećajnim:

- pazi se, i ti se pazi, idi ravno kući i ničim ne privlači pozornost, ne brini, sve će ispasti dobro, kad ćemo se vidjeti, morat ću se skrivati neko vrijeme, nemoj me čekati, još jedan poljubac, i ja sam mu ovila ruke oko vrata i čvrsto se privila uza nj žuljajući lice o njegovu bradu, vlažnih očiju jer sam se opraštala i od strasti koju smo tolike godine dijelili.

Popela sam se u džip koji je Crni već bio upalio da bi me odvezao na sjever, do udaljena sela u kojem ću sjesti na autobus za grad. Huberto Naranjo mahnuo mi je rukom, i mi smo se istodobno nasmiješili. Najdraži prijatelju, samo da ti se što ne dogodi, promrmljala sam, sigurna da i on muca to isto, razmišljajući kako je dobro da možemo računati jedno na drugo i da smo uvijek blizu, da se možemo ispomagati i štititi, spokojni jer je naša veza doživjela obrat i smjestila se onamo gdje joj je uvijek i bilo mjesto, razmišljajući da smo sad drugovi, nerazdruživa, pomalo incestuozna braća. Pazi na sebe, i ti isto, ponovili smo.

Putovala sam cijeli dan drndajući se u vozilu koje je skakutalo po nepredvidljivoj cesti napravljenoj za teške kamione i do gola ispranoj od kiša koje su napravile rupe u asfaltu u kojima su se gnijezdili udavi. Na jednoj okuci raslinje se odjednom rastvorilo u lepezu nevjerojatnih preljeva zelenoga, a danja svjetlost postala je bijela, da bi propustila savršenu opsjenu Dvorca siromašnih koji je lebdio petnaestak centimetara iznad humusa koji je prekrivao tlo.

Vozač je zaustavio autobus, i svi su putnici prinijeli ruke prsima ne usuđujući se disati nekoliko sekundi, koliko je čarolija trajala prije nego se polako rasplinula. Dvorca je nestalo, prašuma se vratila na svoje mjesto, danje poprimio uobičajenu prozirnost. Vozač je upalio motor, a mi smo se, zadivljeni, vratili na mjesta. Nitko nije progovorio do grada, kamo smo stigli mnogo kasnije, jer je svatko razmišljao o smislu tog priviđenja. Nisam ga ni ja znala protumačiti, ali učinilo mi se gotovo prirodnim, jer sam ga prije puno godina vidjela iz kamiončića Riada Halabfa. Tom sam prilikom napola spavala, a on me prodrmao baš kad se noć rasvijetlila od svjetala iz Dvorca, oboje smo izašli i potrčali prema priviđenju, ali ga je obavila sjena prije nego što smo ga dokučili. Nisam mogla odvojiti misli od onoga što se u pet sati poslije podne trebalo dogoditi u kaznionici Santa Maria. Osjećala sam nesnosan pritisak u sljepoočicama i proklinjala vlastitu morbidnost koja me uvijek muči predosjećajima da će se dogoditi najgore. Samo da uspiju, samo da uspiju, pomozu im, molila sam majku kao i uvijek u odsudnim trenucima i još jednom dokazala da je njezin duh nepredvidljiv: katkad se pojavljivao bez prethodne najave i užasno me plašio, ali u prilikama poput ove, kad sam je hitno prizivala, nije davala nikakav znak da me čula.

Krajolik i nesnosna vrućina prizvah su mi u pamet mojih sedamnaest godina, kad sam tim puteni prošla s kovčegom punim nove odjeće, i svježim otkrićem ljubavne slasti, nakana da odem u pansion za gospođice. Tad sam odlučila uzeti sudbinu u vlastite ruke i otad mi se dogodilo puno toga, činilo mi se da sam proživjela nekoliko života, da sam se svake noći pretvarala u dim a svakog jutra ponovno se rađala.

Pokušala sam spavati, ali me loše znamenje progonilo, pa ni privid Dvorca siromašnih nije uspio odstraniti okus sumpora koji sam osjećala u ustima. Mimi je jednom ispitivala moje predosjećaje

u svjetlu podrobnih uputa u Maharishievu priručniku i zaključila da im ne moram vjerovati jer nikad ne navješćuju nikakav važan događaj nego samo trice, a kad mi se dogodi nešto važno, to nikad ne najave. Mimi je dokazala da je moja rudimentarna sposobnost pogađanja potpuno beskorisna. Učini da sve ispadne dobro, ponovno sam molila majku.

Stigla sam kući u subotu kasno navečer, strašna izgleda, prijava od znoja i prašine, taksijem koji me dovezao od autobusnog kolodvora do kućnih vrata, vozeći duž parka rasvijetljena engleskim fenjerima, kraj palminih drvoreda oko Kluba, kraj milijunaških i ambadorskih palača, kraj novih zgrada od stakla i metala. Bila sam na drugom planetu, na neizmjerljivoj udaljenosti od indijanskog sela i mladića grozničava pogleda, spremnih da se bore na život i smrt besmislenim granatama. Kad sam ugledala svjetlo na svim prozorima u stanu, uhvatila me panika, jer sam pomislila da me policija već pretekla, ali nisam se uspjela ni okrenuti jer su Mimi i Elvira prije otvorile vrata. Ušla sam poput automata i srušila se ujedan od naslonjača, misleći kako bi divno bilo da se sve ovo dogodilo u nekoj od mojih mračnih priča, da nije istina da su Huberto Naranjo, Rolf Carle i drugi možda već mrtvi.

Pogledala sam primaću sobu kao da je prvi put vidim, i činila mi se ugodnijom nego ikad s onom mješavinom namještaja, neutvrdivim precima koji su me branili iz okvira obješenih na zid i balzamiranom pumom u uglu, neumoljivo krvoločnom unatoč svim nedaćama i obratima u tijeku pol stoljeća postojanja.

- Divno je ovdje... - otelo mi se iz dna duše.
- Koji ti se vrug dogodio? - upitala me Mimi pošto me pregledala da vidi jesam li u ispravnu stanju.
- Ne znam. Ostavila sam ih u fazi priprema. Bijeg je trebao početi oko pet, prije nego zatočenike vrate u ćelije. U to će se

vrijeme pobuniti oni u dvorištu kako bi svratili pozornost čuvara.

- Onda je već trebalo biti o tome na radiju ili na televiziji, ali nisu ništa rekli.

- To bolje. Da su ih ubili, već bi se saznalo, ali ako su uspjeli pobjeći, vlada će šutjeti sve dok se ne uspije priviknuti na tu vijest.

- Ovi dani bili su strašni, Eva. Nisam mogla raditi, razboljela sam se od straha, pomišljala sam da si zatvorena, mrtva, da te ugrizla zmija, da su te pojele piranje. Prokleti Huberto Naranjo, ne znam zašto smo se upuštale u tu ludost! uskliknula je Mimi.

- Joj, pile moje, lice ti je kao u kopca. Ja sam ti sva starinska, ne volim nered, i pitam te što jedna djevojčica ima s muškim poslovima? Zar sam ti zato davala limune razrezane ukriž? - uzdisala je Elvira dok se šetala amo-tamo po kući služeći mi bijelu kavu, pripremajući mi kupku i čisto rublje.

- Namakanje u vodi s kamilicom je dobro za oporavak od strahova.

- Bolje je da se istuširam, bako...

Vijest da sam dobila menstruaciju nakon tolikih godina razveselila je Mimi, ali Elvira nije vidjela razloga za radost, to je bila nečistoća, i baš dobro što je ona gotova s tim mukama, bolje bi bilo da i žene nesu jaja, kao kokoši. Izvukla sam iz torbe paket iskopan u Agua Santi i stavila ga mojoj prijateljici na koljena.

- Što je to?

- Tvoj miraz. Da ga prodaš i operiraš se u Los Angelesu pa da se možeš udati.

Mimi je odstranila blatnjavi omot i pojavila se kutija nagrizena od vlage i drvomorca. Razlabavila je poklopac, a kad ju je otvorila, razletio joj se po suknji Zulemin nakit, sjajan kao da je tek očišćen, zlato puno žuče nego prije, smaragdi, topazi, granati, biseri, ametisti, još ljepši na novom svjetlu. Onaj nakit koji mi se činio bijednim dok sam ga sunčala u dvorištu kod Riada Halabia sad se

doimao kao dar kakva kalifa rukama najljepše žene na svijetu.

- Gdje si to ukrala? Zar te nisam uvijek učila da budeš poštena i savjesna, ptičice? - šaptala je prestravljena Elvira.

- Nisam ga ukrala, bako. Usred prašume postoji grad od suhoga zlata. Zlatna je kaldrma po ulicama, zlatan je crijep na krovovima, zlatna su kolica na tržnicama i klupe na trgovima, a svi stanovnici imaju zlatne zube. Ondje se djeca igraju ovakvim raznobojnim kamenčićima.

- Neću ih prodati, Eva, nego ću ih upotrebljavati. Operacija je jeziva. Odrežu ti sve, a onda od komadića crijeva naprave žensku rupicu.

- A Aravena?

- On me voli i ovakvu kakva jesam.

Elviri i meni zajedno se oteo usklik olakšanja. Za mene je cijela ta stvar grozna mesnica čiji konačni ishod ne može biti ništa drugo nego podrugljiva imitacija prirode, a Elviri se pomisao da bi osakatili njezina arhandela činila kao svetogrđe.

U nedjelju vrlo rano, dok smo još spavale, netko je zazvonio na vratima. Elvira je ustala gunđajući i na vratima zatekla nekakva neobrijana čovjeka s uprtnjačom na leđima i sa crnom napravom na ramenu, sjajnih zuba na licu tamnu od prašine, umora i sunca. Nije u njemu prepoznala Rolfa Carlea. Mimi i ja pojavile smo se istog trenutka u spavaćicama i nismo ga morale ništa pitati, jer je osmijeh bio vrlo rječit. Došao je po mene, riješen da me sakrije dok se duhovi ne smire, jer je bio siguran da će bijeg povući lavinu nepredvidljivih događaja. Bojao se da me netko iz sela možda vidio i u meni prepoznao onu koja je davno prije radila u »Biseru Istoka«.

- Govorila sam ti da se u to ne miješamo! - jadovala je Mimi, neprepoznatljiva bez ratničkih boja.

Obukla sam se i spremila nešto odjeće u kovčežić. Na ulici je

bio Aravenin automobil, posudio ga je Rolfu u zoru, kad je ovaj otišao do njega da mu preda nekoliko rola filmova i najluđu vijest u zadnjih nekoliko godina. Crni ga je dovezao donde, a zatim je odvezao džip da ga sakrije, tako da se ne može ući u trag vlasniku. Direktor Državne televizije nije bio naviknut na rano ustajanje pa je, kad mu je Rolf ispričao o čemu je riječ, pomislio da je samog sebe uhvatio u nekom snu. Da se rasani, popio je pol čaše whiskeya i pripalio prvu jutarnju cigaretu, zatim je sjeo da razmisli što će napraviti s onim što mu je povjereno, ali mu Rolf nije dao vremena za razmišljanje nego ga zamolio ključeve automobila jer njegov posao još nije bio ni započeo. Aravena mu ih je predao uz komentar istovjetan Miminu:

- Ne uvaljaj se u nevolje, sinko.
- Već sam se uvalio, odgovorio mu je Rolf.
- Znaš li voziti, Eva?
- Položila sam vozački ispit, ali nemam prakse.
- Oči mi se sklapaju. U ovo doba nema prometa, ti vozi polako cestom za Los Altos, prema planini.

Pomalo zaplašena, smjestila sam se za volan te lađe obložene crvenom kožom, dala kontakt drhtavim prstima, upalila motor, i mi smo krenuli uz tresak. Nisu prošle ni dvije minute, a moj je prijatelj zaspao i nije se probudio sve dok ga nisam prodrimala da mi kaže kojim putem moram krenuti na raskrižju.

Tako smo te nedjelje stigli u Koloniju. Burgel i Rupert dočekali su nas neumjerenim i bučnim izrazima sklonosti koji su im očito bili svojstveni i odmah počeli pripremati kupelj za nećaka koji je, unatoč snu u automobilu, izgledao izmučeno, kao da je preživio potres. Rolf Carle baš se odmarao u nirvani tople vode kad su užurbano dohrlile obje sestre, goreći od znatizelje jer se on prvi put pojavio u kući s nekom ženom. Našle smo se u kuhinji i pol minute smo se ispitivački gledale, mjerile i vrednovala, isprva s

prirodnim nepovjerenjem, a zatim puno bolje volje, s jedne strane stajale su dvije obilate plavokose gospe s obrazima nalik na jabuke, u suknjama od izvezena baršuna, u naškrobljenim bluzama i čipkastim pregačama koje su nosile da bi zadivile turiste; s druge strane stajala sam ja, ni sluga tom savršenstvu. Sestre su bile baš onakve kako sam ih zamišljala po Rolfovom opisu, samo deset godina starije, i razveselilo me što su u njegovim očima ostale vječno mlade. Mislim da su na prvi pogled shvatile da se nalaze pred suparnicom, i jamačno ih je začudilo što sam tako različita od njih - možda bi im laskalo da je Rolf izabrao neku sličnu njima - ali budući da su obje bile dobrodušne, suspregle su ljubomoru i prihvatile me kao sestru.

Otišle su po djecu od koje su im se sastojale obitelji i predstavile mi muževe, goleme, dobroćudne, i mirisave po šarenim svijjećama. Zatim su pomogle majci u pripremanju objeda. Ubrzo sam se, sjedeći za stolom, okružena tim zdravim plemenom, sa štenetom ovčara do nogu i komadom koljenice s pireom od krumpira u ustima, osjećala tako daleko od kaznionice Santa Maria, Huberta Naranja i granata od Univerzalne stvari, da mi je trebalo vremena da shvatim riječi nekog oficira koji se pojavio na televizijskim vijestima da ispriča detalje bijega devetorice gerilaca. Upravitelj kaznionice, sav znojan i smeten, izjavio je da je grupa terorista izvela napad helikopterima, da su bili oboružani bazookama i strojnicama, dok su u unutrašnjosti zgrade kažnjenici upokorili čuvare bombama. Štapom je pokazivao nacrt zgrade i podrobno objasnio pokrete svih umiješanih u pothvat, od trenutka kad su napustili ćelije dok se nisu izgubili u prašumi. Nije mogao objasniti kako su se dokopali oružja prkoseći napravama za detektiranje metala, to je izgledalo kao čarolija, granate kao da su im naprosto nikle iz ruku. U subotu u pet sati poslije podne, kad su ih izvodili na zahod, počeli su vitlati eksplozivom pred

stražarima i prijetiti Po riječima upravitelja, neobrijana i blijeda od nespavanja, čuvari koji su dežurali u tom dijelu smionu su se odupirali, ali nisu imali drugog izlaza pa su predali oružje. Ti branitelji domovine - trenutno smješteni u vojnu bolnicu gdje im je zabranjeno primati posjete, a najmanje novinarske - ranjeni su bez potrebe i zatim zatvoreni u jednu od ćelija, tako da nisu mogli dati znak za uzbunu. Istodobno, drugi su napadači izazvali metež među zatvorenicima na dvorištu, a odredi izvana prerezali su električne žice, digli u zrak stazu za polijetanje na uzletištu pet kilometara dalje, onesposobili cestu za pristup motornim vozilima i pokrali patrolne čamce. Zatim su prebacili planinarsku užad i klinove preko zidova i objesili ljestve od užadi po kojima su zatvorenici pobjegli završio je čovjek u uniformi, sa štapićem u drhtavoj ruci. Zamijenio ga je spiker, koji je grlenim glasom ustvrdio da je to očito djelo međunarodnog komunizma, mir na kontinentu doveden je u pitanje, vlasti neće stati dok ne uhvate krivce i ne otkriju suučesnike. Vijest je završavala kratkom informacijom: General Tolomeo Rodriguez imenovan je za glavnokomandujućeg oružanih snaga.

Ujak Rupert primijetio je između dva gutljaja piva da bi te trebalo poslati u Sibir da vide kako je ondje, još se nije čulo da je netko skočio preko berlinskog zida na komunističku stranu, uvijek bježe samo od crvenih, a kako je tek na Kubi, nemaju ni toaletnog papira, i neka mi ne pričaju o zdravlju, obrazovanju, sportu i sličnim glupostima, jer time ne možeš obrisati guzicu, gundao je. Mig Rolfa Carlea dao mi je do znanja da je bolje da se suzdržim od komentara. BURGEL je promijenila program da vidi novu epizodu serije, napete od sinoć, kad je zločesta Aleksandra kroz poluotvorena vrata špijunirala Belindu i Luisa Alfreda dok su se strastveno ljubili, to volim, sad poljupce pokazuju izbliza, prije su nas varali, zaljubljeni su se gledali, držali se za ruke, a kad je

počinjalo ono najbolje, pokazivali su nam mjesec, da samo znate koliko smo mjesečine morali podnijeti, a čovjek bi htio vidjeti i ono što slijedi, zamislite, Belinda miče očima, meni se čini da zapravo i nije slijepa. Umalo što joj nisam počela pripovijedati najintimnije pojedinosti scenarija koje sam toliko puta prošla sa Mimi, ali, na sreću, nisam ni zaustila, jer bi joj to raznijelo iluzije. Sestre su s muževima i dalje gledale televiziju, dok su djeca spavala u naslonjačima a vani padao miran i svjež sumrak. Rolf me je uzeo za ruku i poveo na šetnju.

Krenuli smo vijugavim ulicama toga neobičnog sela iz nekih prošlih vremena, urezana u brdo u tropskom kraju: čiste kuće, cvjetni vrtovi, izlozi sa satovima-kukavicama, majušno groblje s grobnicama poredanima u savršenu razmjeru, sve sami sjaj i besmisao. Zastali smo na jednome od zavoja najzadnje ulice da pogledamo nebeski svod i svjetla Kolonije koja se prostirala do naših nogu s obje strane brijega, slična nekakvu široku prostiraču. Kad se više nisu čuli ni naši koraci po pločniku, imala sam osjećaj da se nalazim u tek rođenu svijetu, u kojem zvuk još nije stvoren. Prvi put slušala sam tišinu. Dotad je u mom životu bilo šumova, katkad su bili gotovo neprimjetni poput Zulemina i Kamalova duha ili poput mrmora prašume u zoru, drugi su opet bili zaglušni, poput radioaparata u kuhinjama u kojima sam provela djetinjstvo. Osjetih isti zanos kao da vodim ljubav ili kao da izmišljam priče i zaželjeh uhvatiti taj nijemi prostor da ga mogu čuvati poput dragocjenosti. Udisala sam miris borovine, prepuštena tom novom užitku. Zatim je Rolf Carle počeo pričati, i čarolije je nestalo, a ostalo je isto ono razočaranje koje sam osjetila u djetinjstvu, kad mi se gruda snijega rastopila u rukama. Ispričao mi je svoju verziju onoga što se dogodilo u kaznionici Santa Maria, što je djelomice i snimio, a ostatak je saznao od Crnoga.

U subotu poslije podne upravitelj i dio čuvara nalazio se u

bordelu u Agua Santi, kao što je predvidjela Mimi, a bili su tako pijani da su, čuvši eksploziju na aerodromu, pomislili da je Nova godina pa nisu navukli čak ni hlače. Za to se vrijeme Rolf Carle približavao sprudu s opremom sakrivenom pod hrpom palmina lišća u čamcu, a Komandant Rogelio i njegovi ljudi ulazili su u uniformama na glavna vrata i trubili, praveći cirkusku galamu, pošto su prešli rijeku u jednome od čamacu koje su oteli čuvarima na molu. Nije bilo nadređenih da izdaju naredbe pa ih nitko nije zaustavio, jer su posjetioci izgledali kao visoki oficiri. U isti čas gerilci su u ćelijama primali jedini dnevni obrok kroz rupu na metalnim vratima. Jedan od njih počeo se tužiti na nesnosne bolove u crijevima, umirem, upomoć, otrovan sam, a njegovi se drugovi iz svojih samica odmah pridružiše toj dreci, ubojice, ubojice, hoćete nas ubiti. Dva su čuvara ušla da ušutkaju bolesnika i zatekla ga s granatama u rukama i tako odlučna pogleda da se nisu usudili ni disati. Komandant je izvukao svoje drugove i suučesnike iz kuhinje ne ispalivši ni metka, bez sile i strke, i mirno ih prevezao na drugu obalu, odakle su krenuli u šumu predvođeni Indijancima. Rolf je snimao teleobjektivom, a zatim je kliznuo niz rijeku onamo gdje se imao sastati sa Crnim. I dok su oni punom brzinom jurili džipom prema gradu, vojska se još nije ni snašla da blokira cestu i započne lov.

- Drago mi je zbog njih, ali ne znam čemu ti služe filmovi ako je sve cenzurirano?

- Prikazat ćemo mi to - rekao je.

- Ti znaš, Rolfe, kakve je vrste naša demokracija, pod izlikom antikomunizma ne daju nam ništa više slobode nego u Generalovo doba...

- Ako nam zabrane da pustimo tu vijest, kao što su napravili s pokoljem u Centru za vojne operacije, ispričat ćemo istinu u slijedećoj televizijskoj seriji.

- Što to govoriš?
 - Tvoj novi tekst krenut će čim završi ova glupost sa sljepicom i milijunašem. Moraš naći načina da u scenarij ubaciš gerilu i napad na kaznionicu. Ja imam pun kovčeg filmova o oružanoj borbi. Dobar dio toga može ti biti od koristi.
 - Nikad to neće dopustiti...
 - Za dvadeset dana bit će izbori. Novi predsjednik nastojat će ostaviti dojam liberala, pa će biti smotren s cenzurom. U svakom slučaju, uvijek se može tvrditi kako je to samo izmišljena pripovijest, a kako su televizijske serije puno popularnije od vijesti, svi će saznati što se dogodilo u Santa Mariji.
 - A ja? Policija će me pitati odakle sam sve to saznala.
 - Neće te ni dirnuti, jer bi to bilo kao da priznaju da govoriš istinu odgovorio je Rolf Carle.
 - A što se tiče priča, mislio sam malo o značenju priče o onoj ženi koja prodaje prošlost vojniku...
 - Zar još uvijek o tome misliš? Kako vidim, sporo reagiraš...
- Predsjednički izbori protekli su u redu i dobru raspoloženju, kao da je provedba republikanskih prava uvriježen običaj a ne manje-više novo čudo, što zapravo i jest. Pobijedio je kandidat opozicije, kao što je prognozirao Aravena, čiji se politički njuh, umjesto da s godinama oslabi, samo pooštravao. Ubrzo nakon toga Aleksandra je poginula u prometnoj nesreći, a Belindi se povratio vid, pa se udala za glavnog junaka, Martmeza de la Rocu, sva umotana u silne metre bijelog tila i okrunjena lažnim dijamantima i voštanim narančinim cvijetom. Zemlja je odahnula iz dna duše jer je trpljenje tih nesretnika gotovo cijelu godinu dana bila velika kušnja za svačije strpljenje. Ali Državna televizija nije puštala strpljivom gledateljstvu da odahne, nego je odmah pustila roman koji sam u nastupu osjećajnosti nazvala »Bolero«, u čast pjesmama kojima sam se napajala u djetinjstvu i koje su mi služile

za tolike priče. Publika je bila toliko iznenađena već prvom epizodom da ni u slijedećima nije uspjela doći k sebi. Mislim da nitko nije shvatio na što je ciljala ta čudnovata pripovijest, bili su navikli na ljubomoru, prkos, ambicije ili barem na nevinost, a to se nikako nije pojavljivalo, pa bi svake noći zaspali izmučeni od gomile otrovanih Indijanaca, od majstora za balzamiranje u invalidskim kolicima, učitelja koga vješaju vlastiti učenici, ministra koji pravi nuždu u baršunastom naslonjaču, i sličnih bezdušnosti koje se nisu podvrgavale nikakvoj logičkoj analizi a izmicale su i poznatim zakonitostima komercijalne serije.

Unatoč izazvanoj zbrci, »Bolero« je uspio, i ubrzo su se muževi počeli rano vraćati kući ne bi li vidjeli novu epizodu. Vlada je upozorila gospodina Aravenu, koji je kao spretan stari lisac zadržao položaj, da pazi na moral, dobre običaje i rodoljublje, zbog čega sam morala izbaciti neke nepoćudne aktivnosti naše Gospođe i prikriti korijene Kurvanjske pobune, ali ostatak je bio zamalo posve vjeran događajima. Mimi je imala važnu ulogu, glumila je samu sebe tako dobro da je postala najpopularnija od svih u glumačkoj družini. Njenoj glasovitosti pridonijela je i zbrka oko njene prave prirode, jer je izgledom u dobroj mjeri nijekala glasine da je nekoć bila muško, ili, još gore, da je po nekim pojedinostima vlastite anatomije još uvijek muško. Bilo je i takvih koji su njezin uspjeh pripisivali ljubovanju s direktorom programa, ali kako se nijedno od njih nije potrudilo da to opovrgne, trač je umro prirodnom smrću.

Ja sam svakog dana pisala novu epizodu, sasvim zadubljena u svijet koji sam stvarala sveopćom moći riječi, pretvorena u disperzno biće, reproducirana u beskraj, gledala sam vlastiti lik u nizu zrcala, živjela bezbrojne živote, govorila mnogim glasovima. Likovi su postali tako stvarni da su se svi u isto doba pojavili u kući, ne poštujući kronološki red priče, živi su dolazili skupa s

mrtvima a svatko je nosio vlastite godine na plećima, pa tako, dok je djevojčica Consuelo otvarala volju kokoškama, odrasla Consuelo gola je razvezivala kosu da pruži utjehu samrtniku, Huberto Naranjo šetao je primaćom sobom u kratkim hlačama i varao nesmotrene ribicama bez repa, a onda se odjednom pojavljivao na drugom katu, sav blatan od rata i u komandantskim čizmama, Kuma je prilazila njišući oholo kukovima kao u najboljim godinama i susretala se sa samom sobom bez zuba i sa zakrpom na vratu kako moli na terasi ispred vlasi Papine kose. Svi su šetali po sobama i ometali Elviru u kućnim poslovima, a ona je gubila snagu na svađe s njima i na uklanjanje orkanskog nereda koji su ostavljali svud za sobom. Joj, ptičice, vodi te luđake van iz moje kuhinje, više se ne plaše moje metle, tužila se, ali kad bi ih navečer vidjela na ekranu u njihovim ulogama, ponosno je uzdisala. Na kraju ih je počela držati za članove obitelji.

Dvanaest dana prije nego što sam počela snimati epizode o gerili, primila sam službenu obavijest od Ministarstva obrane. Nisam znala zašto me zovu u tu ustanovu umjesto da pošalju dva agenta političke policije u prepoznatljivom crnom automobilu, ali nisam rekla ni riječi ni Mimi ni baki, da ih ne preplašim, a nisam mogla javiti ni Rolfu, jer je bio u Parizu i snimao prve mirovne pregovore o Vijetnamu. Očekivala sam tu lošu vijest otkako sam prije nekoliko mjeseci zamijesila granate od Univerzalne tvari, i u duši mi je laknulo što sam je primila, jer sam se tako otrešla one neuhvatljive nelagode koju sam osjećala svuda po koži poput opekotine.

Pokrila sam pisaći stroj, dovela u red papire, obukla se puna tjeskobe kao da probam mrtvačku odjeću, uvila kosu na vratu i izišla iz kuće, mahnuvši rukom duhovima koji su ostajali za mnom. Stigla sam do zgrade Ministarstva, popela se dvostrukim mramornim stubištem, prošla kroz brončana vrata koja su čuvali

stražari s perjanicom na kapi, i pokazala papire poslužitelju. Vojnik me proveo hodnikom prekrivenim sagom, ušli smo na vrata na kojima je bio urezan državni grb, i ja sam se obrela u prostoriji ukrašenoj storama i kristalnim svjetiljkama. Na prozorskom vitražu stajao je Kristof Kolumbo, imobiliziran za vječna vremena, jednom nogom na američkoj obali a drugom na svome brodu.

Tad sam ugledala generala Tolomea Rodrigueza za stolom od kaobina drveta. Njegov snažni lik ocrtavao se u kontra-svjetlu između egzotičnog raslinja Novoga svijeta i osvajačeve čizme. Prepoznala sam ga smjesta zbog nespjesticice koja me na trenutak spopala, te sam oklijevala, jer mi je trebalo nekoliko časaka da priviknem pogled i razaznam njegove mačje oči, dugačke ruke i savršene zube. Ustao je, pozdravio me onom pomalo napuhanom ljubaznošću i ponudio mi da sjednem ujedan od naslonjača. Smjestio se kraj mene i zamolio sekretaricu da donese kavu.

- Sjećate li se vi mene, Eva?

Kako ga se ne bih sjećala, kad se naš dotad jedini susret zbio ne tako davno, i kad sam, baš zahvaljujući duševnom potresu koji je taj čovjek izazvao u meni, napustila tvornicu i počela zarađivati za život pisanjem priča.

Prve su minute prošle u banalnostima, ja na rubu sjedala, držim šalicu drhtavom rukom, a on opušten, gleda me nekakvim zagonetnim pogledom. Kad smo iscrpli konvencionalne teme, oboje smo zašutjeli i napravili stanku koja je meni bila nepodnošljiva.

- Zašto ste me zvali, generale?

- Da vam ponudim nagodbu - i počeo mi govoriti, profesorskim tonom, da posjeduje kompletan dossier gotovo cijeloga mog života, od izvadaka iz novina o Zuleminoj smrti do dokaza za moju najnoviju vezu s Rolfom Carleom, snimateljem diskutabilna profila koga Služba sigurnosti stalno drži pod

prismotrom. Ne, ne prijeti on meni, nego mi je, naprotiv, prijatelj, bolje rečeno, moj predani obožavatelj. Pregledao je scenarij za »Bolero«, u kojem se među tolikim drugim stvarima nalaze i presudni detalji o gerili i onom nesretnom bijegu zatočenika iz Kaznionice Santa Maria.

- Vi mi dugujete objašnjenje, Eva.

Došlo mi je da dignem koljena na naslonjač i zabijem glavu među ruke, ali ostala sam mirna, neobično pomno zagledana u šare na sagu, ne nalazeći u svojoj beskrajnoj pričuvi maštarija nikakva pogodna odgovora. Ruka generala Tolomea Rodrigueza ovlaš mi je dotakla rame, nemam se čega bojati, već mi je to rekao, štoviše, neće se miješati u moj rad, mogu nastaviti seriju, neće prigovarati čak ni onom pukovniku iz stotinu osmog poglavlja koji toliko slični njemu, nasmejao se čitajući ga, lik nije loš, čak sasvim pristojan, ali, ipak, ne igrajte se svetom čašću oružanih snaga, s tim nema šale. Ima samo jednu primjedbu, koju je u nedavnom razgovoru iznio i direktoru Državne televizije, treba malo preurediti onu glupariju s oružjem od tjestenine i izbjeći bilo kakav spomen bordela u Agua Santi, jer time ne samo da ismijava čuvare i funkcionare zatvora, nego je sve skupa sasvim nevjerovatno. Tražeći te promjene on mi čini uslugu, serija će jamačno puno dobiti umetnem li nekoliko mrtvih s jedne i druge strane, publici će se dopasti, a izbjeći će se ona neprihvatljiva lakrdija sa tako ozbiljnim stvarima.

- To što vi, generale, predlažete bilo bi znatno dramatičnije, ali gerilci su zaista pobjegli bez upotrebe ikakve sile.

- Vidim da ste bolje informirani od mene. Nećemo raspravljati o vojnim tajnama, Eva. Nadam se da me nećete primorati da poduzimam mjere, pa poslušajte moje savjete. Dopustite mi da vam usput velim da se divim vašem radu. Kako to postizete? Hoću reći, kako pišete?

- Radim što mogu... Stvarnost je zbrkana, ne uspijevamo je ni obuhvatiti ni razmrsiti, jer se sve događa istodobno. Dok vi i ja ovdje razgovaramo, Kristof Kolumbo za vašim leđima izmišlja Ameriku, a ti isti Indijanci koji ga dočekuju na prozorskom vitražu, još uvijek žive goli u prašumi, samo nekoliko sati udaljeni od ovog ureda, i živjet će tako još stotinu godina. Ja nastojim pronaći put kroz taj labirint, uvesti malo reda u taj kaos, napraviti život malo podnošljivijim. Kad pišem, pripovijedam život kakav bih htjela da bude.

- Odakle crpete ideje?

- Iz onoga što se događa i iz onoga što se dogodilo prije mog rođenja, iz novina, iz onoga što svijet priča.

- A vjerojatno i iz filmova tog Rolfa Carlea?

- Vi me niste pozvali ovamo da bismo razgovarali o »Boleru«, generale, recite mi što hoćete od mene.

- U pravu ste, o scenariju sam već govorio s gospodinom Aravenom. Zvao sam ga jer je gerila poražena. Predsjednik namjerava okončati s tom borbom koja toliko šteti demokraciji i toliko stoji zemlju. Uskoro će objaviti plan za pacifikaciju i ponuditi amnestiju onim gerilcima koji budu spremni položiti oružje i uključiti se u društvo. Otkrit ću vam još nešto. Predsjednik kani legalizirati Komunističku partiju. Ne slažem se s tom mjerom, to priznajem, ali nije moje da prigovaram izvršnoj vlasti. Ali mogu vas upozoriti da oružane snage nikad neće dopustiti da strani interesi siju opasne ideje u narodu. životima ćemo braniti ideale osnivača Domovine. Kratko rečeno, dajemo gerili jedinstvenu ponudu, Eva. Vaši prijatelji moći će ponovno normalno živjeti - završio je.

- Moji prijatelji?

- Mislim na Komandanta Rogelia. Vjerujem da će većina njegovih ljudi prihvatiti amnestiju ako on to učini, zato vam i hoću

objasniti da je to častan izlaz, jedina prilika za nj, drugu mu neću davati. Trebam nekoga kome on vjeruje da uspostavi vezu, a vi biste mogli biti ta osoba.

Pogledala sam ga u oči prvi put za vrijeme tog razgovora i prikovala pogled za nj, uvjeren da je general Tolomeo Rodriguez izgubio pamet ako misli da ću vlastitog brata dovesti u stupicu, vidiš ti vraga, kako se sudbina okreće, još me nedavno Huberto Naranjo molio da to napravim s tobom, pomislih.

- Vidim da nemate povjerenja u mene... - promrmljao je, ne odvrćući pogleda.

- Ne znam o čemu govorite.

- Molim vas, Eva, mislim da zaslužujem barem toliko da me ne podcjenjujete. Znam za vaše prijateljstvo s Komandantom Rogeliom.

- Onda ne tražite to od mene.

- Molim vas, jer je pogodba poštena, njima to može spasiti život, a meni uštedjeti vrijeme, ali razumijem vaše sumnje. Predsjednik će u petak objaviti ove mjere cijelom narodu, nadam se da ćete mi tada vjerovati i da ćete biti spremni na suradnju za dobro svih, osobito za dobro tih terorista, kojima ne preostaje drugo nego pomirba ili smrt.

- Oni su gerilci, a ne teroristi, generale.

- Zovite ih kako hoćete, to ništa ne mijenja činjenicu da su izvan zakona; ja raspolazem svim mogućim načinima da ih uništim, ali umjesto toga ja im bacam pojas za spašavanje.

Prihvatila sam ponudu da razmislim, računajući da time dobivam na vremenu. Na trenutak mi je glavom proletjelo sjećanje na Mimi kako istražuje položaj planeta na nebeskom svodu i dešifrira kabale u kartama da bi prorekla budućnost Hubertu Naranju: uvijek sam tvrdila da će taj momak postati ili magnat ili bandit. Nisam mogla prikriti osmijeh, jer su astrologija i

hiromantija možda opet bile u krivu. Odjednom je preda mnom proletio lik Komandanta Rogelia kako sa plišanog sjedala u Kongresu Republike bije isti boj koji danas vodi u planini s puškom u ruci.

General Tolomeo Rodriguez otpratio me do vrata, a na oproštaju zadržao je moju ruku među svojim.

- Prevario sam se u vama, Eva. Mjesecima sam nestrpljivo čekao vaš telefonski poziv, a ponosit sam i uvijek držim danu riječ. Rekao sam da vas neću požurivati pa nisam to ni činio, ali sad se kajem.

- Mislite li na Rolfa Carlea?

- Pretpostavljam da je to prolazna veza.

- A ja se nadam da je zauvijek.

- Ništa nije zauvijek, dijete, osim smili.

- A ja nastojim živjeti život kakav bih željela da zaista jest... kao u romanu.

- Znači da nema nade za mene?

- Bojim se da nema, ali u svakom slučaju hvala vam za velikodušnost, generale Rodriguez.

I na vršcima prstiju, da bih mogla doseći njegovu ratničku visinu, utisnuh mu hitro poljubac u obraz. Kao što sam pretpostavljala, Rolf Carle u nekim stvarima reagira sporo. Taj je čovjek, inače hitar kad treba kamerom uhvatiti neki prizor, prilično nesposoban kad su posrijedi njegovi vlastiti osjećaji. U trideset i više godina života naučio je živjeti sam i branio je svoje običaje po svaku cijenu, unatoč propovijedima kojima ga je opterećivala ujna Burgel. Možda mu je zato trebalo tako dugo da shvati da se nešto promijenilo kad sam mu počela pričati priču sjedeći mu do nogu među svilenim jastucima.

Rolf me, nakon bijega zatvorenika iz kaznionice Santa Maria, ostavio u Koloniji kod ujaka i ujne i vratio se još iste noći u grad,

jer nije smio propustiti galamu koja se podigla u cijeloj zemlji kad su gerilske radio-stanice počele emitirati glasove bjegunaca koji su izvikivali revolucionarne parole i rugali se vlastima. Četiri je iduća dana, iscrpljen, neispavan i gladan, intervjuirao sve osobe povezane s tim slučajem, od gospodarice javne kuće u Agua Santi i svrgnutog upravitelja utvrde, do Komandanta Rogelia osobno, koji se uspio pojaviti na televizijskom ekranu na dvadesetak sekundi, sa zvijezdom na crnoj francuskoj kapi i lica prekrivena rupcem, prije nego je emisija prekinuta, kako su rekli, zbog tehničkih smetnji.

U četvrtak su Aravenu pozvali u Predsjedništvo, gdje mu je oštro preporučeno da nadzire svoje reportere želi li zadržati to mjesto.

- Nije li taj Carle stranac?

- Nije, Ekscelencijo, ima naše državljanstvo, evo njegovih dokumenata.

- Aha, opomenite ga u svakom slučaju da se ne miješa u pitanja unutrašnje sigurnosti, jer bi mogao zažaliti.

Direktor je pozvao svog štićenika u ured, pet minuta razgovarao s njim nasamo, a posljedak bijaše da se Rolf istog dana vratio u Koloniju, s točnim uputama da ostane ondje sve dok se ne smiri gundanje oko njegova imena. Ušao je u prostranu drvenu primaću sobu, turista još nije bilo, i pozdravio glasno, kao što je uvijek činio, ali nije dao ujni da mu stavi u usta prvu porciju kolača, niti psima da ga obližu od glave do pete. Odmah je potražio mene, jer ga je već nekoliko tjedana u snu mučio duh u žutoj podsuknji, iskušavao ga, izmicao mu, kinjio ga, a zatim uzdizao do vrhunca časak prije zore, kad ga je konačno uspijevao uhvatiti nakon dugih sati žestoka proganjanja, da bi ga opet bacio u ogorčenje kad se probudio sam, znojnan, dozivajući ga k sebi. Bilo je vrijeme da se tim smiješnim mukama dade pravo ime.

Zatekao me kako sjedim pod eukaliptusom i naoko pišem za

seriju, a zapravo jednim okom škiljim prema njemu. Sjela sam tako da mi povjetarac miče nabore na haljini a popodneвно sunce da mi daje izgled spokoja, sasvim različit od izgleda proždrljive ženke koja ga je noćima mučila. Osjetila sam da me nekoliko časaka gledao izdaleka. Pretpostavljam da je konačno zaključio da je dosta okolišanja i pripremio se da mi iznese svoje poglede na najjasniji mogući način, u okviru načela uljudnosti kojima je bio navikao. Približio se velikim koracima i počeo me ljubiti baš kao što se događa u romantičnim romanima, baš kao što sam se ja već stoljećima nadala da će napraviti, baš kao što sam netom prije opisala susret glavnih likova u »Boleru«. Iskoristila sam njegovu blizinu da ga neprimjetno onjušim, i tako sam prepoznala miris svog partnera. Tad sam shvatila zašto sam od prvog trenutka imala osjećaj da sam ga već prije poznavala. Na koncu konca, sve se svodilo na elementarnu činjenicu: našla sam svog muškarca, pošto sam ga toliko i posvud tražila. čini se da je i on imao isti dojam, a možda je došao i do slična zaključka, premda je, s obzirom na svoju racionalnu narav, bio suzdržljiv. Milovali smo se i šaputali one riječi koje se samo novi ljubavnici usuđuju izgovarati jer su još uvijek imuni na predrasude spram kiča.

Pošto smo se izljubili pod eukalptusom, zašlo je sunce, počeo je padati mrak, a temperatura je odjednom pala, kao i uvijek noću u ovim brdima. Tad smo lebdeći krenuli da objavimo vijest o početku ljubavi. Rupert je odmah otišao javiti sestrama, a zatim u podrum po nekoliko boca starog vina, dok je Burgel, ganuta toliko da je zamalo propjevala na materinjem jeziku, počela rezuckati i začinjati sastojke svoga slavnog afrodizijaka, a u dvorištu se psi, koji su prvi osjetili zračenje naših vibracija, natezali do besvijesti. Postavili su stol za veličanstvenu gozbu, s najboljim posuđem u kući, dok su proizvođači svijeća, konačno spokojni, nazdravljali sreći nekadašnjeg suparnika, a rođakinje se došaptavale i smijale

dok su spužvom trljale perine i stavljale svježe cvijeće u najbolju gostinjsku sobu, istu onu u kojoj su se prije puno godina iskušavale u prvim lekcijama iz sladostrasti.

Kad je večera završila, Rolf i ja smo se povukli u prostoriju koja nam je bila namijenjena. Ušli smo u prostranu sobu s kaminom u kojem je gorjela glogovina i s visokom posteljom, prekrivenom najprozračnijom perinom na svijetu i gazom protiv komaraca koja je visjela sa stropa, bijela poput nevjestina vela. Te smo se noći, i svih idućih, ritali tako živahno da je drvo u cijeloj kući poprimilo blještav, zlaćan sjaj. Nakon toga ljubili smo se naprosto još neko razumno vrijeme, dok se ljubav nije istrošila i raspala na vlakna.

A možda i nije bilo tako. Možda smo imali sreću da smo nabasali na izvanrednu ljubav, pa nije bilo potrebe da je izmišljam, nego samo da je odjenem u svečano ruho, da mi ostane u sjećanju, u skladu s načelom da je stvarnost moguće konstruirati razmjerno vlastitim potrebama. Nešto sam i preuveličala, primjerice, da je naš medeni mjesec bio prekomjeran, da je promijenio duh tog sela iz operete i red prirode, da su uličice uznemireno uzdisale, da su golubovi savijali gnijezda u satovima s kukavicom, da su za jednu noć procvali bajami na groblju, a kuje se ujaka Ruperta počele pariti u nevrijeme.

Napisala sam da se u toku tih blaženih tjedana vrijeme rastegnulo, uvilo samo u sebe, izvrnulo kao čarobnjakov rubac i uspjelo da se Rolf Carle - satrviši u prah ozbiljnost, tašt do neba - uroti protiv vlastitih mora i ponovno zapjeva pjesme iz dječakog doba, da ja otplešem trbušni ples koji sam naučila u kuhinji kod Riada Halabia i da kroz smijeh i gutljaje vina ispričam mnoge priče, a poneku i sa sretnim završetkom.